

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Karolína Šurda Malcová

**ANALÝZA VOLEB A VOLEBNÍHO CHOVÁNÍ DO
SENÁTU PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY**

Disertační práce

Praha 2013

Autor práce: **PhDr. Karolína Šurda Malcová**
Vedoucí práce: **doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.**
Oponenti práce: **doc. JUDr. Jana Reschová, CSc.**
doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.
Rok obhajoby: **2013**

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

ŠURDA MALCOVÁ, Karolína. (2013). *Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. 185 s. Vedoucí disertační práce doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

ANOTACE

Cílem práce je provedení analýzy senátních voleb na mikroúrovni volebního obvodu v letech 1996 až 2012, včetně doplňovacích voleb konaných v mimořádných termínech. Datový soubor obsahuje 2153 kandidátů a jejich volební výsledky na úrovni obcí agregované do pěti definovaných kategorií obcí dle počtu registrovaných voličů. Analýza se soustředí především na rozdíly ve volební podpoře kandidátů v obcích do 999 registrovaných voličů, v obcích od 1000 do 4999 voličů, v obcích od 5000 do 9999 voličů, v obcích s 10 000 a více voliči a ve volebních obvodech zahrnujících území čtyřech největších měst ČR (Hlavní město Praha a statutární města Brno, Ostrava a Plzeň).

V teoretické části práce představuje Senát Parlamentu České republiky jako druhou parlamentní komoru a zabývá se absolutně většinovými systémy s uzavřeným druhým kolem. V analytické části je prováděn kvantitativní výzkum senátních voleb, který sleduje úspěch kandidátů v souvislosti s nominující politickou stranou, se socioekonomickými podmínkami a politickou orientací volebního obvodu, s individuálními charakteristikami kandidátů. V případě politických stran jsou detailně analyzovány rozdílnosti mezi kandidáty pravicových a levicových stran a mezi kandidáty silných politických stran. Závěr práce shrnuje zjištěné výsledky, tzn. potvrzuje či vyvrací stanovené hypotézy.

KLÍČOVÁ SLOVA

absolutně většinový systém – dvoukolové hlasování – volby – volební chování – obec – Senát Parlamentu České republiky

ANNOTATION

The objective of the Ph.D. thesis “*Analysis of the Elections and Electoral Behaviour to the Senate of the Parliament of the Czech Republic*” is an analysis of Senate elections on a micro-level of districts in regular terms from 1996 to 2012, including by-elections. Data file comprises a total of 2153 candidates and their election results at the municipal level aggregated to five defined categories by number of registered voters. Analysis is mainly focused on the differences in electoral support for candidates in municipalities up to 999 voters, in municipalities between 1000 and 4999 voters, in municipalities between 5000 to 9999 voters, in municipalities over 10 000 voters and finally in districts covering territory of the four largest cities in the Czech Republic (the Capital City of Prague and cities Brno, Ostrava and Pilsen).

In the theoretical part, the Ph.D. thesis presents the Senat as the second house of Parliament of the Czech Republic and deals with the majority run-off system. A quantitative research of Senate elections is performed in the analytical part, where electoral success of candidates conditioned by their political parties, socio-economic and political circumstances in districts and individual profile of candidates is examined. The analysis describes differences among candidates of four largest political parties and between candidates of right-wing and left-wing parties. Conclusion summarizes the results to confirm or reject given hypothesis.

KEYWORDS

majority system – two-round voting – elections – voting behaviour – municipality – the Senate of the Parliament of the Czech Republic

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem disertační práci **Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky** zpracovala samostatně a použila v ní jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze, 7. července 2013

Karolína Šurda Malcová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych v první řadě velice ráda poděkovala mému školiteli doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za odborné vedení a především inspirující připomínky, které podněcovaly k dalšímu studiu. Za cenné rady v oblasti statistiky bych rovněž ráda poděkovala paní RNDr. Lence Komárkové, Ph.D. a panu Ing. Vladislavu Bínovi, Ph.D. Největší poděkování patří celé mé rodině, především manželovi Martinovi za nezměrnou podporu a trpělivost, bez takového zázemí by tato práce nikdy nevznikla. 🍷

OBSAH

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	16
1. Senát Parlamentu České republiky.....	16
1.1 Senát v českém parlamentarismu.....	16
1.2 Volební zákon do Senátu PČR.....	20
2. Absolutně většinový volební systém.....	23
2.1 Praktické užití a geografické rozšíření „uzavřeného“ dvoukolového systému...23	
2.2 Dvoukolové systémy.....	25
2.3 Potenciální efekty dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem.....29	
2.3.a Multiplikace a fragmentace stranického systému.....	31
2.3.b Multiplikace nominovaných kandidátů do prvního kola voleb.....	33
2.3.c Disproporční výsledky voleb.....	34
2.3.d Taktické hlasování voličů.....	36
2.3.e Podpora vzniku a existence aliančních celků.....	40
2.3.f Redukce antisystémových stran.....	42
2.3.g Nízká volební účast především ve druhém kole voleb.....	45
2.4 Profil „ideálního“ kandidáta v prostředí dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem.....	47
ANALYTICKÁ ČÁST.....	48
3. Datový soubor.....	51
4. Testování stanovených hypotéz.....	61
4.1 Mají kandidáti silných politických stran výhodu nad ostatními?.....61	
4.1.a Metoda analýzy.....	61
4.1.b Interpretace výsledků.....	63
4.2 Existují územní rozdíly v podpoře stranických kandidátů?.....78	
4.2.a Metoda analýzy.....	78
4.2.b Interpretace výsledků.....	81
4.3 Ovlivňuje individuální charakteristika kandidáta výsledky voleb?.....85	
4.3.a Metoda analýzy.....	85
4.3.b Interpretace výsledků.....	88
4.3.c Teoretická východiska studia sousedského efektu.....	96
4.3.d Datový soubor a metoda analýzy sousedského efektu.....	102
4.3.e Sousedský efekt v praxi senátních voleb.....	106
4.4 Jsou pravicoví kandidáti favoriti velkých měst?.....122	
4.4.a Metoda analýzy.....	122
4.4.b Interpretace výsledků.....	124
4.5 Diskvalifikuje volební systém do Senátu kandidáty krajní levice?.....132	
4.5.a Metoda analýzy.....	132
4.5.b Interpretace výsledků.....	133

4.6 Prospěla by kandidátům ODS změna volebního systému na jednokolový?.....	139
4.6.a Metoda analýzy.....	139
4.6.b Interpretace výsledků.....	140
5. Syntéza poznatků z dílčích analýz.....	144
ZÁVĚR	150
SUMMARY	155
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	157
POUŽITÁ LITERATURA.....	159
PROJEKT DISERTAČNÍ PRÁCE.....	168
SEZNAM PŘÍLOH.....	180
PŘÍLOHY	181

PŘEHLED TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1. Přehled kandidátů zařazených dle jejich volební strany (1996–2012)	64
Tabulka 2. Přehled kandidátů zařazených dle jejich politické příslušnosti (1996–2012).....	65
Tabulka 3. Přehled četnosti umístění kandidátů zařazených dle jejich volební strany na prvních, druhých a třetích místech výsledkové listiny dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)	70
Tabulka 4. Přehled četnosti umístění kandidátů zařazených dle jejich politické příslušnosti na prvních, druhých a třetích místech výsledkové listiny dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)	70
Tabulka 5. Přehled vítězů a poražených druhého kola voleb zařazených dle jejich volební strany (1996–2012).....	71
Tabulka 6. Přehled vítězů a poražených druhého kola s různou politickou příslušností (1996–2012).....	72
Tabulka 7. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a socioekonomickými ukazateli agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (2000–2012).....	82
Tabulka 8. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a zisky hlasů těchto stran v předchozích volbách do PS PČR agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (1996–2012)	83
Tabulka 9. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich věku – multinomická regresní analýza (1996–2012).....	88
Tabulka 10. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich deklarovaného nejvyššího vzdělání – multinomická regresní analýza (1996–2012)	89
Tabulka 11. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich deklarovaného povolání – multinomická regresní analýza (1996–2012).....	90
Tabulka 12. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich politických zkušeností – multinomická regresní analýza (1996–2012)	91
Tabulka 13. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich věku, vzdělání a povolání – multinomická regresní analýza (1996–2012).....	92
Tabulka 14. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich věku, vzdělání, povolání a volební strany – multinomická regresní analýza (1996–2012)	93
Tabulka 15. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů a počtem mediálních zpráv o kandidátech za měsíc před volbami – Pearsonův korelační koeficient (1996–2012)	96
Tabulka 16. Přehled kandidátů do Senátu podle trvalého bydliště ve volebním obvodě jejich kandidatury (1996–2012)	107
Tabulka 17. Přehled kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra (1996–2012)	124
Tabulka 18. Přehled vítězů a poražených druhého kola voleb zařazených dle pravolevé osy politického spektra (1996–2012).....	128
Tabulka 19. Přehled kandidátů zařazených dle jejich volební strany (1996–2012)	133
Tabulka 20. Přehled četnosti umístění kandidátů zařazených dle jejich volební strany na prvních, druhých a třetích místech výsledkové listiny dle velikostní kategorie obce v % (1996–2012)	135
Tabulka 21. Přehled vítězů a poražených druhého kola voleb zařazených dle jejich volební strany (1996–2012).....	136
 Graf 1. Průměrné zisky hlasů kandidátů různých volebních stran v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	 66

Graf 2. Průměrné zisky hlasů kandidátů s různou politickou příslušností v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	69
Graf 3. Průměrné zisky hlasů vítězů/poražených kandidátů s různou volební stranou ve druhém kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	73
Graf 4. Průměrné zisky hlasů vítězů/poražených kandidátů s různou politickou příslušností ve druhém kole voleb v % (1996–2012).....	74
Graf 5. Poměr absolutního počtu získaných hlasů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola u kandidátů s různou volební stranou dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů (1996–2012).....	75
Graf 6. Poměr absolutního počtu získaných hlasů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola u kandidátů s různou politickou příslušností dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů (1996–2012).....	76
Graf 7. Vývoj počtu záznamů v médiích o kandidátech jeden měsíc před termínem konání řádných voleb (1996–2012).....	95
Graf 8. Závislost poměru hlasů kandidátů v prvním kole voleb získaných v obci vůči ziskům v celém obvodu na vzdálenosti od domácí obce (1996–2012).....	104
Graf 9. Průměrné zisky hlasů kandidátů v prvním kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domácí obce v % (1996–2012).....	108
Graf 10. Poměr zisků kandidátů v prvním kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domácí obce (1996–2012).....	110
Graf 11. Vývoj poměru zisků kandidátů v prvním kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu v řádných volebních termínech (1996–2012).....	113
Graf 12. Průměrné zisky hlasů kandidátů ve druhém kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domácí obce v % (1996–2012).....	115
Graf 13. Poměr zisků kandidátů ve druhém kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domácí obce (1996–2012).....	116
Graf 14. Vývoj poměru zisků kandidátů ve druhém kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu v řádných volebních termínech (1996–2012).....	118
Graf 15. Průměrné zisky hlasů vítězů voleb v prvním kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domácí obce v % (1996–2012).....	119
Graf 16. Poměr zisků vítězů voleb v prvním kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domácí obce (1996–2012).....	120
Graf 17. Průměrné zisky hlasů kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	125
Graf 18. Průměrné zisky hlasů kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra v prvním a druhém kole dle okresních měst v % (1996–2012).....	126
Graf 19. Průměrné zisky hlasů kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra ve druhém kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	129
Graf 20. Poměr absolutního počtu získaných hlasů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola u kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra dle velikostní kategorie obcí/ volebních obvodů (1996–2012).....	130
Graf 21. Průměrné zisky hlasů kandidátů silných parlamentních stran v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	134
Graf 22. Poměr absolutního počtu získaných hlasů kandidátů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola dle velikostní kategorie obcí/ volebních obvodů (1996–2012).....	137
Graf 23. Průměrné zisky hlasů kandidátů silných parlamentních stran ve druhém kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012).....	142

ÚVOD

Volby představují základní mechanismus zastupitelské demokracie, prostřednictvím kterých lid pověřuje jím volené zástupce výkonem státní moci. Zkoumání voleb a volebního chování je proto nadměrně zajímavou, podnětnou a rovněž potřebnou činností. V České republice se na prvním místě nabízí studium voleb do Poslanecké sněmovny, které je Ústavou ČR jako první parlamentní komoře svěřena vůdčí role ve výkonu zákonodárné moci. O tom svědčí velké množství tuzemských odborných publikací, jejichž zájem je soustředěn právě na sněmovní volby a pro ně užívaný poměrný volební systém [viz např. Matějů, Řeháková 1997; Matějů, Vlachová 1997; Řeháková 1999; Linek 2002; Šaradín 2002; Dančák, Hloušek 2006; Lebeda et al. 2007; Balík 2010; Häuberer, Linek 2012]. Z tohoto hlediska je druhá komora Parlamentu ČR notně opomíjeným tématem, ačkoli v poslední době lze přeci jen zaznamenat o volby do Senátu lehce zvýšený odborný zájem [viz např. Chytilík 2005a; Chytilík 2005b; Kreidl 2009; Lebeda, Vlachová, Řeháková 2009; Lebeda, Malcová, Lacina 2009; Lebeda 2011; Malcová 2012]. Vznik Senátu jako ústavní instituce nebyl právě snadný, ať už z hlediska jeho zakotvení v Ústavě, uzákonění volebních pravidel či jeho faktického naplnění. Komplikovaný proces jeho ustavení doprovázely časté úvahy o smyslu existence druhé parlamentní komory v ČR, které ani zdaleka neustaly v roce 1996, kdy byla činnost Senátu zahájena. Zpochybňování Senátu jako ústavní instituce ve spojení s jeho slabší rolí v rámci zákonodárné moci k atraktivnosti tématu senátních voleb nepřispívaly, na čemž změnila jen velmi málo jeho téměř 17letá činnost a devatero konaných řádných volebních cyklů. Senátní volby přitom výrazně rozšířily výzkumný prostor studia voleb v ČR. Absolutně většinový systém s uzavřeným druhým kolem (*majority run-off system*) v kombinaci s jednomandátovými volebními obvody představuje diametrálně odlišnou volební techniku od poměrných volebních pravidel, která byla a jsou v ČR pro volbu kolektivních orgánů využívána.¹

Studium senátních voleb je z metodologického hlediska úkolem nelehkým, neboť vyžaduje zohlednění hned několika specifických rysů. Kromě dvoukolové volby a

---

¹ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a volby do obecních zastupitelstev probíhají podle pravidel poměrného volebního systému ve vícemandátových obvodech. Od roku 2000 se dle obdobných pravidel volí rovněž zastupitelstva krajů a od roku 2004 (v rámci celorepublikového obvodu) čeští zástupci do Evropského parlamentu. V současné době již neplatí, že senátoři jsou jako jediní ústavní činitelé voleni prostřednictvím většinového systému ve dvou kolech. Po schválení ústavní změny Parlamentem ČR v roce 2012 proběhly na principu dvoukolové volby s uzavřeným druhým kolem začátkem letošního roku první přímé volby prezidenta republiky.

jednomandátových volebních obvodů je to také částečná obměna vždy třetiny členů Senátu ve dvouletých intervalech. V každém volebním obvodě o hlasy voličů soutěží kandidáti rozdílného počtu, rozdílných politických stran, rozdílných osobnostních charakteristik, a to vše v rozdílné politické atmosféře v zemi – co volební obvod, to prakticky jedinečný volební souboj o mandát senátora. Z tohoto důvodu jsou volby analyzovány z perspektivy mikroúrovně volebního obvodu, resp. na úrovni obcí a měst ČR. Prostřednictvím mikroúrovně volebního obvodu je možné překonat uvedené metodologické obtížnosti a sledovat volební podporu definovaných skupin kandidátů v různých typech volebního prostředí, ať už ve skupinách obcí různé velikosti, či obvodech s různou socioekonomickou a demografickou strukturou. Zkoumání senátních voleb z perspektivy mikroúrovně volebního obvodu je originálním přínosem předkládané analýzy. Vzhledem k tomu, že se do voleb zapojilo 2153 kandidátů, byl na úrovni obcí v letech 1996 až 2012 sledován jejich volební výsledek ve 160 853 případech. Časový rozptyl analýzy zahrnuje veškeré dosud uskutečněné volby, tzn. volby konané v řádných i mimořádných termínech od roku 1996 až 2012.²

Cílem disertační práce je provedení kvantitativního výzkumu senátních voleb, který ověří šest následujících hypotéz.

(1) Stranická příslušnost kandidáta k některé ze silných politických stran zaručuje jeho výhodnější pozici a umístění na předních místech výsledkové listiny před bezpartijními kandidáty či kandidáty malých politických stran.

(2) Úspěšnost stranického kandidáta závisí na socio-ekonomických podmínkách a politické orientaci na regionální a lokální úrovni.

(3) Individuální charakteristika kandidáta se stává rozhodujícím faktorem pro vítězství pouze ve výjimečných případech, kdy je osobnost uchazeče o senátorský mandát velice dobře známá napříč celostátní či regionální veřejností.

(4) Pravicoví kandidáti jsou nejúspěšnější v okresních a větších městech, ve kterých si připisují největší podíly hlasů ze všech nominovaných kandidátů.

---

² Oproti původnímu plánu, který byl stanoven projektem z roku 2008, byla analýza sedmera volebních klání od roku 1996 do 2008 rozšířena o další dva termíny řádných voleb z let 2010 a 2012 a jedny doplňovací volby z roku 2011. Dodatečné zahrnutí volebních klání z posledních čtyř let je snahou o maximální možnou aktuálnost práce. Rozšíření analýzy nikterak nenarušuje původní koncepci práce, naopak by tato změna měla být přidanou hodnotou zvyšující přínos práce.

(5) Komunističtí kandidáti jsou jako kandidáti krajní levice volebním systémem diskvalifikováni, a proto jen velmi těžko postupují do druhého kola voleb. Jejich vítězství je limitováno velikostí voličské podpory v daném teritoriu, která se nemění a tak jejich zisky hlasů ve druhém kole stagnují na získaném objemu hlasů z prvního kola voleb.

(6) Nárůst hlasů pro pravicové kandidáty ODS napříč volebním obvodem ve druhém kole není natolik silný, aby stačil k celkovému vítězství. K vyšším ziskům senátních křesel by jim dopomohlo nastavení relativně většinového volebního systému, který probíhá rovněž v jednomandátových obvodech, ale pouze v jednom volebním kole.

Formulování hypotéz vychází z teorie absolutně většinových volebních systémů a poznatků vzešlých z kvalitativní analýzy voleb do Senátu, která byla provedena ve čtyřech konkrétních volebních obvodech v letech 1996 a 2002 [Malcová 2010].³ Dle zásad deduktivní metody je v případě všech hypotéz dodržována posloupnost následujících kroků. Každá z hypotéz je nejprve definována sérií pracovních hypotéz, které jsou následně ověřovány a vzhledem ke zjištěným výsledkům potvrzeny či zamítnuty.

V souladu se stanoveným cílem práce je text strukturován do dvou základních částí – teoretické a analytické. Asymetričnost jejich rozsahu je záměrná. Účelem první teoretické části je uvedení do problematiky senátních voleb. Nejprve je představen Senát jako druhá parlamentní komora, včetně jeho zakotvení v Ústavě ČR a vymezení techniky volby jeho členů. V souvislosti se stanoveným způsobem volby senátorů je následně pozornost zaměřena na teoretická východiska studia absolutně většinových dvoukolových systémů (*majority run-off system*). Druhá část je tvořena kvantitativní analýzou volebních výsledků kandidátů do Senátu PČR na mikroúrovni volebního obvodu, v rámci které je testována zmiňovaná šestice hypotéz. Po seznámení s datovým souborem je každé hypotéze věnována samostatná kapitola. Celou druhou část pak uzavírá shrnutí výsledků provedených šetření. Jelikož kvantitativní analýza představuje stěžejní náplň disertační práce, je rozsah textu vychýlen ve prospěch analytické části.

Zpracování tématu práce vychází z relativně širokého množství zdrojů a dat primární i sekundární povahy, jejichž kompletní seznam je uveden v závěru práce. Ačkoli z globálního hlediska není problematika dvoukolových systémů s uzavřeným druhým kolem a už vůbec ne problematika českého Senátu příliš frekventovaným tématem odborného studia. Hlavní informační zdroje pro teoretickou část představují empiricko-

---

³ Kvalitativní analýza voleb do Senátu byla náplní rovněž mé diplomové, resp. rigorózní práce.

analytické monografie, příspěvky ze sborníků, disertační práce a odborné studie z vědeckých časopisů převážně (ale nikoli výlučně) zahraničního původu, které se zaměřují na studium dvoukolových volebních systémů. K problematice Senátu PČR je základním pramenem Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, Zákon č. 107/1999 Sb. o jednacím řádu Senátu a Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky. Kromě již zmíněných dílčích studií zaměřených především na senátní volby, nelze opomenout publikační činnost Jana Kysely, který se tématu druhých komor dlouhodobě věnuje. Analytická část práce vychází z datového souboru, který primárně tvoří volební výsledky a vybraná socioekonomická data, jež jsou čerpána z veřejně dostupného archivu Českého statistického úřadu, konkrétně oficiálního serveru ČSÚ a volebního serveru ČSÚ.⁴ Za účelem provedení analýzy dokumentů je využit mediální archiv MediaSearch společnosti Newton Media, a.s., která obsahuje plná znění zpráv celostátních i regionálních periodik, internetu a doslovné přepisy zpravodajských a publicistických pořadů z TV a rozhlasu. K určení politických zkušeností kandidátů do Senátu jsou kromě již uvedeného volebního serveru ČSÚ využity informace z oficiálního serveru Vlády ČR a pro komunální úroveň data z Kompletní databáze kandidátů do zastupitelstev obcí a měst Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., založená na datech ČSÚ. Analýza dat je prováděna ve statistickém programu IBM SPSS Statistics, přičemž výsledky jsou vyhodnoceny jako průměrné hodnoty sledovaných proměnných nebo prostřednictvím korelační a regresní analýzy.

Závěrem úvodu je třeba doplnit několik organizačních poznámek. Teoretická i analytická část jsou vždy uvedeny stručným výkladem, který by měl čtenáři usnadnit orientaci v textu. Při označování kandidátů či senátorů nejsou explicitně uváděna feminina z důvodu (dle mého názoru) nadbytečného prodlužování textu. Pod hromadným označením jako členi, kandidáti, senátoři apod. jsou zahrnuti nejen muži, ale pochopitelně vždy i ženy. Odkazy na citované zdroje jsou uváděny přímo v textu, poznámky pod čarou slouží jako prostor pro komentáře a vysvětlující připomínky, jejichž zařazení do textu se nejevilo jako vhodné. Tabulky a grafy znázorňující výsledky prováděných analýz jsou pro snadnější orientaci začleněny přímo do textu disertační práce. Výjimkou jsou tabulky a grafy přinášející doplňující informace, které jsou řazeny jako přílohy až na konec práce. Důležité výsledky v tabulkách komentované v textu jsou zvýrazněny žlutou barvou. Nakonec snad

---

⁴ Oficiální server ČSÚ je dostupný na internetové adrese www.czso.cz, oficiální volební server ČSÚ je dostupný na www.volby.cz.

jen pravidlo pro zaokrouhlování výsledných hodnot. V tabulkách se počet desetinných míst řídí potřebnou přesností znázorňovaných výsledků, tzn. procentní zisky hlasů jsou zaokrouhleny na jedno desetinné místo, poměry zisků hlasů jsou zaokrouhleny na dvě desetinná místa a výsledky korelačních a regresních analýz na tři desetinná místa. V textu jsou výsledky vždy použity ve formě zaokrouhlení na jedno desetinné místo, dle vhodnosti na celá čísla.

TEORETICKÁ ČÁST

Náplní první části disertační práce je teoretické zakotvení tématu. Konkrétně se jedná o vymezení (a) ústavní a praktické role Senátu Parlamentu České republiky (dále jen Senát) v českém politickém systému, (b) volebních pravidel pro obsazení postů senátorů a (c) absolutně většinového dvoukolového systému z teoretického hlediska. Nejprve je pozornost zaměřena na Senát jako druhou parlamentní komoru, jeho zakotvení v Ústavě ČR a peripetie faktického naplnění tohoto legislativního orgánu. Následně jsou specifikována pravidla průběhu senátních voleb a způsob vyhodnocování výsledků dle Zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky. Konkrétní volební technika je pak východiskem k problematice volebních systémů. Pro plynulou návaznost je prvně nabídnut přehled praktického využívání tohoto typu volby v různých koutech světa. Poté je již pozornost věnována teorii většinového systému s tzv. uzavřeným druhým kolem, přičemž jeho specifikace je kombinací pozitivního a negativního popisu – jinými slovy, co tento systém je a co není. Z potenciálních efektů, které dvoukolový systém předpokládá, je v závěru teoretické části dedukován profil „ideálního“ kandidáta pro úspěšný zisk mandátu. Krom první podkapitoly byl obsah teoretické části publikován: Lebeda, Tomáš; Malcová, Karolína; Lacina, Tomáš. (2009). Volby do Senátu 1996 až 2008. *Sociologické studie*, 09:10, Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-175-0. Text je z důvodu časového odstupe korigován, rozšířen a doplněn tak, aby přinášel aktuální a správné informace.

1. SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

1.1 SENÁT V ČESKÉM PARLAMENTARISMU

V České republice je moc zákonodárná svěřena Parlamentu ČR, jenž se skládá ze dvou komor. Hlava druhá Ústavy ČR ze dne 16. prosince 1992⁵ jmenuje jako jeho první komoru Poslaneckou sněmovnu (dále jen PS PČR), jako druhou komoru Senát. Běžně používané označení komor „dolní“ pro PS PČR a „horní“ pro Senát ústavní text výslovně neuvádí.⁶ Zatímco PS PČR je definována jako komora o 200 členech se čtyřletým mandátem, jež

---

⁵ Ústava ČR schválená Českou národní radou (ČNR) nabyla účinnosti od 1. ledna 1993, společně se vznikem samostatné ČR.

⁶ V textu je pro Senát užíváno označení „druhá“ parlamentní komora, které je v akademickém prostředí preferováno před pojmem „horní“ evokující aristokratický charakter jejího složení [např. Reschová 1997; Kysela 2000; Kysela 2004].

jsou voleni podle zásady poměrného zastoupení, Senát je tvořen 81 členy s šestiletým funkčním obdobím vzešlých z voleb podle zásady většinového systému. Postavení Senátu je v porovnání s pravomocemi PS PČR jednoznačně slabší, navíc jeho ústavně vymezenou pozici hned v počátcích existence samostatné ČR ještě dále oslabilo čtyřleté intermezzo zanícených politických diskuzí o jeho potřebnosti. Dokonce po završení složitého vyjednání o volebním zákoně a vyhlášení termínu senátních voleb vznikly dva návrhy novelizace Ústavy, na jejichž základě měl být Senát zrušen ve prospěch unikamerálního parlamentu [Reschová 1999: 29; Kysela 2000: 117]. Aktivní součástí české politické scény se stal Senát teprve po volbách v roce 1996.

Zřízení Senátu, resp. zakotvení dvoukomorového parlamentu v českém ústavním pořádku navazuje na prvorepublikovou tradici. Dle Ústavní listiny Československé republiky z 29. února 1920 se tehdejší Národní shromáždění skládalo ze dvou sněmoven, jmenovitě „sněmovny poslanecké“ a „senátu“.⁷ I tak se při tvorbě ústavního textu samostatné ČR⁸ stalo zřízení Senátu jablkem sváru a to nejen mezi jeho příznivci a odpůrci. Kromě návrhů jednokomorového parlamentu byl názorově heterogenní samotný tábor příznivců Senátu, v němž se střetávaly čtyři různé koncepce spojené s odlišnými pravomocemi.⁹ Konečným výsledkem debat byl politický kompromis o druhé parlamentní komoře, jejímž posláním je garantovat stabilitu právního řádu a přispívat k vyvažování uvnitř zákonodárné moci [Pithart 1999: 10; Syllová 1999: 34; Kysela 2000: 117]. Spory kolem Senátu však jeho zakotvením do ústavního textu neutichly. Konfliktní debaty se

---

⁷ Charakter dnešního Senátu se ale od jeho prvorepublikového předchůdce značně odlišuje a vykazuje poučení se z pozitivních a negativních jevů provázejících parlamentarismus První republiky. Mezi nejvýznamnější odchylky patří současné zakotvení odlišných volebních systémů pro obě komory, odlišná délka volebního období komor, nerozpusitelnost Senátu a zakotvení jasnějších kontur asymetrického bikameralismu. Ačkoli posledně uvedená položka je diskutabilní, neboť Ústava nespecifikuje řešení potenciálního nesouladu stanovisek komor v případech vyžadujících souhlasu obou komor (uvedených ve člancích 39 a 40 Ústavy). Tuto nejistotu prohlubuje absence zákona o zásadách jednání a styku obou komor (uvedených ve člancích 39 a 40 Ústavy). Tuto nejistotu prohlubuje absence zákona o zásadách jednání a styku obou komor (uvedených ve člancích 39 a 40 Ústavy). Tuto nejistotu prohlubuje absence zákona o zásadách jednání a styku obou komor (uvedených ve člancích 39 a 40 Ústavy).

⁸ Ústava vznikala v době od července do prosince roku 1992, přičemž jednání probíhala na úrovni vládní komise (Komise vlády ČR pro přípravu ústavy ČR) a parlamentní komise (Komise předsednictva České národní rady pro Ústavu ČR).

⁹ První navrhovanou možností byl Senát v hayekovském pojetí, který by se zaměřoval na dlouhodobá pravidla chování (zjednodušeně na soukromé právo), přičemž PS PČR se měla soustředit na kontrolu vlády a tvorbu organizačních pravidel (na právo veřejné). Druhý návrh viděl Senát jako regionální komoru, která by reprezentovala zájmy jednotlivých územněsprávních celků republiky. Regionální charakter Senátu měl být garantován nejen rozsahem jeho pravomocí zaměřených na územněsprávní jednotky, ale i způsobem volby senátorů prostřednictvím nepřímé volby regionálními (krajskými) zastupitelstvy. Třetí představa ztotožňovala Senát s tzv. sborem moudrých, který by kladl primární důraz na dodržování tradic a společenských principů. Spíše než o pravomoci se taková komora měla opírat o svoji autoritu. Poslední, čtvrtá koncepce pojímala Senát jako pojistku k přezkoumání schválených návrhů zákonů první parlamentní komorou, měl tedy být komorou revize a opětovného zvážení [Kysela 2001: 65–66].

nově roztočily kolem vzniku a podobě Prozatímního senátu¹⁰ a rovněž kolem specifikace senátních volebních pravidel, to vše za doprovodu pokračujících diskuzí o smysluplnosti bikameralismu v ČR. Zatímco ve věci Prozatímního senátu nebyla PS PČR schopna nalézt konsenzus, v případě volebního zákona ke shodě nakonec dospěla. Po volbách konaných v termínu 15. a 16. listopadu 1996, resp. druhého kola v termínu 22. a 23. listopadu 1996, byla druhá komora *de facto* ustavena.

V souladu s Ústavou ČR se stal Senát jednou z komor parlamentu, kterou ztělesňuje 81 přímo volených senátorů. V rámci principu kontinuity je ukončení šestiletého funkčního období odstupňováno ve dvouletých intervalech vždy pro třetinu senátorů. Senát je tak trvalou ústavní institucí, která je na rozdíl od komory poslanců nerozpustitelná. Částečné obměňování členů bylo zavedeno i s tím významem, aby přispívalo k fungování Senátu jako brzdy případné radikalizace první parlamentní komory [Syllová 1999: 34; Kysela 2000: 119]. Aktivní volební právo je stejně jako pro volby do PS PČR uděleno všem občanům ČR starším 18 let. Odlišnost ale nastává u pasivního volebního práva, jehož minimální hranice je pro Senát posunuta výrazně výše. Nominace kandidátů na senátorský post je podmíněna dosažením 40 let věku, oproti tomu poslancem může být zvolena osoba od věku 21 let. Vyšší věkový cenzus pro členy Senátu byl zaveden s úmyslem ustavit druhou komoru jako sbor osobností s většími profesionálními a životními zkušenostmi [Kysela 2004: 445].

Druhá komora parlamentu je pověřena pravomocemi, které lze rozdělit na zákonodárné, kreační, autonomní a speciální [Kysela 2000: 120]. Navíc Senát v době rozpuštění PS PČR přebírá její funkce a přijímá roli (částečně omezeného) hlavního zákonodárce.¹¹ V oblasti zákonodárných pravomocí Senátu platí dva různé režimy. Rovnocenné postavení obou komor (tzv. symetrický bikameralismus), které neumožňuje

---

¹⁰ Prozatímní senát měl podle článku 106 Ústavy vykonávat do doby ustavení „řádného“ Senátu všechny jeho funkce. Měl tedy být jakýmsi provizorním řešením, než se vyjasní všechny záležitosti ohledně Senátu a budou vypsány první volby. Existence a činnost Prozatímního senátu měla být ovšem ošetřena samostatným ústavním zákonem. Za tímto účelem vznikly tři návrhy, ačkoli hlasováno bylo pouze o dvou z nich. V Prozatímním senátu měli zasednout poslanci Federálního shromáždění zvolení na území ČR a vykonávající svůj mandát k 31. prosinci 1992 [Reschová 1997: 37; Filip 2003: 23]. Nicméně na žádném z návrhů ústavního zákona nebyla nalezena širší politická shoda, a proto k naplnění ústavního textu v tomto směru nikdy nedošlo.

¹¹ Dle článku 33 Ústavy má Senát pravomoc přijímat v neodkladných záležitostech zákonná opatření, s výjimkou těch týkajících se otázek Ústavy, státního rozpočtu, státního závěrečného účtu, volebního zákona a mezinárodních smluv. K trvalé platnosti musí být senátní zákonná opatření schválena hned na první schůzi nově ustavené PS PČR. Pokud tak PS PČR neučiní, pak tento „senátní zákon“ pozbývá platnosti.

přehlasování Senátu, platí v případech schvalování ústavních změn, volebního zákona a stykového zákona. Zatímco v případě ústavních novel je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů, pro dva posledně zmíněné zákony stačí prostý souhlas obou komor. V rámci „běžného“ zákonodárského procesu je postavení komor v nerovnováze ve prospěch PS PČR (tzv. asymetrický bikameralismus). V souladu s článkem 46 Ústavy může Senát během 30 dní s projednávanými návrhy zákonů souhlasit, zamítnout je, vrátit je PS PČR s pozměňovacími návrhy, vyjádřit vůli nezabývat se jimi nebo se k nim vůbec nevyjádřit (netečné uplynutí 30denní lhůty je považováno za souhlasné stanovisko). Návrh zákona se zamítavým stanoviskem či pozměňovacími návrhy se vrací do PS PČR, která může názor druhé komory odmítnout většinou ze všech poslaneckých hlasů.¹² Senátu je navíc článkem 42 Ústavy odepřeno právo vyjádřit se k návrhu zákona o státním rozpočtu a státním závěrečném účtu. Krom tohoto je oslabené postavení druhé komory zakotveno především v nemožnosti zahájit legislativní proces na půdě Senátu, v zákonodárné iniciativě přiznané Senátu pouze jako celku a v nehlasování o vetem prezidenta republiky zamítnutém návrhu zákona.

Další funkce Senátu je spjata s kreačními pravomocemi, jejichž účelem je ustavení některých státních orgánů. Na základě novely Ústavy z roku 2012 se Senát připravil o svoji nejvýznamnější kreační pravomoc, když potvrdil změnu nepřímé volby prezidenta na volbu přímou.¹³ Senát dále vyslovuje souhlas s prezidentským jmenováním soudců Ústavního soudu ČR, navrhuje dva kandidáty na funkce Veřejného ochránce práv a jeho zástupce a také kandidáty na funkci předsedy a inspektorů Úřadu pro ochranu osobních údajů. Mezi pravomoci Senátu spadá také volba členů Rady Ústavu pro studium totalitních režimů. Rozsah autonomních pravomocí Senátu je definován jeho jednacím řádem (Zákon č. 107/1999 Sb. ze dne 11. května 1999 o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů), který upravuje postavení senátorů, senátorských klubů, jeho vnitřních orgánů a funkcionářů. Mezi speciální pravomoci se pak řadí aktivity v oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti státu, neboť Senát vyhláší společně s PS PČR válečný stav a vyslovuje souhlas s vysláním ozbrojených sil ČR mimo její území, s pobytem ozbrojených sil jiných

---

¹² O pozměňovacích návrzích Senátu navíc hlasuje PS PČR jako o celku bez širší rozpravy.

¹³ Nepřímá volba prezidenta republiky probíhala ve třech volebních kolech na společné schůzi obou parlamentních komor. V prvním kole byl prezident zvolen za souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a nadpoloviční většiny všech senátorů, v druhém kole už se jednalo o nadpoloviční většinu přítomných poslanců a nadpoloviční většinu přítomných senátorů. Třetí kolo počítalo zákonodárce dohromady a k úspěšnému zvolení byla vyžadována nadpoloviční většina přítomných poslanců a senátorů.

států na území ČR a s účastí ČR v obranných systémech členských mezinárodních organizací.¹⁴ Mimoto se Senát vyjadřuje k návrhům legislativních aktů a dalším dokumentům Evropské unie a ratifikuje mezinárodní smlouvy.¹⁵ Výlučnou pravomocí Senátu je podání žaloby na prezidenta republiky k Ústavnímu soudu ve věci velezrady.

I přes složitý zrod a počáteční nedůvěru části politiků i veřejnosti¹⁶ lze konstatovat, že se Senát postupem času etabloval v sebevědomou ústavní instituci a zúročuje svoje 17leté zkušenosti z působení na české politické scéně. Především v horizontu několika posledních let se aktivně zapojuje do společenského dění a využívá celou šíři svých pravomocí. Svojí angažovaností např. pořádáním odborných veřejných slyšení [srov. Reschová 1997: 38], posuzováním prezidentem republiky navržených ústavních soudců či revizí ústavnosti chování prezidenta republiky,¹⁷ Senát nepřijal roli „potvrzující“ pasivní instituce. To ovšem nemění nic na faktu, že Senát je vůči PS PČR v nerovnocenném postavení [Reschová 1999: 32].

1.2 VOLEBNÍ ZÁKON DO SENÁTU PČR

Vyhlášení voleb do Senátu z logiky věci nezbytně vyžadovalo specifikovat ústavně stanovený většinový volební systém. Diskuze na půdě PS PČR o senátních volbách probíhala od roku 1993 a nepostrádala komplikované a vzrušené momenty vyjednávání. Tehdejší vládní koalice totiž měla o podobě volební techniky neslučitelné představy, a proto volební pravidla pro Senát krystalizovala ve značně konfliktní atmosféře. Zatímco občanští demokraté prosazovali relativně většinový systém v jednomandátových obvodech (tzn. systém „prvního v cíli“, FPTP), křesťanští demokraté preferovali systém alternativního hlasování v rámci 27 třimandátových obvodů. Nebylo proto velkým překvapením, že nakonec byla schválena třetí varianta – návrh poslanců sdružených kolem

---

¹⁴ V těchto případech je nezbytný souhlas obou komor prostřednictvím nadpoloviční většiny všech poslanců a všech senátorů.

¹⁵ V tomto případě je vedle třípětinové většiny všech poslanců nutný souhlas třípětinové většiny přítomných senátorů.

¹⁶ Politické rozepře o existenci Senátu, jeho potřebnosti a rozsahu funkcí měly patrný vliv na postoje veřejnosti, mezi kterou v roce 1996 převládal názor o postradatelnosti druhé parlamentní komory v ČR. [Lebeda, Vlachová, Řeháková 1999: 18–19]

¹⁷ Mezi nejvýraznější činy Senátu se nepochybně zařadily jeho kroky vůči amnestii vyhlášené prezidentem republiky v rámci novoročního projevu k 20letému výročí samostatnosti ČR. Již v polovině ledna 2013 podala místopředsdkyně Senátu Alena Gajdůšková k posouzení Ústavnímu soudu návrh s podpisy tří desítek senátorů na zrušení části amnestie, kterou byla ukončena trestní stíhání trvající více než osm let. Na základě občanské iniciativy dne 4. března 2013 vyslovalo 38 senátorů z celkem 68 přítomných souhlas s podáním ústavní žaloby proti prezidentu republiky pro velezradu, ve kterém figurovala amnestie jako jeden z argumentů porušování ústavního pořádku ČR.

Pavla Hirše, který zavedl absolutně většinový systém se dvěma koly v 81 jednomandátových obvodech.

Dne 27. září 1995 schválila PS PČR 104 hlasy koaličních poslanců¹⁸ Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky. Ve třetím oddíle první části zakotvuje pro senátní volby tzv. absolutně většinový systém s uzavřeným druhým kolem (*majority-runoff system*), který je uplatňován v rámci jednomandátových volebních obvodů. Princip volby je sám o sobě velice jednoduchý. Vítězem se stává ten kandidát, který získá nadpoloviční většinu ze všech platných odevzdaných hlasů. V případě, že nikdo takový není, koná se do šesti dnů po ukončení voleb druhé kolo za účasti výhradně dvou kandidátů, kteří v prvním kole získali nejvyšší počty hlasů.¹⁹ Z duelu druhého kola získá post senátora ten kandidát, který obdrží více odevzdaných platných hlasovacích lístků, což je vždy nadpoloviční většina hlasů. V případě shodného počtu hlasů rozhoduje o vítězi los.

Území republiky je pro účely senátních voleb rozděleno do 81 volebních obvodů, přičemž v každém se vítězem stává pouze jeden z nominovaných kandidátů. Každý volební obvod tak zastupuje jeden senátor. Hranice volebních obvodů nekopírují žádné historické, kulturní ani územně správní celky, jsou narýsovány uměle za účelem splnění požadavku přibližně shodného počtu obyvatel.²⁰ Změna průběhu hranic je možná pouze v případě výrazné početní změny populace volebního obvodu v hodnotě minimálně 15 % oproti původnímu průměru.

Senátní volby se konají každé dva roky vždy pro jednu třetinu mandátů senátorů. Jako jediné probíhaly celoplošně ve všech volebních obvodech najednou pouze první volby

---

¹⁸ Hlasování o konečném návrhu volebního zákona proběhlo za přítomnosti 162 poslanců, přičemž 104 z nich s návrhem souhlasilo (poslanecké kluby ODS, KDS, KDU-ČSL, ODA, LSNS a část nezařazených) a 48 vyjádřilo nesouhlasné stanovisko, nikdo z přítomných se hlasování nezdržel [<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=2514>].

¹⁹ Postup pouze dvou neúspěšnějších kandidátů do druhého kola voleb se promítá ve slovním spojení „s uzavřeným druhým kolem“, které je „uzavřené“ pro kandidáty s umístěním na třetím a dalších místech bez ohledu na to, kolik voličských hlasů získali. Označení je obecně používaným názvem pro tento konkrétní typ volební techniky a určování vítěze.

²⁰ K 31. prosinci 2012 počet obyvatel ČR mírně převyšoval hodnotu 10,5 milionů, tzn. každý senátní volební obvod by měl zahrnovat přibližně 130 tisíc obyvatel. Narýsování volebních obvodů je natolik „umělé“, že v drtivé většině případů nerespektuje územně správní členění země. Není výjimkou, že hranice volebních obvodů zahrnují území několika dnes již bývalých okresů (např. volební obvod č. 12 Strakonice zahrnuje části území tří tehdejších okresů Strakonice, Písek a Prachovice) nebo dokonce několika krajů (např. volební obvod č. 51 Žďár nad Sázavou je tvořen územím stejnojmenného okresu, který náleží ke Kraji Vysočina, malou částí okresu Brno-venkov, jenž je součástí Jihomoravského kraje). Na druhou stranu nelze popřít, že ve výjimečných případech senátní volební obvody plně korespondují s hranicemi tehdejších okresů (např. volební obvod č. 54 Znojmo kopíruje znojemský okres).

do Senátu v polovině listopadu 1996, kterými druhá komora zahájila svoji činnost. Volební obvody byly konkrétně rozděleny do tří skupin s odstupňovanou délkou funkčního období volených senátorů v délce dvou, čtyř a plnohodnotných šesti let.²¹

Pro úplnost je třeba dodat, že podmínkou volitelnosti do Senátu je, kromě dosažení věku 40 let, právní způsobilost kandidáta. Nominace do voleb je podmíněna podáním přihlášky k registraci a dokladu o splnění stanovených podmínek²² nejpozději 66 dní před dnem konání voleb do rukou pověřeného obecního úřadu v sídle volebního obvodu. Kandidáty do senátních voleb mohou nominovat registrované politické strany, politická hnutí či koaliční uskupení. K volbám se mohou přihlásit i samotní nezávislí kandidáti.

---

²¹ Zkrácené funkční období na dva roky se týkalo senátních obvodů č. 1 a dalších v řadě $1 + 3(n - 1)$, kde $n = \langle 1, 27 \rangle$. V těchto obvodech proběhly další volby už v roce 1998. Zkrácené čtyřleté funkční období a konání nových voleb v roce 2000 se týkalo senátních obvodů č. 2 a dalších v řadě $2 + 3(n - 1)$, kde $n = \langle 1, 27 \rangle$. Šestiletým funkčním obdobím ukončeným až volbami v roce 2002 disponovali senátoři zvolení v obvodech č. 3 a dalšími v řadě $2 + 3(n - 1)$, kde $n = \langle 1, 27 \rangle$.

²² Jedná se především o doložení českého státního občanství a věku kandidáta, dále o souhlas s vlastní kandidaturou, o petici s podpisy alespoň 1000 oprávněných voličů z volebního obvodu v případě nezávislého kandidáta a o potvrzení o složení kauce v hodnotě 20 000 Kč.

2. ABSOLUTNĚ VĚTŠINOVÝ VOLEBNÍ SYSTÉM

2.1 PRAKTICKÉ UŽITÍ A GEOGRAFICKÉ ROZŠÍŘENÍ „UZAVŘENÉHO“ DVOUKOLOVÉHO SYSTÉMU

Ačkoli je dvoukolový systém s uzavřeným druhým kolem v ČR aplikován jako volební systém národního legislativního sboru, resp. jeho druhé komory, ve světové praxi se s obdobnými případy lze setkat spíše výjimečně. Přednostně se užívá jako způsob volby osobností pro výkon individuálních exekutivních postů, a to od úrovně národní přes regionální až k místní. Zcela dominantní roli hraje v rámci přímých prezidentských voleb, v nichž je jako volební technika definován přibližně v 70 % případů.²³ [Lebeda 2007: 54–57]. Z důvodu vysoké četnosti užití a popularity dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem pro volbu hlav států se pro něj postupně vžil název „prezidentský dvoukolový systém“. Toto označení se však může stát do jisté míry zavádějící. Uzavřený dvoukolový systém totiž nachází v praxi mnohem širší uplatnění. V letech 1992 až 2001 se užíval pro volbu izraelského premiéra, dodnes se jeho prostřednictvím volí guvernéri v Brazílii, Rusku a především v jižanských amerických státech²⁴, starostové velkých měst v USA jako je Detroit, Los Angeles, Miami či New York. Ve vybraných státech USA jako kupř. Mississippi je využíván v primárních volbách [Rose 2000: 281]. Geograficky nejbližší využití lze sledovat v sousedním Slovensku, které prostřednictvím dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem volí reprezentanty krajů, tzv. župany.

Na základě analytické studie dvoukolových systémů mělo v poválečném období určitou zkušenost s dvoukolovým systémem pro volbu legislativních orgánů přibližně 40 států²⁵ [Birch 2003: 322]. Přitom je ovšem nutné zohlednit, že četnost této skupiny byla

---

²³ Namátkou se mezi ně z evropských států řadí Bulharsko, Bělorusko, Černá Hora, Finsko, Francie, Chorvatsko, Kypr, Litva, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajina. Kompletní seznam ze všech kontinentů viz Příloha 1 článku *Volební pravidla pro prezidentské volby* [Lebeda 2007]. Mezi tyto státy se v lednu 2013 zařadila i ČR. Po PS PČR schválil ústavní novelu dne 8. února 2012 nadpoloviční většinou přítomných členů i Senát (pro se vyslovilo 49 senátorů ze 75 přítomných, proti hlasovalo 22 senátorů) [<http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psssenat/hlasy?G=12519&O=8>].

²⁴ Na jihu Spojených států amerických (USA) má v rámci jednotlivých států uzavřený dvoukolový systém poměrně dlouhou tradici a široké využití, neboť byl zaveden za účelem omezení vlivu Afroameričanů na výsledky voleb. Např. Louisiana jej užívá pro volbu guvernéra, kongresmanů (senátorů a reprezentantů) i pro otevřené nestraničné primárky [Rose 2000: 281]. Stejně volí své zástupce do Sněmovny reprezentantů Kongresu USA i stát Georgia [Blais, Massicotte 2002: 43, pozn. 6].

²⁵ Sarah Birch upozorňuje na rapidní nárůst počtu států, které zavedly dvoukolový systém pro legislativní volby po roce 1989. V průběhu 90. let se jejich počet téměř zdvojnásobil, když z původních 16 států vzrostl na 29 států (včetně států, které dvoukolový systém užívaly jen pro část legislativního orgánu). Nástup popularity dvoukolových systémů je připisován dvou klíčovými událostmi z konce 20. století, tzn. pádu

navýšena především zahrnutím všech dvoukolových systémů bez bližší specifikace jejich typu. Zvýšená frekvence výskytu je spojena především s tzv. většinovým systémem s otevřeným druhým kolem (*majority-plurality*), kterým jsou voleni členi francouzské dolní parlamentní komory. Geografický rozsah systému otevřené dvoukolové volby totiž poměrně věrně okopíroval bývalé koloniální panství Francie.²⁶ Mezi frankofonní státy Afriky s „mateřským“ volebním systémem se zařadily např. Gabon, Kongo-Brazzaville, Mauretánie, Středoafrická republika a Togo.

Při zaměření pozornosti na praktické uplatnění uzavřeného dvoukolového systému pro volbu kolektivních orgánů vyjde najevo, že se pohybuje na hranici relevantnosti. Celkový počet takto volených legislativních sborů lze lehce spočítat na prstech.²⁷ Vedle českého Senátu se jedná o parlamenty komunistických režimů na Kubě, v KLR a ve Vietnamu, dále post-sovětských států Běloruska, Turkmenistán a Uzbekistán, a také států Bahrajn a Haiti [Farrell 2001: 51; Reynolds, Reilly 2002: 43; Birch 2003: 322; Norris 2004: 49; Chytilík 2007: 92]. Lze si však klást otázku, do jaké míry mají tyto volby demokratický a soutěživý charakter a do jaké míry mají volební výsledky vypovídací hodnotu. V prostředí nedemokratických států hodnotí Sarah Birch dvoukolový systém jako „mechanismus ke kontrole volebního procesu“, který umožňuje držitelům moci uchovat své vedoucí postavení díky vysokému volebnímu prahu v prvním kole voleb, popř. nastavením strategie vedoucí k vítězství v kole druhém²⁸ [Birch 2003: 330].

Větší popularitě se dvoukolový systém s uzavřeným druhým kolem v legislativních volbách těšil na evropském kontinentě v průběhu 19. století a v první polovině 20. století. V tomto časovém intervalu se v kombinaci s jednomandátovými obvody užíval pro volby do dolních komor parlamentů v Itálii, Německu, Nizozemí a Norsku, v kombinaci s vícemandátovými obvody pak v Belgii, Lucembursku, Portugalsku a Španělsku. Jednomandátové i vícemandátové obvody byly užívány při volbách ve Francii, Rakousko-Uhersku a Švýcarsku [Sartori 2001: 73; Colomer 2004: 193-208; Chytilík 2007: 91; Cox 1998: 66]. Oblíbenost tohoto systému byla patrně určitým způsobem spjata s katolickou

---

komunistického režimu ve východní Evropě z roku 1989 a vlně africké demokratizace 90. let [Birch 2003: 322].

²⁶ Podle Pippy Norris se jednalo o dvě třetiny bývalých francouzských kolonií [Norris 2004: 59].

²⁷ Do seznamu jsou zahrnuty pouze takové státy, ve kterých je jedna komora národní legislatury kompletně volena prostřednictvím dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem.

²⁸ Druhé kolo voleb není v autoritativních režimech potřebné a pro vládnoucí elitu ani žádoucí. Např. v KLR a Turkmenistán není opatření týkající se druhého volebního kola využíváno [Birch 2003: 330].

církví a jejím postavením ve společnosti, neboť ta ve vlastních interních volbách tradičně vyžadovala zisk absolutní většiny hlasů²⁹ [Cox 1998: 65; Birch 2003: 321].

2.2 DVOUKOLOVÉ SYSTÉMY

Definovaný volební systém do Senátu spadá do skupiny dvoukolových systémů (*two-round system* neboli *double-ballot system*). Jak sám název napovídá, jejich charakteristickým rysem je automatické konání druhého a zároveň rozhodujícího kola voleb v případě, kdy žádný kandidát (popř. kandidátní listina) nepřekročí předem stanovený volební práh. Elementárním znakem dvoukolových systémů je tedy konání dvou volebních kol v horizontu jednoho až dvou týdnů [Reynolds; Reilly 2002: 43]. V současné praxi se přednostně užívá ve spojení s jednomandátovými volebními obvody, ale bez problémů může koexistovat i s obvody vícemandátovými, což ostatně potvrzují volby většiny členů parlamentu v Mali a volby druhé komory parlamentu v Argentině v roce 1973 [Cox 1998: 65, Rose 2000: 280; Blais, Massicotte 2002: 43, 46] a historická zkušenost výše zmíněných států.³⁰ Spojení systému s jednomandátovými volebními obvody přispívá k větší personalizaci voleb. Volba konkrétní osoby významně podporuje vznik užší vazby mezi voličem a zvoleným reprezentantem a zároveň posiluje míru jeho osobní odpovědnosti vůči voličům ve vymezeném geografickém prostoru³¹ [Blais, Massicotte 2002: 63].

Vnitřní klasifikace dvoukolových systémů se odvíjí od charakteru druhého kola voleb, který je určen dvěma klíčovými proměnnými – výškou volebního práhu a počtem postupujících kandidátů do druhého kola voleb. Ruku v ruce s vnitřní diferenciací dvoukolových volebních systémů se projevuje komplikovanost jejich vnitřní klasifikace a zařazení do skupiny relativně většinových systémů (*single member plurality* či *plurality*

---

²⁹ Volba papeže je dodnes založena na absolutní většině hlasů, která je stanovena na hladině dvou třetin a jednoho hlasu z celku přítomných volitelů. Volba probíhá v tolika kolech, kolik je pro dosažení požadovaného počtu hlasů potřeba, tzn. uplatňuje se vícekolový volební systém. Od roku 1996 platila možnost po třech hlasovacích dnech a následujících třech neúspěšných volebních sériích po sedmi skrutiniích (tj. celkem po 33 až 34 volebních kolech) zvolit papeže „pouze“ nadpoloviční většinou hlasů [Nos. 62, 63, 74, 75, Apostolic Constitution 1996]. V roce 2007 byl nadpoloviční volební práh zrušen. Zisk dvoutřetinové většiny hlasů je vyžadován i v těchto volebních kolech, ale volba již probíhá pouze mezi dvěma kandidáty, kteří v předchozí sérii skrutinií obdrželi nejvyšší počty hlasů. Tito dva kandidáti zároveň ztrácejí aktivní volební právo [Apostolic Letter 2007; No. 75 Apostolic Letter 2013].

³⁰ Právě z důvodu marginálního výskytu užívání dvoukolového volebního systému v kombinaci s vícemandátovými obvody se text zaměřuje pouze na problematiku dvoukolových systémů aplikovaných v rámci jednomandátových obvodů.

³¹ Aplikace tohoto faktu na Senát PČR vytváří konflikt, který je vyvolán ústavně zakotvenými pravomocemi druhé legislativní komory. Senátoři nedisponují pravomocemi, kterými by mohli „reprezentovat“ a „hájit“ zájmy volebních obvodů, v nichž byli do svých funkcí zvoleni.

systems) nebo absolutně většinových systémů (*majority systems*). Ve zkratce lze shrnout, že prvně jmenované volební systémy vyžadují zisk „pouze“ tzv. prosté většiny (*plurality*) voličských hlasů, kterou lze jednoduše definovat jako nejvyšší počet hlasů nebo také jako největší menšinu hlasů [Sartori 2001: 17]. Kandidát se tedy může stát vítězem i tehdy, pokud si na své konto připíše jen o jeden hlas více než jeho soupeři. [Norris 2004: 42] Druhá skupina většinových volebních systémů však vítěze definuje na základě zisku tzv. absolutní většiny (*majority*) hlasů. K nabytí mandátu je proto nutné získat minimálně 50 % a jeden hlas ze stanovené množiny hlasů.

Průběh prvního volebního kola je v rámci všech variant dvoukolových systémů totožný. Každý volič disponuje jedním hlasem a odevzdává jej preferovanému kandidátovi, který je nominován do voleb. Vítězem se po prvním kole stává jen ten z kandidátů, jenž překročí stanovenou výšku volebního prahu v podobě dané procentní hranice hlasů. Ta se v drtivé většině případů rovná 50 % a jednomu hlasu z dané množiny hlasů. Výchozí počet hlasů pro výpočet procentní hranice nutné k okamžitému zvolení po prvním kole voleb závisí na institucionálních opatřeních jednotlivých států. V praxi se nejběžněji jedná o součet všech platných odevzdaných hlasů ve volebním obvodu.³² Další varianty pak pracují se součtem všech odevzdaných hlasů³³, anebo s celkovým počtem oprávněných voličů³⁴ [Rose 2000: 280].

Výrazně minoritně se v praktickém užití vyskytují dvoukolové systémy s nižším nebo také vyšším volebním prahem než typických 50 % a jeden hlas. Nižší volební práh je geograficky umístěn především do středoamerického regionu. Prezident Kostariky je zvolen v prvním kole při zdolání hranice 40 % hlasů, o 5 % více pak k okamžitému vítězství potřebuje prezident Nikaragui a guvernér amerického státu Georgia [Rose 2000: 280; Cox 1998: 66]. Naopak vyšším volebním prahem 55 % hlasů je podmíněno zvolení prezidenta Sierra Leone [Lebeda 2007: 49]. Další specifickou a minoritní skupinou jsou dvoukolové systémy se složenými volebními prahy, tzn. souhrnem několika pravidel.

---

³² Pravidlo výpočtu volebního prahu nadpoloviční většiny ze všech platných odevzdaných volebních lístků platí pro prezidentské volby např. v Brazílii, Chile, Francii, Guatemale, na Madagaskaru, na evropském kontinentu v ČR, v Polsku a Portugalsku. Podle volebního zákona se uplatňuje i v českých senátních volbách.

³³ Součet platných i neplatných odevzdaných volebních lístků zahrnuje do výpočtu volební hranice všechny aktivní voliče, tj. i voliče, kteří se sice dostavili k volebním urnám, ale jejich hlas byl neplatný. Tím je prakticky navyšován nutný počet hlasů pro okamžitý zisk mandátu. V praxi se tímto pravidlem řídí prezidentské volby v Litvě a v Rusku, v letech 1985 až 1990 i ve státě Peru. [Rose 2000: 280]

³⁴ Varianta výpočtu založená na počtu všech registrovaných voličů, tj. všech potenciálních voličů včetně nevoličů, nastavuje vůbec nejpřísnější volební práh pro okamžité vítězství. S tímto pravidlem se musí potýkat kandidáti usilující o prezidentský úřad v Rumunsku a na Slovensku. [Rose 2000: 280]

Prezident Argentiny je v prvním kole zvolen tehdy, pokud získá minimálně 45 % a jeden hlas nebo alespoň 40 % hlasů za podmínky, že kandidát druhý v pořadí na něj jako na potenciálního vítěze ztrácí alespoň 10 % hlasů [Rose 2000: 280]. Keňský prezident zase musí pro okamžité zvolení získat podporu napříč volebními regiony, tzn. dosáhnout alespoň 25 % hlasů minimálně v pěti z osmi geografických regionů země [Lebeda 2007: 47]. Za další z variant složených pravidel lze označit podmínku stanovené míry volební účasti. V prezidentských volbách v Bulharsku, Rusku či na Ukrajině je kandidát zvolen v prvním kole při překročení 50 % a jednoho hlasu za nadpoloviční volební účasti. Pokud jedna z podmínek není splněna, bezpodmínečně se musí konat další volební kolo. [Rose 2000: 280]

Rozdělení výše zmíněných typů volebních systémů mezi relativně a absolutně většinové systémy je zcela logické. Ty systémy, jež umožňují okamžité vítězství s procentním ziskem nižším než 50 % a jednoho hlasu, automaticky spadají do skupiny relativně většinových systémů. Naopak systémy vyžadující pro zvolení kandidáta a určení vítěze voleb nadpoloviční většinu hlasů by se měly řadit mezi absolutně většinové systémy. Použití kondicionálu však není v tomto případě náhodou, ale záměrem. Velice totiž záleží na tom, za jakých podmínek a v jakém složení kandidátů se odehrává druhé volební kolo.

Druhou relevantní proměnnou je počet postupujících kandidátů do druhého kola, která determinuje především charakter souboje a zároveň také taktiku politických stran i voličů. První variantu představuje dvoukolový systém s uzavřeným druhým kolem (*majority-runoff system*), který koresponduje s již popsanou technikou voleb českých senátorů. Stručně shrnuto vítězství hned v prvním kole je založeno na zisku nadpoloviční většiny, tj. alespoň 50 % a jednoho hlasu z dané množiny hlasů. Relevantním ukazatelem, jenž je třeba zdůraznit, je postup výhradně dvou kandidátů s nejvyššími zisky hlasů. Souboj dvou kandidátů o hlasy voličů pak musí za každých okolností, s výjimkou shodného výsledku, vyprodukovat absolutního vítěze – vítěze opírajícího se o nadpoloviční většinu hlasů. V obou volebních kolech je tak dodrženo pravidlo zisku absolutní většiny, a proto lze uzavřený dvoukolový systém jednoznačně klasifikovat jako absolutně většinový volební systém.

Obtížněji zařaditelná je druhá varianta dvoukolových systémů založená rovněž na 50 % volebním prahu pro vítězství v prvním kole, která je označována jako dvoukolový systém s otevřeným druhým kolem (*majority-plurality system*). Tento systém nelimituje tak

přísně počet postupujících a umožňuje soutěžit ve druhém kole více než dvěma kandidátům. Jejich přesný počet stanovuje předem daný volební práh, jenž může být definován procentní hranicí nebo počtem kandidátů. Stanovení konkrétního počtu kandidátů jako volebního prahu pro postup do druhého kola není momentálně aktuální a neužívá se v žádné zemi světa. Jako názorná ukázka může posloužit pravidlo belgických voleb platné do roku 1900, na základě kterého do druhého kola postupoval dvojnásobný počet kandidátů, než byl počet mandátů rozdělovaných v daném volebním obvodě [Fisichella 1984: 189]. Naopak volební práh v podobě procentní hranice se používá dodnes. Nejznámějším příkladem země užívající 12,5% volební práh je Francouzská V. republika, která tento systém ukotvuje pro volby do dolní komory parlamentu.³⁵ Zisk křesla v Národním shromáždění je v prvním kole opět založen na nadpoloviční většině všech platných hlasů, pokud se voleb zúčastní alespoň čtvrtina oprávněných voličů v daném volebním obvodě. Jestliže žádný kandidát takovou podporu voličů neobdrží, koná se první neděli po uskutečněních volbách druhé kolo za přítomnosti takových kandidátů, jejichž podíl získaných hlasů je vyšší než 12,5 %³⁶ ze všech registrovaných voličů v obvodě. V případě, že však stanovenou hranici pro postup překoná pouze jeden kandidát, automaticky se druhého kola účastní spolu s dalším kandidátem, který obdržel nejvyšší počet hlasů [Perottino 2005: 133]. Teoreticky se do druhého kola může probjovat až osm kandidátů, tzn. není nijak garantováno, že se vítěz druhého kola bude opírat o zisk absolutní většiny voličů. K obdržení mandátu stačí, aby kandidát získal nejvíce hlasů ze všech účastníků druhého kola. Ačkoli se zvolení kandidáti mohou opírat o nadpoloviční většinu hlasů, systém to nevyžaduje, a proto jej není možné jednoznačně zařadit do skupiny absolutně většinových systémů. Otevřený dvoukolový systém je třeba řadit spíše mezi relativně většinové volební techniky.

Pro komplexní shrnutí problematiky diferenciací dvoukolových systémů z hlediska postupu do druhého kola je třeba zmínit další dvě, dnes již pouze historické, možnosti.

---

³⁵ S užíváním dvoukolového systému pro volby dolní komory parlamentu má Francie historickou zkušenost. Dvoukolový systém byl zakotven už v období Druhého císařství (1852 – 1870) a v období III. francouzské republiky (1873 – 1936) s výjimkou voleb 1919 a 1924, ve kterých se užíval systém kombinující kandidátní listiny a absolutně většinovou formuli. Užívání dvoukolového hlasování se obnovilo se vznikem V. francouzské republiky v roce 1958 a trvá dodnes – s výjimkou voleb v roce 1986, jež proběhly podle pravidel listinného systému proporční reprezentace.

³⁶ Původní hranice pro postup kandidátů do druhého kola byla v roce 1958 stanovena na 5 % hlasů ze všech hlasujících voličů. V následujícím období však byla postupně zvyšována, v roce 1967 na 10 % a v roce 1976 na 12,5 % hlasů ze všech oprávněných voličů [Fisichella 1984: 182; Lijphart 1998: 21; Rose 2000: 280; Alexander 2004: 214].

První model nekladal na kandidáty žádné nároky a propouštěl do druhého kola všechny uchazeče pouze pod podmínkou účasti v prvním kole voleb.³⁷ Druhý z případů dokonce ve druhém kole připouštěl kandidaturu zcela nových tváří, tzn. neúspěšní kandidáti byli z voleb staženi a ve druhém kole nahrazeni jinými³⁸ [Fisichella 1984: 182; Blais, Massicotte 2004: 43; Chytilík 2007: 89].

Dvoukolové systémy vyžadující v prvním kole získání absolutní většiny hlasů zahrnují ještě jeden specifický model, který je založen na kombinaci přímé a nepřímé volby. V praxi byl a je aplikován na volby prezidentské. První kolo probíhá „klasicky“ na základě lidové volby a kandidát je zvolen tehdy, pokud získá nadpoloviční podporu voličů. V případě, že žádný z kandidátů neobdrží absolutní většinu hlasů veřejnosti, přechází rozhodnutí o budoucím vítězi voleb na legislativní orgán, popř. jednu z jeho komor. Do druhého nepřímého kola voleb postupují dva, popř. tři kandidáti, jež měli největší úspěch u veřejnosti. Tato metoda dvoukolové volby byla v minulosti populární především na půdě latinskoamerického kontinentu³⁹. Dnes už přežívá pouze v rámci prezidentských voleb v Bolívii [Rose 2000: 280; Birch 2003: 321].

2.3 POTENCIÁLNÍ EFEKTY DVOUKOLOVÉHO SYSTÉMU S UZAVŘENÝM DRUHÝM KOLEM

Asi v případě každého volebního systému je problematické objektivně hodnotit jeho potenciální účinky. Fungování volebních systémů a jejich sekundární vlivy totiž ve velké míře souvisí se sociopolitickou atmosférou dané země, ve které je volební systém

---

³⁷ Nulový práh pro postup do druhého kola voleb byl nastaven v Norsku mezi lety 1905 až 1919 [Cox 1998: 66]. Dodnes se pravidlo postupu všech kandidátů do druhého kola bez ohledu na jejich ne/úspěšnost uplatňuje při volbě předsedy Sněmovny reprezentantů Spojených států amerických (*Speaker of the U.S. House of Representatives*). Volba ovšem není omezena ani v počtu volebních kol, tzn. opakuje se tak dlouho, dokud někdo nezíská nadpoloviční většinu hlasů [Indridason 2008b: 83].

³⁸ Tento výrazně liberální přístup k postupu do druhého kola byl zaveden ve Francii za vlády císaře Napoleona III. v letech 1852 až 1870 a později za existence III. francouzské republiky mezi lety 1928 a 1936. Praktické uplatnění našel také v německých prezidentských volbách v dobách Výmarské republiky od roku 1919 do 1933 [Cox 1998: 66; Blais, Massicotte 2004: 43, pozn. 8].

³⁹ Nejznámější příklad kombinovaného pravidla dvoukolové volby představuje Chile, ve kterém proběhly poslední volby s tímto formátem v roce 1970. V prvním kole voleb nedokázal žádný ze tří hlavních kandidátů získat nadpoloviční většinu všech hlasujících občanů. Druhé kolo, jež probíhalo v rámci parlamentu, vyznělo ve prospěch socialistického kandidáta Salvadora Allendeho. Ten následně začal nabourávat demokratický parlamentní systém prostřednictvím vlády prezidentskými dekrety. Chilský vývoj vyvrcholil v roce 1973 vypuknutím státního puče a nastolením vojenského režimu generála Pinocheta. Na zvolení Allendeho měl bezpochyby vliv právě kombinovaný typ dvoukolového volebního systému. Parlament při volbě respektoval ustálenou tradici a zvolil kandidáta, jenž zvítězil relativní většinou v prvním přímém kole voleb. Vítězství extrémního socialisty a marxisty Allendeho nad pravicovým a liberálním politikem Jorge Alessandrim však bylo velice těsné a rozdíl hlasů nepřesahoval dva procentní body. Zůstává tedy nezodpovězenou otázkou, jak by druhé kolo dopadlo v případě „klasické“ lidové volby. Na stranu kterého z kandidátů by se přiklonil elektorát středového kandidáta křesťanských demokratů, jež se umístil až na třetím nepostupovém místě?

aplikován. Stejný volební systém užívaný v různých zemích proto nemusí shodně fungovat a přinášet shodné výsledky. Dopady volebního systému se mohou odlišovat v závislosti na struktuře společnosti z hlediska ideologického, náboženského, etnického, rasového, regionálního, jazykového či třídního rozdělení. Do účinků a vůbec samotného fungování volebního systému se velkým dílem promítá i trvanlivost a stabilita demokratického režimu, stejně jako povaha stranického systému [Reynolds, Reilly 2002: 7–8]. Na druhou stranu i volební systémy působí na prvky politického systému od povahy stranického systému a vnitřní struktury jednotlivých politických stran přes volební chování stran, resp. stranických leaderů a voličů až po rysy zvolených institucí. Na základě těchto důvodů pak může vznikat různá konfigurace a intenzita efektů každého konkrétního volebního systému, a proto je jakákoli generalizace potenciálních účinků a prediktabilita výsledků voleb značně limitovaná. V této souvislosti je vhodnější hovořit spíše o tendencích volebních systémů, což v případě dvoukolového systému platí dvojnásob, neboť je hodnocen jako vysoce nepředvídatelný systém [Birch 2003: 329].

Ve spojení s dvoukolovým hlasováním je za modelovou zemi označována V. francouzská republika, jediný evropský stát užívající dvoukolový systém pro volbu legislativního sboru na národní úrovni. Francouzský systém zahrnuje hned dva základní typy dvoukolových systémů – s uzavřeným druhým kolem pro prezidentské volby a s otevřeným druhým kolem pro volby dolní parlamentní komory. Ačkoli Francie oba typy dvoukolových volebních systémů aktivně a dlouhodobě používá, přesto tamní zkušenosti s účinky na politický a především stranický systém nelze bez výhrad generalizovat. Na tuto skutečnost upozorňuje dvojice Shugart a Carey, když zdůrazňují dvě základní francouzská specifika, jež jsou relevantní pro podobu stranického systému. První výjimečností je právě koexistence dvoukolového systému s uzavřeným a otevřeným kolem. V drtivé většině případů je totiž možné setkat se s kombinací dvoukolového systému typu *majority-runoff* pro volbu hlavy státu a proporčního systému pro volby parlamentní. Jako další francouzské specifikum Shugart a Carey definují zakotvení poloprezidentského režimu, v němž je vláda primárně odpovědná parlamentu a na vyslovení nedůvěry parlamentem závisí její existence. Na tomto základě je pak vláda v podstatě „nucena“ udržovat si většinovou podporu parlamentu, což sekundárně vyvíjí tlak na určitou míru stranické disciplíny. Naopak ve státech se zakotvenými principy prezidencialismu, tzn. s kabinetem závislým na prezidentovi a s parlamentem bez pravomoci vyjádřit vládě nedůvěru, politické strany pod tlakem disciplinovanosti a soudržnosti nejsou [Shugart, Carey 2003: 213–214].

Politologické studie zabývající se účinky volebních systémů a jejich dopady na stranický a politický systém se začaly objevovat už v průběhu 30. a 40. let 20. století.⁴⁰ Nejvýznamnější dílo však vzniklo až na počátku 50. let perem francouzského sociologa a politologa Maurice Duvergera, který dal zkoumání vlivu volebních systémů širší rozměr. Jako první vyzdvihl důležitost volebních systémů a především jejich úzký vztah k systémům stranickým, který je založen na principu kooperace. Reciproční působení volebního a stranického systému produkuje nejen určitý počet stran a jejich velikost (tzn. velikost stranického systému), ale i vnitřní strukturu politických stran či schopnosti a možnosti stran k aliančnímu sdružování. [Duverger 1978: 204] Výsledky svého zkoumání pak Duverger promítnul do tří, dnes již notoricky známých tezí, jež jsou označovány jako tzv. Duvergerovy zákony.

1. Proporční reprezentace podporuje systém mnoha stran, které jsou tuhé, nezávislé a stabilní (s výjimkou náhlého vzepětí lidových hnutí);
2. dvoukolový většinový systém podporuje systém mnoha stran, které jsou pružné, závislé a relativně stabilní (a to bez výjimek);
3. relativně většinový jednokolový systém podporuje dvoustranický systém, v rámci kterého u moci alternují dvě hlavní nezávislé strany [Duverger 1978: 205].

Jakkoli Duverger definoval účinky proporčních a dvoukolových systémů, přesto největší pozornost věnoval třetí z uvedených tezí, kterou jako jedinou sám označil za tvrzení blízké se sociologickému zákonu. V rámci jednokolového většinového systému typu „vítěz bere vše“ (*FPTP*) pak definoval základní pojmy jako proces polarizace (opakem k němu proces depolarizace v rámci proporčních systémů), mechanický a psychologický faktor (a s nimi spjaté strategické chování voličů i politických stran). Až postupem času byly Duvergerovy myšlenky, které prošly důkladným kritickým hodnocením, upřesňováním i naprostým odmítnutím, rozšířeny i pro případ dvoukolového hlasování a významně precizovaly důsledky jeho fungování.

2.3.a MULTIPLIKACE A FRAGMENTACE STRANICKÉHO SYSTÉMU

Samy Duvergerovy teze jasně a srozumitelně ukazují, jak odlišně se chová absolutně většinová varianta volebního systému od relativně většinové varianty s jedním kolem.

---

⁴⁰ Nejčastěji citovanou studii zpracoval Ferdinand A. Hermens, který inspirován pádem výmarského Německa sledoval účinky proporčních systémů [Fiala 2004: 52–53].

Dvoukolovými systémy se Duverger příliš podrobně nezabýval a sám přiznával možnou vágnost svých dosavadních tvrzení s odvoláním se na nedostatečnost souboru relevantních dat. Počet zemí užívajících dvoukolový volební systém nebyl do 50. let 20. století příliš vysoký, výsledky voleb byly navíc pokřiveny různou mírou omezení volebního práva a nejednotností volebních pravidel (tzn. jednomandátové versus vícemandátové volební obvody, otevřené versus uzavřené druhé kolo apod.) Tyto zmíněné problémové faktory pak znemožňovaly odvození obecně platných tezí o působení dvoukolových systémů [Duverger 1978: 239].

Podle druhé Duvergerovy teze tenduje absolutně většinový systém se dvěma koly k ustavení multipartijního systému. Na první pohled tedy mezi účinky dvoukolového systému a systému proporční reprezentace nespátroval žádný markantní rozdíl.⁴¹ Určité diference však definoval v souvislosti s charakterem vnitřní organizace stran. Na rozdíl od vnitřně homogenních stran působících v rámci proporčních systémů, přiřkl stranám v dvoukolovém systému vlastnosti jako pružnost, závislost a relativní stabilitu. Z hlediska vnitřní struktury se jedná o politické strany značně heterogenní a nedisciplinované, tzn. vnitřně rozštěpené do různých stranických frakcí nesoucích rysy individualismu. Naopak vnější chování politických stran je závislé ve smyslu tendence sdružování se do (před)volebních aliancí za účelem zajištění zisku mandátů [Duverger 1978: 243]. Tezi o dvoukolovém systému a multipartismu později komentoval Giovanni Sartori a poukázal na možnost Duvergerova přílišného zaměření se na model III. francouzské republiky s jejím nestrukturalizovaným a fragmentovaným stranickým systémem, který mohl vyvolat pokřivené představy o fungování systému volebního [Sartori 2001: 41].

Proces dezintegrace stranického systému Duverger přičítal existenci druhého kola voleb, které podporuje frakcionalizaci spektra politických stran a rozšiřuje počet nominovaných kandidátů do prvního kola voleb [Duverger 1978: 220]. Že se jedná pouze o tendenci, dokládal sám Duverger na příkladu Belgie v průběhu 19. století, kde se až do roku 1894 udržoval ryze dvoustranický formát. Na rozdíl od francouzských voleb však probíhaly belgické volby ve vícemandátových obvodech s postupem výhradně dvou nejúspěšnějších kandidátních listin do druhého kola. Za efektem polarizace Duverger spatřoval výjimečnou vnitrostranickou strukturu, která vykazovala vysokou míru

---

⁴¹ Duverger v této souvislosti připouštěl, že poměrný systém je v porovnání s většinovým dvoukolovým systémem náchylnější k produkci vyššího počtu stran.

homogenity, disciplíny a pevného hierarchického uspořádání. Stabilitu belgických politických stran navíc posiloval charakter elektorátu, jenž byl rovněž duálně rozdělen na přívržence dvou hlavních politických sil v zemi. Pro vznik nových stran prakticky nezbýval žádný prostor. Schopnost účinně vzdorovat multiplikačnímu efektu dvoukolových systémů Duverger shledal v tamním stabilním stranickém systému, disciplinovaných politických stranách a vysokém stupni stranické identifikace belgického elektorátu [Duverger 1978: 243–244].

Později se studiu problematiky polarizace a depolarizace stranického systému v prostředí dvoukolového systému věnovala dvojice André Blais a R. K. Carty.⁴² Na rozdíl od Duvergera stanovili jako rozhodující faktor velikost volebních obvodů. V případě jednomandátových volebních obvodů souhlasili s druhou Duvergerovou tezí o tendenci k multipartijnímu systému. Při spojení vícemandátových obvodů s dvoukolovým volebním systémem ale upozornili na produkci výrazně odlišných výsledků vedoucích k silné polarizaci voličských hlasů mezi dvě hlavní politické strany a k silné podprezentaci třetích stran.⁴³ Blais a Carty nenalezli příčinu de/polarizace stranického systému pod pravidly dvoukolového hlasování v individualitě vnitřních podmínek konkrétního prostředí, ale v součinnosti mechanického (velikost volebních obvodů) a psychologického (strategické chování politických stran a voličů) faktoru tohoto volebního systému [Blais, Carty 1991: 89].

2.3.b MULTIPLIKACE NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ DO PRVNÍHO KOLA VOLEB

Trendu vyššího počtu kandidátů nominovaných do voleb si všiml již Duverger v souvislosti americkými primárními volbami, když upozornil na diference mezi volebními souboji kandidátů. V případě stranických primárek konaných pod pravidly relativně většinového jednokolového systému měl počet nominovaných kandidátů tendenci k prosazení dvou hlavních soupeřů, za které se postavily vzájemně protichůdné skupiny přívrženců. Nicméně v primárkách založených na absolutně většinovém systému se dvěma koly se zřetelně

---

⁴² Primárním zájmem Blaise a Cartyho byla míra psychologického efektu jednotlivých volebních systémů na stranické systémy. Jejich šetření vycházelo z výzkumu více než 500 voleb, které se konaly ve 20 demokratických státech během zhruba jednoho století [Blais; Carty 1991].

⁴³ Blais a Carty ve svém šetření naměřili průměrné procentní zisky hlasů třetích stran následným způsobem: v relativně většinovém jednokolovém systému s jednomandátovými obvody 16,7 % hlasů a s vícemandátovými obvody 28,9 %, v absolutně většinovém systému s jednomandátovými obvody 32,9 % hlasů a s vícemandátovými obvody 8,1 % [Blais; Carty 1991: 87].

projevoval trend štěpení strany do více názorových frakcí, které nominovaly a podporovaly vždy svého kandidáta [Duverger 1978: 220].

Podle Shugarta a Careyho multiplikaci počtu nominovaných kandidátů způsobuje příliš vysoký volební práh, který politické strany vnímají jako reálně nepřekonatelný, takže první kolo nepojímají jako rozhodující utkání a příležitost k zisku mandátu. Z prvního kola se tak stává jen zkušební ukázka rozložení sil, a proto politické strany neváhají nominovat vlastního kandidáta, ačkoli nemá reálné šance na zvolení [Shugart, Carey 2003: 215]. Paradoxně tak vzniká situace, za které je vyšší pravděpodobnost vítěze opírajícího se o absolutní většinu hlasů v relativně většinovém systému, jenž silně tenduje k vytvoření dvou navzájem opozičních bloků podporujících dva hlavní silné kandidáty.

Samotná nominace kandidáta ve dvoukolovém systému není pro politickou stranu zátěží, naopak má potenciál být efektivně proměněna v určitý zisk. I zdánlivě neperspektivní kandidát se může souhrou náhod probjovat do druhého kola voleb a na svoji stranu přitáhnout strategické hlasy namířené proti favoritovi voleb. I za předpokladu, že takový kandidát ve druhém kole nezvítězí, je pro nominující politickou stranu jeho účast ve druhém kole dostatečným zviditelněním v povědomí veřejnosti. Ostatně samotná kandidatura je pro malé politické strany určitým profitem, neboť jejich kandidáti demonstrují existenci a fungování své strany a zároveň jsou schopni odčerpat alespoň část hlasů svým soupeřům. Tímto způsobem si i irelevantní strana může vyjednat výhodný politický obchod, v němž výměnou za budoucí podporu jednomu z postupujících kandidátů do druhého kola obdrží určité politické ústupky či úřednické posty [Rose 2000: 281; Sartori 2001: 78; Shugart, Carey 2003: 210]. Zapojení velkého počtu kandidátů do voleb, které kromě silných politických stran nominují i minoritní subjekty, simultánně posiluje efekt fragmentace stranického systému [Birch 2003: 324–325].

2.3.c DISPROPORČNÍ VÝSLEDKY VOLEB

Většinový charakter dvoukolového systému předurčuje další z jeho efektů, kterým je disproporcionalita. Poměr mezi získanými hlasy a přidělenými mandáty pro konkrétní politické strany v rámci volebního procesu musí být zákonitě na základě většinového pravidla „vítěz bere vše“ výrazně pokřivený. Z nepoměrnosti mezi hlasy a mandáty profitují především velké relevantní politické strany, jejichž postavení většinové volební systémy obecně zvyhodňují. Naopak v případě malých stran se zúženým okruhem

elektorátu dochází k systematickému znevýhodňování a potlačování. Určitou výjimku v této tendenci představují regionální politické strany, které soustředí svůj potenciál do geograficky omezeného prostoru, v němž jsou schopny získat potřebnou podporu voličů a porazit i velké strany. Z celkového hlediska většinových systémů však ideální pozici disponují silné a velké politické strany s geograficky rovnoměrně rozloženým elektorátem [Lijphart 1998: 20, Farrell 2001: 63]. Náklady strany na získání mandátu jsou v porovnání s podmínkami v rámci poměrných systémů o mnoho vyšší. Podle Lijpharta se potenciální efektivní volební práh většinových systémů pohybuje kolem 35 % hlasů [Lijphart 1998: 21]. Tuto hodnotu však nelze jednoznačně aplikovat na dvoukolový systém, lze na ni pohlížet jako na volební práh k postupu potenciálního vítěze do druhého kola voleb.

Míra efektu disproporcionality ale není konstantní pro všechny dvoukolové systémy. Základní klasifikaci provedl Sartori, který vymezil čtyři typy dvoukolových systémů na pomyslném kontinuu síly jejich disproporčních účinků. Jako silný dvoukolový systém klasifikoval systém s uzavřeným druhým kolem, na základě kterého probíhají volby českých senátorů. Sartori tomuto typu dvoukolového systému přičetl nejvýraznější reduktivní účinky a velice efektivní podreprerentaci malých stran bez geograficky koncentrované podpory. Střední míru disproporcionality přisoudil dvoukolovým systémům s otevřeným druhým kolem. V případě, že volební práh pro postup do druhého kola je vysoký – jako např. ve francouzských volbách v hodnotě 12,5 % hlasů, pak se jedná o spíše silný dvoukolový systém, jenž za určitých okolností umožňuje malým stranám vyjednat si na základě aliančních dohod určité politické zastoupení. Systém s nižším volebním prahem – jako např. kolem 5 až 6 % hlasů, už označuje jako spíše slabý, jelikož jeho disproporční schopnosti jsou značně limitované a ponechávají určitý prostor pro úspěch i malým stranám. Poslední variantou dvoukolových systémů jsou systémy bez definování jakéhokoli volebního prahu pro postup do druhého kola. Tyto systémy definuje jako slabé, protože disponují jen minimálními reduktivními schopnostmi [Sartori 2001: 80–81].

Míra disproporcionality, jak upozorňuje Fisichella, však závisí i na celkových volebních výsledcích. Kdyby za určitých podmínek došlo jen k mírné nadreprerentaci největší strany a naopak silné podreprerentaci další velké strany,⁴⁴ pak by se

---

⁴⁴ Fisichella tuto situaci modeluje za velice specifických podmínek, tj. za přítomnosti silné antisystémové strany ve stranickém systému a její podreprerentaci. Za běžných podmínek dvou hlavních stran s prosystémovým charakterem dvoukolový systém žádnou z nich výrazně nediskriminuje.

pravděpodobně otevřel prostor pro nadreprezentaci některému ze třetích politických uskupení [Fisichella 1984: 185]. V takovém případě pak větší šanci na úspěch drží malé strany zakotvené v politickém středu. Středové postavení totiž mohou velice užitečně uplatnit jak při vyjednávání se stranami na pravici tak se stranami na levici. Tato pivotální pozice může i malé straně pomoci obdržet relativně vysoké zisky hlasů a následně i mandátů [Fisichella 1998: 186].

2.3.d TAKTICKÉ HLASOVÁNÍ VOLIČŮ

Dosud uvedené potenciální efekty dvoukolového systému vznikaly na základě, slovníkem Maurice Duvergera, mechanického faktoru volebního systému, tzn. na základě pravidel převodu hlasů na mandáty, které působí v zakotveném volebním systému zcela samovolně bez zásahu jakékoli lidské manipulace či strategie [Taagepera, Shugart 1989: 65]. Nicméně kromě mechanického definoval Duverger také faktor psychologický, jenž se vztahoval primárně k chování voličů. Ti jsou totiž na základě své praktické zkušenosti s volbou a výsledky voleb schopni pozměnit své chování tak, aby využili potenciál svého volebního hlasu a neplýtvali jím⁴⁵ [Duverger 1978: 226]. Zatímco mechanický faktor se ze své podstaty projevuje bezprostředně po aplikaci volebního systému do praxe, psychologický faktor začíná působit až po určité době fungování volebního systému, kdy si voliči i politické strany uvědomí účinky faktoru mechanického. Podle Taagepera a Shugarta je k projevu psychologického faktoru zapotřebí konání alespoň dvou volebních klání, které proběhly podle stejných pravidel soutěže [Taagepera, Shugart 1989: 65].

Pod pravidly dvoukolového systému ovšem Duverger žádné velké stimuly ke strategickému chování voličů nenacházel. Pokud připouštěl jisté projevy polarizace systému, pak jen v omezené míře a výhradně ve druhém kole voleb [Duverger 1978: 240]. Odborné názory na strategické chování pod pravidly dvoukolového systému prošly během času významnými změnami. Postupně se prosazoval názor, že dvoukolové hlasování skrývá pro strategické hlasování dostatek prostoru, tzn. voliči jsou schopni chovat se tak, aby maximalizovali sílu odevzdaného volebního hlasu. K taktickému hlasování v rámci

---

⁴⁵ Ve své práci *Political Parties* z 50. let 20. století hovořil Duverger o psychologickém efektu pouze v souvislosti s relativně většinovým systémem typu *FPTP*. Voliči postupem času zjišťují, že mechanismus volebního systému znevýhodňuje třetí politické strany, a proto svoji podporu přesouvají k jedné ze dvou hlavních stran. Počet hlasů odevzdaných třetím irelevantním stranám se snižuje, tzn. počet propadlých hlasů je tím automaticky minimalizován.

dvoukolových systémů se ovšem váže nejednotný názor odborníků. Zatímco jeden názorový proud preferuje jako ideální dobu strategického chování voličů v intermezzu mezi prvním a druhým kolem, druhý názorový proud jej posouvá už před první kolo voleb.

Hlavním představitelem prvně zmíněné koncepce je Giovanni Sartori, který dvoukolový systém vyzdvihuje především z důvodu jeho schopnosti poskytnout voliči cennou informaci o výsledcích prvního kola, tzn. o aktuálním rozložení sil mezi postupující kandidáty. Dvoukolový systém proto podle Sartoriho poskytuje voliči unikátní příležitost zkombinovat svobodnou volbu s volbou racionální. V prvním kole totiž volič může libovolně nakládat se svým hlasem a zcela svobodně volit svého nejvíce preferovaného kandidáta, omezen je přitom jedinou restrikcí v podobě stanoveného volebního prahu pro postup kandidátů do druhého kola. Před druhým kolem je volič seznámen s průběžnými výsledky kola prvního a je schopen se racionálně rozhodovat, který z postoupivších kandidátů je mu nejbližší a který má zároveň reálnou šanci na vítězství. Primárně už se volič neorientuje jen na základě svých preferencí, ale bere v úvahu i preference ostatních spoluvoličů. První kolo proto Sartori označuje za selekci, při které dochází k zúžení seznamu nejvíce preferovaných kandidátů bez konečného vítěze voleb⁴⁶. Druhé kolo pak nazývá elekcí neboli skutečnou volbou, neboť z ní už musí vzejít konečný vítěz voleb⁴⁷ [Sartori 2001: 75–76].

Proti adorování schopnosti průběžného informování o rozložení voličské podpory se ale jednoznačně ohrazuje Sarah Birch, která upozorňuje na problematičnost této vlastnosti dvoukolového systému ve státech bez demokratické tradice [Birch 2003: 326–327]. Míra nepředvídatelnosti voleb, která je po zveřejnění výsledků prvního kola významně snížena, může v takovýchto státech vyústit v nestandardní strategie aktérů. Reakce v mezičase prvního a druhého kola mohou nabývat různých podob od netransparentní realokace zdrojů a podpory, přes bojkot druhého kola, násilné akce, až po zrušení prvního kola voleb pro jeho neplatnost [Birch 2003: 327–328].

V opoziční roli vůči Sartoriho koncepci stojí druhý názorový proud reprezentovaný Garry Coxem, který je přesvědčen, že dvoukolový systém vyvíjí stejně velký tlak na

---

⁴⁶ S výjimkou případu, kdy jeden z kandidátů získá potřebnou absolutní většinu hned v prvním kole a je zvolen.

⁴⁷ Obdobně problematiku taktického hlasování voličů ve dvoukolovém systému vnímá i Pippa Norris. První kolo voleb popisuje jako upřímné vyjádření preferencí, tzn. hlasování srdcem (*voting with the heart*), druhé kolo jako volbu racionální, tzn. hlasování hlavou (*voting with the head*) [Norris 2004: 49].

strategické hlasování voličů jako relativně většinový systém typu *FPTP*. Voliči se podle něj mohou chovat strategicky už v prvním volebním kole. Jedním dechem však Cox dodává, že taktické hlasování ve dvoukolovém systému nezbytně vyžaduje racionální voliče (tzn. voliče, kteří se zaměřují výhradně na výsledek voleb), uzavřené druhé kolo voleb (tzn. postup výhradně dvou kandidátů s nejvyššími zisky z kola prvního) a nominaci alespoň tří kandidátů [Cox 1998: 123, 137]. Coxův racionální volič je takový, který usiluje o maximalizaci užitečnosti svého hlasu, a proto nemůže brát v úvahu pouze vlastní preference, ale musí předvídat preference ostatních voličů hned od počátku volebního procesu, znát aktuální politickou situaci a odhadovat šance jednotlivých kandidátů na vítězství [Cox 1998: 126].

Strategické hlasování podle Coxe závisí na předpokladu, zda má některý z nominovaných kandidátů šanci zvítězit ziskem absolutní většiny hlasů hned v prvním kole voleb. Pokud je racionální volič přesvědčen, že jeho preferovaný kandidát má tak širokou podporu a je okamžitého vítězství schopen, potom jej jednoduše svým hlasem podpoří. V případě, že taková možnost reálná není, je úkolem racionálního voliče zajistit svému preferovanému kandidátovi do druhého kola takového soupeře, kterého dokáže snadněji porazit. Primárním cílem voliče v této situaci není volit za každou cenu svého preferovaného kandidáta, ale zajímat se o to, kdo bude ve druhém kole jeho rivalem [Cox 1998: 127, 130]. Pokud je volič přesvědčen, že jeho kandidát má dostatečnou podporu stranického elektorátu k postupu do druhého kola, přistupuje k poněkud riskantní strategii a svůj hlas odevzdává ve prospěch takového protikandidáta, který mu bude ve druhém kole snadnějším soupeřem [Cox 1998: 129]. Strategická volba prostřednictvím negativních hlasů proti očekávanému vítězi voleb ale může vést k velice překvapivým celkovým výsledkům [Cox 1998: 133; Shugart, Carey 2003: 216]. Zářným příkladem „riskantnosti“ strategického chování voličů tohoto typu se staly francouzské prezidentské volby z roku 2002, ve kterých příliš velký počet voličů přijal přesvědčení o postupu hlavních favoritů do druhého kola voleb a odevzdal hlas jednomu z minoritních kandidátů s úmyslem na tyto kandidáty pouze upozornit⁴⁸ [Blais 2004: 101–102].

---

⁴⁸ Dle prvních preferencí voličů měly být tyto volby záležitostí představitelů hlavních politických bloků na levici a pravici stranického spektra. Jacques Chirac a Lionel Jospin byli favorizovaní kandidáti, jejichž hlavní souboj měl proběhnout ve druhém kole voleb [Blais 2004: 97]. Dle své analýzy André Blais konstatoval, že přibližně 9,5 % voličů hlasovalo v prvním kole strategicky, tzn. nikoli pro nejvíce preferovaného kandidáta. Pro srovnání Blais dodává, že v rámci relativně většinového systému typu *FPTP*, který dává dle dosavadních

Pokud volič předpokládá, že jím preferovaný kandidát nemá šanci na úspěch, resp. alespoň na postup do druhého kola, strategicky přesouvá svoji pozornost ke kandidátovi, který má lepší volební vyhlídky a zároveň je pro voliče akceptovatelný. Počet kandidátů s potenciální šancí na postup do druhého kola Cox opět odvozuje od situace v relativně většinovém systému, v němž jsou voliči schopni predikovat dva nejsilnější kandidáty a mezi ně následně rozdělit převážnou většinu hlasů. Ve dvoukolovém systému je tento počet podle Coxe rozšířen na tři kandidáty⁴⁹, které voliči determinují jako potenciální favority voleb. Ostatní kandidáti, jejichž preference se propadnou na čtvrtá a následující místa, budou silně postiženi strategickou dezercí voličů a jejich zisky hlasů se budou pohybovat v nízkých číslech. Strategickým přesunutím pozornosti k hlavním favoritům voleb voliči omezují plýtvání svými hlasy [Cox 1998: 128].

Strategické chování voličů je v případě dvoukolového systému poměrně komplikovanou záležitostí, protože klade na elektorát vysoké intelektuální požadavky spojené se zájmem o politiku, kvalitní informovaností o volební náladě veřejnosti a také perfektním pochopením mechanismu a účinků dvoukolového volebního systému. Voliči bez zájmu o tyto aspekty se při volbě mohou primárně řídit svými jen preferencemi, ačkoli reálné důsledky jejich volby mohou být protichůdné k jejich původnímu očekávání [Cox 1998: 135; Indridason 2008b: 99–100]. Na základě Coxových předpokladů provedl tým vědců pod vedením Blaise experimentální šetření, v němž bylo prostřednictvím simulovaných voleb komparováno strategické hlasování voličů pod pravidly jednokolového systému typu *FPTP* a dvoukolového systému [Blais et al. 2011].

---

průzkumů velký prostor pro strategické chování voličů, se k taktickému hlasování uchyluje průměrně 5 % voličů [Blais 2004: 102]. Strategická dezerce od silných kandidátů směrem k minoritním uchazečům o prezidentský post dominovala nad opouštěním slabých kandidátů ve prospěch favoritů voleb. Souhrou těchto faktorů do druhého kola namísto kandidáta levicového bloku Jospina postoupil kandidát extrémní pravice Jean-Marie Le Pen [Blais 2004: 103–104]. V závěru své analýzy vyslovil Blais domněnku o nepravděpodobnosti zachování míry strategického hlasování v následujících volbách [Blais 2004: 105]. S odstupem času lze konstatovat, že voliči se skutečně poučili a v následujících prezidentských volbách v letech 2007 a 2012 se podobné „překvapení“ druhého kola nekonalo.

⁴⁹ Numerický počet kandidátů Cox vyvozuje z *pravidla M + 1*, jež je užíváno v rámci relativně většinového systému typu *FPTP* při fungování psychologického faktoru. Hodnota *M* v tomto případě odpovídá velikosti volebního obvodu [Cox 1998: 99]. V jednomandátových volebních obvodech při systému typu *FPTP* tedy voliči soustředí svoji pozornost na dva nejsilnější kandidáty voleb, čímž dochází k minimalizaci zisku hlasů pro třetí kandidáty. V případě uzavřeného dvoukolového systému se hodnota *M* rovná počtu postupujících kandidátů do druhého kola voleb, tzn. dvěma kandidátům. Odvození *pravidla M + 1* lze s jistotou mírou zjednodušení pojmut tak, že první volební kolo představuje volbu ve dvoumandátovém obvodu, protože právě dva kandidáti mohou v prvním kole „zvítězit“ a postoupit do kola druhého. Strategicky uvažující voliči tedy svoji podporu rozdělují mezi tři kandidáty s největší šancí na postup do druhého kola, čtvrtí kandidáti jsou postiženi strategickým odklonem voličů z důvodu omezení plýtvání hlasy [Cox 1998: 127–128].

Výsledkem výzkumu bylo potvrzení projevu strategického chování ve dvoukolovém systému už v prvním kole voleb, které se významně podobalo výsledkům jednokolového většinového systému, ačkoli v mírně slabší formě. Markantní rozdíly mezi mírou strategického hlasování potvrzeny nebyly, což neodpovídá poněkud skeptickému názoru Coxe, podle kterého je výskyt strategického hlasování ve dvoukolovém systému z důvodu komplikovanosti spíše sporadického charakteru [Cox 1998: 137]. Voliči do své taktiky při odevzdávání hlasu kromě výhod plynoucích ze zvolení preferovaného kandidáta zahrnovali i posouzení šancí kandidáta na zvolení, tzn. dezerci od neperspektivních kandidátů [Blais et al. 2011: 641].

2.3.e PODPORA VZNIKU A EXISTENCE ALIANČNÍCH CELKŮ

Strategické chování však nelze vztahovat výhradně k voličům. Volební systém nastavuje základní podmínky i pro další aktéry volebního souboje – politické strany, které v čele se svými leadery mohou správnou koordinací své činnosti do velké míry ovlivnit výsledky voleb [Cox 1998: 125; Benoit 2006: 73-74; Blais, Indridason 2007: 193]. Stejně jako v případě taktického chování voličů prošly krystalizací i odborné názory na strategické chování politických stran. Blais a Indridason dokonce vyslovili názor, že pohnutky politických stran důkladně pochopit volební systém a jeho strategické příležitosti jsou silnější než pohnutky samotných voličů. A právě proto upřednostnili důležitost strategického chování politických stran⁵⁰ [Blais, Indridason 2007: 193; Indridason 2008b: 82].

Reakce stran na dvoukolový volební systém může nabývat různých podob od fúzování stran do jedné velké politické strany přes volné sdružení stran do aliančního celku až po veřejnou výzvu ke strategické volbě či omezení počtu nominovaných kandidátů. Přesto se jako nejvýhodnější a nejpřitažlivější varianta strategického chování prezentuje utváření volební aliance, resp. volební koalice⁵¹ [Blais, Indridason 2007: 193]. Hlavní výhodou volební aliance je její charakter volného sdružení politických stran, které nevyžaduje narušení stranické identity a integrity. Velice elegantně se navíc vyhýbá

---

⁵⁰ Svoje přesvědčení opřeli Blais a Indridason o tvrzení, že volební výsledky nastavují politickým stranám a jejich stranickým leaderům podmínky pro jejich další působení na politické scéně.

⁵¹ Termíny aliance a koalice jsou v textu užívány v zaměnitelném významu a není mezi nimi činěn žádný rozdíl. Pod těmito pojmy se rozumí sdružení politických stran za účelem volební spolupráce, která po volbách může přerůst ve spolupráci na úrovni parlamentu či vlády.

rizikům spojeným se slučováním stran, jež se neobejde bez dohod o image nové strany, jejím názvu, ideologické pozici a především o osobě stranického leadera a vedení strany. Kromě toho také volební aliance představuje většího aktéra, než kdyby strany vstupovaly do voleb jednotlivě [Blais, Indridason 2007: 193]. Pokud tedy politické strany vidí v aliančním sdružení možnost maximalizovat své zisky a vyjít z voleb s lepšími výsledky, pak jsou ochotny do takovéto aliance vstoupit. Relevantním stimulem pro formování koalic je také stupeň alianční koordinace opozičního bloku [Blais, Indridason 2007: 194-195, 203].

Podpora vzniku a existence aliančních sdružení není v rámci skupiny dvoukolových systémů stejně intenzivní, ale fluktuuje v závislosti na charakteru druhého kola voleb. Ideální příležitost poskytuje dvoukolový systém s otevřeným druhým kolem, v rámci kterého volební aliance funguje na principu dohody stran o nominaci společných kandidátů v jednotlivých obvodech či recipročním stahování kandidátů v druhém kole tak, aby se alianční partneři vzájemně neobírali o hlasy voličů. Systém s uzavřeným druhým kolem pro alianční vyjednávání ponechává mnohem užší prostor. Postup výhradně dvou kandidátů do druhého kola vylučuje možnost recipročního stahování kandidátů a možnosti aliančního vyjednávání jsou omezeny jen na vyjádření veřejné podpory od vyřazených kandidátů či na nominaci společného kandidáta hned do prvního kola voleb. Proti poslední zmíněné možnosti předvolební spolupráce aliančních partnerů však ostře vystupuje Sartori, podle kterého nominací vlastního kandidáta do voleb strany demonstrují voličům svoji existenci. Absence strany ve volbách by tak mohla znamenat, že se politická strana začne postupně z paměti voličů vytrácet a v podstatě svým chováním přispívá k vlastnímu zániku. Sartori obecně preferuje vznik aliancí až v době, kdy jsou známy výsledky prvního kola voleb a politické strany tak mohou racionálně řídit své další kroky. Alianční dohody vznikající na „zelené louce“ před prvním kolem voleb jsou proto podle jeho názoru nežádoucí [Sartori 2001: 78]. Riziko uzavírání aliančních dohod o kandidatuře společného kandidáta konstatují rovněž Blais a Indridason, kteří kromě Sartoriho námitek upozorňují i na ryze ekonomický faktor v podobě ztráty státní finanční podpory za získané hlasy v prvním kole voleb [Blais, Indridason 2007: 194].

Přesto Blais a Indridason upřednostňují formování aliancí právě před prvním kolem voleb. Podle jejich názoru totiž společný alianční kandidát vstupující hned do prvního volebního kola omezuje štěpení hlasů mezi ideologicky blízké strany a zvyšuje tak svoje

šance na vítězství [Blais, Indridason 2007: 195]. I přesto Indridason v souladu s Duvergovým tvrzením o náchylnosti dvoukolového systému k množení počtu kandidujících konstatuje, že vyšší počet volebních kol nadměrný tlak na kooperaci ideologicky blízkých politických stran a nominaci společného kandidáta nevyvíjí. První kolo mohou z funkčního hlediska politické strany vnímat jako primární volby. Absence strategické spolupráce stran přitom nese zvýšené riziko neúspěchu individuálních stranických kandidátů, především pak ve volbách řízených dle pravidel uzavřeného dvoukolového systému, jenž umožňuje postup pouze dvěma nejsilnějším z nich [Indridason 2008a: 701]. I americký politolog Garry W. Cox vyzdvihuje důležitost úspěšného formování aliančních bloků mezi ideologicky blízkými stranami, neboť pravidlo postupu výhradně dvou kandidátů do druhého kola aktéry neschopné vzájemné dohody nekompromisně trestá [Cox 1998: 125].

Negativní stanovisko k formování aliancí v rámci absolutně většinového systému se dvěma koly, které již bylo zmíněno v souvislosti s problematikou multiplikace nominovaných kandidátů do voleb, zastávají Shugart a Carey. Na základě výzkumu prezidentských voleb zhodnotili uzavřený dvoukolový systém jako zcela nepřátelský k formování aliančních sdružení z důvodu příliš vysokého volebního prahu ve výšce 50 % a jednoho hlasu. Zároveň poukázali na skutečnost, že v případě snížení na 40% hranici, dojde k oživení aliančního vyjednávání a efektivnímu vzniku volebních koaličních uskupení [Shugart, Carey 2003: 210].

2.3.f REDUKCE ANTISYSTÉMOVÝCH STRAN

Jakkoli je míra disproporcionality volebního systému předem obtížně předvídatelná, poměrně jistě lze stanovit, v neprospěch jakého typu politických stran bude dvoukolová varianta většinových volebních systémů působit. Vedle zmiňovaných malých politických stran s jen úzkým okruhem voličů, se Fisichella i Sartori shodují na efektivní eliminaci antisystémových stran⁵². Fisichella dokonce definuje schopnost eliminace zisku mandátů

---

⁵² Problematikou antisystémovosti v rámci stranických systémů se podrobněji zabýval Giovanni Sartori. Antisystémovou stranu definoval jako stranu, která se snaží podkopávat legitimitu fungujícího režimu, ať už cestou protestu či cestou hlásání odlišné ideologie. Smyslem existence takové strany není pouze změna dosavadní vlády, ale kompletní změna systému samotného vládnutí a jeho základních principů. Přítomnost antisystémové strany také Sartori definuje jako první z charakteristických znaků polarizovaného pluralismu, tzn. systému s více než pěti až šesti politickými stranami [Sartori 2005: 117]. Sartori rozčlenil antisystémové

antisystémovými stranami jako nejdůležitější účinek dvoukolových systémů, a proto je označuje doslova za „zbraň“ na antisystémové strany (*weapon against anti-system parties*) [Fisichella 1984]. Dvoukolový systém je podle Fisichelly schopen efektivní podprezentace antisystémových stran bez ohledu na jejich velikost a důležitost ve stranickém systému do té doby, dokud se podpora takové strany nepřiblíží absolutní většině voličů⁵³ [Fisichella 1984: 183–184].

Primárním problémem antisystémových stran je striktně omezený okruh voličů, který je prakticky téměř nemožné výrazněji navýšit. Kandidát antisystémové strany je v podstatě odkázán na fixní počet stranicky loajálního elektorátu, který představuje jeho maximum hlasů v prvním i potenciálním druhém kole voleb, tzn. i za předpokladu, že dokáže postoupit do druhého kola, stagnuje na početní hodnotě elektorátu z kola prvního. Naopak prosystémový kandidát je ve druhém kole schopen přilákat na svoji stranu voliče neúspěšných kandidátů z prvního kola, kteří raději odevzdají hlas kandidátovi s odlišnou politickou orientací, než aby přesunuli svoji volební podporu na konto antisystémové strany. Technika dvou po sobě následujících kol způsobuje, že antisystémové strany si připisují výrazně méně mandátů než při poměrném převedení reálné podpory voličů na mandáty⁵⁴ – např. aplikací systému poměrného zastoupení s nepříliš většinovými účinky [Fisichella 1984: 183–185]. „Handicap“ antisystémových stran v podobě striktně limitovaného elektorátu se tak s razancí projevuje právě ve druhém rozhodujícím kole voleb.

Intenzita reduktivního účinku v neprospěch antisystémových stran však není pro všechny typy dvoukolových systémů konstantní. Sartori spojuje schopnost eliminace antisystémové strany s charakterem druhého kola volby, přesněji s výškou volebního prahu pro postup. Dvoukolové systémy pak klasifikuje do čtyř typů, které se shodují s již uvedenou klasifikací z hlediska disproporcionality. Největší schopnost vytěsnění a

---

strany do tří základních typů na strany extrémistické, extrémní a izolované. K jejich klasifikaci více viz [Sartori 2001: 79–80].

⁵³ Jako kritickou hranici Fisichella stanovil hodnotu oscilující kolem 35 % hlasů. V případě jejího výrazného překročení se zvyšuje pravděpodobnost, že schopnost dvoukolového systému redukovat antisystémové strany bude silně omezena.

⁵⁴ Fisichella jako exemplární případ uvádí francouzské volby z roku 1958, ve kterých komunisté získaných 18,9 % hlasů proměnili v pouhých 2,2 % mandátů. Míra podprezentace však nebyla konstantně takto robustní. Naopak o 20 let později komunistům zisk 20,7 % hlasů přinesl 17,5 % mandátů [Fisichella 1984: 163–164].

podprezentace antisystémových stran tedy opět připisuje dvoukolovému systému s uzavřeným druhým kolem, který označuje za silný dvoukolový systém [Sartori 2001: 80–81]. Podobně i Fisichella na základě dat z francouzských voleb⁵⁵ připouští, že souboj *face-to-face* antisystémového kandidáta s prosystémovým soupeřem je o mnoho efektivnější než v případě souboje se dvěma a více prosystémovými kandidáty. V případě vyššího počtu soupeřů ve druhém kole voleb se totiž hlasy prosystémových voličů třísťí, zatímco antisystémový kandidát se může spolehnout na podporu celého svého elektorátu [Fisichella 1984: 186–187]. Přesto Fisichella odmítá zjednodušení tohoto faktu do tvrzení, že za všech okolností zaručí nejefektivnější redukci antisystémových stran právě dvoukolový systém s uzavřeným druhým kolem. Pokud by došlo k nastolení nestandardních podmínek, kdy se ve stranickém systému prosadí vedle silné strany i podobně silná strana antisystémová, pak by uzavřený dvoukolový systém mohl vést k účinkům podobným systému *FPTP* a tlačit k dvoustranickému formátu. V jednotlivých volebních obvodech by pak antisystémoví kandidáti čelili kandidátům jediné prosystémové strany. Potenciální tendence k bipartismu za přítomnosti silné antisystémové strany by byla pro demokratický systém vysoce nežádoucí. Fisichella a stejně tak Sartori preferují dvoukolový systém s otevřeným druhým kolem, který je díky aliančnímu vyjednávání politických stran schopen zachovat souboje *face-to-face* druhého volební kola a zároveň je schopen udržet systém dvou a více relevantních prosystémových stran, popř. dvou vzájemně opozičních bloků [Fisichella 1984: 189].

Působení dvoukolového systému směrem k podprezentaci antisystémových stran se projevilo i v rámci již zmiňované experimentální studie vědeckého týmu v čele s André Blaisem. Kandidáti stojící na extrémních krajích politického spektra získávali v prvním kole dvoukolového systému dokonce mírně nižší počty hlasů než v případě jednokolových voleb typu *FPTP*. Ačkoli rozdíl v ziscích hlasů kandidátů mezi zkoumanými většinovými systémy byly nepatrné a statisticky nevýznamné, ukázalo se, že strategie voličů je v obou volebních systémech velice podobná. Výsledky dvoukolového systému potvrzují jeho reduktivní efekt cílený na antisystémové kandidáty, který je způsoben dezercí voličů od

---

⁵⁵ Praktickou ukázkou jsou volby do francouzského Národního shromáždění z roku 1962, kdy komunisté získali celkem 41 mandátů. Okamžitě zvítězit a získat křeslo hned po prvním kole voleb se jim podařilo v devíti případech. Ve druhém kole v podmínkách souboje *face-to-face* dvou kandidátů byli úspěšní celkem desetkrát, v podmínkách tzv. trojúhelníkového souboje za přítomnosti tří kandidátů dokázali získat 22 poslaneckých křesel [Fisichella 1984: 187].

antisystémových kandidátů z důvodu jejich extrémnosti a neperspektivnosti. [Blais et al. 2011: 640].

Schopnost dvoukolového systému omezovat zastoupení antisystémových stran ovšem silně souvisí se sociopolitickými podmínkami, ve kterých je aplikován. Oba zmiňovaní italští politologové uvažovali o účincích systému v demokratických poměrech. Fisichella navíc pro platnost svých tvrzení stanovil dva základní předpoklady, které kladou jisté nároky na stranický systém a na elektorát. Na straně politických stran je touto nezbytnou podmínkou schopnost politických stran formovat volební aliance, které omezují riziko přílišného tříštění hlasů mezi prosystémovými politickými stranami. Na straně voličů je klíčovým předpokladem jejich schopnost akceptovat strategické dohody politických stran a přeorientovat svoji podporu na doporučeného účastníka druhého volebního kola [Fisichella 1984: 187].

Ideologická flexibilita politických stran a voličů je spjata se strukturovaným stranickým systémem a stranicky identifikovaným elektorátem, které lze stěží očekávat v zemích ve stadiu přechodu k demokratickému režimu. V takových případech Sarah Birch konstatuje, že dvoukolový systém se svými schopnostmi omezovat zastoupení antisystémových stran a podporovat kompromisní politiku může zcela protichůdně tendovat k extremismu. Pokud antisystémoví hráči pociťují ohrožení své existence, zvyšuje se pravděpodobnost, že přikročí k nedemokratickým akcím [Birch 2003: 328]. Zároveň se státy ve fázi demokratizace potýkají s nedostatečně strukturovaným stranickým systémem, který je často oslabován vysokou geografickou heterogenitou. Důvěra mezi stranami není vybudována a ověřena tak, aby umožnila uzavírání funkčních koaličních dohod. Stejně tak neexistují pevné vazby mezi politickými stranami a jejich voliči, což znesnadňuje predikce jejich chování především u druhého kola voleb. Absence stranické identifikace voličů posiluje libovolnost jejich rozhodování bez zohlednění stranických doporučení po prvním kole volby, takže jejím výsledkem je spíše odevzdání negativního hlasu nebo volební neúčast [Birch 2003: 328–329].

2.3.g NÍZKÁ VOLEBNÍ ÚČAST PŘEDEVŠÍM VE DRUHÉM KOLE VOLEB

Se stále se snižující volební účastí se v současné době potýká snad celý evropský kontinent bez ohledu na konkrétní typ voleb. Nízká participace občanů ve volebních místnostech bývá tradičně zdůvodňována nespokojeností, znechucením veřejnosti politikou, nezájmem

a slabou až nulovou stranickou identifikací. Část nevoličů ale může tvořit i skupina občanů, kteří jsou spokojeni se současným stavem v zemi a nepřejí si žádné změny oproti aktuální situaci.

V případě dvoukolového systému je však riziko narůstajícího nezájmu o volby vyšší a to především ve druhém volebním kole. Ačkoli právě druhé kolo je (v případě jeho konání) rozhodující pro udělení mandátu, nutnost opakované volební účasti v časově krátkém horizontu vyvolává „únavu“ voličů a část se jich do volebních místností nemusí znovu dostavit. Úbytek voličů hrozí obzvláště za situace nedávného konání voleb jiného ústavního orgánu (např. volby prezidenta republiky či druhé z parlamentních komor)⁵⁶ [Indridason 2008a: 705].

Pokles počtu aktivních voličů ve druhém kole může ovlivňovat i další faktor, na který upozorňuje Fisichella. Omezený počet kandidátů postupujících do druhého kola totiž nemusí vyhovovat stranicky silně loajálnímu elektorátu, jenž v případě vypadnutí jeho preferovaného kandidáta odmítne volit kohokoli jiného, i kdyby se jednalo o kandidáta ideově blízkého [Fisichella 1984: 187]. Vysoký stupeň stranické identifikace voličů tak v případě dvoukolového systému může působit proti aktivitě voličů.

Indridason v rámci výzkumu voleb do francouzské dolní parlamentní komory vyzdvihuje výhody dvoukolového systému pro studium změn volební účasti, neboť krátká doba mezi prvním a druhým kolem poskytuje vysokou pravděpodobnost shodného okruhu voličů a konstantnost faktorů ovlivňujících volbu jako jsou socioekonomické charakteristiky voličů, postoj k občanským povinnostem apod. [Indridason 2008a: 700–701] V rámci provedené analýzy voleb z let 1997 a 2002 potvrdil souvislost mezi stupněm soutěživosti voleb a výškou volební účasti ve druhém kole. [Indridason 2008a: 706]

Důsledkem nízké volební účasti však mohou být významně pokřivené výsledky voleb a rozložení politických sil v zemi, které nebude korespondovat s náladami veřejného mínění. V případě absolutně většinového systému se navíc může stát diskutabilní, zda zvolení jedinci skutečně disponují natolik vysokou podporou společnosti, kterou jim

---

⁵⁶ České senátní volby, resp. jedno z volebních kol, již tradičně probíhají souběžně s volbami do zastupitelstev obcí a měst či zastupitelstev krajů. Výjimkou byly jen první volby v roce 1996, kterými byla činnost této parlamentní komory zahájena. Podtext sjednocení termínu voleb není jen finančního rázu, ale sleduje rovněž snahu o zvýšení volební účasti. Situaci „únavového syndromu“ voličů však toto opatření nevyklučuje. Klasickým případem je rok 2014, na který připadá řádný termín voleb českých reprezentantů do Evropského parlamentu, voleb do PS PČR a na podzim voleb senátních a komunálních.

volební systém „slibuje“. Při nízké volební participaci mohou mezi nadpoloviční většinou veřejnosti a nadpoloviční většinou aktivních voličů nastat propastné rozdíly. Zůstává pak otevřenou otázkou, zda zvolení kandidáti požívají skutečně takové legitimacy, na základě které byli do svých funkcí ustaveni. Nízká volební účast, především v rámci druhého kola voleb, tak bývá označována za hlavní negativní rys systému [Farrell 2001: 64-65; Reynolds, Reilly 2002: 44; Birch 2003: 326; Norris 2004: 49].

2.4 PROFIL „IDEÁLNÍHO“ KANDIDÁTA V PROSTŘEDÍ DVOUKOLOVÉHO SYSTÉMU S UZAVŘENÝM DRUHÝM KOLEM

Dosavadní teoretické poznatky o absolutně většinovém systému se dvěma koly lze shrnout a promítnout je do osobnosti kandidáta, který se v daném volebním obvodu uchází o mandát. Jakými vlastnostmi by tedy měl v ideálním případě disponovat potenciální vítěz např. českých senátních voleb?

Z důvodu disproporčních účinků uzavřeného dvoukolového systému by se mělo bezesporu jednat o kandidáta nominovaného silnou politickou stranou s rovnoměrně rozloženým, početným a disciplinovaným elektorátem. Z ideologického hlediska by tato strana neměla být stranou antisystémovou, tzn. stranou nacházející se na extrémních pólech politického spektra, která prosazuje myšlenky odporující současnému systému. Ani osobnost samotného kandidáta v rámci jeho strany by neměla provokovat veřejnost příliš vyhraněnými názory. Dvoukolové hlasování totiž vykazuje tendence k dostředivé politice a zvýhodňuje názorově spíše umírněné kandidáty, jež mají u většiny voličů větší sympatie než kandidáti ostře názorově vyhranění.

Zároveň nelze opominout skutečnost, že uzavřený dvoukolový systém je v současné praxi aplikován především v jednomandátových volebních obvodech, které vyvolávají velkou personalizaci voleb. Proto jsou důležitými faktory, které mají vliv na zvolení kandidáta také jeho osobnostní rysy a vlastnosti. Mezi nimi by určitě nemělo chybět silné charisma kandidáta, schopnost oslovit, zaujmout a přesvědčit veřejnost o své kompetentnosti a dovednostech. Kandidát by navíc měl být známou osobností mezi voliči jeho volebního obvodu, znát zdejší problémy a prezentovat ochotu a způsoby jejich řešení.

ANALYTICKÁ ČÁST

Druhou část disertační práce tvoří kvantitativní analýza voleb a volebního chování do Senátu PČR v letech 1996 až 2012, včetně mimořádných termínů voleb. Na rozdíl od voleb do PS PČR, ve kterých voliči vybírají jednu z kandidátních listin registrovaných politických stran či hnutí, ve volbách do druhé legislativní komory odevzdávají voliči svůj hlas primárně konkrétní osobnosti. Každé jednotlivé volby tak představují jedinečný souboj kandidátů s různými politickými názory, s různými profesními a životními zkušenostmi, s různou aktivitou v předvolební kampani, který se odehrává v různých socioekonomických podmínkách, s různou mírou volební účasti a odlišnou strukturou aktivních voličů. Jednomandátové volební obvody posilují personalizaci voleb, a tudíž by měly zvyšovat pozornost a zájem voličů o osobnost kandidáta.

Předmětem zájmu kvantitativního výzkumu je vliv individuálních charakteristik kandidátů ve volbách do Senátu PČR na jejich zisky hlasů, resp. umístění na výsledkové listině. Analýza je prováděna na kumulovaných datech zahrnujících všechny kandidáty usilující o post senátora na úrovni obcí a měst v ČR.⁵⁷ Mikroúroveň volebního obvodu umožňuje sledovat zisky hlasů různě definovaných skupin senátních kandidátů v odlišných velikostních kategoriích obcí. Analytická část je rozdělena do tří hlavních kapitol. V samostatné kapitole popisuje datový soubor, který je využíván pro testování jednotlivých hypotéz. Další kapitola je členěna do šesti shodně strukturovaných podkapitol, přičemž v každé z nich se ověřuje platnost jedné ze stanovených hypotéz. Uvedená testovaná hypotéza je nejprve definována prostřednictvím pracovních hypotéz. Poté následuje stanovení metody analyzování dat a interpretace zjištěných výsledků za pomoci tabulek a grafů, jež jsou pro snazší orientaci vloženy přímo do textu. Jelikož jsou jednotlivé hypotézy rozdílně obsáhlé, je také různě náročné jejich ověření. Tato rozmanitost se odráží jak v počtu pracovních hypotéz, tak v rozsahu samotných podkapitol. Mírně odlišnou strukturou se vyznačuje podkapitola 4.3 zabývající se individuálními charakteristikami kandidátů. Její odlišnost vychází z faktu, že část výzkumu již byla publikována: Malcová, Karolína. (2012). Lokální aspekt volební podpory kandidátů do Senátu Parlamentu ČR. *Sociologický časopis*, Vol. 48, No. 2. pp. 283-313. ISSN 0038-0288, a ze snahy

---

⁵⁷ V dalším textu je pojem „obec“ užíván jako obecný termín označující obce i města. Termín „město“ je zpravidla používán pro obce s alespoň 3000 obyvateli, jak stanovuje zákon o obcích č. 125/2000 Sb., ze dne 12. dubna 2000, ve znění pozdějších předpisů.

zakomponovat stat' do textu disertační práce tak, aby nebyla narušena kompaktnost statě ani předkládané práce. Text studie je mírně modifikován a zkrácen o problematiku týkající se volební účasti v senátních volbách, která není předmětem stanovených testovaných hypotéz. Naopak nově je zařazena analýza zaměřená na postupující do druhého kola voleb, s akcentem na celkové vítěze voleb. Dále jsou v textu opět z důvodů časového odstupu aktualizována data, resp. jsou doplněna o poslední volební cyklus z podzimu 2012. Poslední kapitola shrnuje výsledky a bilancuje stav ověřovaných hypotéz.

Ještě před přikročením k testování stanovených hypotéz je na místě připomenout jeden z výjimečných rysů druhé parlamentní komory, kterým je její nerozpustitelnost a částečná obměna vždy třetiny senátorů. Konání voleb v dvouletých intervalech s sebou přináší odlišné výchozí podmínky pro kandidující, jež se musí vyrovnávat s momentální politickou atmosférou. Při ohlédnutí se do minulosti senátních voleb od roku 1996 je evidentní, že se volební klání konala za velice rozmanitých vládních konstelací a rozložení stranických sil v PS PČR, v různých časových fázích vládního angažmá⁵⁸ i v proměnlivých náladách veřejného mínění. V listopadu 1996 se první senátní volby konaly krátce po nástupu menšinové koaliční vlády Václava Klause složené z politických stran ODS, KDU-ČSL a ODA. Od července 1998 se po krátké činnosti poloúřednické vlády Josefa Tošovského ujala úřadu menšinová vláda sociálních demokratů v čele s ministerským předsedou Milošem Zemanem, kterou prostřednictvím Smlouvy o vytvoření stabilního politického prostředí v ČR (tzv. opoziční smlouvy) tolerovali občanští demokraté. Za jejího působení, které u veřejnosti nezískalo popularitu, proběhly dvoje senátní volby, v listopadu 1998 krátce po nástupu vlády a v listopadu 2000 v polovině jejího působení. V červenci 2004 tuto vládu vystřídal koaliční kabinet ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, ve kterém se po čas funkčního období vyměnili hned tři premiéři z řad sociálních demokratů. Za této vlády proběhly opět dvoje senátní volby, v říjnu 2002 krátce po převzetí ministerských křesel a v listopadu 2004 v polovině funkčního období. Následující senátní volby z poloviny října

---

⁵⁸ Podpora kandidátů vládních stran může být ovlivněna délkou držení vládních postů v době konání senátních voleb, tzn. zda se senátní volby konají krátce po volbách do PS PČR a sestavení nové vlády nebo zda se konají v polovině funkčního období vlády. Vliv volebního cyklu exekutivy na výsledky jiných voleb než voleb do národního parlamentu, resp. parlamentní komory s významnými pravomocemi vůči vládě, je jedním z rysů konceptu voleb druhého řádu, který navrhli politologové Karlheinz Reif a Hermann Schmitt. Jelikož volby do Senátu neurčují a neovlivňují setrvání vlády v úřadu, lze je společně s volbami místními, regionálními a evropskými zařadit mezi volby v tomto smyslu nižší významnosti, tzn. mezi volby druhého řádu. V souvislosti s prováděnou analýzou za zmínku jistě stojí i další atribut této koncepce, kterým je vyšší úspěšnost menších politických stran. Ke konceptu voleb druhého řádu v českém jazyce více [viz např. Linek et al. 2007; Šaradín 2008; Havlík, Hoskovec 2009].

2006 probíhaly za specifických podmínek, neboť na začátku měsíce PS PČR nevyslovila důvěru nově sestavené menšinové vládě ODS v čele s Mirkem Topolánkem, která vládla v demisi až do ledna 2007. Další senátní volby konané v říjnu 2008 probíhaly po téměř dvouletém fungování koaličního kabinetu ODS, KDU-ČSL a SZ, kterému předsedal opět Mirek Topolánek. Nicméně ani tato Topolánkova vláda nedočkala řádných sněmovních voleb, protože jí byla v březnu 2009 vyslovena nedůvěra. Až do květnových voleb 2010 nakonec vykonávala exekutivní pravomoci tzv. úřednická vláda Jana Fischera. Po volbách byla sestavena vláda s ministerským předsedou z ODS Petrem Nečasem, ačkoli se ve volbách občanští demokraté umístili až na druhém místě za ČSSD. Koaličními partnery ODS se staly dvě na české politické scéně nové strany TOP 09 a VV. Za fungování této vlády proběhly dvoje volby do Senátu. V pořadí osmé řádné senátní volby se konaly v říjnu 2010 pouze tři měsíce po nástupu vlády do úřadu. Dosud poslední senátní volby proběhly v říjnu 2012 v polovině funkčního období vlády Petra Nečase, ovšem s již novým koaličním partnerem v podobě politické strany LIDEM, vzniklé z frakce rozštěpených VV. Zobecněno a shrnuto lze konstatovat, že dvě hlavní politické strany zastávající nejvyšší exekutivní post ministerských předsedů mají z hlediska četnosti konání senátních voleb a volebních cyklů vlád vyvážené skóre.⁵⁹

Ovlivnění výsledků senátních voleb pochopitelně neplyne jen z faktu držení ministerských křesel, ale i ze způsobu vládnutí, komunikace, kauz vrcholných politiků, politické stability, ekonomického vývoje atd. Všechny tyto aspekty a mnohé další se promítají do veřejného mínění a působí na voliče. Ačkoli Senát nemá vůči vládě prakticky žádné pravomoci ohrožující její existenci,⁶⁰ stalo se spojování senátních voleb s vládním působením především v posledních třech volebních cyklech velkým tématem předvolební kampaně a nástrojem opozice pro boj s vládou.

S výjimkou prvních ustavujících voleb v roce 1996 probíhají řádné volby do Senátu zpravidla v souběhu s volbami do zastupitelstev obcí či zastupitelstev krajů. Vzhledem

---

⁵⁹ Krátce po nástupu vlády proběhly senátní volby dvakrát za výkonu funkce premiéra ODS (v letech 1996 a 2006) a dvakrát ČSSD (v letech 1998 a 2002). Uprostřed funkčního období úřadující vlády se konaly senátní volby opět dvakrát s premiérem z ODS (v letech 2008 a 2012) a dvakrát z ČSSD (v letech 2000 a 2004). Nezařazené jsou volby z roku 2010, které se konaly krátce po nástupu vlády s ministerským předsedou z ODS, která ovšem nebyla vítězem voleb do PS PČR.

⁶⁰ Pravomoc vyjádřit vládě důvěru, popř. nedůvěru je svěřena výhradně členům PS PČR, Senát jí nedisponuje. Vůči vládě se může Senát prosadit nanejvýše během zákonodárního procesu prostřednictvím blokování vládních návrhů zákonů. Pokud má ovšem vláda podporu nadpoloviční většiny poslanců, je schopna návrhy zákonů navzdory nesouhlasu senátorů relativně snadno prosadit.

k čtyřletému funkčnímu období obecních i krajských zastupitelů se souběh voleb se senátními volbami periodicky střídá po dvou letech. Shodný termín většinou připadá na první kolo, druhé kolo senátních voleb pak již probíhá samostatně. Pouze v roce 2002 nastala opačná situace, když bylo s volbami obecních zastupitelů nestandardně spojeno až druhé kolo senátních voleb.

Sledování míry úspěchu kandidátů do Senátu nominovaných vládními a opozičními stranami, ani zjišťování potenciálního vlivu souběhu různých typů voleb na výsledky kandidátů do Senátu není cílem výzkumu této disertační práce a jsou v kvantitativní analýze redukovány. Přesto je třeba mít na paměti, že mohou ovlivňovat preference voličů při udělování hlasů jednotlivým kandidátům, a působit tak na konečné výsledky voleb.

3. DATOVÝ SOUBOR

Za účelem testování stanovených hypotéz byl vytvořen datový soubor, který primárně vychází z dat zveřejněných na volebním serveru ČSÚ. Datový soubor zahrnuje jmenný seznam všech kandidátů účastnících se voleb do Senátu PČR od roku 1996 do roku 2012 v řádných i doplňovacích volbách⁶¹ v počtu 2153 osob (tito kandidáti představují jednotlivé případy datového souboru). Datový soubor sleduje souboje kandidátů v 305 prvních volebních kolech. Jelikož pouze v devíti případech byl znám vítěz hned po prvním kole,⁶² je zahrnuto i 296 soubojů druhých kol mezi 592 postupujícími z kola prvního. Ke všem

---

⁶¹ První kola řádných voleb se uskutečnila v termínech 15. až 16. listopadu 1996, 13. až 14. listopadu 1998, 12. listopadu 2000, 25. až 26. října 2002, 5. až 6. listopadu 2004, 20. až 21. října 2006, 17. až 18. října 2008, 15. až 16. října 2010 a 12. až 13. října 2012. Doplňovací volby proběhly pro celkem osm uvolněných mandátů v mimořádných termínech 27. až 28. srpna 1999 ve volebním obvodě č. 27 Praha 1, 31. října až 1. listopadu 2003 ve volebním obvodě č. 12 Strakonice, 7. až 8. listopadu 2003 v obvodě č. 58 Brno-město, 8. až 9. října 2004 v obvodech č. 20 Praha 4 a č. 54 Znojmo, 13. až 14. dubna 2007 v obvodě č. 5 Chomutov, 27. až 28. dubna 2007 v obvodě č. 63 Přerov a 18. až 19. března 2011 v obvodě č. 30 Kladno. Krom obvodů, kde jeden z kandidátů obdržel nadpoloviční většinu hlasů v prvním kole, se druhá kola se konala vždy o týden později.

⁶² Překonáním 50% hranice hlasů získalo v prvním kole voleb post senátora devět kandidátů, přičemž sedm z nich kandidovalo v městských volebních obvodech na území Hlavního města Prahy a velkých statutárních měst Brna a Plzně. Hned v prvních senátních volbách v roce 1996 zvítězili v prvním kole kandidáti občanských demokratů Milan Kondr v obvodě č. 22 Praha 10, Jan Koukal v obvodě č. 25 Praha 6 a Vladimír Zeman v obvodě č. 26 Praha 2, na Moravě pak kandidát KDU-ČSL Jan Zahradníček v obvodě č. 60 Brno-město. V mimořádném termínu doplňovacích voleb roku 1999 zvítězil s velkým náskokem nezávislý kandidát Václav Fischer v obvodě č. 27 Praha 1. O rok později nebylo nutné konání druhého kola v obvodě č. 20 Praha 4, kde nadpoloviční většinu hlasů získal Josef Zieleniec nominovaný 4K. Po prvním kole skončily také doplňovací volby v roce 2004 v obvodě č. 7 Plzeň-město, kde se senátorem stal Jiří Šneberger z ODS. Mimo pražské, brněnské, ostravské a plzeňské obvody odevzdali voliči nadpoloviční většinu hlasů za celou historii senátních voleb pouze dvěma kandidátům. V roce 2002 byl v obvodě č. 54 Znojmo zvolen senátorem Vladimír Železný kandidující za Nezávislé a v roce 2008 v obvodě č. 75 Karviná nezávislý kandidát za ČSSD Radek Sušil.

kandidujícím jsou přiřazeny informace, které (a) identifikují jejich kandidaturu, (b) specifikují jejich individuální charakteristiku a (c) politický status, (d) monitorují volební výsledky na úrovni obcí i na úrovni volebního obvodu a (e) definují prostředí volebního obvodu ze socioekonomického a politického hlediska.

(a) Identifikátor kandidatury jednotlivých účastníků voleb do Senátu tvoří **rok** voleb, **typ** voleb (tzn. zda participovali v řádných či doplňovacích volbách), **číslo volebního obvodu** a **číslo hlasovacího lístku kandidáta** losované pověřeným obecním úřadem.

(b) Ke každému kandidátovi jsou dále vedena data, která zohledňují jejich individualitu. Z hlasovacích lístků byly použity údaje o věku, vzdělání, deklarovaném povolání a bydlišti kandidáta. **Věk** kandidátů je klasifikován v desetiletých intervalech odvíjejících se od ústavně stanoveného minimálního věku senátora do čtyř skupin. Věk kandidátů tedy vstupuje do analýzy jako ordinální proměnná se čtyřmi kategoriemi. Skupinu nejmladších kandidátů tvoří uchazeči o post senátora ve věku 40 až 49 let (551 případů), další dvě skupiny reprezentují kandidáti ve věku 50 až 59 let (992 případů) a kandidáti ve věku 60 až 69 let (536 případů). Poslední skupina sdružuje nejstarší kandidáty ve věku 70 let a více (74 případů). Tato skupina seniorského věku byla záměrně ponechána shora otevřená z důvodu malé četnosti výskytu kandidátů starších 80 let.⁶³

Vzdělání bylo odvozeno z uvedených titulů u jmen kandidátů na hlasovacích lístcích a agregováno do šesti skupin dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání.⁶⁴ držení titulu RSDr. udělovaného komunistickým režimem (26 případů), bakalářské vzdělání a vzdělání VOŠ (19 případů), vysokoškolské vzdělání – magisterské včetně zakončení rigorózní zkouškou (1264 případů), postgraduální vzdělání – doktorské (116 případů), dosažení hodnosti profesora nebo docenta (128 případů). Pokud kandidát vysokoškolský titul neuvedl, je začleněn do skupiny základní a středoškolské vzdělání (600 případů).

Pro rozřazení kandidátů dle deklarovaného **povolání** byla využita aktuální verze Národní klasifikace zaměstnání (KZAM-R) zavedená ČSÚ.⁶⁵ Při rozřazení profesí

---

⁶³ Ve věku 80 let a více usilovali o post senátora od roku 1996 do současnosti pouze čtyři kandidáti. Nejstaršímu z nich bylo v době jeho kandidatury 91 let.

⁶⁴ Jestliže se u jména vyskytovalo více titulů jako např. „doc. MUDr.“ a za jménem „CSc.“, pak je takový kandidát zařazen do skupiny profesorů nebo docentů.

⁶⁵ Národní klasifikace zaměstnání KZAM, která slouží od roku 1994 ke sledování jednotlivých skupin zaměstnání, byla zpracována ČSÚ na základě mezinárodního standardu OSN, který s minimálními úpravami převzala EU. Z důvodu národních potřeb byla původní klasifikace rozšířena, resp. rozčleněna do větších podrobností. Proto je aktuální verze pro odlišení označována jako KZAM-R.

uvedených na hlasovacích lístcích dle základních kategorií KZAM-R ovšem spadla drtivá většina senátních kandidátů do hlavní třídy 1 „Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci“ a hlavní třídy 2 „Vědečtí a odborní duševní pracovníci.“ Z tohoto důvodu byla klasifikace zaměstnání uzpůsobena potřebám analýzy a tyto dvě hlavní třídy byly rozděleny podrobněji. Konkrétně jsou z nich vytvořeny tyto skupiny zaměstnání: zákonodárci a politici (členi PS PČR a EP, senátoři, hejtmani a náměstci hejtmána, členi obecního, městského a krajského zastupitelstva, členi vlády, vyšší státní úředníci a funkcionáři politických stran – 302 případů), starostové a primátoři (včetně místostarostů a náměstků primátora – 303 případů), vedoucí a řídicí pracovníci (včetně OSVČ a podnikatelů – 478 případů), vědečtí pracovníci (vedoucí pracovníci univerzit a jejich fakult, vysokoškolští a vědečtí pracovníci, odborní duševní pracovníci v přírodovědných a společenskovědných oborech včetně pedagogické a právní oblasti – 534 případů), lékaři (včetně primářů, přednostů klinik a ředitelů zdravotnických zařízení – 216 případů). Zbývající profese kandidátů byly sloučeny jako ostatní (včetně dalších osmi hlavních tříd dle KZAM-R: techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech, nižší administrativní pracovníci – úředníci, provozní pracovníci ve službách a obchodě, kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a v příbuzných oborech, řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři, obsluha strojů a zařízení, pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, příslušníci armády – 320 případů). Mezi skupinu ostatních povolání jsou nad rámec KZAM-R řazeni i ekonomicky neaktivní, tzn. kandidáti v důchodu bez uvedení jiného povolání a nezaměstnaní. Pokud kandidáti v důchodu připojili i informaci o konkrétním povolání, jsou zařazeni do definovaných skupin povolání dle uvedené činnosti.⁶⁶ Jestliže se kandidáti na hlasovacím lístku přihlásili k více než jednomu povolání, stala se pro klasifikaci rozhodující zpravidla náročnější vykonávaná činnost.⁶⁷ V případě, že zhodnocení vyšší obtížnosti povolání nebylo jednoznačné, došlo k vyhledání konkrétní osoby, individuálnímu posouzení a určení převážně vykonávané činnosti, dle které byl nakonec kandidát klasifikován.

Dále jsou kandidáti rozřazeni do dvou skupin podle toho, zda mají či nemají registrované trvalé **bydliště** ve volebním obvodu jejich kandidatury, vyjma území čtyř

---

⁶⁶ Pokud kandidát např. uvedl na hlasovacím lístku jako povolání „důchodce, zastupitel“, je řazen do skupiny zákonodárci a politici.

⁶⁷ Kandidát, který např. deklaroval na hlasovacím lístku povolání „ekonom, starosta“, je řazen do skupiny starostové a primátoři.

největších měst ČR.⁶⁸ Pouze kandidáti, kteří splnili tuto podmínku, jsou zařazeni do analýzy sousedského efektu.

Kromě údajů zveřejněných na hlasovacích lístcích je navíc individuální charakteristika kandidátů rozšířena o informace týkající se politické zkušenosti kandidátů a jejich mediální známosti. **Politické zkušenosti** jsou přiznány těm kandidátům, u kterých byla detekována zkušenost s výkonem veřejné funkce od vzniku samostatné ČR. Konkrétně se ke každému kandidátovi přiřazuje informace, zda v době jeho kandidatury měl zkušenost či aktivně vykonával funkci ministra vlády ČR (43 případů), mandát poslance PČR (160 případů), mandát senátora PČR (114 případů), mandát krajského zastupitele (165 případů) a mandát obecního zastupitele (815 případů). Pro tyto účely byly zpracovány seznamy všech členů vlády ČR⁶⁹, zvolených členů PS a Senátu PČR⁷⁰ a zvolených zastupitelů krajských samospráv⁷¹, které vycházely z údajů volebního serveru ČSÚ a oficiálního webu vlády ČR. Na základě shody jmen byla po individuální kontrole případné duplicity jmen kandidátům zaznamenána příslušná politická zkušenost. Ke stanovení politické zkušenosti kandidátů na komunální úrovni byla využita „Kompletní databáze kandidátů do zastupitelstev měst a obcí Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. založená na datech ČSÚ“.⁷² Z této databáze byla senátním kandidátům na základě shody jmen a shody místa výkonu zastupitelského mandátu s bydlištěm kandidáta přiřazena informace, zda měli zkušenosti s výkonem postu obecního zastupitele v době jejich kandidatury do Senátu PČR.

Posledním aspektem individuální charakteristiky kandidátů je jejich **mediální známost**, která je sledována prostřednictvím četnosti výskytu mediálních zpráv o osobě konkrétního kandidáta. Analýza mediálních zpráv byla provedena prostřednictvím mediálního archivu MediaSearch společnosti Newton Media, a.s., jenž obsahuje plná znění zpráv celostátních i regionálních periodik, internetu a doslovné přepisy zpravodajských a

---

⁶⁸ Detailní popis datového souboru a metody analýzy je obsažen v podkapitole 4.3.d.

⁶⁹ Konkrétně se jednalo o seznam s 246 případy, ve kterém figurovalo 163 osob. První vláda, jejíž členi byli do seznamu zařazeni, nastoupila do úřadu v červenci 1992 v čele s ministerským předsedou Václavem Klausem.

⁷⁰ Seznam zvolených poslanců obsahoval 1200 případů, na kterých se podílelo 707 osob. První funkční období PS PČR zařazené do seznamu vycházelo z voleb do ČNR konaných v červnu 1992.

⁷¹ Seznam krajských zastupitelů čítal 2025 případů, jež bez započítání znovuzvolených tvořilo 1410 osob. Krajská zastupitelstva byla monitorována od jejich ustavujících voleb v listopadu 2000.

⁷² Databáze obsahuje úctyhodných 570 674 kandidátů. Časově databáze začíná u zastupitelstev obcí ustavených v prvních komunálních volbách samostatné ČR v listopadu 1994. Pro detailní popis databáze [viz Bernard 2012].

publicistických pořadů z TV a rozhlasu. Pro každého kandidáta prvního kola voleb bylo individuálně zjišťováno, kolikrát se během předvolební kampaně objevilo jeho jméno v médiích bez ohledu na pozitivní či negativní charakter publicity. Jelikož před volbami do PS PČR probíhá tzv. horká předvolební kampaň zpravidla měsíc před volbami [Bradová, Lebeda 2007: 119], byl tento časový rozptyl použit i pro mediální analýzu kandidátů do Senátu. Do měsíčního intervalu byl započítán i první den prvního kola voleb, celkem tedy bylo sledováno 31 dní. Vyhledané záznamy v archivu byly kontrolovány a případně očištěny od umělého navýšení jejich počtu způsobeného duplicitou jmen.

(c) Významnou součástí datového souboru představuje politický status kandidátů, který je registrován na hlasovacích lístcích a pro účely analýzy je definován kandidátovou volební stranou a politickou příslušností. Klasifikace volebních stran je založena na relevanci strany na české politické scéně a zohledňuje rovněž nezávislé subjekty. **Volební strany** jsou rozděleny do devíti skupin primárně dle stability a síly jejich postavení v PS PČR. Samostatně jsou klasifikováni kandidáti silných politických stran, tzn. etablovaných stran, jež získaly minimálně po tři funkční období zastoupení v PS PČR (dále jen silné parlamentní strany): (1) ODS, (2) ČSSD, (3) KDU-ČSL a (4) KSČM. Politické strany a uskupení, které byly zvoleny do PS PČR na jedno nebo dvě funkční období (dále jen slabé parlamentní strany), tvoří další samostatnou skupinu. Mezi tyto strany jsou zařazeny (5) ODA, US-DEU,⁷³ SZ, TOP 09 a VV. Další dvě skupiny reprezentují (6) koaliční uskupení, ve kterých figuroval alespoň jeden koaliční partner patřící do skupiny silných nebo slabých parlamentních stran (v celkovém počtu 19 subjektů) a (7) koaliční uskupení, v nichž žádný z koaličních partnerů nereprezentoval silnou nebo slabou parlamentní stranu (v celkovém počtu 16 subjektů). Předposlední skupina je formována (8) volebními stranami, v jejichž názvu se v různých tvarech objevily výrazy „nezávislý“ nebo „nestraničský“ (dále jen strany nezávislých). Do této skupiny jsou zařazeni nezávislí

---

⁷³ V letech 1998 až 2000 se do senátních voleb zapojilo koaliční uskupení pod značkou Čtyřkoalice (4K), na kterém se podílely strany KDU-ČSL, US, DEU a ODA. V tomto časovém rozmezí nominovala 4K celkem 54 kandidátů (26 kandidátů v řádných volbách v roce 1998 a 27 kandidátů v roce 2000, jeden kandidát se účastnil doplňovacích voleb v roce 1999). Koaliční subjekt 4K se však součástí PS PČR nikdy nestal. Do poslaneckých lavic usedli po volbách v roce 2002 zástupci už „jen“ Koalice, kterou po odchodu ODA reprezentovaly KDU-ČSL a US-DEU. Jelikož jednotliví koaliční partneři nespádají to stejné kategorie volebních stran (KDU-ČSL je klasifikována jako silná parlamentní strana, ODA a US-DEU jsou řazeny mezi slabé parlamentní strany), bylo pro kandidáty 4K zvoleno alternativní řešení. Kandidáti 4K, u kterých bylo na hlasovacím lístku vyznačeno členství v KDU-ČSL, jsou zařazeni do skupiny (3) KDU-ČSL – v praxi se jednalo o 17 kandidátů. Všichni ostatní kandidáti 4K, včetně bezpartijních kandidátů, jsou počítáni do skupiny (5) slabých parlamentních stran – v praxi se jednalo o 37 kandidátů.

kandidáti⁷⁴ i registrované politické strany či hnutí⁷⁵ (v celkovém počtu 16 subjektů). Důvodem tohoto kroku je předpoklad, že voliči nemají v této problematice dokonalý přehled a orientují se přednostně na základě názvu uvedeného na volebním lístku. Proto lze usuzovat, že se difference mezi „nezávislými“ kandidáty do rozhodování voličů promítají jen v minimální míře. Všechny zbývající volební strany jsou seskupeny jako (9) ostatní, mezi kterými se vyskytují malé a regionální politické strany a hnutí (v celkovém počtu 84 subjektů).

Politická příslušnost kandidátů je klasifikována obdobným způsobem.⁷⁶ První čtyři samostatné skupiny tvoří kandidáti – členi silných politických stran: (1) ODS, (2) ČSSD, (3) KDU-ČSL a (4) KSČM. Následující skupinu reprezentují kandidáti – členi slabých parlamentních stran: (5) ODA, SPR-RSČ, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV. Do dalších skupin jsou zařazeni všichni (6) bezpartijní kandidáti, (7) kandidáti, u kterých se v názvu jejich politické příslušnosti vyskytly výrazy „nezávislý“ nebo „nestranický“ (v celkovém počtu sedmi subjektů) a (8) kandidáti s politickou příslušností k ostatním politickým stranám a hnutím (v celkovém počtu 74 subjektů).

(d) Nejdůležitější informací z volební soutěže přinášejí získané podíly voličských hlasů jednotlivých kandidátů. V rámci datového souboru jsou každému z kandidátů připsány jeho **zisky hlasů** na mikroúrovni volebního obvodu, tzn. **na úrovni obcí**,⁷⁷ a také **na úrovni volebního obvodu**. Pro obě volební kola byly výsledky zaznamenány v jejich procentním i absolutním vyjádření a rovněž dle **umístění kandidáta** na výsledkové listině. Pořadí kandidátů je vyhodnoceno na úrovni obcí po prvním kole voleb, kde ovšem zisk

---

⁷⁴ Nezávislí kandidáti podávají přihlášku k registraci osobně a musí k ní připojit petici podporující jejich kandidaturu s minimálně 1000 podpisy voličů z volebního obvodu, ve kterém hodlají usilovat o mandát senátora.

⁷⁵ Mezi tyto se řadí „Sdružení nezávislých“, Nezávislí, Nezávislá iniciativa apod. Jejich kandidáti nepodávají přihlášku k registraci osobně, ale prostřednictvím těchto stran a hnutí, a nepotřebují proto přikládat petici se sebranými podpisy od potenciálních voličů.

⁷⁶ Rozdílnost v počtu definovaných skupin oproti klasifikaci volebních stran je způsobena absencí koaličních subjektů. Koalice jsou utvářeny za účelem společné kandidatury ve volbách a vystupují jako volební strany, politická příslušnost jejich kandidátů se tím ale nemění.

⁷⁷ Počet obcí v ČR není stabilním údajem a s časem se mírně mění. Dle časové řady ČSÚ v druhé polovině 90. let počet obcí pozvolna narůstal a vrcholil v roce 2001, posléze prošel slabým poklesem a od roku 2003 s mírnými odchylkami prakticky stagnuje. V letech, kdy proběhly senátní volby, se počet obcí vyvíjel následovně: 6233 obcí v roce 1996, 6242 obcí v roce 1998, 6251 obcí v roce 2000, 6254 obcí v roce 2002, 6249 obcí v roce 2004, 6248 obcí v roce 2006, 6249 obcí v roce 2008, 6250 obcí v roce 2010 a 6251 obcí v roce 2012.

prvního, druhého či třetího místa neindikuje celkové vítězství, postup, ani porážku.⁷⁸ Proto jsou navíc dle konečných výsledků označeni kandidáti, kteří se stali (1) vítězi voleb a získali senátorský mandát, (2) postoupili do druhého kola, v němž utrpěli porážku a (3) vůbec nepostoupili do druhého kola voleb a neobdrželi nadpoloviční většinu hlasů v prvním kole voleb.⁷⁹ U kandidátů, jež postoupili do druhého kola voleb, je navíc vypočítán a zaznamenán poměr zisku hlasů druhého kola voleb vůči zisku hlasů prvního kola, jenž vyjadřuje míru nárůstu počtu hlasů ve druhém kole oproti kolu prvnímu.

Zisky hlasů kandidátů na úrovni obcí jsou vždy doplněny relevantním údajem o tamním počtu registrovaných voličů v prvním kole voleb. Znalost této informace je využita ke sledování potenciálních rozdílů v podpoře různě definovaných skupin kandidátů do Senátu PČR na mikroúrovni volebních obvodů, tzn. mezi obcemi s různě velkou populací. Za tímto účelem jsou vytvořeny **čtyři velikostní kategorie obcí** dle počtu registrovaných voličů **plus jedna** specifická kategorie pro čtyři největší města ČR. Klasifikace obcí do čtyř velikostních kategorií se týká většiny volebních obvodů, jejichž charakter odpovídá převládající roztržštěné sídelní struktuře ČR. Tyto volební obvody jsou tvořeny především malými obcemi, příp. několika většími městy (dále jen klasické volební obvody). Konkrétně jsou rozčleněny na (1) obce sdružující maximálně 999 voličů, (2) obce čítající od 1000 do 4999 voličů, (3) obce, ve kterých je registrováno od 5000 do 9999 voličů, a (4) obce s 10 000 a více voliči.⁸⁰ Rozdělení obcí do těchto čtyř skupin zpravidla probíhalo dle aktuálních počtů registrovaných voličů ke dni konání prvního kola voleb. Mezi volebními cykly došlo v několika případech k přesunům obcí mezi velikostními kategoriemi. Frekvence těchto přesunů však byla velmi nízká, a lze ji proto považovat za irelevantní.⁸¹ Poslední kategorii tvoří čtyři největší města ČR (5) Hlavní město Praha a statutární města Brno, Ostrava a Plzeň, resp. 19 volebních obvodů pokrývajících území těchto měst. Vyčlenění do samostatné kategorie je založeno na jejich

---

⁷⁸ Dílčí výsledky na úrovni obcí se mohou od celkových výsledků na úrovni volebního obvodu významně lišit a na jejich základě nelze predikovat celkové umístění kandidáta.

⁷⁹ V praxi se jednalo o kandidáty, jež skončili na třetích a dalších místech výsledkové listiny. V případech absence konání druhého volebního kola i o kandidáty, kteří obsadili druhá místa.

⁸⁰ Klasifikace obcí do čtyř vymezených velikostních kategorií záměrně podrobněji rozřazuje obce s nižším počtem registrovaných voličů. Dle oficiálních údajů zveřejněných ČSÚ k 1. lednu 2013 tvořily obce s méně než 10 000 obyvateli 97,91 % z celkového počtu 6253 obcí. S přihlédnutím k faktu, že klasifikace obcí je v rámci analýzy prováděna dle počtu registrovaných voličů, se celkové procento počtu obcí s méně než 10 000 voliči ještě mírně zvýší.

⁸¹ Ve sledovaném období došlo pouze k 183 přesunům mezi velikostními kategoriemi, na kterých se podílelo 171 obcí (v případě deseti obcí se jednalo o dva přesuny a u jedné obce o tři přesuny). Nejčastěji se změny týkaly nejmenších obcí, které se v počtu 142 přesunuly do vyšší kategorie s 1000 až 4999 voliči.

specifičnosti. Pouze tato čtyři města jsou rozdělena do dvou a více volebních obvodů,⁸² čímž se diametrálně odlišují od zbývajících 62 obvodů. Strukturu volebních obvodů na území Hlavního města Prahy a statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně tvoří v drtivé většině městské části,⁸³ které jsou vnitřním členěním měst, nepředstavují samostatné obce, a proto je nelze s obcemi směřovat. Prakticky se jedná o volební obvody, které jsou tvořeny částí daného města (dále jen městské volební obvody). Takto definované volební obvody nejsou v některých ohledech srovnatelné s tzv. klasickými volebními obvody. Umělé narýsování městských volebních obvodů navíc vytváří velké rozdíly mezi počty registrovaných voličů jednotlivých městských částí. S vysokou pravděpodobností lze ale předpokládat, že volební chování tamních obyvatel není tímto rozdělením zásadně ovlivněno.⁸⁴ Zařazení městských volebních obvodů mezi ostatní, pro které je typická struktura obcí malé velikosti, by nepochybně zvýšilo riziko pokřivení výsledků analýzy. Z tohoto metodologického důvodu byly městské volební obvody vyčleněny do samostatné kategorie, což se v průběhu analýz ukázalo jako opodstatněné.

Rozdělení obcí dle populace nepředstavuje jedinou a bezchybnou klasifikaci, neboť nedokáže zohlednit významnost obce v rámci volebního obvodu, tzn. administrativní roli obce v regionu, rozsah nabídky pracovních příležitostí, dopravní dostupnost apod. Právě z hlediska významnosti sídla v regionu se pak může chování voličů v podobně lidnatých obcích lišit. Vzhledem k vysokému počtu obcí v ČR a obtížné dostupnosti dat zohledňujících významnost obcí je v analýze přednostně využito třídění dle populace, resp. dle počtu registrovaných voličů. Ve snaze o vytvoření alternativní klasifikace částečně zohledňující kritérium významnosti obce je datový soubor rozšířen o **kategorii okresních měst**.⁸⁵ V současnosti již okresní města neplní roli výkonu státní správy přenesené na

---

⁸² Hlavní město Praha se pro volby do Senátu dělí do 10 volebních obvodů (č. 17 a dále č. 19 až 27). Statutární město Brno je rozděleno na čtyři volební obvody (č. 55 a dále č. 58 až 60), Ostrava na tři volební obvody (č. 70 až 72) a Plzeň na dva volební obvody (č. 7 a 9).

⁸³ Pouze pět z 19 městských volebních obvodů zahrnuje kromě městských částí i sousedící obce (obvod č. 7 Plzeň-město, obvod č. 55 Brno-město a obvody č. 70, č. 71 a č. 72 Ostrava-město).

⁸⁴ V souvislosti s tím lze předpokládat odlišné volební chování malé skupiny pražských voličů a voličů z moravského venkova. Demonstrací tohoto případu je např. volební obvod č. 27 Praha 1, na jehož mikroúrovni figuruje část Prahy 5, jež v prvním kole voleb 2008 registrovala 1049 voličů. Ve stejném roce registrovala obec Hoštěradice na Znojemsku pro první kolo voleb 1163 voličů. Pokud by zmiňovaný pražský volební obvod nebyl vyčleněn do zvláštní kategorie, pak by část Prahy 5 spadla do kategorie obcí od 1000 do 4999 voličů společně s moravskou obcí Hoštěradice.

⁸⁵ Okresní města představovala sídla okresů, tzn. územně správních jednotek středního stupně, jejichž počátky sahají až do 60. let 20. století. Dlouholetá tradice okresů do jisté míry překonala skutečnost, že k 31. prosinci 2002 došlo v rámci územní reformy ČR ke zrušení okresních úřadů sídlících právě v okresních

úroveň okresů, přesto lze uvažovat, že tradice dělení území státu na okresy vytvořila a zachovala vnímání těchto měst jako regionálních „center“ bez ohledu na jejich populační velikost. V datovém souboru jsou zisky hlasů kandidátů agregovány na úrovni okresních měst a na úrovni ostatních obcí volebního obvodu. Hlavní město Praha a statutární města Brno, Ostrava a Plzeň jsou z této klasifikace vyňata pro svoji již dříve uvedenou specifickou.

(e) Poslední skupina údajů datového souboru definuje socioekonomické podmínky a politickou orientaci volebního obvodu prostřednictvím několika vybraných parametrů. Pozornost se soustředí především na trh práce, úroveň vzdělání, religiozitu obyvatel a míru volební podpory politických stran ve volbách do PS PČR, a to vždy na úrovni volebního obvodu. Jelikož jsou tyto obvody vytvořeny *ad hoc* pro senátní volby a nekopírují žádnou územně správní jednotku, byla primárně využita data z úrovně okresů. Prostřednictvím váženého průměru pak byla přepočtena na data odpovídající jednotlivým volebním obvodům. Pro všech šest uvedených parametrů byl vždy vyčíslen poměr zjištěné hodnoty volebního obvodu vůči hodnotě celorepublikového průměru. V takovéto podobě jsou číselné údaje zaneseny do datového souboru, což je využito pro identifikaci volebních obvodů s nadprůměrnou či podprůměrnou hodnotou sledovaného parametru. Data pro skupinu kandidátů, kteří si byli navzájem soupeři (tzn. kandidovali ve stejném volebním obvodě a stejném roce voleb), jsou identická.

Úroveň trhu práce ve volebních obvodech byla sledována skrze (1) **míru registrované nezaměstnanosti** v procentním vyjádření a skrze (2) **počet uchazečů o zaměstnání na jedno pracovní místo** v absolutním vyjádření. Tento typ dat byl čerpán z regionálních statistik ČSÚ. Jelikož pro druhou polovinu 90. let nejsou data na úrovni okresů veřejně dostupná, bylo analyzované období zúženo na volby konané v rozsahu let 2000 až 2012. Vyloučení prvních dvou volebních cyklů z let 1996 a 1998 sice omezilo počet analyzovaných případů, nicméně bylo shledáno jako nejlepší možné řešení, které nesníží výpovědní hodnotu výsledků. Analogický datový deficit se ostatně vyskytl i u dalších sledovaných ukazatelů socioekonomických podmínek a vyžádal si stejné časové omezení. Pro stanovení úrovně vzdělanosti obyvatel ve volebních obvodech byla do

---

městech. V dnešní době mají okresy význam jako statistická jednotka (dříve NUTS4, dle současné EU legislativy LAU 1).

datového souboru zavedena informace o (3) **počtu obyvatel se středním vzděláním ukončeným maturitou** a (4) **počtu obyvatel s vysokoškolským vzděláním**, a to vždy v procentním vyjádření. K určení míry religiozity obyvatel volebních obvodů byl využit (5) **počet věřících obyvatel**, resp. obyvatel hlásících se k církvi či náboženské společnosti, v procentním vyjádření. Číselné údaje týkající se vzdělání a náboženské víry byly převzaty z veřejně dostupných dat, která byla shromážděna ČSÚ v rámci Sčítání lidu, domů a bytů z let 2001 a 2011 (tj. zvláštní statistická zjišťování stanovená zákonem⁸⁶). Soubor dat vycházející ze dvou SLDB nelze pokládat za ideální východisko k analyzování senátních voleb v jejich celém časovém rozsahu. Na základě nedostupnosti dat z 90. let proto bylo opět zvoleno řešení, které vymezuje analyzované období mezi roky 2000 a 2012. Z důvodu desetiletého intervalu mezi sběrem dat jsou údaje o vzdělání a religiozitě obyvatel z SLDB s jistou mírou tolerance využity pro řádné volby v letech 2000, 2002 a 2010 a 2012 (včetně doplňovacích voleb z roku 2011).⁸⁷ Data pro volby konané v letech 2003 až 2008 byla za předpokladu lineárního vývoje míry vzdělanosti a religiozity dopočítána extrapolací hodnot z dostupných údajů SLDB 2001 a 2011.

Politická orientace volebního obvodu je monitorována jako (6) **volební podpora politickým stranám ve volbách do PS PČR** v procentním vyjádření. Ke sledování míry podpory byly vybrány politické strany, jež získaly zastoupení v PS PČR, jmenovitě ODS, ČSSD, KDU-ČSL,⁸⁸ KSČM, ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV. Výsledky jsou zaznamenány vždy z těch sněmovních voleb, které se konaly v nejbližším možném termínu před danými senátními volbami. Jako zdroj volebních výsledků bylo opět využito volebního serveru ČSÚ.

---

⁸⁶ Jmenovitě se jednalo o Zákon č. 158/1999 Sb. ze dne 30. června 1999 o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 a Zákon č. 296/2009 Sb. ze dne 22. července 2009 o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

⁸⁷ Jelikož první SLDB pro samostatnou ČR probíhalo na jaře roku 2001, byly zjištěné údaje použity už pro senátní volby z podzimu 2000, které statistickému šetření předcházely v horizontu pouze čtyř kalendářních měsíců, a pro následující volby v roce 2002. Shodná metoda byla použita pro data ze SLDB z roku 2011, která byla aplikována na řádné volby z let 2010 a 2012 a doplňovací volby z roku 2011.

⁸⁸ Ve volbách roku 2002 se KDU-ČSL účastnila voleb na společné kandidátce Koalice s US-DEU jako koaličním partnerem. Lze tedy předpokládat, že výsledky křesťanských demokratů byly ovlivněny hlasy liberálně smýšlejících voličů, kteří ve volbách podpořili US-DEU. Jelikož voličské hlasy pro KDU-ČSL nelze separovat, pracuje datový soubor v tomto případě se zisky Koalice.

4. TESTOVÁNÍ STANOVENÝCH HYPOTÉZ

4.1 MAJÍ KANDIDÁTI SILNÝCH POLITICKÝCH STRAN VÝHODU NAD OSTATNÍMI?

První část výzkumu je zaměřena na problematiku politických stran a jejich potenciální vliv na úspěšnost kandidáta v senátních volbách na mikroúrovni volebního obvodu, resp. v obci se zohledněním její velikosti.

Hypotéza 1:

Stranická příslušnost kandidáta k některé ze silných politických stran zaručuje jeho výhodnější pozici a umístění na předních místech výsledkové listiny před bezpartijními kandidáty či kandidáty malých politických stran.

Pracovní hypotézy:

1.a Kandidáti silných parlamentních stran získávají v prvním kole násobně více hlasů oproti jejich nestranickým a nezávislým protikandidátům a protikandidátům ostatních politických stran a hnutí.

1.b Kandidáti silných parlamentních stran získávají první, druhá či třetí místa na výsledkové listině prvního kola voleb častěji než nestraníci a nezávislí kandidáti a kandidáti ostatních politických stran a hnutí.

1.c Kandidáti silných parlamentních stran v soubojích druhého kola voleb navyšují zisky hlasů s větší intenzitou než nestraníci a nezávislí kandidáti a kandidáti ostatních politických stran a hnutí.

4.1.a METODA ANALÝZY

K ověření platnosti tvrzení o vlivu politických stran na šance kandidáta uspět ve volbách do Senátu PČR je primárně sledován politický status kandidáta, tzn. jeho volební strana a politická příslušnost. Veškeré kroky analýzy jsou prováděny pro obě tato kritéria. Zatímco z kritéria volební strany lze vyvozovat úvahy o relevanci deklarované podpory od konkrétní politické strany, z kritéria politické příslušnosti pak o relevanci členství v politické straně.⁸⁹

---

⁸⁹ Zejména se jedná o rozdíl mezi stranickými kandidáty a kandidáty, kteří nejsou členy žádné politické strany a na hlasovacích lístečích je jejich politická příslušnost označena jako bezpartijní (BEZZP).

Všichni kandidáti jsou rozřazeni do šesti definovaných skupin dle kritéria volební strany a do pěti definovaných skupin dle kritéria politické příslušnosti. Kandidáti ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM v této analýze vystupují jako celek. Sloučení reprezentantů těchto politických stran do jedné skupiny umožňuje odhalení potenciálních rozdílů v síle voličské podpory mezi nimi – kandidáty silných parlamentních stran a ostatními kandidáty – kandidáty slabých parlamentních stran, kandidáty koaličních uskupení, nezávislími kandidáty, kandidáty ostatních malých stran a hnutí. V rámci analyzování politické příslušnosti se odkrývá prostor pro zjištění případných rozdílů mezi kandidáty – straníky různých politických stran a kandidáty – nestraníky.

K potvrzení či vyvrácení hypotézy jsou využity jak zisky hlasů kandidátů ve volbách, tak jejich umístění na výsledkové listině v jednotlivých obcích. Nejdříve je analyzováno první kolo voleb z hlediska procentuálních zisků hlasů, které obdrželi kandidáti v definovaných skupinách volebních stran, resp. skupinách politické příslušnosti v obcích o různé populační velikosti. Dílčí analýzy jsou prováděny vždy pro jednu z pěti velikostních kategorií obcí. Přesněji řečeno, v klasických volebních obvodech se jedná o čtyři velikostní kategorie obcí odvíjející se od počtu registrovaných voličů (tzn. obce s maximálně 999 voliči, obce od 1000 do 4999 voličů, obce od 5000 do 9999 voličů a obce s 10 000 a více voliči). Pátou kategorií obcí reprezentují městské volební obvody (tzn. obvody zahrnující území Hlavního města Prahy a statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně), které jsou selektovány a vyhodnoceny odděleně. Pro každou z pěti kategorií obcí jsou spočítány průměrné procentuální zisky hlasů kandidátů ze skupin volebních stran, resp. skupin politické příslušnosti z prvního kola voleb.

Prozkoumání zisků hlasů je doplněno analýzou umístění kandidátů na prvních třech místech výsledkové listiny po prvním kole voleb. Pro definované skupiny kandidátů jsou zjištěny četnosti obsazení prvního, druhého a třetího místa v každé ze čtyř velikostních kategorií obcí a v městských volebních obvodech. Výpočet četnosti umístění je prováděn takovým způsobem, že v případě obsazení sledované pozice v obci kterýmkoli kandidátem z jedné skupiny volebních stran, resp. skupiny politické příslušnosti je tato pozice příslušné skupině započítána jako jedna pozice.⁹⁰ Četnost jednotlivých pozic je pak rovna počtu obcí

---

⁹⁰ Pokud např. obsadil první místo v obci alespoň jeden z kandidátů ODS, ČSSD, KDU-ČSL nebo KSČM, pak je počet pozic obsazených skupinou stran navýšen o jednu.

v dané velikostní kategorii.⁹¹ V množině obcí dané velikosti jsou nakonec četnosti obsazení míst na výsledkové listině vyjádřeny procentně. Jejich vyhodnocení poskytuje informaci o dělbě prvních, druhých a třetích míst na výsledkové listině prvního kola voleb v příslušné velikostní kategorii obcí mezi skupinami kandidátů definovaných dle volebních stran, resp. dle politické příslušnosti.

Při analyzování druhého kola je třeba zohlednit jeho specifika, která vyplývají z postupu pouze dvou nejúspěšnějších kandidátů z kola prvního. Charakter souboje druhého kola voleb vždy vyprodukuje výsledky v podobě nadpoloviční většiny hlasů pro vítězného kandidáta a zisku méně než 50 % hlasů pro poraženého.⁹² Vyhodnocení průměrných zisků hlasů všech kandidátů ve druhém kole by proto bylo silně ovlivněno poměrem vítězů a poražených uvnitř skupin volebních stran, resp. skupin politické příslušnosti (viz tabulky 5 a 6). Z tohoto důvodu jsou ve druhém kole analyzováni zvlášť vítězové a zvlášť poražení. Pro každou ze čtyř velikostních kategorií obcí klasických volebních obvodů a pro městské volební obvody jsou opět spočítány průměrné procentuální zisky hlasů vítězů a poražených každé ze skupin volebních stran, resp. skupin politické příslušnosti.

Analýza druhého kola voleb dále zkoumá schopnosti kandidátů navyšovat zisky hlasů z prvního kola, tzn. schopnosti rozšířit okruh svých voličů o voliče nepostoupivších kandidátů či o nové voliče. U všech aktérů druhého kola jsou spočítány poměry jejich zisků hlasů druhého kola vůči ziskům hlasů prvního kola v obcích dané velikostní kategorie volebního obvodu. Výsledná data vypovídají o tendencích nárůstu hlasů kandidátů různého politického statusu ve druhém kole voleb oproti kolu prvnímu v různě lidnatých obcích.

4.1.b INTERPRETACE VÝLEDKŮ

Od senátních voleb z roku 1996 do současnosti se mezi kandidáty nejčastěji vyskytují reprezentanti čtyř silných parlamentních stran ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM. Z celkových 2153 kandidátů, kteří se účastnili 305 prvních volebních kol,⁹³ měla nadpoloviční většina jednu z těchto stran uvedenu jako volební stranu (viz tabulku 1).

---

⁹¹ Tato rovnost neplatí v případě, kdy na základě shodného počtu hlasů obsadili dva či více kandidátů stejné místo výsledkové listiny.

⁹² Výjimku z tohoto pravidla by představoval zisk shodného počtu hlasů obou účastníků druhého kola, které je ale vysoce nepravděpodobné a v praxi senátních voleb k němu dosud nedošlo.

⁹³ V klasických volebních obvodech se prozatím konalo 232 prvních volebních kol, v městských volebních obvodech 73 prvních volebních kol.

V relativně nižší míře se kandidáti těchto čtyř stran podíleli na volbách v obvodech zahrnujících území Hlavního města Prahy a statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně. Menší podíl kandidátů je ale ovlivněn průměrně vyšším počtem soupeřů, kteří mezi sebou v městských volebních obvodech o senátorský mandát soutěžili.⁹⁴ Zbývající (těsná) menšina kandidátů byla do volebního boje vyslána ostatními 141 subjekty, které nesly na hlasovacích lístcích označení jako volební strana. Přibližně pětinu kandidátů nominovaly do voleb malé politické strany a hnutí, které jsou řazeny do skupiny ostatních volebních stran. Zhruba sedmina kandidátů deklarovala jako svoji volební stranu subjekt s označením „nezávislý“ či „nestrannický“ a asi desetina kandidátů se hlásila k jedné ze slabých parlamentních stran ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV. Jen zlomek kandidátů ve výši 5 % se opíral o podporu koaličních uskupení. Ze sporadického zastoupení koaličních kandidátů je evidentní, že prostředí českých senátních voleb k formování aliancí a nominování společného kandidáta ideologicky blízkých politických subjektů nijak nepřispívá, jak na základě výzkumu prezidentských voleb pod pravidly absolutně většinového systému s uzavřeným druhým kolem konstatovali Shugart a Carey [Shugart, Carey 2003: 210].

Tabulka 1. Přehled kandidátů zařazených dle jejich volební strany (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	1. kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
silných parlamentních stran	824	51,8	405	88,0	254	45,3	108	81,8	1078	50,1	513	86,7
slabých parlamentních stran	159	10,0	22	4,8	73	13,0	12	9,1	232	10,8	34	5,7
koalice s parlament.stranou	36	2,3	5	1,1	17	3,0	4	3,0	53	2,5	9	1,5
koalice neparlament.stran	41	2,6	1	0,2	11	2,0	0	0,0	52	2,4	1	0,2
stran nezávislých	240	15,1	20	4,3	62	11,1	4	3,0	302	14,0	24	4,1
ostatních stran a hnutí	292	18,3	7	1,5	144	25,7	4	3,0	436	20,3	11	1,9
Celkem	1592	100	460	100	561	100	132	100	2153	100	592	100

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

⁹⁴ Zatímco v klasických volebních obvodech mohli voliči vybírat v průměru přibližně ze sedmi (6,8) kandidátů, v městských volebních obvodech se souboj o voličské hlasy konal v průměru mezi přibližně osmi (7,7) kandidáty. Při hypotetickém zúžení výběru v městských volebních obvodech průměrně o jednoho kandidáta, by silné parlamentní strany rovněž držely nadpoloviční zastoupení v prvních kolech v hodnotě 51,2 % ze všech kandidátů.

Ve 296 druhých volebních kolech⁹⁵ se rozdělily v zastoupení kandidátů různých skupin prohlubují. Druhému kolu jednoznačně dominují kandidáti silných parlamentních stran, které jsou volební stranou pro 86,7 % kandidátů (viz tabulku 1). Schopnost kandidátů všech ostatních volebních stran probojovat se do druhého kola voleb je tak velice malá. Slabé parlamentní strany a strany nezávislých jsou zastoupeny 5,7 %, resp. 4,1 % kandidátů z celkového počtu 592 kandidátů účastnících se druhého volebního kola. Skutečně výjimečná je v soubojích druhého kola přítomnost kandidátů koaličních uskupení či malých politických stran.

Tabulka 2. Přehled kandidátů zařazených dle jejich politické příslušnosti (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	1.kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
silných parlamentních stran	725	45,5	366	79,6	223	39,8	96	72,7	948	44,0	462	78,0
slabých parlamentních stran	115	7,2	12	2,6	43	7,7	5	3,8	158	7,3	17	2,9
bezpartijní	498	31,3	75	16,3	187	33,3	30	22,7	685	31,8	105	17,7
stran nezávislých	49	3,1	4	0,9	17	3,0	1	0,8	66	3,1	5	0,8
ostatních stran a hnutí	205	12,9	3	0,7	91	16,2	0	0,0	296	13,7	3	0,5
Celkem	1592	100	460	100	561	100	132	100	2153	100	592	100

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Podobné rozložení kandidátů lze pozorovat i v rámci klasifikace dle politické příslušnosti (viz tabulku 2). V porovnání s rozložením kandidátů podle volebních stran jsou nižší podíly kandidátů prakticky u všech politických stran podmíněny skupinou bezpartijních. Nezaníci nekandidují jen jako nezávislí, ale relativně často jsou do voleb nominováni právě politickou stranou. Do prvních volebních kol se zapojila téměř třetina nezaníckých kandidátů, ve druhých kolech se podíl bezpartijních snížil skoro o polovinu. Největšího zastoupení dosáhli ve druhých kolech členi ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, kteří dohromady tvořili téměř čtyři pětiny kandidátů.

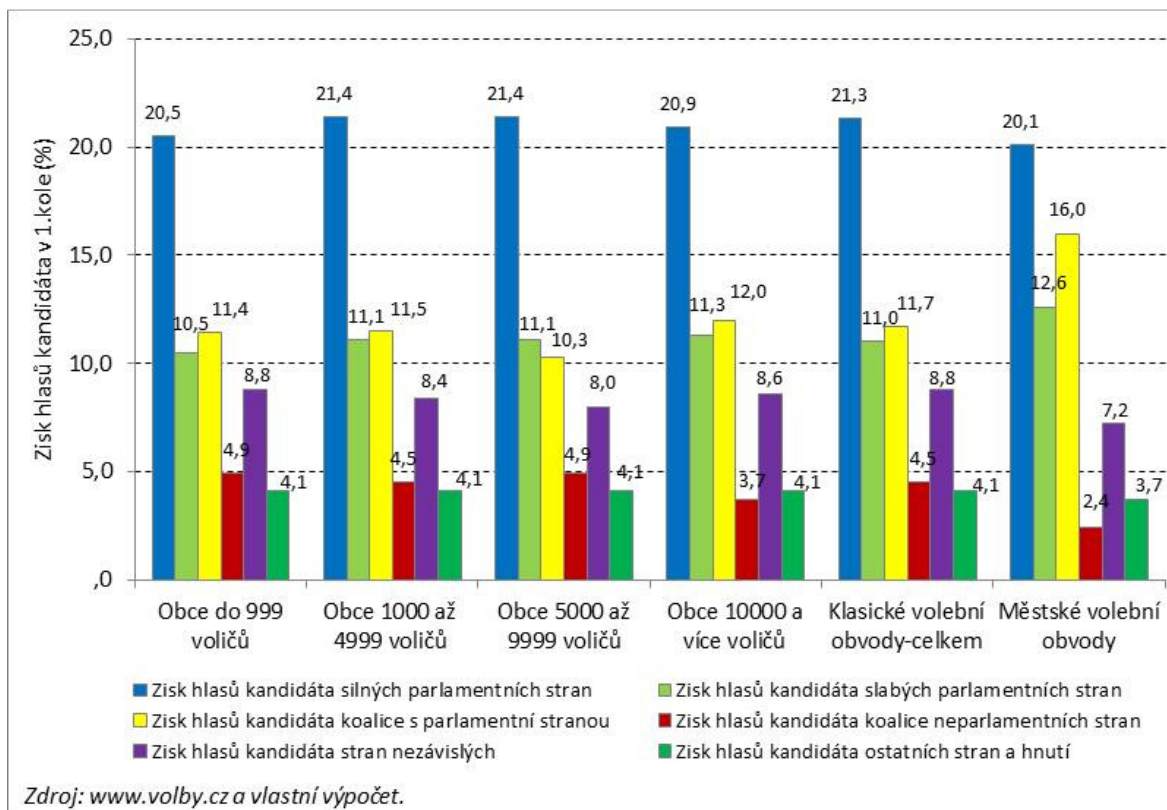
Analyza prvního volebního kola

Nejvyšší zisky hlasů si v prvním kole na svoje konto připisují kandidáti volebních stran ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, kteří získávají v klasických obvodech průměrně 21,3 %

⁹⁵ V klasických volebních obvodech bylo uspořádáno 230 druhých kol, v městských volebních obvodech proběhlo 66 druhých kol.

hlasů (viz graf 1). Jejich zisky jsou velice vyrovnané napříč všemi kategoriemi obcí.⁹⁶ Průměrné zisky hlasů kandidátů ostatních volebních stran se pohybují přibližně na polovině až pětině průměrných zisků hlasů kandidátů čtyř silných parlamentních stran. Výsledky kandidátů ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM v těchto obvodech tak lze označit za násobky průměrných zisků hlasů kandidátů ostatních volebních stran.

Graf 1. Průměrné zisky hlasů kandidátů různých volebních stran v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

V pořadí druhé a třetí nejvyšší zisky hlasů v průměrné hodnotě 11,7 % a 11 % hlasů patří kandidátům politických stran, které alespoň na jedno funkční období působily v PS PČR, ať už v senátních volbách vystupovaly v koaličním uskupení či jako samostatné subjekty. Relativní úspěšnost kandidátů koaličních uskupení s přítomností alespoň jedné parlamentní strany je v souladu s názory vědců Blaise a Indridasona, dle kterých nominace společného kandidáta v prvním kole voleb omezuje štěpení hlasů mezi strany z jednoho

⁹⁶ Zjištění o relativně vyrovnané podpoře kandidátů čtyř politických stran může být ovlivněno, stejně jako výše jejich průměrných zisků hlasů, seskupením do jediné kategorie. Detailnímu zkoumání je tato problematika podrobena v rámci podkapitol 4.5 a 4.6, ve kterých jsou tito kandidáti analyzováni samostatně.

ideologického tábora a zvyšuje šance kandidáta na úspěch, resp. postup do druhého kola voleb [Blais, Indridason 2007: 195].

Kandidáti, kteří do voleb vstupovali pod značkou nezávislých, přesvědčili v klasických volebních obvodech v průměru 8,8 % voličů. S nejnižšími zisky hlasů končili kandidáti malých politických stran a jimi tvořenými koalicemi. Podobně jako v případě kandidátů silných parlamentních stran se ani u nich neprojevují mezi obcemi s různě velkou populací výraznější difference. Jejich výsledné zisky hlasů jsou napříč všemi velikostními kategoriemi obcí velmi vyrovnané. V tzv. klasických volebních obvodech, které jsou převážně tvořeny velkým počtem malých obcí, přistupují voliči k výběru kandidátů konzervativněji a preferují spíše kandidáty silných politických stran, jež byly alespoň po tři funkční období etablovány v PS PČR.

V městských volebních obvodech jsou výsledky na první pohled odlišné, neboť rozdíl mezi kandidáty silných parlamentních stran a kandidáty koaličních uskupení s parlamentní stranou činí „pouhé“ 4,1% bodů.⁹⁷ Lépe než v klasických volebních obvodech si vedou také kandidáti slabých parlamentních stran. Naopak průměrně nejnižší zisky hlasů sbírají kandidáti ze skupin nezávislých volebních stran, koaličních uskupení neparlamentních stran i ostatních malých politických stran. Voliči z městských volebních obvodů neupřednostňují tak jednoznačně politické strany, které dlouhodobě působí ve sněmovních lavicích, a jsou více otevřeni i podpoře kandidátů koaličních uskupení a také méně etablovaných stran v PS PČR. O to menší je ale tendence podpory, kterou městští voliči vyjadřují kandidátům malých politických stran a nezávislým. Specifičnost výsledků z městských volebních obvodů naznačuje odlišnost struktury elektorátu největších měst ČR. Jejich příčinou může být kombinace hned několika faktorů jako např. liberálnější postoje a vyšší míra deklarované pravicové orientace voličů (především v Hlavním městě Praze), zvýšená koncentrace voličů s vysokoškolským vzděláním i vysokoškolských studentů, lepší socioekonomické podmínky oproti ostatním obcím v regionu. Tyto faktory obecně nahrávají kandidátům ODA, US-DEU, SZ a TOP 09, popř. koaličním uskupením s jednou z těchto stran, k zisku vyššího podílu hlasů.

---

⁹⁷ Rozdíl 4,1% bodu v průměrných ziscích hlasů kandidátů dvou nejsilnějších skupin volebních stran se v městských volebních obvodech jeví jako malý v porovnání s rozdílem ve výši 9,6% bodu v klasických volebních obvodech.

Hodnocení výsledků kandidátů do Senátu dostává jinou dimenzi při komparaci s výsledky politických stran či hnutí z voleb do PS PČR. Volební podpora, která se dostává kandidátům silných parlamentních stran, poměrně přesně odpovídá ziskům těchto stran ve sněmovních volbách.⁹⁸ U kandidátů ostatních politických stran a hnutí je situace odlišná. Ve volbách do PS PČR získávají slabé parlamentní strany průměrně 5,9 % hlasů, strany a hnutí s označením „nezávislý“ 1,4 % hlasů a ostatní politické strany a hnutí dokonce jen 0,6 % hlasů. Zisky kandidátů, které tyto strany a hnutí nominují do senátních voleb, pak nelze jednoznačně označit za marginální, protože v porovnání s podporou ve sněmovních volbách je jejich kandidatura do Senátu násobně úspěšnější.⁹⁹

Výsledky šetření zaměřeného na skupiny kandidátů s různou politickou příslušností v klasických volebních obvodech jen s drobnými nuancemi kopírují předchozí zjištění. I v tomto případě lze konstatovat, že kandidáti s členstvím v jedné ze silných parlamentních stran si průměrně připisují násobky zisků hlasů vůči ostatním straníkům či bezpartijním kandidátům (viz graf 2). Nestraniční kandidáti získávají podporu v průměrné výši 10,6 % hlasů a vedou si tak ze zbývajících kandidátů nejlépe.¹⁰⁰ V městských volebních obvodech se již výsledky zásadně neliší a jsou velice podobné výsledkům z klasických volebních obvodů, kde platí totéž i pro obce různé velikosti. Výjimku představují jen členi politických subjektů s označením „nezávislý“ či „nestraničný“, kteří v městských volebních obvodech dosahují jen dvou pětín průměrného zisku hlasů v ostatních obvodech a přibližují se ziskům členů malých (dle skupiny ostatních) politických stran a hnutí.¹⁰¹ Kandidátům ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM se dostává jednoznačně nejvyšší podpory, což odpovídá faktu, že tyto politické strany disponují relativně širokým a stabilním stranicky identifikovaným elektorátem. Při již zmiňovaném

---

⁹⁸ Průměrný zisk hlasů politických stran ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM ve volbách do PS PČR z let 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010 činí 19,4 % hlasů.

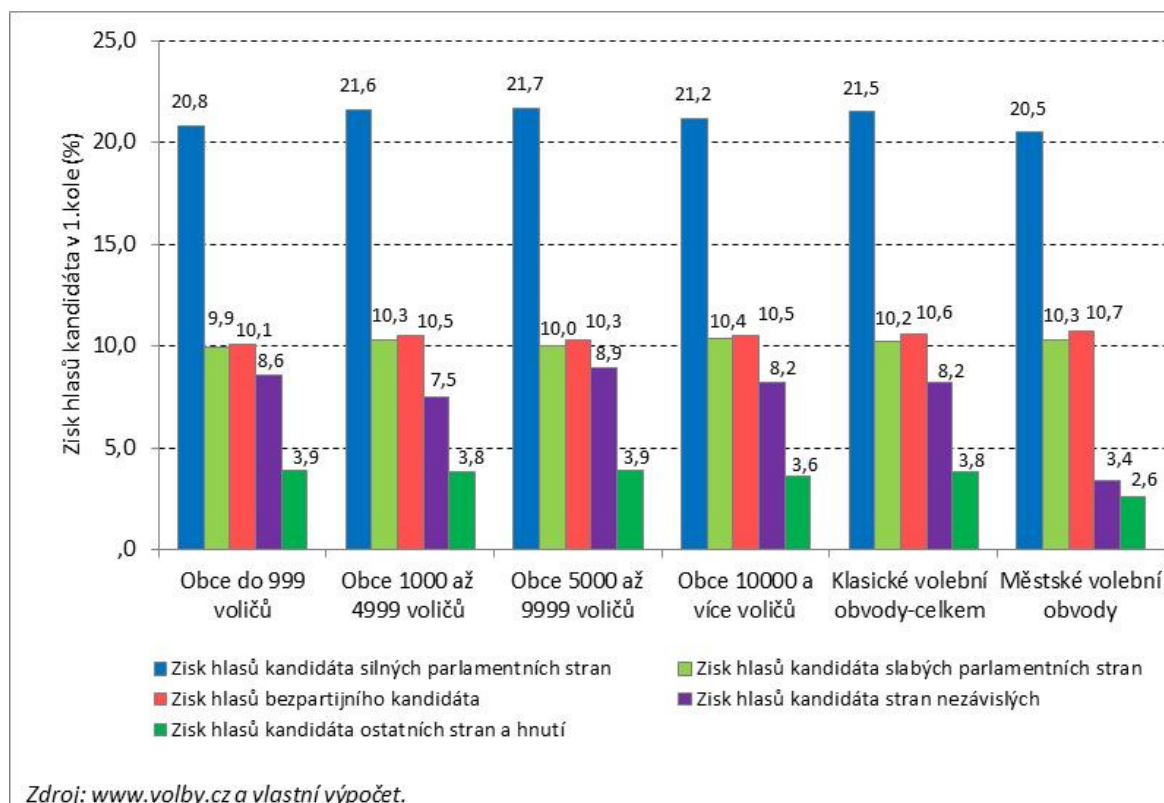
⁹⁹ Taková distribuce získaných hlasů částečně konvenuje se zmiňovaným konceptem voleb druhého řádu, který předpokládá nižší podporu vládních stran jdoucích ve prospěch menších politických stran, které nemají zastoupení v zákonodárném orgánu, jemuž je odpovědná národní exekutiva.

¹⁰⁰ Zisky hlasů bezpartijních mohou být ovlivněny tím, zda vstupují do voleb jako nezávislí kandidáti či jsou nominováni politickou stranou. Ze všech analyzovaných senátních obvodů bylo 139 nestraničků nominovaných silnou parlamentní stranou (z toho 18 ODS, 46 ČSSD, 41 KDU-ČSL a 34 KSČM), 97 slabou parlamentní stranou, 33 koalicí s parlamentní stranou, 10 koalicí neparlamentních stran, 230 stranou nezávislých a 176 subjektem z ostatních politických stran a hnutí.

¹⁰¹ O příčinách tohoto jevu lze jen spekulovat. Při zhlédnutí seznamu 17 kandidátů s politickou příslušností ke straně ze skupiny nezávislých v městských volebních obvodech lze odhadovat, že se jednalo o osobnosti veřejnosti neznámé a neschopné konkurovat kandidátům stran, které vešly v povědomí voličů díky svému působení v PS PČR.

srovnání volební podpory s volbami do PS PČR si kandidáti čtyř silných parlamentních stran udržují své volební zisky, zatímco kandidáti ostatních politických stran relativně významně překonávají podporu ze sněmovních voleb.

Graf 2. Průměrné zisky hlasů kandidátů s různou politickou příslušností v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Vyhodnocení četnosti umístění na předních místech výsledkových listin z prvního kola voleb potvrzuje vedoucí postavení kandidátů silných parlamentních stran (viz tabulku 3). Napříč obcemi všech velikostí si mezi sebou první, druhá a třetí místa rozdělují alespoň ze tří čtvrtin právě tito kandidáti. Na prvních pozicích se nejčastěji umísťují ve volebních obvodech zahrnujících území čtyř největších měst ČR, kde vítězí v celkem 88,6 % případů. Ze zbývajících kandidátů lze častější zisk umístění na předních místech výsledkové listiny pozorovat u kandidátů slabých parlamentních stran a kandidátů volebních stran nezávislých, kteří se průměrně pohybují na hladině 10 % získaných prvních, druhých a třetích míst. V souladu s předchozími výsledky se jim méně daří v městských volebních obvodech. S vyšší frekvencí navíc ve všech velikostních kategoriích obcí končí na „nevýhodných“ třetích pozicích, což konvenuje s nižším početním zastoupením těchto kandidátů ve druhých kolech.

Tabulka 3. Přehled četnosti umístění kandidátů zařazených dle jejich volební strany na prvních, druhých a třetích místech výsledkové listiny dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody												Městské volební obvody		
	do 999			1000 až 4999			5000 až 9999			nad 10000					
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
silných parlamentních stran	81,1	83,6	76,6	82,8	85,7	79,8	83,1	87,1	80,1	83,3	81,5	76,5	88,6	83,1	74,1
slabých parlamentních stran	10,5	7,1	9,4	8,8	6,0	8,1	7,5	5,7	9,4	6,4	8,2	10,3	7,5	10,1	15,9
koalice s parlament.stranou	1,4	2,0	2,5	1,8	2,0	2,7	1,1	0,5	2,7	1,9	2,1	3,7	1,7	2,6	3,4
koalice neparlament.stran	0,3	0,6	1,3	0,2	0,4	0,7	0,5	0,0	0,5	0,0	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0
stran nezávislých	6,6	7,3	11,1	5,4	4,2	6,9	5,9	4,8	6,2	7,1	6,4	7,4	2,2	3,6	6,1
ostatních stran a hnutí	1,6	2,9	6,5	1,1	2,1	2,8	1,9	1,9	1,3	1,3	1,3	1,9	0,8	2,5	4,9
N (počet obcí v dané kategorii)	18764			2863			372			378			1401		

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Sloupcová procenta přesahují 100 % při umístění dvou a více kandidátů v jedné obci na stejném místě výsledkové listiny.

1., 2., 3. = umístění na prvním, druhém, třetím místě v obci dané kategorie.

Podíly získaných předních umístění po prvním kole vyhodnocené dle politické příslušnosti kandidátů opět ukazují na vedoucí postavení stranických kandidátů ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, ačkoli jejich primát se přibližně o 10% bodů oslabil (viz tabulku 4). Nižší četnost získaných předních pozic zaznamenali také členi stran ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV. Výrazněji promluvili do volebních soubojů jen bezpartijní kandidáti, kteří v průměru obsazují přibližně pětinu sledovaných pozic v jednotlivých kategoriích obcí.¹⁰²

Tabulka 4. Přehled četnosti umístění kandidátů zařazených dle jejich politické příslušnosti na prvních, druhých a třetích místech výsledkové listiny dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody												Městské volební obvody		
	do 999			1000 až 4999			5000 až 9999			nad 10000					
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
silných parlamentních stran	75,5	74,2	66,1	78,5	76,8	71,6	77,7	76,3	67,7	78,3	73,8	69,1	82,0	77,7	72,2
slabých parlamentních stran	4,1	4,1	6,6	3,6	2,8	5,0	3,2	3,0	5,9	2,9	4,0	7,7	1,1	3,1	5,6
bezpartijní	20,3	23,0	28,8	16,4	18,8	21,4	15,9	19,1	25,0	16,7	20,1	21,7	17,5	20,6	24,4
stran nezávislých	1,2	1,5	1,8	0,9	1,1	1,4	2,2	1,1	1,1	2,1	0,3	1,1	0,1	0,1	0,2
ostatních stran a hnutí	0,6	1,5	4,2	0,6	0,8	1,6	1,1	0,5	0,5	0,0	1,9	0,5	0,0	0,4	2,0
N (počet obcí v dané kategorii)	18764			2863			372			378			1401		

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Sloupcová procenta přesahují 100 % při umístění dvou a více kandidátů v jedné obci na stejném místě výsledkové listiny.

1., 2., 3. = umístění na prvním, druhém, třetím místě v obci dané kategorie.

¹⁰² V této souvislosti se opět nabízí úvaha o síle vlivu nestranických kandidátů nominovaných parlamentní stranou na četnost zisku předních míst výsledkové listiny.

Na základě výsledků prvního kola napříč všemi volebními obvody bez rozdílu vyplývá, že v senátních volbách se nejlépe daří kandidátům politických stran, které se podílely či podílejí na fungování PS PČR. Z toho lze usuzovat, že voliči mezi volbami do parlamentních komor s odlišnými pravomocemi a především diametrálně odlišnými volebními systémy nečiní příliš velké rozdíly. Preferování kandidátů takových politických stran, které jsou schopny překonat volební práh a získat poslanecké mandáty, naznačuje, že volba senátorů je spíše než osobností kandidátů ovlivňována psychologickým faktorem poměrného volebního systému do PS PČR.

Analýza druhého volebního kola

V nejpočetněji zastoupené skupině kandidátů silných parlamentních stran převážili nad 239 vítězi o 35 případů (6,8% bodů) poražení (viz tabulku 5). Vzhledem k celkovému počtu kandidátů je ale třeba dodat, že většina druhých kol probíhala na formátu soubojů různých kombinací právě mezi kandidáty ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM. Celkem tito kandidáti získávají přibližně čtyřikrát více mandátů než kandidáti všech dalších volebních stran. Při dělbě zbývajících pětiny vítězných pozic je nejúspěšnější skupina kandidátů slabých parlamentních stran. Do druhého kola postoupilo celkem 34 jejích reprezentantů a čtyři pětiny z nich vyšly ze souboje vítězně (28 vítězů ku 6 poraženým). I u volebních stran, které nikdy nezískaly zastoupení v PS PČR, se poměr vítězů a poražených vychyluje ve prospěch vítězných kandidátů (29 vítězů ku 16 poraženým). Z nich si nejlépe vedla skupina volebních stran nezávislých, ze které postoupilo do druhého kola 24 kandidátů a třem pětinám z nich se nakonec podařilo zvítězit.

Tabulka 5. Přehled vítězů a poražených druhého kola voleb zařazených dle jejich volební strany (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	vítěz		poražený		vítěz		poražený		vítěz		poražený	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
silných parlamentních stran	189	82,2	216	93,9	50	75,8	58	87,9	239	80,7	274	92,6
slabých parlamentních stran	19	8,3	3	1,3	9	13,6	3	4,5	28	9,5	6	2,0
koalice s parlament.stranou	3	1,3	2	0,9	3	4,5	1	1,5	6	2,0	3	1,0
koalice neparlament.stran	1	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,3	0	0,0
stran nezávislých	14	6,1	6	2,6	1	1,5	3	4,5	15	5,1	9	3,0
ostatních stran a hnutí	4	1,7	3	1,3	3	4,5	1	1,5	7	2,4	4	1,4
Celkem	230	100	230	100	66	100	66	100	296	100	296	100

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: včetně vítězů zvolených v prvním kole voleb:

v klasických volebních obvodech + 1 vítěz silných parl.stran a 1 vítěz stran nezávislých,

v městských volebních obvodech + 5 vítězů silných parl.stran, 1 vítěz slabých parl.stran a 1 vítěz stran nezávislých.

Z hlediska příslušnosti kandidátů k politické straně jsou výsledky obdobné. Členi silných parlamentních stran vstupují do druhých volebních kol s jednoznačně nejvyšší frekvencí v celkovém počtu 462 kandidátů (viz tabulku 6). Celkový počet 296 volených mandátů indikuje, že minimálně 166 kandidátů muselo skončit na druhém místě. Ve skutečnosti byl počet poražených vyšší a nad vítěznými kandidáty převládl o 28 případů (6,1% bodů). U všech ostatních skupin kandidátů se situace vyvinula opět opačně, tzn. podíl vítězů převýšil nad podílem poražených. Relativně vysokým počtem 105 kandidátů se do druhých kol zapojili bezpartijní, ze kterých se nakonec 57 % stalo vítězi.¹⁰³

Tabulka 6. Přehled vítězů a poražených druhého kola s různou politickou příslušností (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	vítěz		poražený		vítěz		poražený		vítěz		poražený	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
silných parlamentních stran	172	74,8	194	84,3	45	68,2	51	77,3	217	73,3	245	82,8
slabých parlamentních stran	11	4,8	1	0,4	3	4,5	2	3,0	14	4,7	3	1,0
bezpartijní	42	18,3	33	14,3	18	27,3	12	18,2	60	20,3	45	15,2
stran nezávislých	3	1,3	1	0,4	0	0,0	1	1,5	3	1,0	2	0,7
ostatních stran a hnutí	2	0,9	1	0,4	0	0,0	0	0,0	2	0,7	1	0,3
Celkem	230	100	230	100	66	100	66	100	296	100	296	100

Zdroj: *www.volby.cz*, vlastní výpočet.

Poznámka: včetně vítězů zvolených v prvním kole voleb:

v klasických volebních obvodech + 2 vítězové bezpartijní,

v městských volebních obvodech + 5 vítězů silných parl.stran a 2 vítězové bezpartijní.

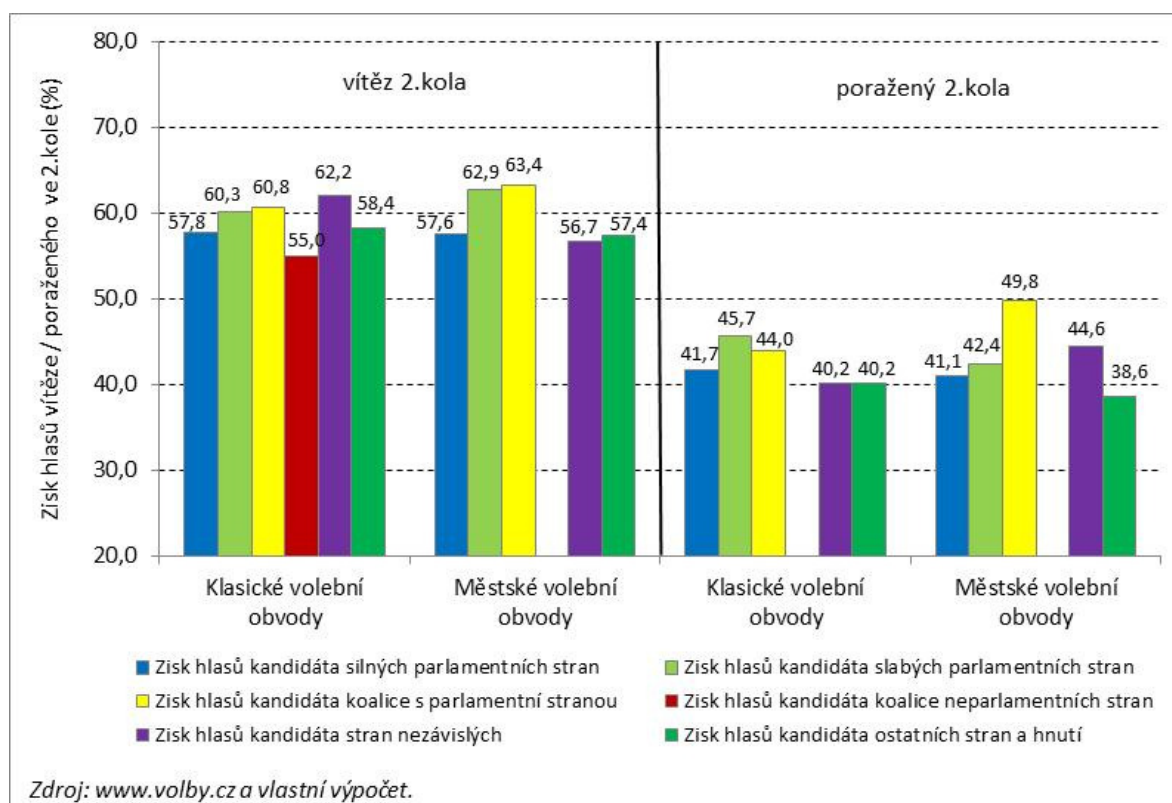
Z hlediska procentuálních zisků se ve druhém kole rozdílily mezi kandidáty silných parlamentních stran a ostatními kandidáty stírají, a to z hlediska skupin volebních stran i skupin politické příslušnosti ve všech senátních volebních obvodech. Kandidáti čtyř nejsilnějších politických stran, bez ohledu na vítězství či porážku, získávají průměrně nižší podíly hlasů (viz grafy 3 a 4). Vítězi s nejvyššími průměrnými zisky hlasů se stávají kandidáti ze skupiny slabých parlamentních stran, koaličních uskupení s parlamentní stranou a stran nezávislých, resp. bezpartijní kandidáti. Pokud se do druhého kola tito kandidáti proboují, pak si připisují průměrně vyšší zisky hlasů než kandidáti silných

¹⁰³ Ze 105 nestraníků jich kandidovalo 77 pod hlavičkou politické strany, která získala alespoň na jedno funkční období zastoupení v PS PČR, popř. koalice s takovou stranou (přesněji 51 nestraníků s volební stranou ze skupiny silných parlamentních stran, 18 nestraníků ze skupiny slabých parlamentních stran a osm nestraníků ze skupiny koalic s parlamentní stranou). Uvnitř skupiny bezpartijních sekundárně rozdělené dle jejich volební strany se potvrdil trend většího podílu nestranických vítězů nominovaných parlamentní volební stranou (42 případů) nad ostatními vítěznými nestraníky (18 případů) ve druhém kole voleb.

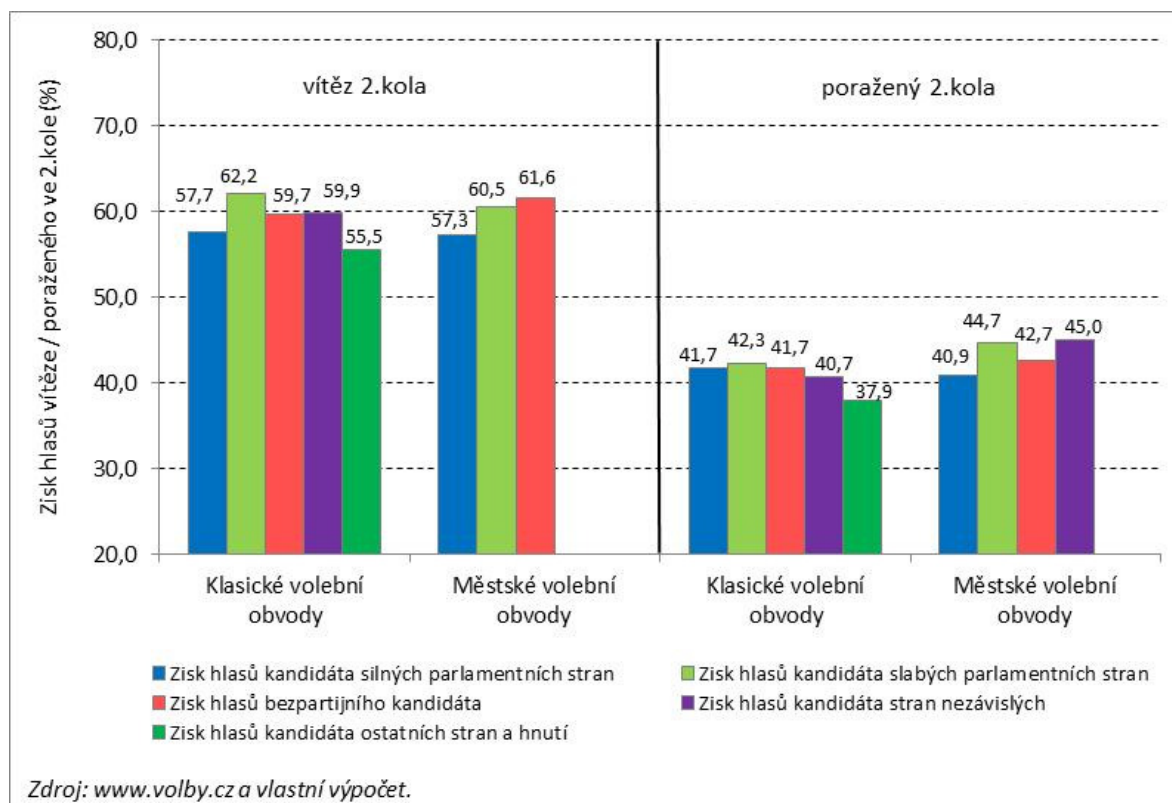

parlamentních stran. I ve skupině poražených se jeví, že kandidáti silných parlamentních stran prohrávají výrazněji. Vzhledem k relativně nízkému počtu případů kandidátů, kteří dokážou postoupit do druhého kola a nejsou reprezentanty silných parlamentních stran, se lze domnívat, že se jedná o charismatické a veřejnosti dobře známé osobnosti schopné získat podporu širšího okruhu voličů oproti kandidátům vyprofilovaných politických stran. U těchto kandidátů je vliv politické strany potlačen pravděpodobně právě osobnostními charakteristikami, kterými se kandidáti stávají pro voliče obecně přijatelnějšími. Absence podpory silné parlamentní strany se může pro jedince, kteří jsou silnou a pro veřejnost důvěryhodnou osobností, stát nakonec výhodou. Je ovšem třeba brát ohled na jejich nízké zastoupení ve druhých kolech vůči kandidátům silných parlamentních stran. Z hlediska získání hlasů se jejich úspěšnost při celkově nižším počtu dosažených vítězství může jevit jako nadhodnocená. Při kontrole výsledků v obcích s různě početným elektorátem se stejně jako v prvním kole voleb žádné relevantní diference neprojevují.

Graf 3. Průměrné zisky hlasů vítězů/poražených kandidátů s různou volební stranou ve druhém kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Graf 4. Průměrné zisky hlasů vítězů/poražených kandidátů s různou politickou příslušností ve druhém kole voleb v % (1996–2012)

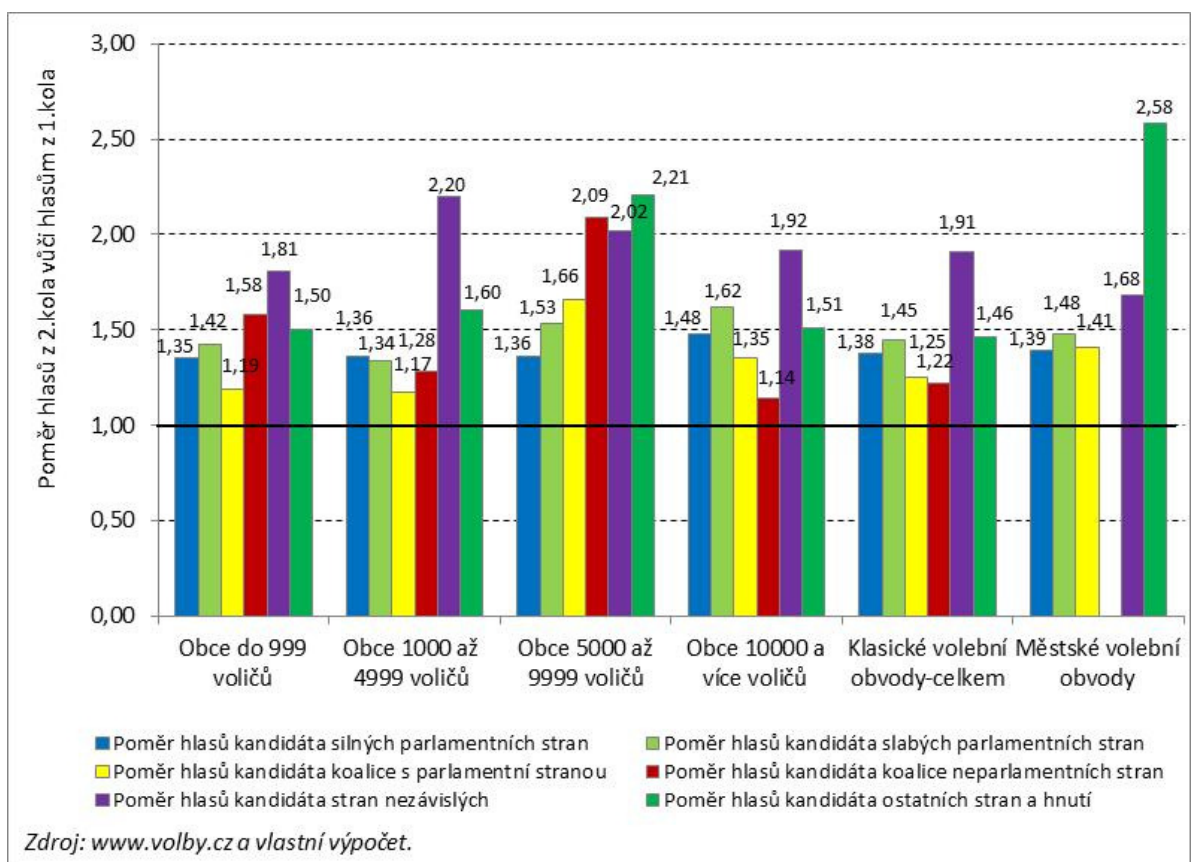
Při hodnocení poměru hlasů mezi prvním a druhým kolem je nutné upozornit na několik problematických momentů. Jelikož se výpočet provádí z počtu hlasů v absolutním vyjádření, výsledek je ovlivněn jak množstvím hlasů získaných v prvním kole, tak mírou volební účasti. Při vysokém zisku hlasů z prvního kola a propadu volební účasti, kterým jsou druhá kola běžně postižena,¹⁰⁴ může kandidát zvítězit i díky menšímu počtu hlasů, než mu zajistily postup do druhého kola. Zatímco jeho protikandidát, který nakonec prohraje, může svoje zisky hlasů oproti prvnímu kolu navýšit. Vyšší hodnota poměrů hlasů mezi druhým a prvním kolem tedy nutně neznamená, že se kandidát stane vítězem. Výsledky přináší informaci o schopnosti kandidátů udržet si voliče z prvního kola a příp. rozšířit svůj elektorát o voliče, jejichž kandidát do druhého kola nepostoupil, či o nevoliče z kola prvního.

U nárůstu zisků hlasů mezi prvním a druhým kolem je podobně jako v přechozím případě třeba brát ohled na nízkou četnost zastoupení kandidátů ve všech skupinách

¹⁰⁴ Výjimkou jsou senátní volby z roku 2002, kdy byly volby do obecních zastupitelstev vyhlášeny nestandardně v souběhu s druhým kolem senátních voleb.

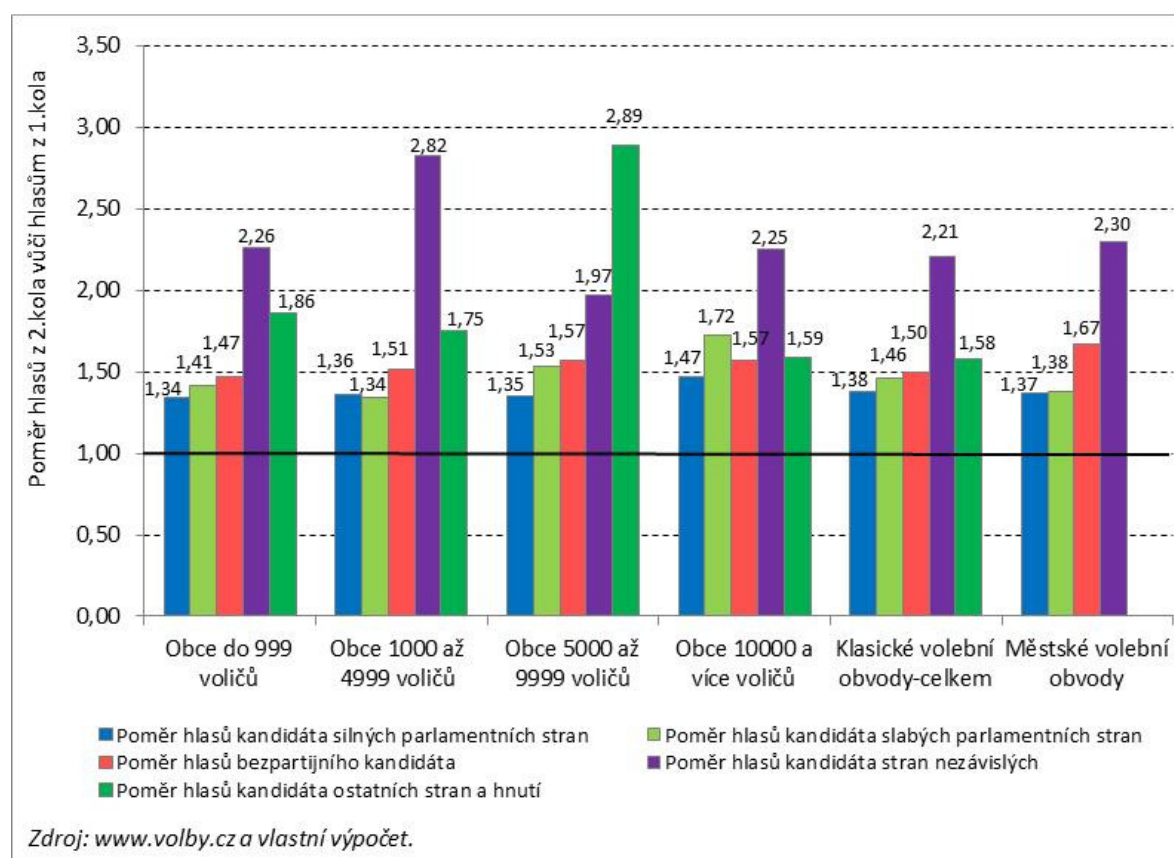
volebních stran a politické příslušnosti vyjma skupinu silných parlamentních stran, popř. skupinu bezpartijních kandidátů. I přesto podávají výsledky analýzy zajímavá průběžná zjištění. Nárůsty hlasů v různých kategoriích obcí nejsou tak homogenní jako v předchozích případech. Největší schopnost rozšířit svůj elektorát, která je zároveň stabilní napříč všemi kategoriemi obcí, vykazují kandidáti ze skupiny stran nezávislých. Ve druhém kole získávají průměrně téměř dvojnásobky hlasů z kola prvního. Největší nárůst hlasů přitom zaznamenávají ve středně velkých obcích s 1000 až 9999 voliči (2,2násobek a dvojnásobek hlasů oproti prvnímu kolu), relativně se jim daří i ve čtyřech největších městech, resp. v městských volebních obvodech, kde získávají 1,7násobek z prvního kola zisky hlasů (viz graf 5). Tyto tendence korespondují s předchozí reflexí průměrných procentuálních zisků hlasů kandidátů ve druhém kole. Výraznější osobnost „nezávislého“ kandidáta zřejmě přispívá k markantnějšímu navýšení zisků hlasů ve druhém kole, než je tomu v případě stranicky vyprofilovaných kandidátů.

Graf 5. Poměr absolutního počtu získaných hlasů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola u kandidátů s různou volební stranou dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů (1996–2012)

Pokud jsou tito „nezávislí“ kandidáti straníky, narůstají jejich zisky hlasů mohutněji (viz graf 6). Tento trend ovšem může být ovlivněn nízkým počtem kandidátů s politickou příslušností ke stranám či hnutím s označením „nezávislý“ či „nestrannický“, kteří promluvili do soubojů druhého kola pouze v pěti případech (z toho čtyřkrát v klasických obvodech a jednou v městském volebním obvodu – viz tabulku 6).

Graf 6. Poměr absolutního počtu získaných hlasů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola u kandidátů s různou politickou příslušností dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů (1996–2012)

Relativně dobrou schopnost rozšiřovat okruh voličů prokázali i kandidáti malých stran řazených do skupiny ostatních,¹⁰⁵ které v klasických obvodech podpořilo ve druhém kole průměrně o polovinu voličů více než v kole prvním (1,5násobek dle volební strany a

¹⁰⁵ V případě malých politických stran, které pro senátní volby vytvořily koalice, jsou kolísající nárůsty zisků hlasů napříč velikostními kategoriemi obcí ovlivněny tím, že jsou vypočítány pouze z jediného případu. Výsledky této skupiny volebních stran jsou prakticky výsledkem jednoho konkrétního kandidáta, což je pochopitelně zkrsluje.

1,6násobek dle politické příslušnosti¹⁰⁶). Nápadně lepší bilance dosahují v městských volebních obvodech, kde ve druhém kole obdrželi 2,6násobek hlasů z prvního kola (dle politické strany). V městských volebních obvodech se kandidáti s politickou příslušností k některému ze subjektů v rámci skupiny ostatních stran do druhého kola prozatím neprobojovali, a proto jejich výsledek absentuje.

Všichni reprezentanti parlamentních stran v senátních volbách navyšují zisky hlasů v relativně podobné míře. Kandidáti silných parlamentních stran ve druhém kole získávají přibližně o třetinu až o polovinu hlasů více než v kole prvním. Celkově jsou ale v rozšiřování elektorátu mírně úspěšnější kandidáti slabých parlamentních stran, kterým se daří především ve velkých městech s více než 10 000 voliči (1,6násobek dle volební strany a 1,7násobek dle politické příslušnosti) a ve čtyřech největších městech, resp. v městských volebních obvodech (1,5násobek dle volební strany a 1,4násobek dle politické příslušnosti¹⁰⁷). Naopak kandidáti koaličních uskupení s parlamentní stranou se tomuto trendu vymykají, neboť v klasických obvodech získávají průměrně „jen“ o čtvrtinu hlasů více než v prvním kole. S mírně větším úspěchem ve druhém kole oslovují elektorát v městských obvodech, kde dokázali navýšit své zisky o dvě pětiny hlasů. Menší nárůst hlasů u kandidátů nominovaných koalicí odpovídá předpokladu, že pro jejich reprezentanty hlasují voliči koaličních partnerů již v prvním kole voleb a ve druhém kole pak obtížněji rozšiřují svůj elektorát. Nižší intenzita nárůstu získaných hlasů může být u všech kandidátů parlamentních stran způsobena právě tím, že jsou reprezentanty ideologicky zakotvené a jasně vyprofilované politické strany,¹⁰⁸ a mohou se proto stát pro některé voliče nepřijatelnými. Bezpartijní kandidáti ve schopnosti rozšiřovat počty svých voličů výrazně nevyčnívají, ačkoli se jim celkově daří lépe než členům parlamentních stran. Nejúspěšnější jsou přitom v městských volebních obvodech, kde získávají ve druhém kole průměrně o 67 % hlasů více oproti ziskům z prvního kola, zatímco v klasických obvodech průměrně o polovinu hlasů více.

---

¹⁰⁶ Největší nárůst ve výši téměř trojnásobku hlasů oproti ziskům z prvního kola v obcích s 5000 až 9999 voliči je opět zkreslen velmi nízkým počtem případů. Výpočet je prováděn z hodnot pouze dvou kandidátů, neboť v obvodě třetího kandidáta se nevyskytovala žádná obec dané velikosti.

¹⁰⁷ Z hlediska politické příslušnosti se ale rozdíly mezi kandidáty silných a slabých parlamentních stran stírají. Možné vysvětlení lze hledat ve skupině bezpartijních kandidátů, kteří se ve čtyřech největších městech vyskytují častěji a jejich role se tu zdá být významnější než v klasických volebních obvodech.

¹⁰⁸ U některých politických stran, především stran s kratším působením v PS PČR, je jejich zařazení na pravolevé ose politického spektra problematické (např. SZ či VV).

4.2 EXISTUJÍ ÚZEMNÍ ROZDÍLY V PODPOŘE STRANICKÝCH KANDIDÁTŮ?

Ve druhé části se výzkum soustředí na charakter prostředí, ve kterém kandidáti usilují o post senátora, a na jeho potenciální vliv na míru voličské podpory kandidátů politických stran. Pozornost je zaměřena pouze na takové politické strany, jejichž programové cíle jsou dostatečně známé široké veřejnosti.

Hypotéza 2:

Úspěšnost stranického kandidáta závisí na socio-ekonomických podmínkách a politické orientaci na regionální a lokální úrovni.

Pracovní hypotézy:

2.a Kandidáti pravicové strany ODS získávají vyšší podporu ve volebních obvodech s podprůměrnou mírou registrované nezaměstnanosti a s podprůměrným počtem uchazečů o zaměstnání na jedno pracovní místo a zároveň nadprůměrným počtem obyvatel s maturitou a s vysokoškolským vzděláním.

2.b Kandidáti levicových stran ČSSD a KSČM získávají vyšší podporu ve volebních obvodech s nadprůměrnou mírou registrované nezaměstnanosti a s nadprůměrným počtem uchazečů o zaměstnání na jedno pracovní místo a zároveň podprůměrným počtem obyvatel s maturitou a s vysokoškolským vzděláním.

2.c Kandidáti KDU-ČSL získávají vyšší podporu ve volebních obvodech s nadprůměrnou mírou religiozity obyvatel.

2.d Kandidáti silných parlamentních stran získávají vyšší podporu v těch volebních obvodech, ve kterých strana získala nadprůměrnou podporu v předcházejících volbách do PS PČR.

4.2.a METODA ANALÝZY

Potenciální závislost mezi socioekonomickými podmínkami volebních obvodů, resp. politickou orientací volebních obvodů a preferováním volby kandidáta dle jeho zařazení ve stranickém spektru je měřena jednoduchým Pearsonovým korelačním koeficientem. První proměnnou představují data týkající se socioekonomických podmínek a politické orientace volebních obvodů, jež jsou vyjádřena vždy jako poměr vypočítaných hodnot pro volební

obvod vůči hodnotám celorepublikového průměru.¹⁰⁹ Druhou proměnnou reprezentují procentní zisky hlasů kandidátů s volební stranou ze skupiny silných a slabých parlamentních stran z prvního kola voleb na úrovni volebního obvodu.

Pro korelační analýzy byla zvolena úroveň senátního volebního obvodu jako optimální průsečík mezi regionální a lokální úrovní, které při dodržení běžně užívané terminologie představují úroveň krajů¹¹⁰ a obcí. Samosprávné kraje jsou z hlediska rozlohy jejich území velice heterogenní a v některých případech tvoří v rámci ČR relativně velké územněsprávní jednotky. Přes území každého z krajů je „nakresleno“ hned několik senátních obvodů, které navíc libovolně překračují krajské hranice. Úroveň krajů by proto nebyla schopna zachytit potenciální statistickou závislost v takové míře, jako je toho schopna úroveň územně menších okresů, resp. senátních volebních obvodů. Lokální úroveň není pro provedení korelačních analýz využita kvůli příliš vysokému počtu obcí, který klade extrémní nároky na data týkající se sledovaných proměnných. Shromáždění číselných údajů na úrovni obcí ve stanoveném časovém rozptylu by znamenalo skutečně vysoký počet záznamů, které jsou navíc veřejně přístupné jen z části. Příliš vysoká náročnost (resp. náklady) sběru dat by byla neúměrná stanovenému výzkumnému cíli, a proto je upřednostněna úroveň volebního obvodu vyjádřená prostřednictvím vážených průměrů z okresní úrovně. Ačkoli není možné popřít situace, že mezi obcemi v jednom volebním obvodě mohou existovat výraznější rozdíly mezi sledovanými proměnnými, lze se domnívat, že jejich výskyt bude spíše ojedinělý a významně nezkrusí data agregovaná na úrovni okresů, resp. senátních volebních obvodů.

Omezení výběru analyzovaných kandidátů vyplývá z vysokého počtu volebních stran ve výši 145 různých subjektů, které nominovaly své reprezentanty do volebních soubojů o mandát senátora, a rovněž z předpokladu, že se z většiny jedná o nedostatečně známé a čitelné politické subjekty. Pokud nejsou voliči s programovými prioritami politické strany dostatečně seznámeni, těžko lze v oblasti volebního obvodu očekávat souvislost mezi socioekonomickými podmínkami a volbou strany. Z obdobných důvodů jsou z analýzy vyloučeni nezávislí kandidáti, u kterých je obtížné stanovit i jejich zařazení na pravolevé ose. U politických stran se zastoupením v PS PČR lze předpokládat, že se jedná o politické

---

¹⁰⁹ Detailní informace o této množině dat včetně zdroje, časového rozptylu a způsobu jejich výpočtu viz bod (e) předchozí kapitoly 3.

¹¹⁰ Případně je termín užíván pro územní jednotku „regionů soudržnosti“ NUTS 2, které sdružují území až tří krajů NUTS 3.

strany s programovými cíli, s nimiž jsou voliči alespoň v základní míře seznámeni. Za těchto podmínek pak lze usuzovat, že prostředí s různou ekonomickou úrovní, vzdělanostní strukturou obyvatel, mírou religiozity a ustálenými vzorci volební podpory bude pobízet voliče k preferování kandidáta konkrétní politické strany. Hlavní pozornost je soustředěna na kandidáty silných parlamentních stran rozdělených na pravicové a levicové dle toho, ke které části politického spektra se proklamativně hlásí (tzn. pravicová ODS, levicové ČSSD a KSČM). Politická strana KDU-ČSL proto není klasifikována jako pravicová strana.¹¹¹ V praxi se jedná o stranu středopravicovou či stranu středovou, což ostatně dokládá její účast v koaličních vládách v čele s ministerským předsedou z pravicové strany (ODS) i ze strany levicové (ČSSD). Korelační analýzy jsou provedeny i pro kandidáty ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV, kteří se ovšem o mandát senátora ve sledovaných volbách ucházeli v relativně nízkém počtu. Jelikož tyto politické strany působily na vrcholné politické scéně jen po omezenou dobu, nejsou v jejich případě očekávány významné statistické závislosti mezi sledovanými proměnnými.

Jako proměnné korelačních analýz jsou zvoleny vybrané ekonomické ukazatele (míra registrované nezaměstnanosti, počet uchazečů o zaměstnání na jedno pracovní místo) a charakteristiky struktury obyvatelstva (počet obyvatel se středním vzděláním ukončeným maturitou, počet obyvatel s vysokoškolským vzděláním, počet věřících obyvatel, resp. obyvatel hlásících se k církvi či náboženské společnosti) ve volebním obvodu.¹¹² Výběr proměnných je primárně založen na obecně známých vzorcích volebního chování, tzn. lidé nižších sociálních vrstev a lidé s nižším vzděláním podporují levicové politické strany, jejichž program je orientován k politice přerozdělování a snižování ekonomických rozdílů ve společnosti¹¹³ [Matějů, Řeháková 1997: 13–14]. Zvolené proměnné částečně korespondují s historickokonfliktním přístupem vzniku stran, přičemž vychází ze štěpení vlastníci – pracující a štěpení církev – stát [Novák 1997: 38–40].

Nejprve je provedena série korelačních analýz, které měří stupeň asociace mezi mírou registrované nezaměstnanosti a procentními zisky hlasů kandidátů silných a slabých

---

¹¹¹ Na posledním sjezdu KDU-ČSL konaném 8. a 9. června 2013 v Olomouci znovuzvolený předseda strany Pavel Bělobrádek označil KDU-ČSL za solidární a konzervativní stranu pravého středu, která má být svébytnou alternativou ostatních stran, a distancoval se od liberální pravice a socialistické levice.

¹¹² Do analýzy vstupují všechny uvedené parametry jako poměr zjištěné hodnoty senátního volebního obvodu vůči hodnotě celorepublikového průměru.

¹¹³ Více k výzkumům struktury elektorátu v ČR [viz např. Večerník 1998; Řeháková 1999; Vlachová, Řeháková 2007].

parlamentních stran z prvního kola voleb na úrovni volebního obvodu. Následně jsou provedeny další série korelačních analýz, v nichž je proměnná míra registrované nezaměstnanosti postupně nahrazena proměnnými počet uchazečů o zaměstnání na jedno pracovní místo, počet obyvatel se středním vzděláním ukončeným maturitou, počet obyvatel s vysokoškolským vzděláním a počet věřících obyvatel, resp. obyvatel hlásících se k církvi či náboženské společnosti. Posléze je opět prostřednictvím série korelačních analýz sledován stupeň asociace mezi politickou orientací volebního obvodu vyjádřenou úspěšností politických stran ODS, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV ve volbách do PS PČR a procentními zisky hlasů kandidátů těchto stran z prvního kola voleb na úrovni senátního volebního obvodu.

4.2.b INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Mezi volbou kandidátů etablovaných politických stran a vybranými ekonomickými a demografickými ukazateli byl prokázán dostatečně silný stupeň asociace potvrzující v podstatě všechny předpokládané vztahy mezi proměnnými. Z vysokých hodnot korelačních koeficientů vyplývá,¹¹⁴ že volba stranického kandidáta není v obvodech s podobnou socioekonomickou a demografickou strukturou elektorátu náhodná. U kandidátů ODS, KSČM a KDU-ČSL (v omezené míře i ČSSD) jsou mezi intenzitou podpory vyjádřenou hlasy voličů a charakteristikou prostředí volebního obvodu jasně patrné pravidelnosti.

Prakticky u všech sledovaných proměnných byla zjištěna silná a statisticky významná souvislost se zisky hlasů kandidátů ODS a KSČM, a to navzájem si protichůdné orientace (viz tabulku 7). To svědčí o vyhraněnosti těchto dvou politických stran, která ovlivňuje šance jejich kandidátů uspět ve volbách v závislosti na ekonomické úrovni a demografickém složení volebních obvodů. U ostatních analyzovaných politických stran se závislosti na charakteru prostředí projevily také, nicméně buď pouze v dílčích případech, anebo ve slabší formě a za menší statistické významnosti.¹¹⁵

Intuitivně očekávaná silná souvislost mezi zisky hlasů a nezaměstnaností v obvodu se prokázala u kandidátů pravicové ODS a levicové KSČM. V obvodech, ve kterých se míra

---

¹¹⁴ Na 0,1% hladině významnosti je za $N \geq 100$ vztah závislosti prokázán při $r = 0,324$, za $N \geq 180$ je vztah závislosti prokázán při $r = 0,243$.

¹¹⁵ Pro korelační koeficienty kandidátů nominovaných volební stranou ze skupiny slabých parlamentních stran (ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV) viz přílohu 1.

registrované nezaměstnanosti a počet uchazečů na jedno pracovní místo drží pod celorepublikovým průměrem, se vyšší podpory dostává kandidátům ODS. Naopak s rostoucí mírou hodnot obou ukazatelů nad celorepublikový průměr sílí podpora kandidátů KSČM. Tendence zjištěné pro občanské demokraty, tzn. větší úspěch v ekonomicky prosperujících obvodech, platí ve slabší formě i pro kandidáty TOP 09+STAN a SZ. V případě kandidátů KDU-ČSL se prakticky žádná souvislost mezi úspěšností a různou ekonomickou úrovní nevyskytuje.¹¹⁶ Oproti očekávání se ale neprokázala souvislost vybraných ekonomických ukazatelů se zisky hlasů kandidátů ČSSD. Schopnost sociálních demokratů získávat širší podporu voličů bez ohledu na ekonomickou prosperitu v místě jejich kandidatury evokuje domněnku, že tento fakt může být jeden z klíčových faktorů pro rostoucí počty senátorů ČSSD a naopak zužující se zastoupení senátorů ODS.

Tabulka 7. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a socioekonomickými ukazateli agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (2000–2012)

Kandidáti	míra registrované nezaměstnanosti		počet uchazečů na 1 prac. místo		počet obyvatel se SŠ s maturitou		počet obyvatel s VŠ vzděláním		počet věřících		N
	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.	
ODS	-0,313	,000	-0,256	,000	0,279	,000	0,244	,001	-0,336	,000	195
ČSSD	0,133	,064	0,094	,191	-0,182	,011	-0,217	,002	0,158	,028	194
KDU-ČSL	0,086	,358	0,068	,470	-0,227	,014	-0,221	,017	0,456	,000	116
KSČM	0,529	,000	0,399	,000	-0,501	,000	-0,437	,000	-0,092	,199	196

Zdroj: www.volby.cz, www.czso.cz, vlastní výpočet.

Různá úroveň vzdělání obyvatel ve volebních obvodech silně a statisticky významně koreluje opět se zisky hlasů kandidátů ODS a KSČM. Nepřehlédnuté by neměly zůstat ani tendence projevující se především u kandidátů ČSSD, ale i kandidátů KDU-ČSL, SZ a TOP 09+STAN. Zatímco občanští demokraté a (v nižší míře) zelení a TOP 09+STAN získávají vyšší podporu v obvodech s nadprůměrným podílem obyvatel s úplným středoškolským a vysokoškolským vzděláním, komunistům a (v nižší míře) sociálním demokratům i křesťanským demokratům plyne zvýšená podpora z obvodů, ve kterých se

¹¹⁶ Analogicky se souvislost mezi zisky hlasů a vybranými ekonomickými ukazateli neprokázala ani u kandidátů ODA a US-DEU. Jelikož se tyto politické strany účastnily především prvního a druhého cyklu senátních voleb z let 1996 a 1998, z většiny do korelačních analýz vzhledem k jejich časovému omezení ani nevstoupili. V roce 2000 navíc pokračovala jejich koaliční spolupráce s KDU-ČSL, která velmi pravděpodobně nadále ovlivňovala chování jejich voličů a tím i zkoumaných vztahů. [Lebeda, Vlachová, Řeháková 2009: 39–40]

podíl středoškoláků s maturitou a vysokoškolsky vzdělaných pohybuje pod celorepublikovým průměrem.

Vyšší stupeň asociace mezi podílem obyvatel hlásících se k církvi či náboženské společnosti a voličskou podporou kandidáta se projevil u politických stran ODS a KDU-ČSL. Podíl věřících nejsilněji a statisticky významně pozitivně koreluje se zisky hlasů křesťanských demokratů. Naopak podpora kandidátů ODS se zvyšuje ve volebních obvodech, ve kterých klesá podíl věřících obyvatel pod celorepublikový průměr. U kandidátů ostatních politických stran se zdá, že jejich zisky hlasů nejsou podílem věřících obyvatel žádným významnějším způsobem ovlivňovány.¹¹⁷

Silné a statisticky významné souvislosti jsou potvrzeny i mezi politickou orientací volebního obvodu a zisky hlasů kandidátů sledovaných politických stran (viz tabulku 8). Volební podpora politických stran v nejbližších předcházejících volbách do PS PČR nejsilněji koreluje u kandidátů KSČM a KDU-ČSL, v jen mírně slabší formě také u kandidátů ODS a ČSSD. Takové výsledky korespondují s vysokou stabilitou regionálních vzorců podpory těchto čtyř stran ve volbách do PS PČR [Kostelecký 2009: 127].

Tabulka 8. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a zisky hlasů těchto stran v předchozích volbách do PS PČR agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (1996–2012)

Kandidáti	Zisky hlasů ve volbách do PS PČR								N
	ODS		ČSSD		KDU-ČSL		KSČM		
	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.	
ODS	0,418	,000	-0,356	,000	-0,252	,000	-0,297	,000	303
ČSSD	-0,256	,000	0,358	,000	0,055	,341	0,255	,000	301
KDU-ČSL	-0,269	,000	-0,061	,427	0,524	,000	0,010	,899	169
KSČM	-0,493	,000	0,470	,000	-0,132	,021	0,643	,000	305

Zdroj: www.volby.cz, www.czso.cz, vlastní výpočet.

V případě všech čtyř silných parlamentních stran tedy platí, že si jejich kandidáti nejlépe vedou vždy v těch obvodech, ve kterých jejich strana bodovala s nadprůměrnými zisky hlasů v předchozích sněmovních volbách a naopak. Stranou s nejvíce loajálním elektorátem je jednoznačně KSČM, což dokazuje nejvyšší korelační koeficient. Naopak

¹¹⁷ Vyšší korelační koeficient, který ovšem není statisticky významný, naznačuje určitou souvislost mezi podílem věřících a mírou volební podpory kandidátů ODA. Tento výsledek podporuje předpoklad o vlivu koalici spolupráce s KDU-ČSL a rozmělnění elektorátů těchto politických stran.

voliči ČSSD se nezdají být tak vysoce disciplinovaní. Obdobné vztahy nižší intenzity fungují i u kandidátů US-DEU, SZ a TOP 09+STAN.¹¹⁸ Předvídatelné tendence vyplývají i při zohlednění zisků kandidátů a volební podpory ostatních politických stran v rámci volebního obvodu. Kandidáti ODS získávají větší podporu v obvodech, kde jsou ve sněmovních volbách neúspěšné kandidátní listiny ČSSD, KDU-ČSL a KSČM. V obvodech s narůstající podporou ODS ve volbách do PS PČR současně narůstá volební zisk kandidátů do Senátu TOP 09+STAN, tzn. ODS a TOP 09+STAN se staví do role navzájem si konkurujících stran. Podobně i komunistickým kandidátům rostou zisky hlasů v obvodech, kde ve volbách do PS PČR získává nadprůměrnou podporu ČSSD a ztrácí ODS. Reciproční vztah, ačkoli v menší intenzitě, platí i pro kandidáty ČSSD, kteří získávají větší podporu v obvodech, kde je ve volbách do PS PČR silná KSČM a slabá ODS. Růst zisků kandidátů KDU-ČSL je spojen s volebními obvody, ve kterých se kromě úspěchu vlastní strany dostává ve sněmovních volbách podprůměrné podpory občanským demokratům a nadprůměrné podpory US-DEU.¹¹⁹ Z těchto výsledků vyplývá, že kandidáti ODS získávají podporu v jasně vyprofilovaných volebních obvodech, které jsou nakloněny mateřské ODS a zbývající silné strany v nich logicky ztrácí. Analogicky se na druhé straně politického spektra profilují kandidáti KSČM s výjimkou vztahu k podpoře levicové sociální demokracie. U kandidátů ČSSD není obdobná vyhraněnost volební podpory prokazatelná, což může souviset s jejich širší přijatelností u veřejnosti či s kumulací protestních hlasů, které získávají od odpůrců jejich protikandidátů.

V souhrnu výsledky korelačních analýz poukazují na existenci vztahů mezi zisky hlasů kandidátů silných parlamentních stran a socioekonomickými podmínkami, resp. politickou orientací ve volebních obvodech. Jelikož se vztahy jeví jako silné a statisticky významné, lze z nich dedukovat, že v návaznosti na socioekonomické podmínky a politickou orientaci obvodu existuje silná vazba s preferencí kandidátů určitých politických stran. Za takových podmínek pak není rozhodování voličů primárně založeno na individuálních rysech a osobnostech kandidátů.

---

¹¹⁸ Pro korelační koeficienty kandidátů nominovaných volební stranou ze skupiny slabých parlamentních stran (ODA, US-DEU, SZ, TOP 09 a VV) viz přílohu 2.

¹¹⁹ Korelační koeficient je do značné míry ovlivněn skutečností, že KDU-ČSL a US-DEU kandidovaly v roce 2002 do PS PČR jako koaliční subjekt. Výsledky jsou dalším podpůrným argumentem, že v senátních volbách dochází k propojení elektorátu koaličních partnerů.

4.3 OVLIVŇUJE INDIVIDUÁLNÍ CHARAKTERISTIKA KANDIDÁTA VÝSLEDKY VOLEB?

Stěžejním námětem třetí části výzkumu je personalizace senátních voleb, která je podněcována jednomandátovými volebními obvody, resp. souboji několika konkrétních kandidátů o jeden mandát senátora. Hlavní pozornost je proto věnována vybraným individuálním charakteristikám kandidátů a jejich potenciálnímu vlivu na úspěšnost ve volební soutěži.

Hypotéza 3:

Individuální charakteristika kandidáta se stává rozhodujícím faktorem pro vítězství pouze ve výjimečných případech, kdy je osobnost uchazeče o senátorský mandát velice dobře známá napříč celostátní či regionální veřejností.

Pracovní hypotézy:

3.a Kandidáti mladšího věku a kandidáti, kteří dosáhli vyššího stupně vzdělání, získávají mandát senátora častěji než starší kandidáti a kandidáti bez vysokoškolského vzdělání. K zisku mandátu dále kandidáty favorizuje výkon veřejně a politicky exponované profese.

3.b Kandidáti, kteří disponují politickými zkušenostmi, získávají mandát senátora častěji než kandidáti bez zkušenosti s výkonem veřejné funkce. Zároveň platí, že zkušenosti z vyšších pater politiky jsou pro vítězství ve volbách významnější než zkušenosti z komunální či regionální politiky.

3.c Kandidáti, kteří jsou v době své předvolební kampaně mediálně známější, získávají ve volbách vyšší počty hlasů oproti kandidátům s malým mediálním pokrytím.

3.d Kandidáti žijící ve volebním obvodu jejich kandidatury si v místě svého bydliště a jeho blízkém okolí připisují vyšší zisky hlasů, než získávají ve zbytku volebního obvodu. V případě vítězů voleb je vlivem širší podpory voličů napříč volebním obvodem tento vztah upozaděn.

4.3.a METODA ANALÝZY

Analyzování individuálních charakteristik kandidátů je prováděno prostřednictvím šesti vybraných nezávisle proměnných, mezi kterými figurují věk, nejvyšší dosažené vzdělání, deklarované povolání, zjištěné politické zkušenosti, mediální známost a trvalé bydliště kandidátů. Pozorované proměnné jsou voleny tak, aby zohlednily základní individuální

vlastnosti kandidátů a byly pro všechny kandidáty dostupné. Kromě politických zkušeností a mediální známosti jsou tyto informace uvedeny na hlasovacích lístcích.

V rámci analýzy je nejprve provedena multinomická logistická regrese vysvětlované proměnné (umístění) postupně s jednotlivými vysvětlujícími proměnnými (věk – model A, nejvyšší dosažené vzdělání – model B, deklarované povolání – model C a zjištěné politické zkušenosti – model D).¹²⁰ Vysvětlovaná proměnná nabývá tří hodnot – prohrál v prvním kole, postoupil do druhého kola, zvítězil. Referenční kategorií je vždy skupina kandidátů, kteří nepostoupili do druhého kola, ani nezvítězili v kole prvním. V modelech A, B a C vstupují vysvětlující proměnné do regresní analýzy jako kategoriální proměnné (s pomocí vytvoření umělých proměnných pro jednotlivé kategorie), v modelu D jsou vysvětlující proměnné dichotomické, protože kandidát může mít zkušenost s výkonem více než jedné politické funkce. U jednotlivých vysvětlujících proměnných představují referenční kategorii vždy skupiny s nejnižší očekávanou šancí na získání senátorského mandátu (věk 70 let a více, základní a středoškolské vzdělání, ostatní povolání mimo sledované kategorie, absence politické zkušenosti na sledovaných postech). Významnost jednotlivých vztahů a odhad šance na postup do druhého kola, resp. vítězství je vyjádřena pomocí poměru šancí (*Odds Ratio*, *OR* neboli $\text{Exp}(B)^{121}$) a míry statistické významnosti. U každého modelu je dále uvedena celková vysvětlovací kapacita prostřednictvím *Nagelkerke pseudo R²* a podíl správně zařazených případů v %.

Pro sledování role jednotlivých individuálních charakteristik pro postup do druhého kola byla provedena další série regresních analýz (modely A', B', C' a D'), kde vysvětlovaná proměnná nabývá pouze hodnot – postoupil, nepostoupil do druhého kola. Vysvětlující proměnné kopírují modely A až D.

V další fázi je provedena multinomická regresní analýza vysvětlované proměnné (umístění) s prvními třemi vysvětlujícími proměnnými (věk, nejvyšší dosažené vzdělání, deklarované povolání) současně – model E. Vysvětlující proměnná politické zkušenosti do modelu nevstupuje, neboť se částečně prolíná s vysvětlující proměnnou profesí kandidátů. Cílem je ozřejmění skutečného vztahu mezi jednotlivými charakteristikami a zároveň jejich vlivu na vítězství, resp. na postup do druhého kola – model E'. Tímto krokem lze očekávat

---

¹²⁰ Detailní informace o třídění kandidátů dle jejich individuálních charakteristik viz bod (b) předchozí kapitoly 3.

¹²¹ OR je poměr šancí sledované kategorie vůči šanci kategorie referenční (prohrál v prvním kole), že nastane sledovaný jev (v tomto případě postoupil do druhého kola/zvítězil).

posílení predikční hodnoty modelu, tzn. vysvětlovací kapacity modelu a zvýšení podílu správně zařazených případů v %. Pro kontrolu relevantnosti vlivu individuálních charakteristik kandidáta jsou následně modely E a E' doplněny o další vysvětlující kategoriální proměnnou volební stranu – modely F a F'. K ověření významnosti vysvětlující proměnné politické zkušenosti za přítomnosti kontrolní proměnné politické strany jsou obdobně sestaveny modely G a G'.¹²²

K analyzování proměnné mediální známosti je využit Pearsonův korelační koeficient, kterým je měřena míra statistické závislosti mezi četností výskytu jména kandidáta v médiích a procentními zisky hlasů kandidáta v prvním kole voleb. Korelační koeficienty jsou vyhodnoceny pro kandidáty účastníci se prvního kola voleb a pro postupující do kola druhého. Při přijetí teze, že novinové články, rozhlasové a televizní zprávy představují jeden z hlavních zdrojů informací pro voliče, měl by vyšší počet zpráv v médiích referujících o kandidátovi navýšit jeho šance na úspěch ve volbách. Zároveň analýza zohledňuje charakter prostoru, ve kterém kandidát vedl předvolební kampaň. Styl předvolební kampaně se musí zákonitě lišit, pokud je prováděna na části území velkého města (tzn. v městských volebních obvodech zahrnujících území Hlavního města Prahy a statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně), nebo je vedena v geograficky rozlehlším prostoru volebního obvodu s roztříštěnou sídelní strukturou (tzn. v klasických volebních obvodech). Na základě toho lze očekávat, že v obvodech s velkým množstvím malých obcí je prezentace kandidáta ztížena, čímž by měla být role tisku posílena. Korelační analýzy jsou proto provedeny separátně pro městské a klasické volební obvody.

Poslední proměnná, kterou představuje informace o bydlišti kandidátů, je vyhodnocena z perspektivy sousedského efektu.¹²³ U kandidátů s trvalým bydlištěm v obvodě jejich kandidatury se obecně předpokládá, že na základě jejich známosti budou v místě svého bydliště a blízkém okolí dosahovat vyšších zisků než ve zbytku volebního obvodu. V případě vítězů voleb lze očekávat, že vlivem širší podpory voličů napříč volebním obvodem bude tento vztah méně patrný.

---

¹²² Výsledky multinomické regresní analýzy modelů G a G' viz přílohu 3.

¹²³ Z důvodu publikování této dílčí části výzkumu [Malcová 2012] je problematika bydliště kandidátů separována do samostatných podkapitol 4.3.c, 4.3.d a 4.3.e. Analyzovaná data byla rozšířena o poslední volby z podzimu 2012, zkrácena o téma volební účasti a rozšířena o analýzu skupiny vítězů voleb, kteří uvedli svoje bydliště v hranicích volebního obvodu jejich kandidatury.

4.3.b INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Některé ze sledovaných individuálních charakteristik se ukázaly jako poměrně relevantní prediktory pro úspěch kandidátů ve volbách. U některých vlastností se ale ovlivnění šance na postup do druhého kola voleb, resp. na celkové vítězství významně neprojevalo. Příkladem toho je stáří kandidátů, jehož spodní hranici zakotvuje Ústava ČR na 40 letech věku. Kandidáti v nejmladší věkové kategorii od 40 do 49 let jsou druhou nejpočetněji zastoupenou skupinou, nicméně suverénně nejčastěji se mezi kandidáty vyskytují osobnosti o jednu dekádu starší. Ačkoli by modely A a A' mohly naznačovat zvýhodnění kandidátů ve věku 50 až 59 let (OR 2,6), minimální predikční hodnota neumožňuje vyvozovat z výsledků obecně platná tvrzení.

Tabulka 9. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich věku – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Věk kandidátů (referenční kategorie = 70 let a více)	Model A'				Model A							
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
40 až 49 let	1,512	,174	0,833	2,746	0,993	,985	0,484	2,037	2,550	,052	0,994	6,542
50 až 59 let	1,722	,068	0,961	3,083	1,283	,482	0,641	2,565	2,599	,044	1,026	6,586
60 až 69 let	1,272	,432	0,698	2,318	1,005	,989	0,491	2,059	1,806	,223	0,698	4,677
Nagelkerke pseudo R ²	0,006				0,008							
podíl správně zařazených	72 %				72 %							

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Referenční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a neuvítězili.

Obdobně by vyhodnocení modelů B a B' mohlo poukazovat na vyšší poměr šancí jak pro postup do druhého kola, tak pro celkové vítězství u kandidátů s magisterským titulem (včetně absolvování rigorózního řízení). Ani zde však nelze při velmi nízké predikční hodnotě usuzovat na významný vztah mezi dosaženým vzděláním a šancí na volební úspěch (viz tabulku 10). Přesto se poměrně překvapivý výsledek objevuje u kandidátů s doktorským vzděláním, u kterých se zdá, že tituly CSc., DrSc. a Ph.D. vítězství přímo nesvědčí.

Tabulka 10. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich deklarovaného nejvyššího vzdělání – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Nejvyšší dosažené vzdělání kandidátů (referenční kategorie = bez titulu)	Model B'				Model B							
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
titul RSDr.	0,467	,221	0,138	1,580	0,691	,622	0,159	3,006	0,283	,220	0,038	2,129
bakalářské a VOŠ	0,955	,935	0,312	2,925	1,590	,474	0,447	5,654	0,434	,423	0,057	3,338
magisterské a rigorózní	1,645	,000	1,311	2,065	1,726	,001	1,262	2,361	1,580	,002	1,182	2,112
doktorské	0,984	,946	0,607	1,594	1,922	,017	1,121	3,293	0,215	,010	0,066	0,696
docent a profesor	1,627	,023	1,068	2,479	1,987	,013	1,158	3,410	1,332	,319	0,758	2,343
Nagelkerke pseudo R ²	0,018				0,028							
podíl správně zařazených	72 %				72 %							

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Referenční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a nevítežili.

Jako možný prediktor postupu do druhého kola i celkového vítězství se ukázalo deklarované povolání kandidátů. Statisticky významné vztahy se v modelech C a C' projeví téměř u všech sledovaných kategorií povolání (viz tabulku 11). Tato analýza již pracuje s mírně vyšší vysvětlovací kapacitou (*Nagelkerke pseudo R²* = 0,132 a 0,144), přesto je však nezbytné brát dané závěry s patřičnou rezervou. Kandidáti s nejvyšší šancí na postup do druhého kola jsou takoví, kteří působí ve veřejných a politických funkcích. Zákodníci a politici mají zároveň nejvyšší šanci na celkové vítězství, která je v tomto modelu průměrně 20krát vyšší oproti kandidátům s povoláním mimo sledované kategorie. Pokud kandidát vykonává funkci starosty či primátora, pak zde jeho šance na vítězství roste 15,4krát. Vyšší pravděpodobnost na získání mandátu senátora mají ještě kandidáti s lékařskou profesí, u kterých se šance na vítězství zvyšuje 6,8krát. Ještě nižší šance na postup do druhého kola a na vítězství mají vědečtí pracovníci, mezi které se mj. řadí vysokoškolští pedagogové a odborníci v oblasti práva. Idea Senátu jako „sboru moudrých“ se zdá být nenaplněna, když povolání z akademické a odborné sféry nezvyšuje šance kandidátů na úspěch ve volbách tolik, jako je tomu u kandidátů zastávajících posty politické.

Tabulka 11. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich deklarovaného povolání – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Povolání kandidátů <small>(referenční kategorie = ostatní povolání)</small>	Model C'				Model C				Model C			
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
zákonodárci a politici	10,788	,000	6,989	16,650	7,037	,000	4,199	11,793	19,955	,000	9,758	40,805
starostové a primátoři	7,797	,000	5,052	12,034	4,697	,000	2,777	7,946	15,374	,000	7,517	31,446
vedoucí pracovníci	2,192	,000	1,419	3,387	1,527	,119	0,897	2,601	3,817	,000	1,839	7,924
vědečtí pracovníci	2,559	,000	1,674	3,910	1,975	,009	1,188	3,283	3,985	,000	1,933	8,214
lékaři	3,925	,000	2,449	6,291	2,766	,001	1,553	4,926	6,760	,000	3,145	14,530
Nagelkerke pseudo R ²	0,144				0,132							
podíl správně zařazených	73 %				72 %							

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Referenční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a nezmáhali se.

Politické zkušenosti kandidátů jsou vlastností, která není voličům sdělována prostřednictvím hlasovacího lístku. Na druhou stranu není výjimkou, že kandidáti uvádí vykonávanou politickou funkci jako své povolání, a voliče tak o svých politických zkušenostech fakticky informují. Tato praxe však není pravidlem a každý z kandidátů volí při výběru povolání, které na hlasovacím lístku uvede, odlišnou taktiku. Proto lze odhadovat, že ne všichni voliči mají úplné informace o politických zkušenostech kandidátů, a je tedy otázkou, zda by takové znalosti dále ovlivnily voličovo rozhodování. Statisticky významné vztahy se projevily v modelech D a D' takřka u všech sledovaných veřejných funkcí (viz tabulku 12). Nejvyšší šanci na vítězství zde mají kandidáti, kteří již senátorský mandát vykonávají. Zkušenost s funkcí senátora zvyšuje jejich šanci na znovuzvolení 10,5krát. Jen lehce nižší jsou ale šance, že senátor svoji funkci ve druhém kole neobhájí. Senátoři tedy mají relativně slušnou šanci, že postoupí do druhého kola, ale pro vítězství se jejich zkušenost s výkonem funkce jako rozhodující faktor neprojevuje [srov. Lebeda 2011: 260]. V takovém případě se zdá, že voliči svojí volbou bilancují činnost senátora a pokud s ní nejsou spokojeni, upřednostní ve druhém kole raději jeho soupeře. Kandidáti se zkušeností s řízením ministerstva svoji pravděpodobnost na vítězství zvyšují trojnásobně oproti kandidátům, kteří funkci ministra nikdy nevykonávali. Vyšší šance na postup do druhého kola i na vítězství mají také zastupitelé obecních a krajských samospráv. V celkové perspektivě lze konstatovat, že kandidáti s politickými zkušenostmi

jsou oproti ostatním kandidátům zvýhodněni a tato výhoda je častěji posouvá do druhého volebního kola.

Tabulka 12. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich politických zkušeností – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Politické zkušenosti kandidátů (dichotomické proměnné)	Model D'				Model D							
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
obecní zastupitel	2,077	,000	1,691	2,551	1,955	,000	1,503	2,543	2,212	,000	1,696	2,885
krajský zastupitel	1,812	,001	1,288	2,547	1,445	,112	0,918	2,275	2,195	,000	1,463	3,294
poslanec PČR	1,211	,323	0,828	1,772	1,469	,104	0,924	2,335	0,973	,917	0,580	1,632
ministr	3,005	,001	1,542	5,856	1,704	,254	0,681	4,263	4,736	,000	2,217	10,118
senátor	9,489	,000	6,074	14,824	8,599	,000	5,167	14,311	10,411	,000	6,331	17,120
Nagelkerke pseudo R ²	0,130				0,118							
podíl správně zařazených	75 %				73 %							

Zdroj: www.volby.cz, www.vlada.cz, seznam kandidátů komunálních voleb 2010, vlastní výpočet.

Poznámka: Refereční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a neuvítězili.

V modelech E a E' se při analýze individuálních charakteristik věku, vzdělání a povolání současně potvrzuje nevýznamnost faktoru věku (viz tabulku 13). Na statistické významnosti nabývá v některých případech nejvyšší dosažené vzdělání kandidáta, což je patrné zejména u poměru šancí docentů a profesorů (OR 2,2) na postup do druhého kola. Rovněž kandidáti s magisterským vzděláním jsou zvýhodněni pro postup do druhého kola a jejich šance na vítězství jsou 1,5krát vyšší oproti kandidátům se základním či středoškolským vzděláním. V modelech E a E' se jako nejsilnější a statisticky významný prediktor volebního úspěchu projevuje profese kandidátů. Zákodárci a politici mají 18,5krát vyšší šance na získání mandátu, starostové a primátoři mají 13,6krát vyšší šance na vítězství než kandidáti mimo sledované kategorie povolání. Za povšimnutí stojí i lékařská profese se svojí 5,3krát vyšší šancí na vítězství, k čemuž patrně dopomáhá stabilně vysoká prestiž tohoto povolání v očích veřejnosti [srov. Lebeda 2011: 260–261].

Tabulka 13. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich věku, vzdělání a povolání – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Individuální charakteristiky kandidáta	Model E'				Model E							
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
Věk (referenční kategorie = 70 let a více)												
40 až 49 let	1,136	,700	0,594	2,172	0,84	,661	0,392	1,811	1,706	,294	0,629	4,627
50 až 59 let	1,320	,386	0,704	2,475	1,10	,809	0,526	2,279	1,789	,244	0,672	4,760
60 až 69 let	0,940	,850	0,496	1,781	0,81	,568	0,381	1,697	1,230	,683	0,456	3,315
Nejvyšší dosažené vzdělání (referenční kategorie = bez titulu)												
titul RSDr.	0,260	,036	0,074	0,919	0,395	,226	0,088	1,776	0,153	,072	0,020	1,186
bakalářské a VOŠ	0,873	,823	0,267	2,856	1,521	,532	0,408	5,675	0,372	,353	0,046	2,999
magisterské a rigorózní	1,565	,001	1,214	2,018	1,675	,003	1,198	2,343	1,465	,019	1,064	2,018
doktorské	1,108	,699	0,660	1,861	2,107	,011	1,189	3,734	0,241	,020	0,073	0,797
docent a profesor	2,211	,001	1,366	3,579	2,529	,003	1,378	4,639	1,932	,043	1,022	3,654
Povolání (referenční kategorie = ostatní povolání)												
zákonodárci a politici	9,944	,000	6,392	15,470	6,464	,000	3,819	10,941	18,454	,000	8,956	38,023
starostové a primátoři	7,171	,000	4,617	11,136	4,468	,000	2,619	7,623	13,628	,000	6,624	28,038
vedoucí pracovníci	1,966	,003	1,263	3,059	1,417	,207	0,825	2,436	3,299	,002	1,579	6,893
vědečtí pracovníci	2,034	,002	1,310	3,160	1,493	,138	0,879	2,536	3,339	,001	1,593	7,000
lékaři	2,947	,000	1,804	4,813	1,987	,025	1,090	3,625	5,313	,000	2,420	11,665
Nagelkerke pseudo R ²			0,164				0,160					
podíl správně zařazených			74 %				72 %					

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Referenční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a neuvítězili.

Současným použitím vysvětlujících proměnných došlo v modelech E a E' pouze k nevelkému zpřesnění predikční hodnoty (*Nagelkerke pseudo R²* = 0,160 vůči 0,006 až 0,144 u modelů A až C, podíl správně zařazených případů 72 % nezměněn). Toto by mohlo být podmíněno nízkou signifikací vysvětlujících proměnných věk a vzdělání. Ze sledovaných charakteristik kandidáta se jako nejvýznamnější jeví vliv profese.

V kontrolním modelu F a F' je sledována významnost osobnostních charakteristik za přítomnosti vysvětlující proměnné volební strany. U vysvětlujících proměnných věk a vzdělání není prokázána statistická významnost vlivu na konečný výsledek voleb.¹²⁴ Naopak všechny sledované profese favorizují vítězství na statisticky významné úrovni.

¹²⁴ Výjimkou je negativní vliv doktorského vzdělání, který je statisticky významný na 5% hladině významnosti.

Šance na získání senátorského mandátu je tak u zákonodárců a politiků 10,8krát a u starostů a primátorů 7,2krát vyšší oproti referenční skupině. Osobnostní charakteristiky kandidátů jsou však v síle predikce postupu do druhého kola, resp. celkového vítězství násobně překonány vysvětlující proměnnou volební strana (viz tabulku 14).

Tabulka 14. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich věku, vzdělání, povolání a volební strany – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Individuální charakteristiky kandidáta	Model F'				Model F							
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
Věk (referenční kategorie = 70 let a více)												
40 až 49 let	0,969	,938	0,437	2,147	0,653	,372	0,257	1,663	1,543	,439	0,515	4,625
50 až 59 let	0,974	,946	0,451	2,102	0,732	,493	0,300	1,787	1,454	,494	0,497	4,253
60 až 69 let	0,637	,256	0,293	1,388	0,482	,113	0,195	1,190	0,918	,878	0,310	2,719
Nejvyšší dosažené vzdělání (referenční kategorie = bez titulu)												
titul RSDr.	0,569	,393	0,156	2,078	0,573	,477	0,123	2,662	0,827	,862	0,097	7,044
bakalářské a VOŠ	1,374	,661	0,332	5,679	3,659	,124	0,700	19,136	0,474	,501	0,054	4,162
magisterské a rigorózní	1,174	,318	0,857	1,606	1,287	,207	0,870	1,904	1,047	,807	0,725	1,513
doktorské	0,974	,934	0,521	1,820	1,958	,055	0,984	3,893	0,200	,011	0,058	0,693
docent a profesor	1,407	,252	0,784	2,524	1,715	,141	0,837	3,515	1,150	,698	0,568	2,328
Povolání (referenční kategorie = ostatní povolání)												
zákonodárci a politici	5,344	,000	3,211	8,894	3,280	,000	1,811	5,940	10,802	,000	5,017	23,259
starostové a primátoři	3,566	,000	2,131	5,965	2,066	,021	1,115	3,828	7,212	,000	3,355	15,500
vedoucí pracovníci	1,607	,068	0,965	2,677	1,153	,648	0,625	2,128	2,752	,010	1,268	5,972
vědečtí pracovníci	1,678	,046	1,010	2,787	1,201	,548	0,661	2,184	2,849	,009	1,305	6,220
lékaři	2,013	,019	1,125	3,602	1,426	,321	0,707	2,877	3,641	,003	1,574	8,425
Volební strana kandidáta (referenční kategorie = ostatní strany a hnutí)												
ODS	112,379	,000	57,228	220,678	202,037	,000	71,006	574,863	66,566	,000	29,073	152,414
ČSSD	41,509	,000	21,674	79,495	55,664	,000	19,790	156,563	33,853	,000	15,134	75,725
KDU-ČSL	12,979	,000	6,466	26,053	14,746	,000	4,853	44,807	11,593	,000	4,922	27,304
KSČM	6,106	,000	3,058	12,193	14,350	,000	4,985	41,314	1,618	,362	0,575	4,551
slabé parlamentní strany	5,620	,000	2,768	11,410	2,678	,133	0,742	9,672	7,327	,000	3,113	17,243
koalice s parlam.stranou	5,837	,000	2,240	15,208	5,783	,026	1,234	27,096	5,806	,003	1,807	18,654
koalice neparlam.stran	0,674	,709	0,085	5,364	0,000		0,000	0,000	0,984	,988	0,117	8,250
strany nezávislých	3,074	,003	1,480	6,384	3,309	,050	1,001	10,943	2,846	,024	1,151	7,038
Nagelkerke pseudo R ²	0,497				0,468							
Podíl správně zařazených	83 %				76 %							

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Referenční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a nevíťezili.

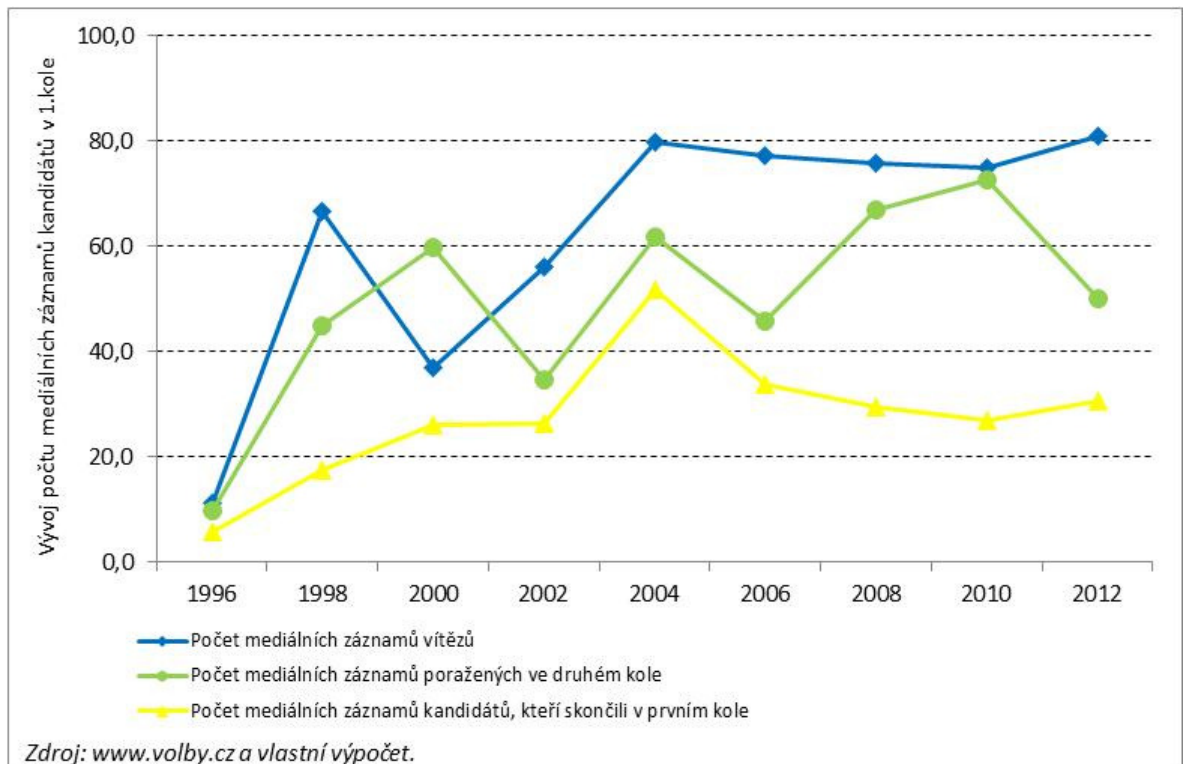
V souhrnu se z individuálních charakteristik kandidátů jako statisticky významný pro postup do druhého kola a celkové vítězství prokázal pouze vliv povolání (resp. politických zkušeností), ačkoli je zastíněn silnějším prediktorem úspěchu – volební stranou kandidáta. Doplněním modelů E a E' o kontrolní proměnnou volební strana došlo k zásadnímu navýšení vysvětlující kapacity modelu na *Nagelkerke pseudo R²* = 0,468 u modelu F, resp. 0,497 u modelu F'. Současně vzrostl podíl správně zařazených případů na 76% v modelu F, resp. 83 % v modelu F'. Kombinace povolání kandidáta, popř. politických zkušeností kandidáta a jeho volební strany je tedy dobrým nástrojem k predikci volebního úspěchu.

Další ze sledovaných proměnných individuálních charakteristik poukazuje na souvislost mezi úspěchem kandidátů ve volbách a jejich známostí u veřejnosti, kterou voličům zprostředkovávají média. V rámci intenzivní předvolební kampaně v době jednoho měsíce před konáním voleb se kandidáti prostřednictvím mediálních zpráv dostávají do povědomí voličů, a to bez ohledu na pozitivní či negativní charakter těchto sdělení. V průběhu let dochází vlivem expanze sdělovacích prostředků k postupnému nárůstu četnosti zpráv o kandidujících. Průměrně největší publicita je zpravidla vázána na vítěze voleb, za kterými následují kandidáti poražení ve druhém kole (viz graf 7). Jedinou výjimkou tohoto trendu jsou volby z roku 2000, ve kterých poražení v četnosti mediálních záznamů předčili vítěze z důvodů účasti nadprůměrně exponovaných osob.¹²⁵ Nejméně mediálně frekventovaná jsou stabilně jména kandidátů, kteří nejsou ve volbách úspěšní, resp. nevíteží, ani nepostupují do druhého kola. Enormní nárůst počtu článků odstartoval v roce 2004, kdy se mezi monitorovanými médii začaly objevovat ve velkém měřítku i regionální noviny, které často publikují stejné články a navyšovaly tak počet záznamů. Od roku 2006 se rovněž začínají více diferencovat průměrné počty mediálních zpráv o kandidátech, kteří mají vyšší šance alespoň na postup do druhého kola voleb, a ostatních kandidujících. Otázkou zůstává, zda je tato tendence způsobena zvýšeným zájmem médií o tyto osoby, či iniciativa vychází ze strany ambiciózních kandidátů.

---

¹²⁵ V obvodě č. 62 Prostějov byl ve druhém kole voleb z roku 2000 poražen kandidát ČSSD Jan Kavan, který v té době působil na pozici místopředsedy vlády a ministra zahraničních věcí. V obvodě č. 41 Benešov ve stejném roce prohrála ve druhém kole voleb senátorka obhajující svůj mandát Libuše Benešová z ODS. Tito kandidáti se v předvolební kampani objevovali v médiích 12krát, resp. pětkrát častěji oproti průměru ostatních poražených kandidátů. Při ignoraci těchto dvou kandidátů by se průměrný počet zpráv vítězů a poražených ve druhém kole vyrovnal.

Graf 7. Vývoj počtu záznamů v médiích o kandidátech jeden měsíc před termínem konání řádných voleb (1996–2012)

Vzhledem k vysokému počtu pozorovaných případů je i při nižších hodnotách korelačních koeficientů patrné, že se mezi mediální známostí kandidátů a jejich ziskem hlasů v prvním kole voleb projevuje silná a statisticky významná souvislost (viz tabulku 15).¹²⁶ Čím častěji se jména kandidátů během předvolební kampaně objevují v celostátním a regionálním tisku, na internetu, v rozhlase a televizi, tím vyšší podporu od voličů kandidáti získávají. Relativně významné rozdílnosti se projevují při zohlednění charakteru prostředí, ve kterém předvolební kampaň kandidátů probíhá. Dle očekávání se ukazuje silnější asociace v klasických volebních obvodech, které jsou většinou složeny z malých obcí a příp. několika větších měst. Na základě toho se lze domnívat, že v prostředí převážně venkovského charakteru představuje tisk hlavní informační zdroj.¹²⁷ V obvodech zahrnujících území čtyř největších měst se souvislost se zisky hlasů kandidátů projevila rovněž statisticky významně, ale ve slabší formě. V městských volebních

¹²⁶ Na 0,1% hladině významnosti je za $N \geq 500$ vztah závislosti prokázán při $r = 0,147$.

¹²⁷ V rámci provedeného monitoringu médií tvořily převážnou většinu záznamů novinové články. To je možná i vysvětlení pro slabší vztah nalezený v městských volebních obvodech. Vzhledem k vyšší dostupnosti internetu je pravděpodobné, že voliči tento informační zdroj preferují před novinami.

obvodech zřejmě kandidáti a voliči využívají širší spektrum komunikačních kanálů. Ve druhém kole jsou zjištěné korelační koeficienty o poznání nižší a statisticky méně významné,¹²⁸ v městských volebních obvodech statisticky nevýznamné. Z toho lze vyvozovat, že masivní publicita zvyšuje povědomí voličů o kandidátech, kteří si díky tomu připisují vyšší zisky hlasů a jsou logicky úspěšnější v postupu do druhého kola voleb. Ve druhém kole se už rozdíly v míře publicity stírají a jsou jen na hranici statistické významnosti.

Tabulka 15. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů a počtem mediálních zpráv o kandidátech za měsíc před volbami – Pearsonův korelační koeficient (1996–2012)

Počet mediální zpráv o kandidátech v předvolební kampani	Zisk hlasů					
	v prvním kole			ve druhém kole		
	r	sig.	N	r	sig.	N
v klasických volebních obvodech	0,231	,000	1592	0,108	,021	460
v městských volebních obvodech	0,156	,000	561	0,066	,455	132
celkem	0,182	,000	2153	0,097	,019	592

Zdroj: www.volby.cz, archiv MediaSearch, vlastní výpočet.

4.3.c TEORETICKÁ VÝCHODISKA STUDIA SOUSEDSKÉHO EFEKTU

Propojení a vzájemné ovlivňování mezi lokalitou volebního obvodu jako geografického prostoru a volební soutěží je v současnosti obecně přijímaným faktem, který je opakovaně potvrzován různými výzkumy a studii [viz např. Lewis-Beck, Rice 1983; Garand 1988; Bowler, Donovan, Snipp 1993; Pattie, Johnston 2001; Marsh 2002; Mixon, Tyrone 2004; Disarro, Barber, Rice 2007; Gimpel et al. 2008; Baumann, Winburn 2009; Simiyu 2010]. Do volebního chování a následně do volebních výsledků se tak promítá vliv prostoru, ve kterém se volič přirozeně pohybuje. Jeho volební rozhodování může být ovlivněno čtyřmi základními procesy založenými na lokálním principu, jež jsou definovány jako sousedský efekt (*friends-and-neighbours effect*), tematické hlasování (*issue voting*),¹²⁹ efekt kampaně

¹²⁸ Na 5% hladině významnosti je za $N \geq 500$ vztah závislosti prokázán při $r = 0,088$, za $N \geq 400$ je vztah závislosti prokázán při $r = 0,098$.

¹²⁹ Další možný překlad do češtiny je hlasování o sporném bodu [viz Kostecký 1993: 171].

(*campaign effect*) a efekt nákazy (*neighbourhood effect, contagion effect*)¹³⁰ [Kostelecký 1993: 171–172; Taylor 1993: 237].

Pro účely předkládané analýzy je stěžejní hned prvně jmenovaný z nich. Nicméně z důvodu jednoznačného vymezení sousedského efektu (*friends-and-neighbours effect*) je na tomto místě vhodné definovat nejprve proces efektu nákazy (*neighbourhood effect*). Díky odlišení věcného významu se dostatečně objasní česká terminologie a zabrání se potenciálnímu nedorozumění z vágního překladu. Efekt nákazy sleduje individuální volební rozhodování z perspektivy socioekonomických podmínek lokality, která je pro každého konkrétního voliče domovem. V rámci efektu nákazy se předpokládá, že charakter lokálního prostředí a jeho obyvatel působí na daného voliče a ovlivňuje jeho celkové postoje a chování, včetně jeho politických názorů a hlasování ve volbách [Johnston et al. 2000: 540–541; MacAllister et al. 2001: 42]. Ve volební kampani totiž volič přijímá nejen informace běžně poskytované médiu, ale také specifické informace získávané prostřednictvím osobních kontaktů s obyvateli ve své lokalitě [Taylor 1993: 237]. V případě, že volič zastává stejné názory a postoje jako jeho bezprostřední okolí, pak v rámci efektu nákazy dochází k posilování jeho identity a vzorců chování. V opačném případě, kdy není z názorového hlediska v souladu s většinou svého sousedství, je takový volič ponoukán k revizi svých postojů a přesvědčení směrem k většinovému modelu lokality [Johnston et al. 2000: 541]. V praxi se efekt nákazy projevuje tak, že volební podpora pro politickou stranu je v geograficky vymezené lokalitě větší, než se na základě tamních socioekonomických podmínek a rozvrstvení obyvatelstva předpokládá (tzn. voliči z dělnické třídy žijící v převážně dělnické lokalitě volí mnohem častěji levicové politické strany než dělníci žijící v lokalitě s většinou obyvatel střední třídy) [Taylor 1993: 237]. Vedle vlivu sociální stratifikace dané lokality je rovněž zdůrazňován význam osobních kontaktů mezi sousedy, resp. voliči. Podle často citovaného Millerova rčení totiž takoví „lidé, kteří spolu hovoří, pak společně i volí“¹³¹ [McAllister et al. 2001: 42; Pattie,

---

¹³⁰ Pro zachování v ČR užívané terminologie je v rámci celého textu užíván pojem „sousedský efekt“ jako překlad anglického *friends-and-neighbours effect* a pojem „efekt nákazy“ jako překlad anglického *neighbourhood effect*. Jako vhodnější označení se však pro prvně zmíněný proces nabízí „efekt sousedů“ či „efekt přátelství“ a pro proces následující „sousedský efekt“. Zahraniční odborná literatura totiž běžně používá označení *neighbourhood effect* (frekvence užívání pojmu *contagion effect* je výrazně nižší), takže při překladu může dojít ke snadné záměně dvou odlišných procesů. Věcný rozdíl mezi sousedským efektem a efektem nákazy je proto podrobněji vysvětlen v textu.

¹³¹ Citace převzata z původní studie W. L. Millera *Electoral Dynamics in Britain since 1918* (str. 95), která byla vydána roku 1977 v Londýně.

Johnston 2001: 18; Johnston et al. 2004: 5]. Na základě tohoto argumentu byl proces označen za názorový obrat zapříčiněný rozhovorem neboli „konverzí skrze konverzaci“ (*conversion through conversation*). Teoretický koncept efektu nákazy byl představen na konci 60. let R. K. Coxem, na jehož analytická šetření navázali další volební geografové. Jejich výzkumy potvrzovali existenci efektu nákazy především na území Velké Británie, Spojených států amerických a Francie [viz např. MacAllister et al. 2001; Pattie, Johnston 2001; Johnston et al. 2004; Johnston et al. 2005]. Výzkum efektu nákazy v rámci voleb do českého Senátu je prakticky neproveditelný, protože na území ČR dosud nebyl uskutečněn takový typ sběru dat, který by byl proveden na úrovni jednotlivců a domácností a zároveň zohlednil jejich geografickou polohu v rámci lokality/obce a širšího regionu.

Na rozdíl od efektu nákazy je sousedský efekt založen na předpokladu, že kandidáti získávají zvýšenou podporu od voličů ve své lokalitě (např. v obci trvalého bydliště nebo aktivního působení a jejím bezprostředním okolí) [Kostecký 1993: 171; Johnston et al. 2000: 282]. Potenciální úspěchy či neúspěchy kandidáta ve volbách se tak jednoduše stávají závislé na tom, odkud kandidát pochází, kde žije a kde usiluje o získání volebních hlasů [Gimpel et al. 2008: 232]. Lokální znalost kandidáta mezi místními tedy posiluje jejich sklon rozhodovat se u voleb právě na základě této známosti [Bowler, Donovan, Snipp 1993: 475–476; Gimpel et al. 2008: 234]. Voličova preference lokálního kandidáta může být natolik silná, že sousedský efekt převáží nad volbou zakotvenou v socioekonomickém statusu obyvatel nebo nad tradiční stranickou volbou¹³² [Rice, Macht 1987: 258–260; Bowler, Donovan, Snipp 1993: 485–486; Johnston et al. 2000: 282; Gimpel et al. 2008: 232, 235; Simiyu 2010: 40]. Kandidatura lokální osobnosti ve volbách má navíc potenciál zvýšit volební účast obyvatel příslušné lokality. Skutečnost, že o politicky významný mandát usiluje domácí kandidát, může přivést do volebních místností i takové voliče, kteří se voleb běžně neúčastní¹³³ [Rice, Macht 1987: 258–260; Gimpel et al. 2008: 235; Baumann, Winburn 2009: 21–22].

---

¹³² Na rozhodování voličů má vliv velké množství faktorů, mezi kterými je důležitá role připisována právě politickým stranám. V praxi je sousedský efekt těmito faktory v různé míře „znečištěn“. Sousedský efekt bez vlivu politických stran lze analyzovat v primárních volbách nebo retenčních soudních volbách [viz např. Aspin, Hall 1989: 588; Bowler, Donovan, Snipp 1993: 482; Baumann, Winburn 2009: 5].

¹³³ Problematika volební účasti není náplní disertační práce, a proto se zkoumáním vlivu domácího kandidáta na míru účasti voličů z příslušné lokality nezabývá. V souhrnu lze konstatovat, že z provedených analýz bylo zvýšení volební účasti v českých senátních volbách částečně potvrzeno. Přítomnost domácího kandidáta má vliv na míru volební účasti pouze v domácích obcích menší velikosti, konkrétně v kategoriích obcí do 999 voličů a v nižší míře i obcí od 1000 do 4999 voličů [Malcová 2012: 306–307].

Koncept sousedského efektu byl představen již na sklonku 40. let americkým politologem V. O. Keyem v jeho práci *Southern Politics in State and Nation*, na konci 60. let pak byl rozvinut K. R. Coxem a jeho následovníky [Johnston et al. 2000: 282]. Výzkum sousedského efektu probíhal a byl dokazován především na půdě Spojených států amerických¹³⁴ v souvislosti s tamními primárkami, s prezidentskými volbami a volbami guvernérů, ale např. i s retenčními volbami soudců [např. Lewis-Beck, Rice 1983; Rice, Macht 1987; Aspin, Hall 1989: 587; Bowler, Donovan, Snipp 1993: 474; Disarro, Barber, Rice 2007; Gimpel et al. 2008: 232; Baumann, Winburn 2009: 3]. V rámci analyzování sousedského efektu bylo identifikováno hned několik příčin jeho faktických projevů.

Za jeden z hlavních důvodů vysvětlujících existenci sousedského efektu je označována osobní známost kandidáta s místními voliči a především možnost jejich vzájemného bezprostředního kontaktu, jež umožňuje prostorová blízkost dané lokality. Jako další důvod sousedského efektu je identifikován určitý sklon voličů k vyjádření podpory právě „jejich“ místnímu kandidátovi [Bowler, Donovan, Snipp 1993: 474]. Tato náklonnost voličů je úzce spojena s výše zmíněnou osobní známostí mezi kandidátem a obyvateli dané lokality. Sociálními vědci je vysvětlována prostřednictvím pocitu důvěry, který posilují právě prostorová blízkost a opakující se osobní kontakty [Gimpel et al. 2008: 234]. Sousedský efekt je rovněž dáván do souvislosti se specifickými lokálními zájmy [Bowler, Donovan, Snipp 1993: 474]. Voliči předpokládají, že kandidát pocházející z jejich lokality bude automaticky hájit a prosazovat tamní zájmy. Taková očekávání nastávají i v případě, kdy post, jenž je předmětem volebního soupeření, nedisponuje pravomocemi k reprezentaci konkrétního volebního obvodu (geograficky vymezené lokality) [Gimpel et al. 2008: 235]. V tomto momentě se přímo nabízí spojitost s českými senátními volbami, před kterými kandidáti ve svých volebních kampaních často slibují z podstaty nesplnitelné. Především se jedná o záležitosti s dopadem na region konkrétního volebního obvodu, neboť z pozice senátora nemohou v rámci formálně zakotvených pravomocí svoje sliby dodržet.

Projevy sousedského efektu obecně byly a jsou mezi volebními geografy hodnoceny spíše kriticky [srov. Bowler, Donovan, Snipp 1993: 474; Gimpel et al. 2008: 232]. Sám

---

¹³⁴ Na tomto místě je třeba vnímat rozlohu území USA, včetně geografické velikosti tamních volebních obvodů, která je s územím ČR a senátními obvody téměř nesrovnatelná. Toto hledisko je pak nutné zohlednit při studiu amerických vědeckých článků pojednávajících o sousedském efektu.

Key je považoval za součást „nedostatečně vyzrálé politiky“ [Bowler, Donovan, Snipp 1993: 474]. Tendence voličů uchylovat se k volbě lokálního kandidáta je viděna jako důsledek mizivé informovanosti, příliš omezeného rozhledu a nevalného zájmu o veřejné záležitosti. Jelikož voliči v převažující většině případů aktivně nevyhledávají informace o uchazečích kandidujících v jejich volebním obvodu, narůstá tím vliv již existujícího povědomí nebo znalosti některého z kandidátů. Takové povědomí nebo znalost kandidáta, kterou voliči disponují bez vlastní aktivity, je nepochybně vyšší u kandidáta pocházejícího z jejich geograficky blízkého okolí v porovnání se znalostmi o jeho soupeřích pocházejících ze vzdálenějších oblastí¹³⁵ [Bowler, Donovan, Snipp 1993: 475–476]. Při zohlednění aktivity voličů při volbách do českého Senátu je nutné konstatovat, že volební účast je skutečně velice nízká. Převažující nezájem voličů o jejich reprezentanty v jedné z parlamentních komor, byť se jedná o komoru se slabšími pravomocemi, doslova „nahrává“ nezájmu informovat se o všech kandidujících osobách a provést volbu na základě odpovědného posouzení. Pro objektivní zhodnocení projevů sousedského efektu je třeba doplnit, že část volebních geografů odmítá jeho negativní hodnocení a označení za produkt voličské ignorace. Zvýšenou volební podporu lokálnímu kandidátovi připisují loajalitu voličů k lokalitě, ve které žijí, a loajalitu k blízké osobě, které mohou důvěřovat [Gimpel et al. 2008: 249].

Z dosavadních analýz zaměřujících se na lokalitu působení kandidátů usilujících o vysoké posty v USA na úrovni jednotlivých států či federace vyplývá, že projevy sousedského efektu se nutně nemusí projevovat uniformně napříč celým územím státu [Gimpel et al. 2008: 235]. Odlišné působení sousedského efektu lze očekávat v periferních oblastech s převážně venkovským složením obyvatelstva, které má s kandidaturou a podporou lokálního kandidáta v celostátně významných volbách jen velice malé, či dokonce žádné zkušenosti. V takových lokalitách s dlouhodobou absencí místních kandidátů se sousedský efekt může jen velice těžko projevit. Vzdálenost, resp. prostorová blízkost ke kandidátovi tudíž ztrácí při volebním rozhodování tamních voličů svůj význam. Kandidatura osobností je naopak spjata především s centrálními oblastmi či „mocenskými“

---

¹³⁵ Vyšší znalosti o kandidujících jsou v rámci studií o primárkách a všeobecných volbách v USA zkoumány nejen z perspektivy vzdálenosti, ale rovněž z perspektivy společného mediálního trhu. Výsledky těchto studií potvrzují, že čím dál bydlí volič od domácího mediálního trhu daného kandidáta, tím klesá pravděpodobnost dostatečné voličovy znalosti o kandidátovi a odevzdání hlasu právě tomuto kandidátovi [Bowler, Donovan, Snipp 1993: 480; Baumann, Winburn 2009: 12–14].

centry v daném regionu/státu. Kandidátovo domácí prostředí tak ve většině případů představují lokality, jež jsou ekonomicky silnější, populačně větší, vzdělanější a politicky více soutěživé [Gimpel et al. 2008: 235–236]. Vzhledem k rozloze ČR a velikosti senátních obvodů se rozdílnost projevů sousedského efektu napříč územím jeví jako nepravděpodobná. Hranice volebních obvodů do Senátu jsou uměle narýsovány tak, aby splňovaly požadavek přibližně shodného počtu obyvatel. V praxi pak každý volební obvod zahrnuje zhruba 125 000 až 130 000 obyvatel. Při zohlednění relativně rovnoměrné a současně poměrně vysoké hustoty osídlení není možné na českém území definovat mocenská centra a periferie ve smyslu studií prováděných v USA. Na druhou stranu lze připustit, že by se sousedský efekt v českých venkovských obcích mohl projevit odlišným způsobem. Tento předpoklad vychází ze skutečnosti, že sídelní struktura ČR dominují malé obce,¹³⁶ a proto kandidáti na senátorská křesla žijící v malých obcích nejsou na kandidátních lístcích výjimkou. Jelikož menší počet obyvatel zvyšuje pravděpodobnost užších osobních vztahů a vyšší intenzity kontaktů mezi kandidátem a jeho voliči, lze se domnívat, že se kandidáti z malých obcí mohou opírat o vyšší podporu lokálního elektorátu než kandidáti z větších měst.

Ačkoli rozdílností mezi USA a ČR lze nalézt nespočet, rozhodně se mezi ně neřadí potenciál odhalit přítomnost lokálního rozhodování u voleb. Prostřednictvím znalosti volebních zisků jednotlivých uchazečů o post senátora na mikroúrovni volebního obvodu, tzn. na úrovni jednotlivých obcí, lze sledovat, zda voliči skutečně preferují kandidáta z jejich lokality (přímo z jejich obce nebo z blízkého okolí) před ostatními kandidáty ze vzdálenějších míst. Taková analýza si neklade nároky na zvláštní průzkumy na úrovni jednotlivců, neboť neusiluje o definování individuálních příčin vedoucích voliče k tomu, aby u voleb podpořili kandidáta z jejich domácí obce nebo kandidáta z blízkého okolí. Na základě teoretických východisek následující analýza ověří existenci sousedského efektu v českých senátních volbách. V první řadě je ověřována platnost tvrzení, že kandidáti do Senátu získávají v lokalitě svého působení, tj. v místě bydliště a jeho blízkém okolí, procentuálně vyšší zisky hlasů než ve zbytku volebního obvodu. S rostoucí vzdáleností od obce trvalého bydliště kandidáta by proto měl podíl získaných hlasů klesat. Analýza dále zkoumá, zda má velikost obce trvalého bydliště kandidáta vliv na zisk hlasů v kandidátově

---

¹³⁶ Dle oficiálních údajů zveřejněných Ministerstvem vnitra ČR k 1. lednu 2013 tvoří obce s méně než 1000 obyvateli přibližně tři čtvrtiny (77,2 %) z celkového počtu obcí v ČR. Obce do 5000 obyvatel už reprezentují drtivou většinu (95,7 %) z celkového počtu obcí v ČR.

domácí obci, v obcích okolních a ostatních. V druhé řadě je cílem potvrdit či vyvrátit tezi, že se vítězové voleb opírají o širokou podporu voličů napříč volebním obvodem, a proto je v jejich případě vliv sousedského efektu upozaděn.

4.3.d DATOVÝ SOUBOR A METODA ANALÝZY SOUSEDSKÉHO EFEKTU

Analýza sousedského efektu je založena na datovém souboru, který zahrnuje uskutečněné senátní volby od jejich prvního vyhlášení v roce 1996 až do roku 2012 včetně. Zohledňuje volby řádné i volby doplňovací konané v mimořádných termínech, a to na celém území ČR vyjma volebních obvodů zasahujících území čtyř populačně největších statutárních měst Prahy, Brna, Ostravy a Plzně.¹³⁷ Data tedy zohledňují 232 volebních klání, ve kterých se angažovalo 1592 kandidátů (tito kandidáti představují jednotlivé případy datového souboru). Dle oficiálních údajů Českého statistického úřadu (konkrétně volebního serveru ČSÚ) byly ke každému kandidátovi přiřazeny individuální charakteristiky v podobě místa jeho trvalého bydliště, volební strany a jeho úspěchu ve volebním souboji jak na úrovni celého obvodu, tak na úrovni jednotlivých obcí. Současně bylo u kandidáta vyznačeno, zda (a) celkově zvítězil, (b) postoupil do druhého kola, ve kterém byl poražen, nebo (c) vůbec nepostoupil do druhého kola a zároveň nezískal nadpoloviční většinu hlasů v prvním kole.¹³⁸ Úspěšnost kandidátů byla analogicky vyhodnocena i na úrovni jednotlivých obcí. Jelikož dílčí výsledky v obcích nemají vliv na celkový výsledek voleb, byla vyhodnocena vždy první tři místa v každé obci a připsána daným kandidátům. U každého kandidáta byly rovněž dosazeny zisky hlasů z prvního, v případě postupu kandidáta, i z druhého volebního kola na úrovni všech obcí příslušného volebního obvodu.

Pro analyzování sousedského efektu byly vytvořeny tři geografické okruhy, které představují (a) tzv. domácí obec, tedy obec trvalého bydliště jednotlivých kandidátů, (b) tzv. okolní obce, které se nacházejí v sousedství trvalého bydliště kandidáta ve vzdálenosti maximálně 10 km¹³⁹ a (c) tzv. ostatní obce, jež zbývají ve volebním obvodě a nejsou

---

¹³⁷ Na základě umělého narýsování volebních obvodů dle počtu obyvatel zasahuje pět z 19 vyloučených volebních obvodů i mimo městské části statutárních měst (obvod č. 7 Plzeň-město, obvod č. 55 Brno-město a obvody č. 70, č. 71 a č. 72 Ostrava-město). Kromě čtyř jmenovaných měst jsou tedy z analýzy vyňaty i další obce, které jsou součástí těchto volebních obvodů.

¹³⁸ Jedná se tedy o kandidáty, kteří se umístili na třetím a dalších místech výsledkové listiny. V případě, že se druhé kolo voleb nekonalo, jedná se i o kandidáty na druhém místě. Kandidáti, kteří získali absolutní většinu hlasů a senátorský mandát hned v prvním kole, jsou řazeni do skupiny celkových vítězů.

¹³⁹ Pro tyto účely byla využita data udávající zeměpisnou polohu obcí dle severní šířky a východní délky ze serveru České asociace klubu CB (*Citizen band* – občanské pásmo pro radiostanice). Na základě těchto

zařazeny do předchozích. V domácí obci lze předpokládat projev sousedského efektu největší intenzity s tím, že s rostoucí vzdáleností od domácí obce významnost jeho vlivu klesá. Stanovení okruhu okolních obcí, které by bylo možné pokládat za blízké okolí domácí obce kandidáta, je velice komplikované. Rozsah teritoria okolních obcí, v němž lze díky blízkosti k domácí obci očekávat projevy sousedského efektu nižší intenzity než v domácí obci a považovat je tak za určitý širší domácí region kandidáta, je variabilní v závislosti na několika faktorech. Mezi významné ukazatele se řadí typ voleb a velikost volebních obvodů. V prezidentských volbách lze očekávat, že domácí prostředí kandidátů bude definováno geograficky rozsáhlejším územím než v případě parlamentních či regionálních voleb¹⁴⁰ [Simiyu 2010: 40–41]. Relevantní je nepochybně také sídelní a administrativní struktura volebního obvodu. V této souvislosti se plně projevuje problém s měřením vzdálenosti vzdušnou čarou. Definování geografického okruhu okolních obcí dle vzdušné vzdálenosti může vyloučit obce těsně za stanovenou hranicí, které mohou mít k domácí obci v praxi mnohem blíže než obce splňující vzdálenostní kritérium. Geografickou proximitu tak může efektivně nahrazovat blízkost ať už v rovině administrativní (např. obec s pověřeným obecním úřadem, obec s rozšířenou působností, bývalé okresní město, krajské město apod.), nebo v rovině socioekonomické (např. větší pracovní příležitosti, možnosti kulturního vyžití, efektivnější dopravní dostupnost). Vzhledem k velké roztříštěnosti sídelní struktury v ČR a rovněž k vysokému počtu kandidátů, kteří se ucházeli o křeslo senátora v období let 1996 až 2012, je obtížné zohlednit všechna tato kritéria. I přes výše zmíněné nedostatky bylo z tohoto důvodu zvoleno jako stěžejní kritérium vzdušné vzdálenosti, ke kterému byla dostupná potřebná data. Vzdálenost 10 km pro vymezení okruhu okolních obcí byla primárně stanovena s ohledem na relativně malou průměrnou rozlohu senátního volebního obvodu¹⁴¹ a s ohledem na krátkou dojezdovou vzdálenost do domácí obce. Lze předpokládat, že občané ČR mají dostatečné povědomí o obcích v takto geograficky blízkém okolí. Vytyčení

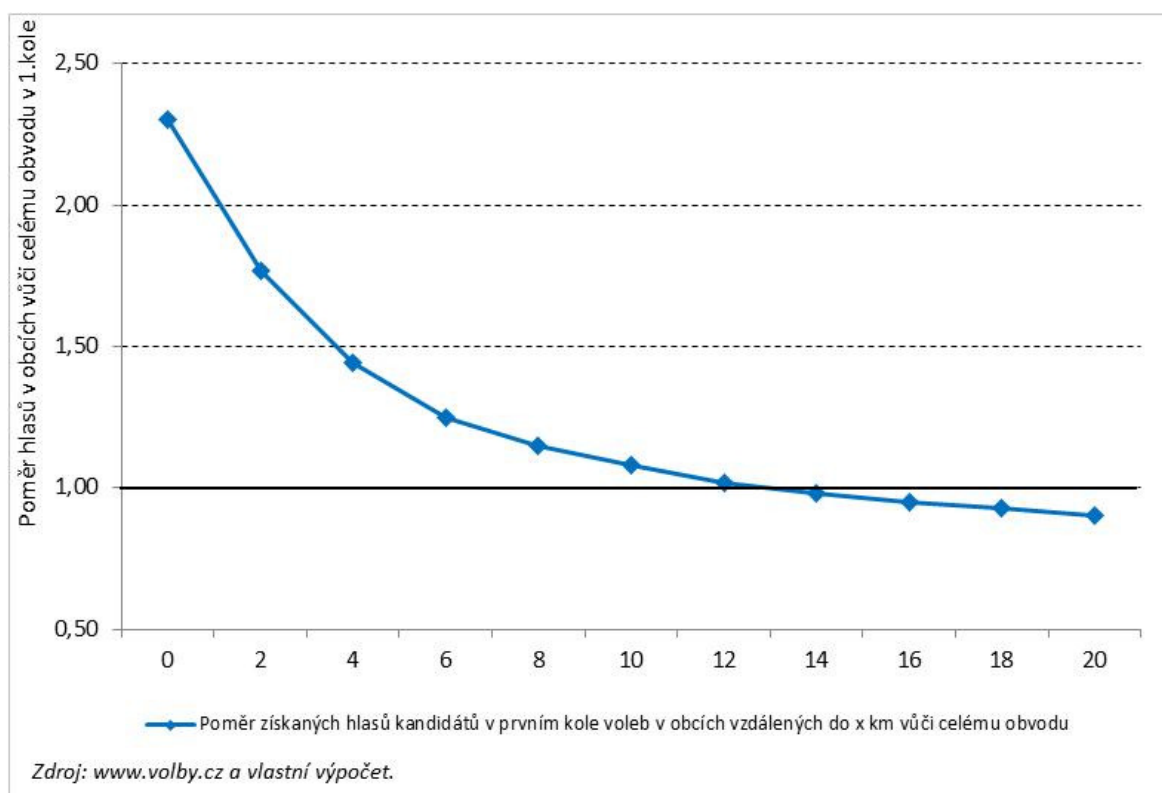
geografických údajů byl vytvořen 10km okruh kolem obce trvalého bydliště každého kandidáta, měřeno od geometrického středu obce (vyjma kandidátů, jejichž trvalé bydliště spadalo mimo hranice volebního obvodu, za který kandidoval).

¹⁴⁰ Zahraniční studie analyzující sousedský efekt v USA na úrovni voleb guvernérů běžně pracují s tzv. domácím okresem, zatímco na úrovni prezidentských voleb s tzv. domácím státem [viz např. Lewis-Beck, Rice 1983: 550; Garand 1988: 87; Bowler, Donovan, Snipp 1993: 478, 483; Mixon, Tyrone 2004: 1747; Disarro, Barber, Rice 2007: 560; Gimpel et al. 2008: 233, 239; Baumann, Winburn 2009: 4–5].

¹⁴¹ Jelikož je rozloha ČR rovna 78 866 km², pak průměrný volební obvod zahrnuje území o 974 km².

hranice 10 km pro okruh okolních obcí vyhovuje rovněž z toho důvodu, že zakládá relevantní početní zastoupení okolních a ostatních obcí. Po rozčlenění obcí do geografických skupin byla mezi okolní obce zařazena průměrně jedna třetina obcí z celého obvodu, ostatní obce pak tvořily průměrně dvě třetiny obcí z obvodu. Na základě těchto argumentů arbitrárně stanovená 10km hranice byla ověřena prostřednictvím analýzy zohledňující intenzitu susedského efektu ve vztahu k vzdálenosti obcí od bydliště kandidáta. Za tímto účelem bylo vytvořeno 10 geografických „prstenců“ o šíři dvou kilometrů se středem v domácí obci a s poloměrem v intervalu od dvou do 20 km.¹⁴² V těchto prstencích byl sledován poměr procentního zisku každého kandidáta v domácí obci vůči jeho průměrnému zisku hlasů v celém volebním obvodě v prvním kole voleb (viz graf 8).¹⁴³

Graf 8. Závislost poměru hlasů kandidátů v prvním kole voleb získaných v obci vůči ziskům v celém obvodě na vzdálenosti od domácí obce (1996–2012)

¹⁴² Hranice vymezených geografických okruhů byla pro třídění obcí stanovena vždy jako maximální. Obec ležící například ve vzdálenosti 6,8 km od domácí obce se zařadila do prstence od šesti do osmi km. Do analýzy byli zahrnuti všichni kandidáti s domácí obcí v obvodu své kandidatury. Vyhodnoceny byly pouze obce v maximální vzdálenosti do 20 km od domácí obce kandidáta, které byly zároveň součástí daného volebního obvodu.

¹⁴³ Hodnota 0 km uvedená v grafu 8 představuje domácí obce.

Z výsledných hodnot je patrné, že intenzita sousedského efektu s rostoucí vzdáleností od obce postupně upadá. Relativně významný sousedský efekt lze pozorovat přibližně do vzdálenosti 10 km od domácí obce. Na hranici 12 km vzdálenosti se zjištěná hodnota natolik přibližuje průměrným ziskům celého volebního obvodu, že sousedský efekt již nelze pokládat za dostatečně průkazný. Od hranice 12 km získává křivka s přibývajícím vzdáleností od domácí obce lineární charakter. Stanovení hranice 10 km pro vymezení okruhu okolních obcí bude do jisté míry vždy arbitrární, pro účely této analýzy se však jeví jako optimálně zvolené.

Na úrovni tří výše definovaných geografických oblastí byla agregována data volebních výsledků jednotlivých kandidátů z příslušných obcí. Tento postup vytyčení tří oblastí byl primárním důvodem pro vynětí čtyř největších měst ČR z datového souboru. Každé z těchto měst totiž tvoří dva a více samostatných senátních obvodů, které navíc nerespektují hranice městských částí.¹⁴⁴ V rámci pražských, brněnských, ostravských a plzeňských volebních obvodů je tak výrazně omezena možnost korektního definování tří stanovených geografických oblastí.¹⁴⁵ Za účelem sledování potenciálních rozdílů „sousedského“ efektu mezi různě lidnatými obcemi byly dále obce trvalého bydliště kandidátů, tzn. obce prvního geografického okruhu, rozčleněny do čtyř velikostních kategorií dle počtu registrovaných voličů. Konkrétně se jednalo o (a) obce sdružující maximálně 999 voličů, (b) obce čítající od 1000 do 4999 voličů, (c) obce, ve kterých je registrováno od 5000 do 9999 voličů, a (d) obce s 10 000 a více voliči.¹⁴⁶ Rozřazení obcí do těchto skupin bylo pro každé volební období prováděno dle aktuálních počtů registrovaných voličů ke dni konání prvního volebního kola na úrovni příslušných obcí, které jsou uvedeny ve volebních statistikách ČSÚ. Ve sledovaném období nedošlo k zásadním přesunům vyššího počtu obcí mezi skupinami, prakticky se jednalo o zlomek případů.¹⁴⁷ Klasifikace obcí dle populace s sebou přináší obdobný problém jako v případě měření vzdálenosti vzdušnou čarou, protože nezohledňuje další kritéria, jako administrativní roli města v regionu, rozsah nabídky pracovních příležitostí města či

---

¹⁴⁴ Pro rozdělení čtyř největších měst do senátních volebních obvodů viz poznámku pod čarou č. 82.

¹⁴⁵ Metodologický problém spočívá v definování tří geografických oblastí, jež mají být analyzovány (tj. trvalého bydliště kandidáta, skupiny okolních a ostatních obcí). Jelikož jsou senátní volební obvody ryze umělého charakteru, pak lze za obec trvalého bydliště pokládat celé statutární město. V takovém případě ovšem není možné vymezit skupinu okolních a ostatních obcí.

¹⁴⁶ Pro argumentaci klasifikace obcí do čtyř vymezených velikostních kategorií viz poznámku pod čarou č. 80.

¹⁴⁷ Pro početní vyjádření přesunů mezi velikostními kategoriemi obcí viz poznámku pod čarou č. 81.

dojezdovou vzdálenost. U obcí s podobně velkou populací by v závislosti na těchto kritériích mohla být síla sousedského efektu odlišná. S ohledem na vysoký počet obcí v ČR a obtížnou dostupnost dat zohledňujících výše zmíněná kritéria bylo upřednostněno rozdělení obcí dle počtu registrovaných voličů.

Definované proměnné pak byly vyhodnoceny jako průměrné zisky hlasů kandidátů v procentech v domácí obci, v okolních obcích a v ostatních obcích pro obě volební kola a také jako poměr procentního zisku hlasů kandidátů v domácí obci, v okolních obcích a v ostatních obcích vždy vzhledem k procentnímu zisku hlasů v celém volebním obvodě pro obě volební kola. Tyto výsledky byly dále tříděny dle velikostních kategorií obcí, dle kandidátovy volební strany a dle časového rozložení voleb do volebních let. Dále byla sledována četnost umístění na první pozici v domácích, okolních a ostatních obcích, a to opět v různých velikostních kategoriích obcí. Následně byla série analýz analogicky provedena pro skupinu kandidátů omezenou výhradně na vítěze voleb s trvalým bydlištěm v obvodě jejich kandidatury.

4.3.e SOUSEDSKÝ EFEKT V PRAXI SENÁTNÍCH VOLEB

Kandidáti usilující o získání senátorského mandátu v převažující většině případů kandidují ve volebním obvodě, ve kterém zároveň žijí, resp. v něm mají registrováno trvalé bydliště (viz tabulku 16). Ze sledovaných 1592 případů se jednalo o 1259 kandidátů, tzn. čtyři pětiny kandidátů usilovaly o senátorský mandát ve volebním obvodě svého bydliště a bylo možné analyzovat u nich sousedský efekt.¹⁴⁸ Zbývající pětina kandidátů tedy usilovala o získání senátorského křesla ve volebním obvodě, ke kterému je nevázáno jejich trvalé bydliště.¹⁴⁹ V rámci prvně jmenované skupiny kandidátů mělo 60 % z nich trvalé bydliště spadající svojí velikostí do kategorie obcí nad 10 000 registrovaných voličů. Zbývající dvě pětiny kandidátů bydlely v obcích s méně než 10 000 voliči, přičemž nejslaběji zastoupeni byli kandidáti s trvalým bydlištěm v obcích střední velikosti v rozmezí 5000 až 9999 registrovaných voličů.

---

¹⁴⁸ Z důvodu přehlednosti jsou takoví kandidáti dále v textu označováni jako „domácí kandidáti“, obec jejich trvalého bydliště jako „domácí obec“.

¹⁴⁹ Tento fakt nevyklučuje možnost jiného vztahu kandidáta k volebnímu obvodu, který může být založen na výkonu zaměstnání či podnikání, narození a prožití dětství apod. Sledování jiného vztahu k volebnímu obvodu, než je trvalé bydliště, však není předmětem této analýzy.

Tabulka 16. Přehled kandidátů do Senátu podle trvalého bydliště ve volebním obvodě jejich kandidatury (1996–2012)

	Všichni kandidáti		Vítězové		Poražení ve 2.kole		Nepostupující	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Bez trvalého bydliště	333	20,9	36	15,5	26	11,3	271	24,0
S trvalým bydlištěm	1259	79,1	196	84,5	204	88,7	859	76,0
z toho obce do 999	169	10,6	23	9,9	21	9,1	125	11,1
z toho obce 1000 až 4999	228	14,3	37	15,9	32	13,9	159	14,1
z toho obce 5000 až 9999	103	6,5	17	7,3	19	8,3	67	5,9
z toho obce nad 10000	759	47,7	119	51,3	132	57,4	508	45,0
Celkem	1592	100	232	100	230	100	1130	100

Zdroj: www.volby.cz a vlastní výpočet.

Z celkových 232 sledovaných volebních soubojů se podařilo získat absolutní většinu hlasů a zvítězit hned v prvním kole jen dvěma kandidátům.¹⁵⁰ Z toho vyplývá, že s týdenním odstupem bylo uspořádáno 230 druhých volebních kol. Účastníci druhých kol bydleli ve valné většině blížící se 87 % případů ve volebním obvodě, za který kandidovali. Zatímco téměř čtvrtina z 1130 kandidátů, jež nepostoupili do druhého kola, nebydlela v příslušném volebním obvodě. Oproti skupině celkových vítězů byl jejich počet vyšší o 8,5% bodů, oproti skupině poražených ve druhém kole vyšší dokonce o 12,7% bodů. Stručně řečeno, kandidáti bez domácí obce ve volebním obvodě, v němž usilují o senátorský mandát, postupují do druhého kola s nižší frekvencí než jejich soupeři s domácí obcí ve volebním obvodě.

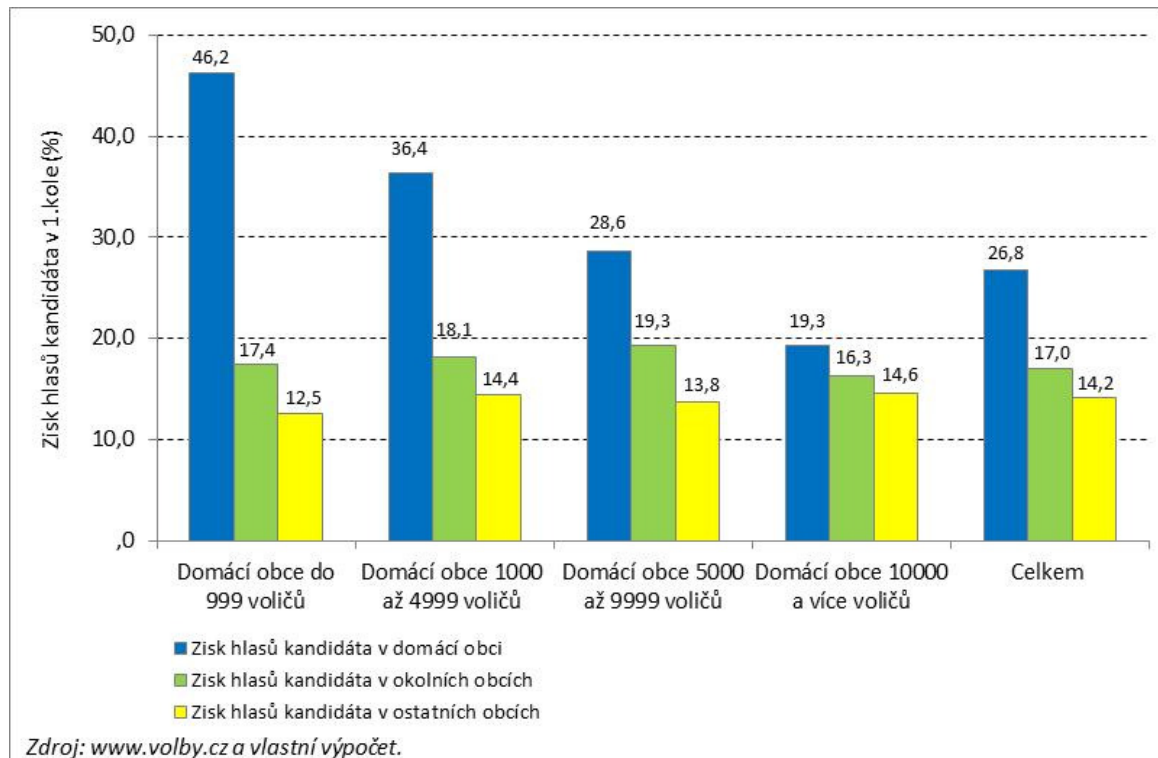
Analýza prvního volebního kola

Kandidáti s trvalým bydlištěm v hranicích volebního obvodu, v němž kandidují, získávají ve své domácí obci v průměru 26,8 % hlasů (viz graf 9). S rostoucí vzdáleností od místa trvalého bydliště pak jejich zisky hlasů postupně klesají. V obcích blízkého okolí klesá volební podpora těchto kandidátů v průměru o 9,8% bodů, ve zbytku volebního obvodu se zisk hlasů propadá o dalších 2,8% bodů. Průměrné zisky kandidátů s domácí obcí v obvodě

¹⁵⁰ Konkrétně se jednalo o Vladimíra Železného (NEZ), který dokázal v obvodě č. 54 Znojmo v roce 2002 získat hned v prvním kole voleb 50,8 % hlasů, a o Radka Sušila (nezávislý za ČSSD), jenž v obvodě č. 75 Karviná v roce 2008 obdržel po prvním kole nadpoloviční většinu ve výši 53,3 % hlasů. Při zohlednění všech volebních obvodů získalo mandát po prvním kole devět kandidátů. Je tedy evidentní, že většinu z nich se to podařilo právě ve velkých statutárních městech, a to nejčastěji v hlavním městě Praze (pět případů), dále pak v Brně a Plzni (po jednom případě). Pro jejich jmenný seznam viz poznámku pod čarou č. 62.

tak ve skupině ostatních obcí dosahují pouze 14,2 % hlasů, tj. zhruba poloviny zisku hlasů v domácnosti.

Graf 9. Průměrné zisky hlasů kandidátů v prvním kole voleb v domácnostech/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domácnosti v % (1996–2012)

Při rozčlenění výsledku dle velikosti domácnosti kandidátů se ukazuje, že volební podpora kandidáta v domácnosti klesá s rostoucí velikostí obce. Zatímco v nejmenších obcích (tj. ve skupině obcí do 999 registrovaných voličů) získávají domácnosti kandidáti v průměru 46,2 % hlasů, ve velkých městech (tj. ve skupině obcí s 10 000 a více voliči) je průměrný zisk kandidátů 19,3 % hlasů. Nejsilněji se tedy sousedský efekt projevuje v nejmenších obcích, ve kterých lze díky malému množství obyvatel předpokládat, že tamní voliči mají k domácnostnímu kandidátovi osobně nejbližší vztah. Jedna z potenciálních příčin poklesu preferování domácnostního kandidáta ve velkých městech může být spojena s úpadkem voličovy osobní znalosti a blízkosti ke kandidátovi. Na druhou stranu je nutné poukázat na to, že trend poklesu volební podpory kandidátů s růstem velikosti domácnosti nemusí být reálně natolik příkrý. Je třeba si uvědomit, že se s rostoucí velikostí domácnosti obce zvyšuje pravděpodobnost kandidatury více než jedné domácnosti. Tato možnost

je reálná především v kategorii největších měst čítajících 10 000 a více voličů.¹⁵¹ Kandidatura dvou či více osobností ze stejného domácího města pak nepochybně ovlivňuje lokální volbu. Prakticky tak dochází k rozmělnění sousedského efektu mezi více domácích kandidátů, což nevyhnutelně vede k poklesu jejich volebních zisků v domácí obci.

Nejsilnější podpora lokálních kandidátů v domácí obci nejmenší velikosti se evidentně projevuje i při zohlednění celkového zisku hlasů z volebního obvodu (viz graf 10). Domácí kandidáti ze skupiny nejmenších obcí získávají 5,7krát vyšší podporu, než je jejich průměrný zisk hlasů v celém obvodě. Relativně silný sousedský efekt je identifikován i v další kategorii obcí od 1000 do 4999 voličů, ve kterých kandidáti získávají 3,3krát více hlasů vůči průměrnému zisku hlasů z celého obvodu. Sestupná tendence podpory domácího kandidáta končí u kategorie největších měst, ve kterých domácí kandidáti získávají navíc 30 % hlasů, než představují jejich průměrné zisky v celém volebním obvodě.

Za povšimnutí jistě stojí i fakt, že průměrné zisky hlasů kandidátů ve skupině okolních obcí a skupině ostatních obcí nesledují tendenci nepřímé úměry mezi volební podporou kandidátů a velikostí jejich domácí obce. Zisky hlasů ve všech velikostních kategoriích obcí se blíží celkovému průměru hodnot ve výši 17 % hlasů v okolních obcích a 14,2 % hlasů v ostatních obcích. Nejnižší podporu ze všech ve skupině ostatních obcí získávají kandidáti z domácí obce nejmenší velikosti. Tato zjištění korespondují s předchozími výsledky a předpoklady. Jakkoli je v nejmenších obcích lokální podpora domácího kandidáta nejsilnější, za hranicemi obce už tento kandidát není schopen přilákat dostatečné množství voličů. Prudký pokles hlasů ve zbytku volebního obvodu pravděpodobně přináší neznalost takového kandidáta mezi ostatními voliči. Naopak s rostoucí velikostí domácího města roste i schopnost kandidáta oslovit voliče ze vzdálenějších míst volebního obvodu.¹⁵² Domácí kandidáti z obce spadající do kategorie největších měst získávají ve skupině ostatních obcí jen o 10 % hlasů méně vzhledem k celkovému zisku hlasů v obvodě. U ostatních kandidátů, jejichž domácí obec má méně

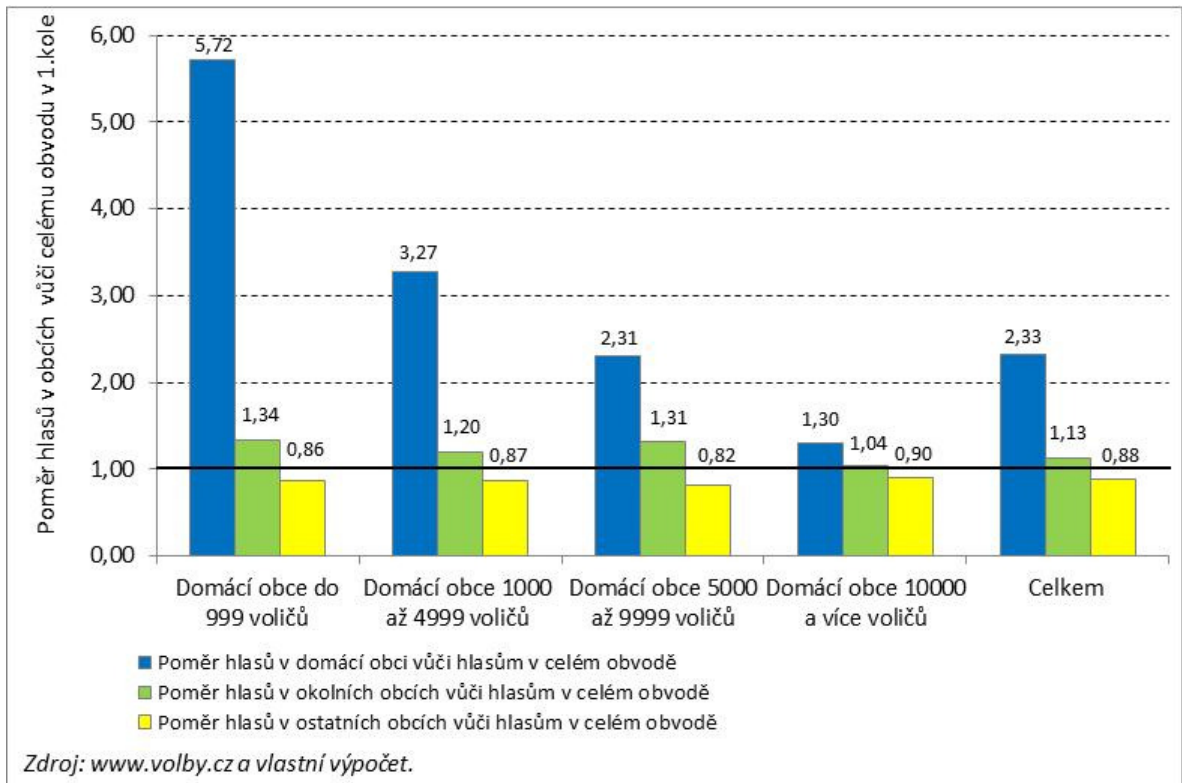
---

¹⁵¹ Ve sledovaném souboru 759 domácích kandidátů z velkých měst s 10 000 a více registrovanými voliči muselo téměř 70 % z nich čelit v domácím městě více než jednomu protikandidátovi, tzn. z jednoho města usilovali o mandát tři a více domácích kandidátů.

¹⁵² Je běžným faktem, že větší města pro venkovské obyvatele často představují místo zaměstnání, kontakt s úřady nebo širší nabídku služeb. Lze proto usuzovat, že dojíždění do města zvyšuje povědomost o tamním společensko-politickém dění právě mezi obyvateli, resp. voliči z širšího okolí.

než 10 000 voličů, propad hlasů v rámci skupiny ostatních obcí narůstá a pohybuje se v intervalu 13 % až 18 % hlasů vůči ziskům v celém obvodě.

Graf 10. Poměr zisků kandidátů v prvním kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domáčí obce (1996–2012)

Voličova preference domácího kandidáta se potvrzuje i z hlediska vítězného umístění kandidáta ve své domácí obci. Přes 40 % z 1259 kandidátů s bydlištěm v obvodě své kandidatury dokázalo v domácí obci obsadit první místo. Nejvyšší podíl „domácích vítězů“ se opět projevuje v obcích nejmenší velikosti, ve kterých dosahuje až ke třem čtvrtinám. Postupně klesající podíl takovýchto kandidátů lze opět sledovat s rostoucí velikostí obce. Ve městech největší kategorie dosahuje počet „domácích vítězů“ jedné čtvrtiny ze všech tamních kandidátů.¹⁵³

Jak již bylo zmiňováno, stranické složení Senátu po celou dobu jeho existence vykazuje poměrně silnou tendenci k vítězství kandidátů s podporou silné politické strany, ať už na celostátní (především ODS a ČSSD) či na regionální úrovni (především KDU-

¹⁵³ Při zohlednění zisku prvního nebo druhého místa v domácí obci celkově vzroste počet kandidátů téměř na 58 % případů ze všech domácích kandidátů. V nejmenších obcích dojde k navýšení podílu až na 88 % kandidátů umístěných na prvním či druhém místě v domácí obci, v kategorii největších obcí pak na 43 % kandidátů.

ČSL) [Lebeda 2011: 262]. Z tohoto důvodu je vhodné sledovat intenzitu sousedského efektu u kandidátů do Senátu rozřazených dle politických stran.¹⁵⁴ Z perspektivy stranické struktury lze konstatovat, že v rámci sledovaných 232 volebních soubojů nominovali své kandidáty nejčastěji komunisté, kteří si nenechali „utéct“ žádný z nich. V těsném závěsu za KSČM zůstala ODS, jejíž reprezentant chyběl pouze v jednom volebním klání.¹⁵⁵ V pořadí třetí politickou stranou z hlediska četnosti kandidatury skončila ČSSD, která do voleb postavila 229 kandidátů. KDU-ČSL nominovala 132 kandidátů a v obdobném počtu se zapojilo i 119 nezávislých kandidátů.¹⁵⁶ Při zohlednění vybraných politických stran se ukázalo, že ODS, KSČM a TOP 09+STAN nejčastěji nominují do senátních voleb kandidáty s domácí obcí v místě volebního obvodu, za který kandidují. U nejsilnější pravicové strany ODS se jednalo o téměř 90 % případů, komunističtí kandidáti měli trvalé bydliště v místě jejich kandidatury v 88 % případů. Shodného podílu zastoupení dosáhla i TOP 09+STAN, u níž se jednalo s výjimkou čtyř o všechny kandidáty, přičemž však nelze opomenout, že se tento subjekt do senátních voleb zapojil až od roku 2010 a celkem nominoval pouze 34 kandidátů.¹⁵⁷ To nejsilnější strana na levici ČSSD vysílá do voleb domácí kandidáty s nižší intenzitou, ze všech nominovaných ČSSD bylo 80 % domácích kandidátů.

Podle průměrných zisků hlasů kandidátů v domácí obci, blízkém okolí a zbytku volebního obvodu asi není překvapivé zjištění, že nejvyšší hodnoty napříč celým volebním obvodem získávají kandidáti silných politických stran ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL, včetně kandidátů v době své existence silného uskupení 4K. Největší podporu jim přitom vyjadřují voliči v domácí obci, což odpovídá konceptu sousedského efektu. Při zohlednění zisku hlasů v celém volebním obvodě je však nezbytné konstatovat, že v případě kandidátů

---

¹⁵⁴ Mezi politické strany, které jsou podrobněji rozebírány, byly zařazeny takové, které získaly od roku 1993 do současnosti zastoupení v PS PČR bez ohledu na počet volebních období. Hlavní důraz je však kladen na politické strany, jež se na české politické scéně prosadily na více volebních obdobích v řadě, tzn. ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL.

¹⁵⁵ Tento případ nastal v roce 2002 ve volebním obvodě č. 54 Znojmo. Kandidát ODS tehdy odstoupil z kandidátky v počátcích volební kampaně.

¹⁵⁶ Celkově se ze skupiny volebních stran s označením „nezávislý“ či „nestraničtí“ jednalo o 240 kandidátů (viz tabulku 1).

¹⁵⁷ Spolupráce TOP 09 a politického hnutí Starostové a nezávislí dává této koalici potenciál silného regionálního zakotvení. Ze čtyř zmíněných kandidátů bez domácí obce v obvodě se dva zapojili do volebních soubojů v bezprostřední blízkosti jejich trvalého bydliště. V doplňovacích volbách v roce 2011 vypsaných po úmrtí senátora Jiřího Dienstbiera v obvodě č. 30 Kladno byl kandidátem za TOP 09+STAN starosta Kmetiněvsí, obce v geografické blízkosti Kladna (dříve náležející k okresu Kladno), která je ovšem zařazena do sousedního senátního obvodu č. 29 Litoměřice. Podobně v roce 2012 v obvodě č. 8 Rokycany kandidoval za TOP 09 Jaroslav Lobkowicz s trvalým bydlištěm v nedaleké Plzni.

výše zmíněných stran (společně i kandidátů ODA) se lokální hlasování voličů v domácí obci projevuje podprůměrně, tzn. nedosahuje ani dvojnásobku získaných hlasů v celém obvodě. Kandidáti občanských demokratů získávají v domácí obci o necelé dvě pětiny hlasů více než v celém obvodě, sociální demokraté o 47 % hlasů více, komunisté přibližně o tři pětiny hlasů více a křesťanští demokraté o 81 % hlasů více. Zcela opačná situace nastává u kandidátů menších a především neparlamentních stran či hnutí, jejichž celkové zisky hlasů jsou ovšem v drtivé většině nízké a jen ve výjimečných případech stačí na postup do druhého volebního kola, příp. na celkové vítězství.¹⁵⁸ U takových kandidátů je sousedský efekt identifikovatelný mnohem výrazněji, např. u reprezentantů VV dosahují jejich zisky v domácí obci 3,6násobku získaných hlasů v celém volebním obvodě. Zisky kandidátů US-DEU, nezávislých kandidátů či kandidátů SZ se v domácí obci blíží trojnásobku celkového zisku hlasů v obvodě. Výrazně nižší intenzita projevů sousedského efektu u kandidátů zavedených a silných politických stran může ukazovat na významnost podpory relevantní politické strany na české politické scéně, která stimuluje rozhodování voličů bez ohledu na faktor vzdálenosti. Na druhé straně je nutné zohlednit limity analýzy sousedského efektu na základě poměru získaných hlasů v domácí obci vůči ziskům v celém volebním obvodě. Celkově vyšší hladina získaných hlasů těchto kandidátů jednoduše znemožňuje, aby kandidát násobil své zisky v domácí obci.¹⁵⁹ Sousedský efekt vyjádřený poměrem získaných hlasů se pak vždy jeví jako méně významný.

Při zohlednění jednotlivých volebních období se robustnost sousedského efektu příliš výrazně nelišila, přesto je možné sledovat její pozvolný nárůst. Toto zjištění je založeno pouze na výsledcích voleb, jež se uskutečnily jako volby řádné z důvodu vypršení funkčního období. Volební klání v mimořádných termínech totiž vykazují velice rozdílné výsledky, které jsou silně ovlivněny konkrétními podmínkami v obvodu.¹⁶⁰ S výjimkou

---

¹⁵⁸ Aktuálně Senátu dominuje 48 senátorů zvolených za ČSSD, za kterými následuje 15 senátorů zvolených za ODS, tři zvolení za KDU-ČSL a dva za KSČM. Zbývajících 13 senátorů bylo zvoleno za jiné politické strany či hnutí (po jednom za KDU+NV, Nestrán., Ostravak, PirSZKDU, SZ, STANHOPB, dva NK a za S.cz, tři za TOP 09 +STAN).

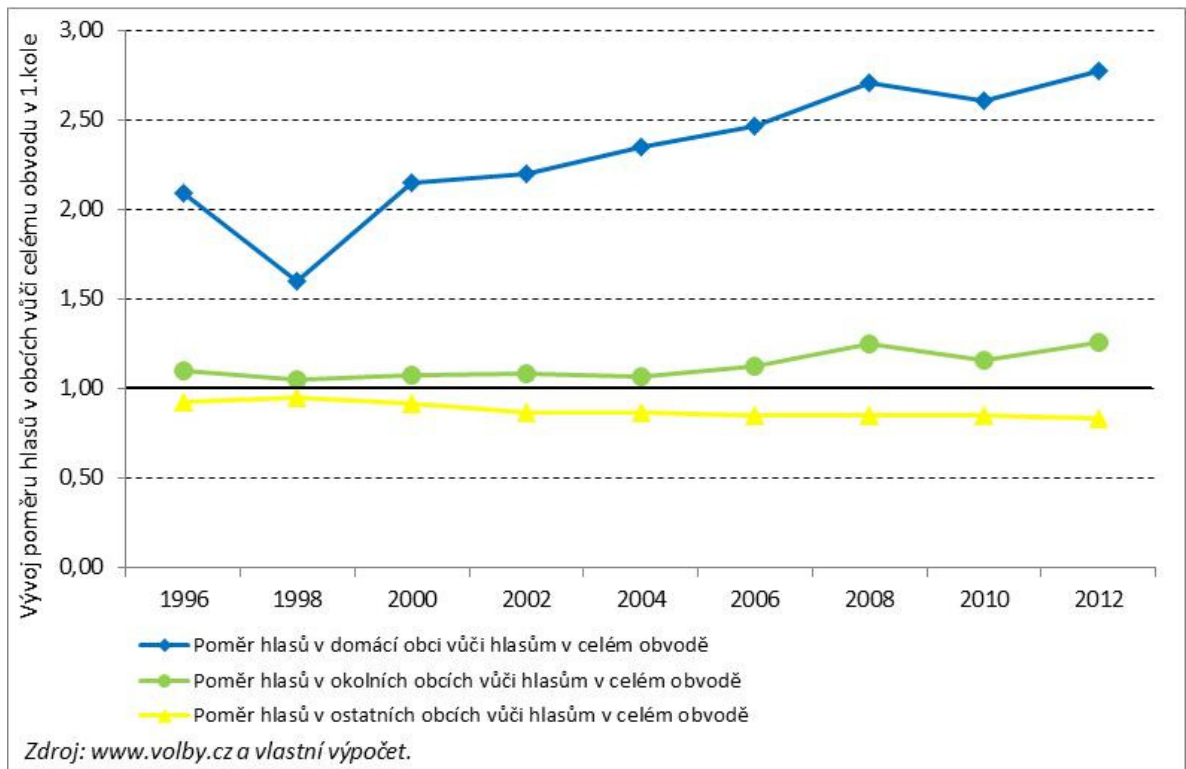
¹⁵⁹ Průměrné zisky například kandidátů ODS jsou v rámci volebního obvodu rovny 36,2 % hlasů. Tito kandidáti proto nemohou v domácí obci dosáhnout na 2,9násobek hlasů, jako je tomu u kandidátů US-DEU, jelikož logicky nemohou překročit hranici 100% podpory.

¹⁶⁰ Jelikož se mimořádné volby konaly maximálně ve dvou volebních obvodech v rámci jednoho kalendářního roku, je sousedský efekt sledován na velmi malém vzorku kandidátů. Výsledek pak může být snadno ovlivněn počtem domácích kandidátů, resp. počtem kandidátů bez trvalého bydliště v obvodě. Trefnou ukázkou tohoto případu jsou doplňovací volby v obvodě č. 5 Chomutov a č. 63 Přerov z roku 2007, ve kterých průměrné zisky kandidátů v domácí obci překračovaly trojnásobek hlasů z celého volebního obvodu. Nicméně v doplňovacích volbách 2011 v obvodě č. 30 Kladno získali kandidáti v domácí obci pouze

druhých voleb v roce 1998 lze během času pozorovat mírné posilování sousedského efektu, který se projevuje zvyšujícím se poměrem zisků hlasů u kandidátů v domácí obci vůči jejich ziskům v celém volebním obvodu (viz graf 11).

Graf 11. Vývoj poměru zisků kandidátů v prvním kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu v řádných volebních termínech (1996–2012)

V rámci vymezeného okruhu okolních obcí se sousedský efekt projevuje poměrně slabě a v průběhu času jeho vývoj stagnuje. Obdobná stabilita je pozorovatelná i ve zbytku volebního obvodu, kde kandidáti získávají přibližně o 12 % hlasů méně v porovnání s celkovými zisky za volební obvod. Příčina propadu intenzity sousedského efektu v roce 1998 je otázkou, jejíž odpovědí by mohla být tehdejší napjatá atmosféra nejen na politické scéně, ale v celé společnosti. Odlišná strategie voličů mohla být reakcí na uzavření tzv. opoziční smlouvy mezi ČSSD a ODS. Zvolené řešení vedoucí ke vzniku menšinové vlády sociálních demokratů mohlo v nadcházejících senátních volbách částečně odvést pozornost

o čtvrtinu hlasů více vůči ziskům z celého obvodu. V roce 2007 se totiž do voleb zapojili relativně silní domácí kandidáti, přičemž dva z nich se v každém z obvodů probojovali do druhého kola voleb a získali „doma“ silnou podporu. Na rozdíl od roku 2011, kdy na sebe strhnul velkou pozornost kandidát s bydlištěm mimo volební obvod, a proto byly zisky domácích kandidátů značně limitovány, a to včetně zisků v jejich domácí obci.

voličů od preferování domácích kandidátů směrem ke stranické volbě, jejímž prostřednictvím mohli voliči dávat najevo svůj postoj k tehdy aktuální politické situaci. V souvislosti s tímto vysvětlením automaticky vyvstává námitka, že i jiné senátní volby probíhaly v politicky neklidné až bouřlivé atmosféře. Ukázkovým příkladem jsou volby 2008, ve kterých čelila pravicová koalice nejen vlastním vnitřním problémům, ale rovněž ostré levicové kampani proti poplatkům ve zdravotnictví. V těchto volbách se naopak sousedský efekt projevil dokonce s druhou nejvyšší intenzitou. Možné vysvětlení tohoto faktu lze hledat v četnosti opakování senátních voleb, prostřednictvím kterého došlo k ustálení volebního chování voličů. Přítomnost lokální osobnosti na kandidátním lístku se patrně pozvolna stává významnějším faktorem ovlivňujícím výběr budoucího senátora.

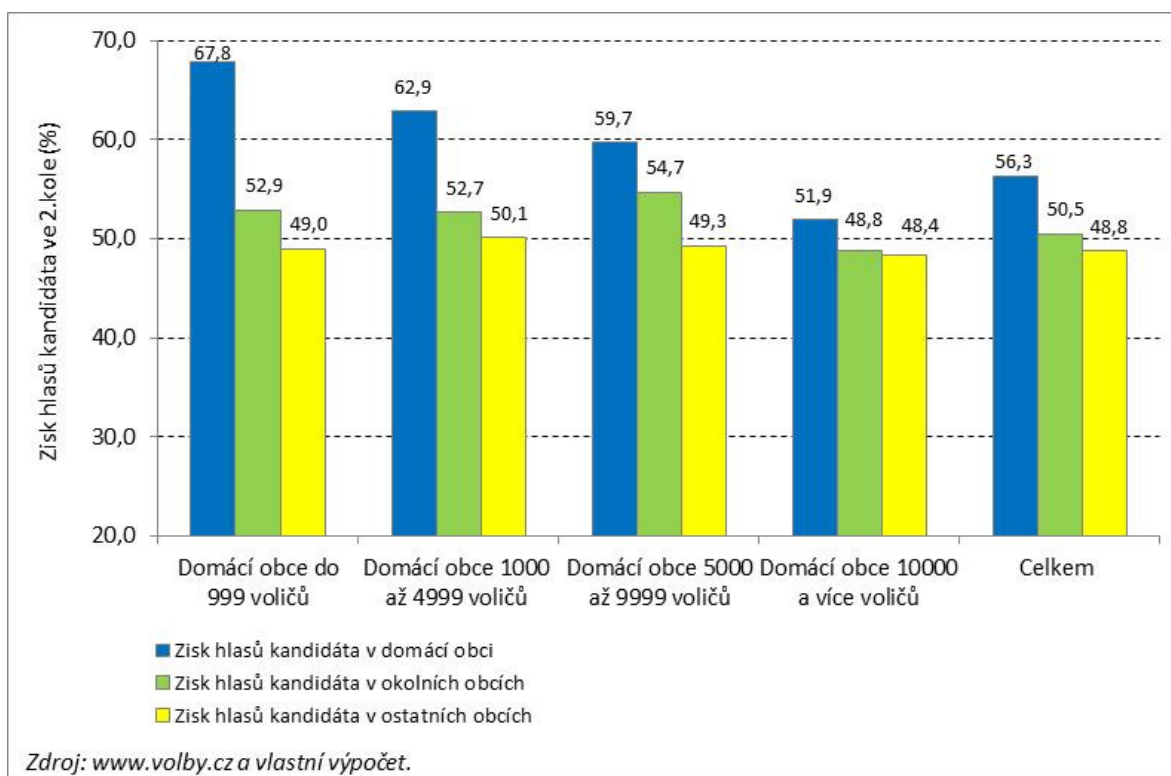
Analýza druhého volebního kola

S výjimkou dvou případů, ve kterých se kandidátům podařilo obdržet nadpoloviční většinu hlasů hned v prvním kole, bylo nutné uspořádat celkem 230 druhých volebních kol. Ze sledovaného souboru neuspělo ani nepostoupilo do druhého kola přesně 1130 kandidátů (viz tabulku 16). Z celkových 460 postupujících kandidátů měla drtivá většina (86,7 %) domácí obec ve volebním obvodu své kandidatury, tzn. sousedský efekt bylo možné sledovat u 399 domácích kandidátů. Nejčastěji jejich trvalé bydliště představovala města s 10 000 a více voliči, která byla domácími obcemi pro necelé tři pětiny postupujících do druhého kola. S výrazně nižší frekvencí se ve druhém kole vyskytovali domácí kandidáti z menších měst a obcí, konkrétně 44 kandidátů z nejmenších obcí, 69 z obcí od 1000 do 4999 voličů a 36 z obcí od 5000 do 9999 voličů. Při rozdělení účastníků druhého kola na skupinu celkových vítězů voleb a skupinu poražených se vzhledem k převažujícímu zastoupení domácích kandidátů z hlediska četnosti domácích obcí žádný výraznější rozdíl projevit nemohl. Přesto lze konstatovat, že nejčastěji disponovali trvalým bydlištěm v obvodu kandidatury takoví kandidáti, jež postoupili do druhého kola, ve kterém nakonec utrpěli porážku. Celkově se ve 29 případech vůči domácím kandidátům efektivně prosadili kandidáti bez domácí obce v obvodu. Četnost zastoupení domácích kandidátů postupujících do druhého kola potvrzuje, že pro voliče je prostorová blízkost kandidáta relevantním faktorem při rozhodování o udělení volebního hlasu.

Významnost sousedského efektu ve druhém volebním kole se při srovnání s prvním kolem jeví podstatně nižší, a to jak v celkovém průměru, tak napříč domácími obcemi všech velikostních kategorií. Průměrný zisk hlasů kandidátů v domácích obcích dosahuje

k hodnotě 56,3 % hlasů, z hlediska poměru získaných hlasů v domácí obci vůči celému obvodu si kandidáti připisují „jen“ o 13 % hlasů více (viz grafy 12 a 13). V blízkém okolí domácí obce se zisky hlasů kandidátů drží kolem 50% hranice a v podstatě odpovídají výši získaných hlasů v rámci volebního obvodu.

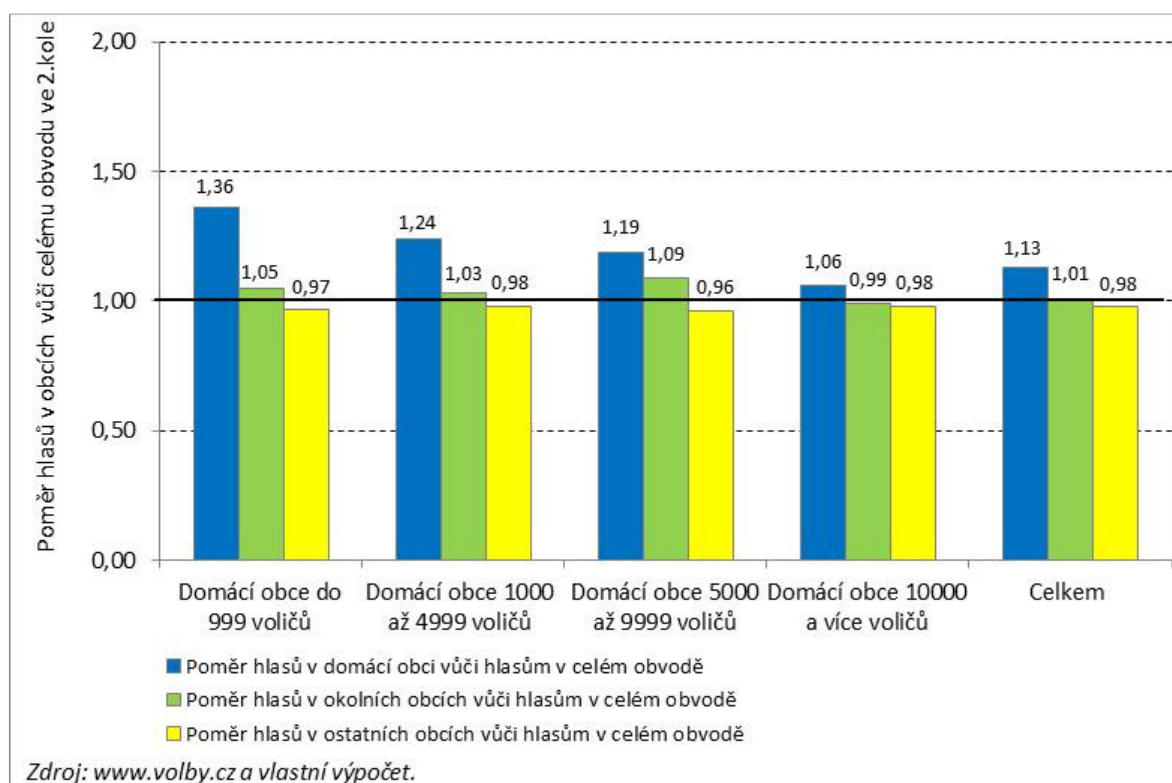
Graf 12. Průměrné zisky hlasů kandidátů ve druhém kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domácí obce v % (1996–2012)

Ve druhém volebním kole je ovšem třeba důrazněji upozornit na limity spojené s analyzováním sousedského efektu na základě poměru získaných hlasů v domácí obci vůči ziskům na úrovni volebního obvodu. Do výsledků analýzy se s vysokou pravděpodobností promítá odlišný charakter druhého kola voleb, ve kterém je voličův výběr omezen výhradně na dva kandidáty. Volební klání jsou navíc ve většině obcí vyrovnaná a vítězství založená na těsném poměru hlasů. Kandidáti ve druhém kole tak logicky dosahují celkově vyššího procentního zisku hlasů a mohou si jen stěží připisovat v domácí obci dvojnásobky nebo dokonce až pětinasobky hlasů, jako je tomu v prvním volebním kole. Z tohoto důvodu je nezbytné posuzovat intenzitu sousedského efektu ve druhém kole jiným měřítkem. „Bonus“ domácího prostředí ve výši 13 % hlasů v domácí obci vůči podpoře v celém obvodě lze proto ve druhém kole voleb považovat za zřetelný projev sousedského efektu.

Podobně jako v prvním kole se lokální preference domácích kandidátů projevuje nejvýrazněji ve skupině nejmenších obcí. Ve druhém kole si zde domácí kandidáti připisují přibližně o třetinu hlasů více, než získávají v celém obvodu. S rostoucí velikostí domácí obce opět dochází k postupnému úbytku volební podpory tanním domácím kandidátům. V kategorii velkých měst se pak rozdíl mezi domácími obcemi a zbytkem volebního obvodu téměř smývá.

Graf 13. Poměr zisků kandidátů ve druhém kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domácí obce (1996–2012)

Při sledování kandidátů na základě jejich stranické příslušnosti, resp. stranické podpory lze konstatovat, že postoupit do druhého volebního kola se nejčastěji dařilo kandidátům ODS a následně kandidátům ČSSD. Za občanské demokraty nastoupilo do druhého kola celkem 180 kandidátů (16 z nich bez trvalého bydliště v příslušném volebním obvodu) a barvy sociální demokracie hájilo ve druhém kole celkem 134 kandidátů (24 z nich bez domácí obce). Při srovnání průměrných zisků kandidátů těchto dvou stran je evidentní, že sociální demokraté získávají vyšší procentní podporu nejen v domácích obcích, ale rovněž ve zbytku volebního obvodu. Zisky kandidátů ČSSD se drží nad 50% hranicí hlasů napříč celým volebním obvodem, zatímco občanští demokraté vyjma domácí obce získávají v průměru přibližně 46 % hlasů, což ostatně koresponduje s jejich

úspěšností, resp. neúspěšností ve druhém volebním kole.¹⁶¹ Relativně vysoký a navzájem si podobný počet kandidátů ve druhém kole reprezentoval KDU-ČSL (celkem 49 kandidátů, z toho tři bez domácí obce) a KSČM (celkem 42 kandidátů, z toho pět bez domácí obce). Právě u kandidátů těchto dvou politických stran lze sledovat prakticky analogické projevy jako u předchozí dvojice stran. Křesťanští demokraté se opírají o vyšší podporu v domácích obcích a průměrně získávají nadpoloviční většinu hlasů v obcích blízkého okolí i ve zbytku volebního obvodu, přičemž má tato podpora sestupnou tendenci. Naopak komunističtí kandidáti zaznamenávají vůči domácí obci výraznější pokles a ve zbytku volebního obvodu nezískávají více než 45 % hlasů. Neúspěch komunistických kandidátů ve druhém kole vychází především z mechanismu volebního systému. Jedním z efektů většinového systému s uzavřeným druhým kolem je penalizace kandidátů antisystémových stran. Bez ohledu na podporu v domácí obci je komunistický kandidát ve druhém kole postižen neschopností dostatečně rozšířit svůj elektorát z kola prvního, který jen ve výjimečných případech dostahuje na celkové vítězství. Rozdíly ve významnosti sousedského efektu mezi ostatními politickými stranami se ve druhém kole voleb prakticky neprojevují. U všech sledovaných stran je sousedský efekt v domácí obci nepřilíš výrazný, v obcích blízkého okolí není téměř pozorovatelný.

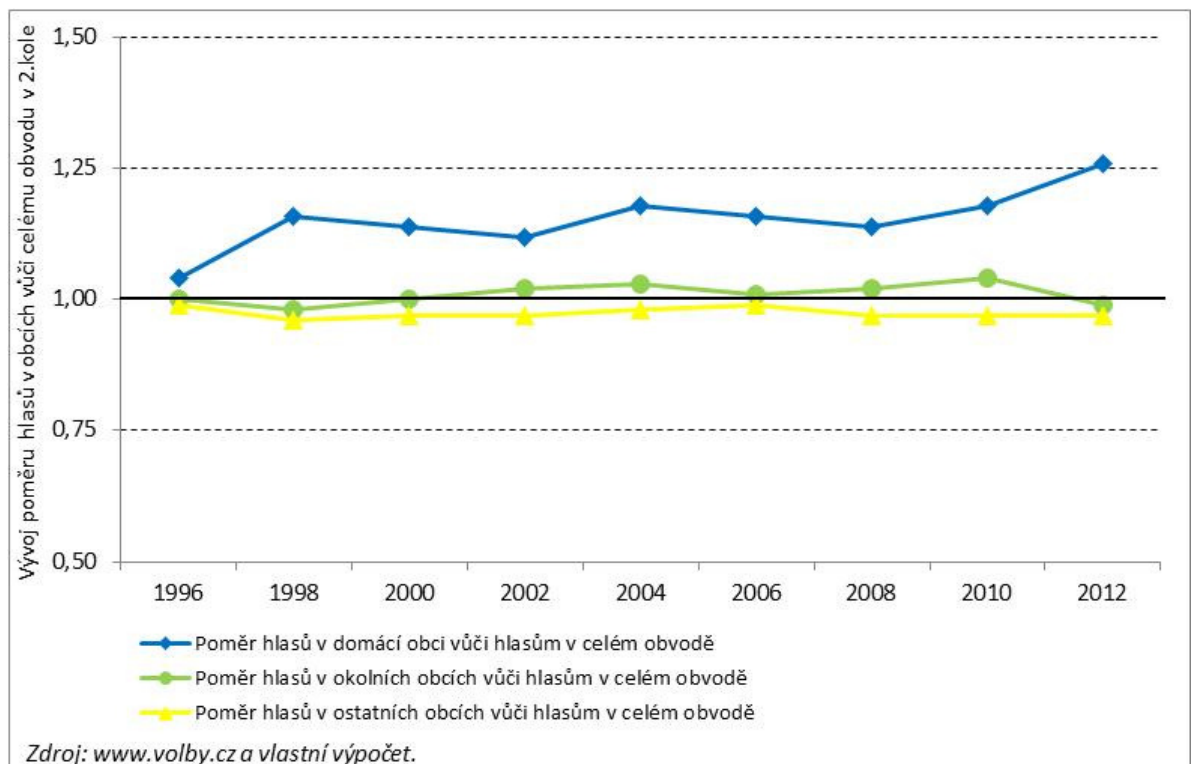
Při sledování vývoje intenzity projevů sousedského efektu během řádných volebních termínů nedochází ve druhém kole senátních voleb k žádným relevantním výkyvům. Míra preference domácího kandidáta si v rámci domácí obce, okolních i ostatních obcí konstantně udržuje tvar blížící se třem rovnoběžným přímkám. Ačkoli poslední volby v roce 2012 naznačují trend postupného posilování vlivu sousedského efektu (viz graf 14). Kandidáti zpravidla získávají v domácích obcích přibližně o 15 % hlasů více, než činí jejich celkové zisky ve volebním obvodě. Lze proto konstatovat, že sousedský efekt je v domácích obcích kandidátů oproti prvnímu kolu méně výrazný, a to velmi pravděpodobně z výše zmíněných důvodů, a v průběhu řádných voleb se opakovaně vyskytuje. Jedinou výjimkou jsou první ustavující volby v roce 1996, kdy se do druhého volebního kola lokální volba domácích kandidátů prakticky vůbec nepromítla. Takové chování voličů je poněkud překvapivé, protože není v souladu s prvním kolem voleb roku 1996, ve kterém získávali kandidáti ve své domácí obci více než dvojnásobnou podporu

---

¹⁶¹ Více ke schopnosti kandidátů postupovat do druhého volebního kola a rovněž v něm zvítězit [např. viz Lebeda, Malcová, Lacina 2010; Lebeda 2011].

v porovnání se zisky z celého volebního obvodu. Důvodem relativně významné změny strategie voličů by opět mohla být tehdejší politická situace a rovněž nezkušenost voličů s volebním systémem. Po prvním kole zaznamenali velký úspěch kandidáti ODS, kterým se podařilo postoupit do druhého kola v drtivé většině volebních obvodů. Výrazný pokles lokální volby kandidátů je proto pravděpodobně reakcí na následující veřejnou výzvu představitelů všech ostatních politických stran, aby jejich voliči ve druhém kole přišli podpořit jakéhokoli protikandidáta v duelu s občanským demokratem. K této výzvě se připojili dokonce i křesťanští demokraté, kteří byli partnerem ODS a ODA v koaličním vládním kabinetu. Jelikož se jednalo o první volby do Senátu, nemohla být z principu ustálena strategie voličů. Veřejný apel předsedů politických stran tedy mohl posunout pozornost voličů k rozhodování se podle stranického klíče.

Graf 14. Vývoj poměru zisků kandidátů ve druhém kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu v řádných volebních termínech (1996–2012)

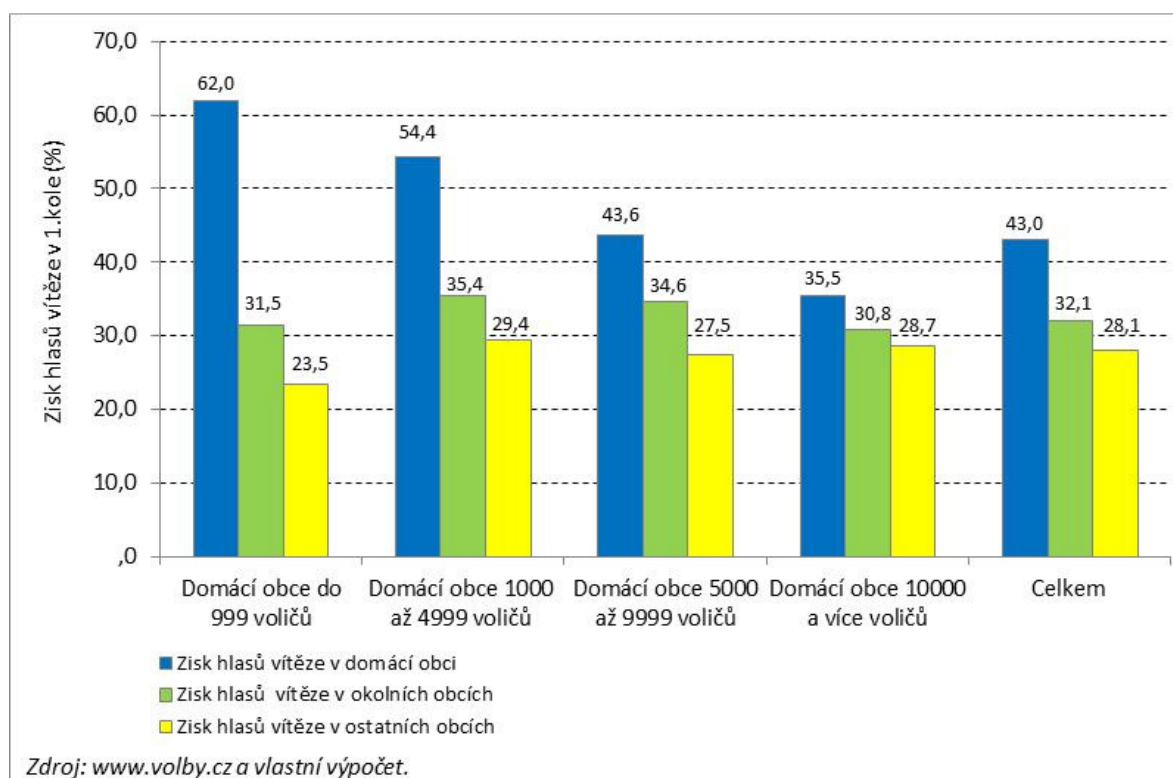
Analýza skupiny vítězných kandidátů

Ze senátních voleb vyjma volebních obvodů zahrnujících území čtyř největších měst ČR vzešlo pouze 36 vítězných kandidátů, u nichž nebylo možné identifikovat podporu

v domácí obci, neboť nekandidovali v místě svého bydliště. Zbývajících 196 vítězů usilovalo o hlasy voličů v obvodě zahrnujícím obec jejich trvalého pobytu.¹⁶²

Z jednoduchého srovnání výsledků skupiny vítězů se skupinou všech domácích kandidátů jednoznačně vyplývá, že skupina vítězných kandidátů kopíruje tendenci sousedského efektu zjištěnou pro všechny domácí kandidáty, tzn. tendenci nepřímé úměry mezi významností sousedského efektu a velikostní kategorií obce. Při zohlednění robustnosti projevů sousedského efektu se ovšem ukazuje, že významnost sousedského efektu je v případě vítězných kandidátů umenšena. Celkoví vítězové voleb již v prvním kole prokazují, že jsou silnými kandidáty, neboť si připisují v průměru o 15% bodů vyšší hladinu získaných hlasů napříč všemi typy obcí (viz graf 15 ve srovnání s grafem 9). Nicméně rozdíly v získaných hlasech jak mezi domácí obcí a okolními obcemi, tak mezi domácí obcí a ostatními obcemi jsou v případě celkových vítězů voleb nižší, z čehož plyne jejich rovnoměrnější podpora napříč volebním obvodem a zároveň menší intenzita projevů sousedského efektu.

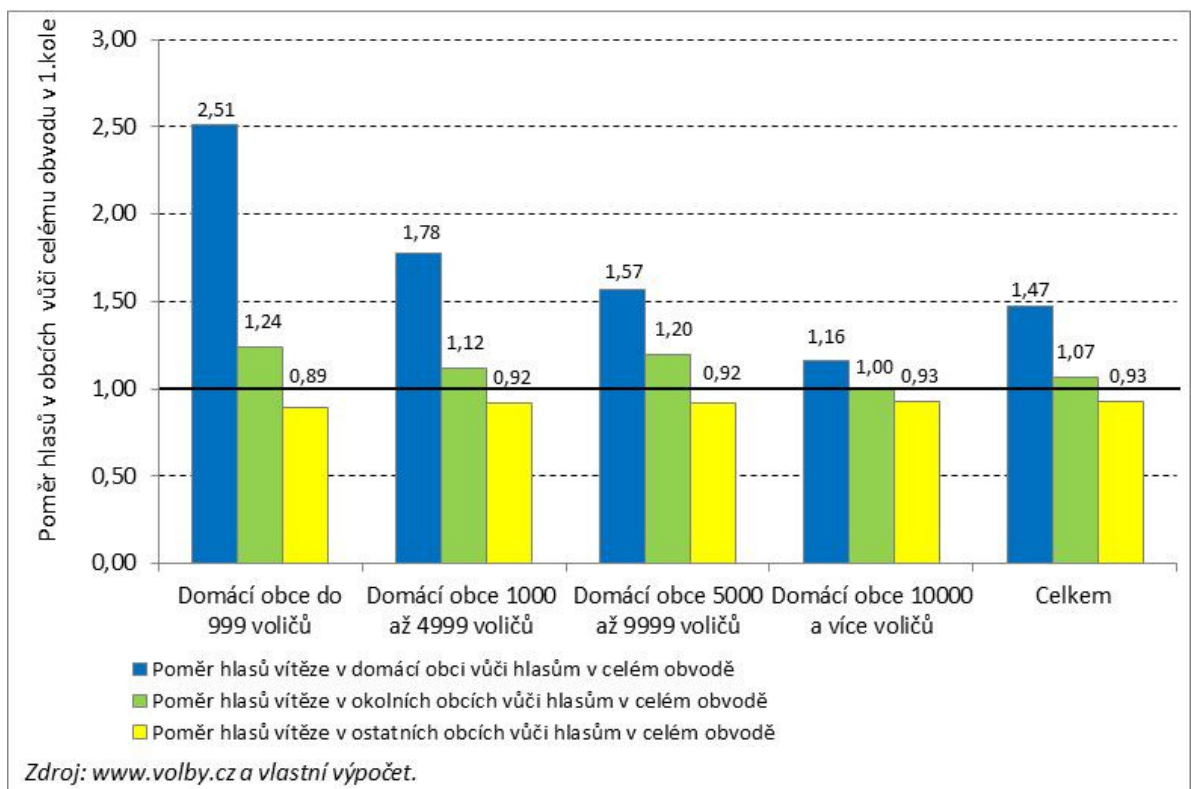
Graf 15. Průměrné zisky hlasů vítězů voleb v prvním kole voleb v domácích/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domácí obce v % (1996–2012)

¹⁶² Do této skupiny je zařazen i jeden kandidát, který zvítězil v prvním kole voleb a měl zapsáno bydliště ve volebním obvodě, v němž se o mandát ucházel.

Menší významnost sousedského efektu je lépe patrná při vyjádření poměru hlasů získaných v domácích a ostatních obcích vůči ziskům z celého volebního obvodu. Zatímco celkově domácí kandidáti získávají v domácí obci průměrně 2,3krát vyšší podporu, než činí jejich zisk hlasů v celém obvodě, vyčleněná skupina vítězů si v domácích obcích připisuje „jen“ o 47 % hlasů více oproti celému obvodu (viz graf 16 ve srovnání s grafem 10).¹⁶³ Naopak lépe si vítězní kandidáti vedou ve skupině ostatních obcí, kde jsou schopni oslovit vyšší počty voličů. V průměru vítězní kandidáti získávají ve skupině ostatních obcí o 7 % hlasů méně oproti celkovému zisku hlasů v obvodě, zatímco všichni domácí kandidáti jako celek o 9 % hlasů méně. Jelikož do skupiny ostatních obcí spadají zpravidla přibližně dvě třetiny obcí z volebního obvodu, jeví se právě schopnost získat vyšší podporu v obcích vzdálenějších od domácí obce jako klíčová pro úspěšnost kandidáta.

Graf 16. Poměr zisků vítězů voleb v prvním kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domácí obce (1996–2012)

Zvýšená preference kandidátů se v jejich domácím prostředí projevuje konstantně a představuje pro domácí kandidáty opět určitý „bonus“ k celkovým ziskům hlasů bez ohledu

¹⁶³ Výsledky provedených analýz pro vítězné kandidáty z druhého kola voleb viz přílohy 4 a 5.

na jejich výsledné umístění. Prostorová blízkost a známost mezi voličem a kandidátem přispívá ke sklonu voličů vyjádřit lokálnímu kandidátovi svoji podporu. Voliči si domácího kandidáta do Senátu všímají a jeho kandidaturu „oceňují“ zvýšenou podporou. Téměř v 85 % případů to byli právě domácí kandidáti, kdo dokázal získat křeslo senátora v obvodech mimo území čtyř největších měst ČR. Držení trvalého bydliště ve volebním obvodě se tak jeví jako relevantní vlastnost, jež přispívá k zisku vyššího počtu hlasů, který je ovšem limitován lokalitou kandidátovy domácí obce a částečně jejím blízkým okolím. Vítěznými kandidáty se stávají takoví, kteří dokáží intenzitu sousedského efektu umenšit tím, že získají vyšší podporu ve vzdálenějších obcích, resp. že jejich známost a kontakty s voliči překračují domácí obec a definovanou 10km hranici pro obce blízkého okolí.

4.4 JSOU PRAVICOVÍ KANDIDÁTI FAVORITI VELKÝCH MĚST?

V pořadí čtvrtá část výzkumu rozšiřuje první testovanou hypotézu a soustředí se na míru úspěšnosti kandidátů pravice ve skupině velkých měst ČR.

Hypotéza 4:

Pravicoví kandidáti jsou nejúspěšnější v okresních a větších městech, ve kterých si připisují největší podíly hlasů ze všech nominovaných kandidátů.

Pracovní hypotézy:

4.a Kandidáti ODS, ODA, US-DEU a TOP 09 získávají v prvním a druhém kole voleb největší podíly hlasů ve městech s 10 000 a více registrovanými voliči a ve volebních obvodech zahrnujících území Hlavního města Prahy a statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně a zároveň tyto jejich zisky hlasů převyšují zisky kandidátů ostatních politických stran a hnutí.

4.b Kandidáti ODS, ODA, US-DEU a TOP 09 získávají v prvním a druhém kole voleb největší podíly hlasů v okresních městech a zároveň jejich zisky hlasů v těchto městech převyšují zisky kandidátů ostatních politických stran a hnutí.

4.4.a METODA ANALÝZY

Testování hypotézy je prováděno pro skupinu kandidátů vybraných pravicových stran. Pravicoví kandidáti jsou pojmáni jako skupina reprezentantů politických stran a hnutí hlásících se k pravé části stranického spektra. Jelikož se do senátních voleb po dobu jejich konání zapojilo na 145 subjektů registrovaných na hlasovacích lístcích jako volební strana, je výběr pravicových aktérů limitován na okruh silných a slabých parlamentních stran, tzn. politických stran, které byly zvoleny do PS PČR alespoň na jedno funkční období. Jako pravicové volební strany jsou z nich vybrány jen takové, které se k pravici proklamativně hlásily či hlásí: ODS, ODA, US-DEU¹⁶⁴ a TOP 09. Politická strana KDU-ČSL jako pravicová klasifikována není, protože se k pravici jednoznačně nehlásí a v praxi se řadí spíše do středu, resp. pravého středu politického spektra. Mezi strany pravice není řazena ani SPR-RSČ, jež byla součástí PS PČR do roku 1998. Republikáni byli populistickou

---

¹⁶⁴ Po vzoru klasifikace kandidátů dle volebních stran jsou mezi pravici zahrnuti i kandidáti 4K, kteří na hlasovacím lístku nevedli politickou příslušnost ke KDU-ČSL. V praxi se jednalo o 37 kandidátů s členstvím v US-DEU, DEU, ODA a bezpartijní. Zbývajících 17 kandidátů 4K je řazeno ke KDU-ČSL.

stranou, která je hodnocena jako extrémní strana středu. Toto rozhodnutí navíc nemá na výsledky analýzy prakticky žádný vliv, neboť SPR-RSČ jako vytrvalý odpůrce existence druhé parlamentní komory nenominovala do senátních voleb žádného svého kandidáta. Ze všech volebních soubojů se pouze v jednom případě ucházel o post senátora republikán, kandidoval ovšem jako nezávislý.¹⁶⁵ Politické subjekty SZ a VV, jejichž reprezentanti usedli do poslaneckých lavic v posledních dvou funkčních obdobích, rovněž nejsou řazeny mezi pravicové strany z důvodu nejasného ideologického zařazení. Samy strany dělbu na pravici a levici odmítají a ve svém politickém programu sdružují prakticky celé spektrum myšlenek od levicových přes středové až po pravicové. Společně s ČSSD a KSČM jsou zmíněné politické strany KDU-ČSL, SZ a VV¹⁶⁶ seskupeny jako středové a levicové strany (dále jen středo-levicové strany). Všechny zbývající volební strany jsou ponechány ve skupině ostatních.

V první řadě je logicky sledováno první kolo voleb. Jako výchozí hodnoty vstupují do analýzy procentuální zisky hlasů kandidátů pravicových stran, kandidátů středo-levicových stran a všech zbývajících kandidátů. Výstupem jsou vyhodnocené průměrné zisky hlasů pravicových kandidátů v rámci čtyř velikostních kategorií obcí klasických volebních obvodů a v rámci městských volebních obvodů, které lze komparovat s průměrnými zisky hlasů středo-levicových kandidátů a ostatních kandidátů. Kromě členění obcí dle počtu registrovaných voličů je zohledněna i významnost postavení obce v regionu, a to tak, že průměrné zisky hlasů definovaných skupin kandidátů jsou vyhodnoceny na úrovni (bývalých) okresních měst a ostatních obcí, které funkce okresního města nevykonávaly.

Shodná série analýz je provedena pro zisky hlasů kandidátů pravice, kandidátů středo-levice a ostatních kandidátů v procentním vyjádření ve druhém kole. Analýza je provedena souhrnně pro všechny účastníky druhých kol bez rozdělení vítězů a poražených. Tento postup je volen s vědomím specifického charakteru druhého kola voleb, ve kterém jsou díky souboji zpravidla dvou kandidátů výsledné procentuální zisky hlasů ovlivněny poměrem vítězů a poražených ve sledované skupině kandidátů. Vzhledem k testované hypotéze je celkové vyhodnocení podpory skupin kandidátů optimálním řešením, které dostatečně vystihne předpokládané rozdílnosti v podpoře kandidátů pravicových stran.

---

¹⁶⁵ Člen SPR-RSČ Pavel Morga, který vstoupil do voleb jako nezávislý kandidát v obvodě č. 76 Kroměříž v roce 1996, skončil po prvním kole na posledním sedmém místě s minimální podporou voličů.

¹⁶⁶ Zařazení SPR-RSČ do této skupiny nemá ze zmíněného důvodu absence kandidátů smysl.

V rámci druhého kola je dále sledována schopnost pravicových kandidátů rozšiřovat svůj elektorát oproti kolu prvnímu. Analyzovány jsou proto poměry zisků hlasů kandidátů stran pravice, středo-levice a ostatních kandidátů z druhého kola vůči jejich ziskům hlasů z prvního kola voleb. Výsledky jsou opět vyhodnoceny jak v rámci velikostních kategorií obcí včetně městských volebních obvodů, tak v rámci okresních měst.

4.4.b INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Na volbách do Senátu uskutečněných mezi lety 1996 a 2012 se pravicoví kandidáti s volební stranou ODS, ODA, US-DEU a TOP 09 podíleli pětinou z celku 2153 kandidátů. Za středové a levicové strany ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SZ a VV vstoupily do prvních volebních kol přibližně dvě pětiny kandidátů. Zbývající kandidáti nebyli reprezentanty stran, které získaly zastoupení v PS PČR (viz tabulku 17). Ve druhých kolech se poměr mezi skupinami kandidátů poněkud přetáčí. Rozdíl mezi kandidáty pravice a středo-levice se stírá, oba bloky dosahují téměř shodné a vysoké úspěšnosti postupu kandidátů do druhého kola. K rapidnímu poklesu četnosti zastoupení dochází u kandidátů ostatních stran mimo PS PČR, do druhého kola se podařilo probojovat jen 45 (5,3 %) z 843 kandidátů.

Tabulka 17. Přehled kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	1.kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
pravicových stran ODS, ODA, US-DEU, TOP09	327	20,5	201	43,7	109	19,4	70	53,0	436	20,3	271	45,8
levicových a středových stran ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SZ, VV	656	41,2	226	49,1	218	38,9	50	37,9	874	40,6	276	46,6
ostatních stran	609	38,3	33	7,2	234	41,7	12	9,1	843	39,2	45	7,6
Celkem	1592	100	460	100	561	100	132	100	2153	100	592	100

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

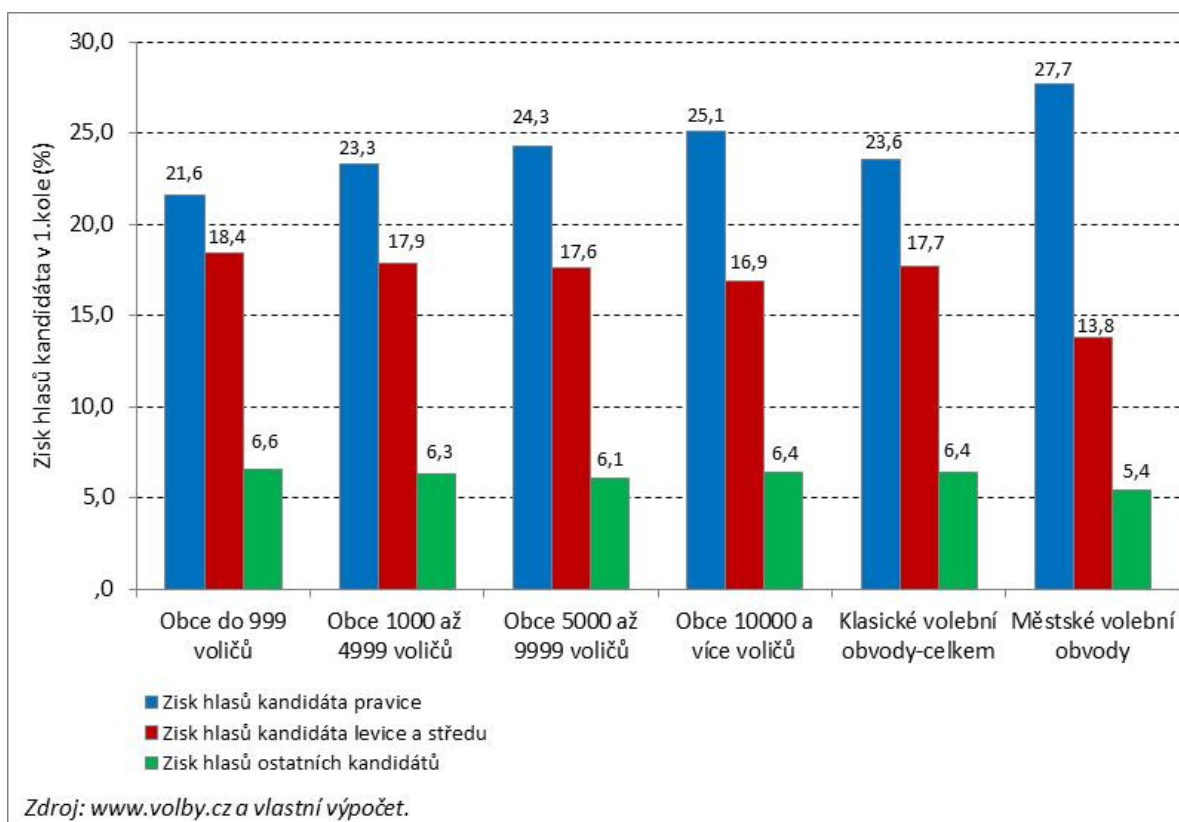
Jakkoli bylo zastoupení kandidátů pravice a středo-levice v prvních volebních kolech teritoriálně rovnoměrné, ve druhých kolech se liší. V městských volebních obvodech prokazují vyšší schopnost prosadit se do druhého kola pravicoví kandidáti, a to především na úkor kandidátů nominovaných středo-levicovými stranami. Z pravicových účastníků prvního kola se zde téměř dvěma třetinám podařilo postoupit do kola druhého. Vzhledem k danému počtu volebních soubojů nemohli takto vysoké úspěšnosti středo-levicoví

kandidáti v praxi dosáhnout, nicméně jejich 38% zastoupení ve druhých kolech za pravicovými kandidáty zjevně zaostává. Jelikož v obvodech zahrnujících území čtyř největších měst ČR překračuje zastoupení pravicových kandidátů 50% hranici, probíhala některá druhá volební kola na formátu vzájemného souboje dvou pravicových kandidátů. Ve zbylých volebních obvodech je úspěšnost pravice v postupu do druhého kola o poznání nižší. Lepší výsledky si v klasických volebních obvodech naopak připisují kandidáti středolevicových stran, kteří se v porovnání s městskými volebními obvody prosazují do druhých kol s větší frekvencí a dosahují v nich téměř polovičního zastoupení.

Analýza prvního volebního kola

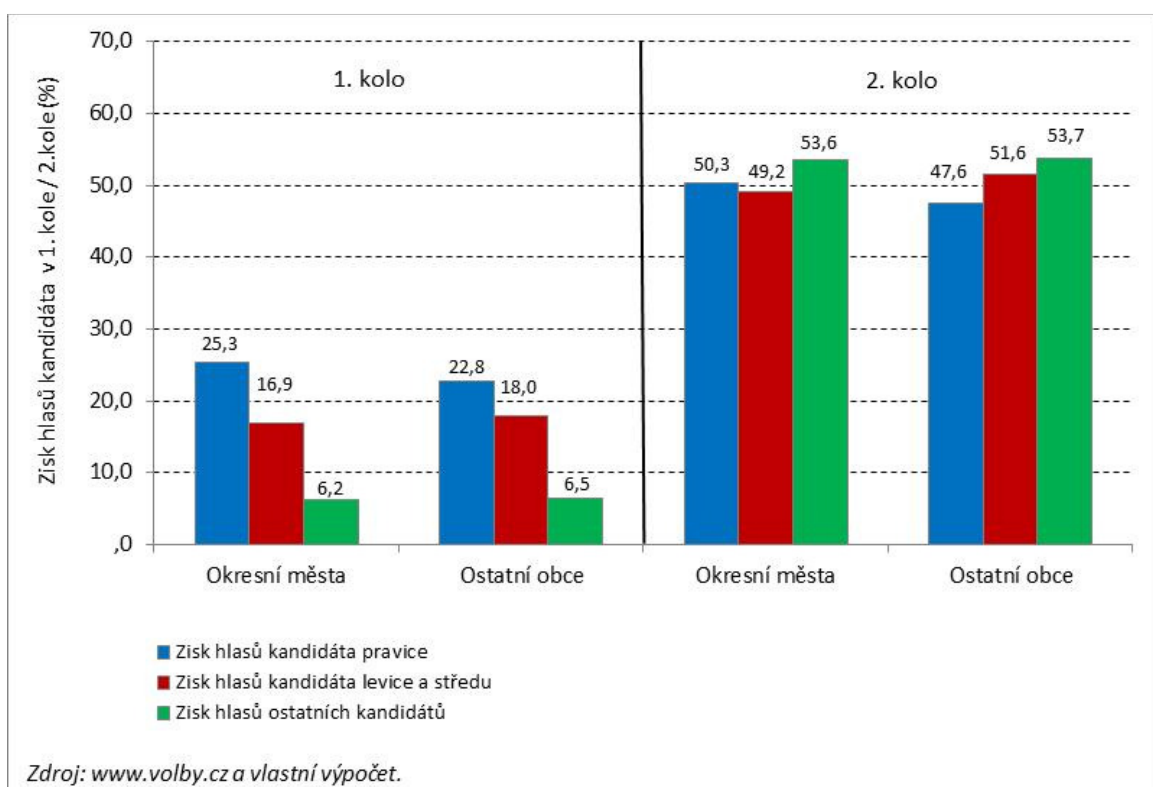
Zisky hlasů pravicových kandidátů představují jednoznačně nejvyšší hodnoty ze sledovaných skupin kandidátů, a to v obcích všech velikostí. Oproti kandidátům středolevicových stran si v klasických volebních obvodech průměrně připisují vyšší zisky hlasů o 5,9% bodů (viz graf 17).

Graf 17. Průměrné zisky hlasů kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Rozdíly mezi zisky kandidátů pravice a středo-levice přitom narůstají s velikostí obce, konkrétně v obcích s 5000 a více voliči s tím, že nejvíce markantní jsou ve čtyřech největších městech ČR. V městských volebních obvodech tak pravicoví kandidáti získávají od voličů vůbec nejvyšší podporu v průměrné výši 27,7 % hlasů, zatímco středo-levicoví kandidáti oproti klasickým volebním obvodům ztrácí. Rozdíl v získaných hlasech mezi nimi dosahuje až na 13,9% bodů. V nejmenších obcích je tendence zcela opačná. Pokles zisků pravicových kandidátů a současný nárůst hlasů pro středo-levicové kandidáty snižuje rozdíl na 3,2% bodů. Klasifikace obcí dle velikosti zřetelně ukazuje na rozdílnosti ve volební podpoře vycházející z různě velkých sídel. Ačkoli pravicoví kandidáti drží prvenství i v těch nejmenších obcích, je evidentní, že venkov je relativně více nakloněn podpoře kandidátů středových a levicových stran. Naopak voliči z větších měst preferují častěji kandidáty nominované stranami z pravé části politického spektra.

Graf 18. Průměrné zisky hlasů kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra v prvním a druhém kole dle okresních měst v % (1996–2012)

Obdobné tendence vyplývají i při rozdělení obcí podle toho, zda v minulosti plnily funkci okresního města či nikoli. Pravicoví kandidáti si udržují nejvyšší zisky hlasů bez ohledu na splnění kritéria okresního města. Nicméně i v tomto případě se ve výši podpory

projevují diference. Podobně jako ve velkých městech se pomyslné nůžky mezi vyšší hladinou získaných hlasů pravicových kandidátů a nižší hladinou hlasů středo-levicových kandidátů rozevírají v okresních městech, kde rozdíl mezi nimi v prvním kole činí 8,4% bodů (viz levou část grafu 18). Mimo okresní města se rozdílnosti mezi kandidáty navzájem si opoziční politické orientace vyrovnávají a zisky hlasů se přibližují na 4,8% bodů.

Podpora kandidátů pravicových, resp. i středových a levicových stran je ovlivňována prostředím, ve kterém soutěží o hlasy voličů, a liší se v závislosti na velikosti obcí i jejich významu v regionu volebního obvodu. S rostoucí velikostí obcí stoupá náklonnost voličů k podpoře kandidátů pravicových stran. Středové a levicové strany naopak větší podporu získávají z obcí s malým počtem obyvatel. Prostředí venkova a malých měst nepreferuje ve shodné míře pravicové strany, neboť je obecně v porovnání s velkými městy zpravidla zatíženo horšími socioekonomickými podmínkami, např. vyšší mírou nezaměstnanosti, nižšími životními standardy, ale i nižším podílem vysokoškolsky vzdělaných lidí apod. Tato tendence, prokázaná pro volby do PS PČR [Řeháková 1999: 321, 331], je na základě předchozích zjištění platná i pro volby do Senátu. Podobnost mezi sněmovními a senátními volbami opět naznačuje, že se taktika výběru kandidátů příliš neliší. Politická strana, její zakotvenost a zařazení na pravolevé ose politického spektra se jeví jako významný faktor rozhodování voličů, který limituje vliv individuality kandidátů.

Analýza druhého kola voleb

Úspěšnost, kterou pravicoví kandidáti vykazují v prvním kole voleb, v obdobném rozsahu ve druhých kolech již neopakují. Ve většině případů totiž kandidáti pravice neuspěli a nad 129 vítězi převážilo 142 poražených (viz tabulku 18). Středoví a levicoví kandidáti naopak zaznamenávají vyrovnanou celkovou bilanci o 138 vítězích a poražených. Při základním rozdělení výsledků druhých kol vyplývá, že v městských volebních obvodech dokážou pravicoví kandidáti svoje vedoucí postavení udržet, když z 66 volebních soubojů vyšly vítězně dvě třetiny kandidátů. V klasických volebních obvodech ale dominují středo-levicové strany, kterým se podařilo získat nadpoloviční většinu z 230 mandátů, o něž se v rámci druhých volebních kol soutěžilo. Nejvyšší úspěšnosti přitom dosahují kandidáti ostatních stran mimo PS PČR, kteří se ovšem do druhých kol probjovali ve velmi nízkém počtu.

Tabulka 18. Přehled vítězů a poražených druhého kola voleb zařazených dle pravolevé osy politického spektra (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	vítěz		poražený		vítěz		poražený		vítěz		poražený	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
pravických stran ODS, ODA, US-DEU, TOP09	85	37,0	116	50,4	44	66,7	26	39,4	129	43,6	142	48,0
levicových a středových stran ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SZ, VV	123	53,5	103	44,8	15	22,7	35	53,0	138	46,6	138	46,6
ostatních stran	22	9,6	11	4,8	7	10,6	5	7,6	29	9,8	16	5,4
Celkem	230	100	230	100	66	100	66	100	296	100	296	100

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: včetně vítězů zvolených v prvním kole voleb:

v klasických volebních obvodech + 1 vítěz levicových a středových stran a 1 vítěz ostatních stran,

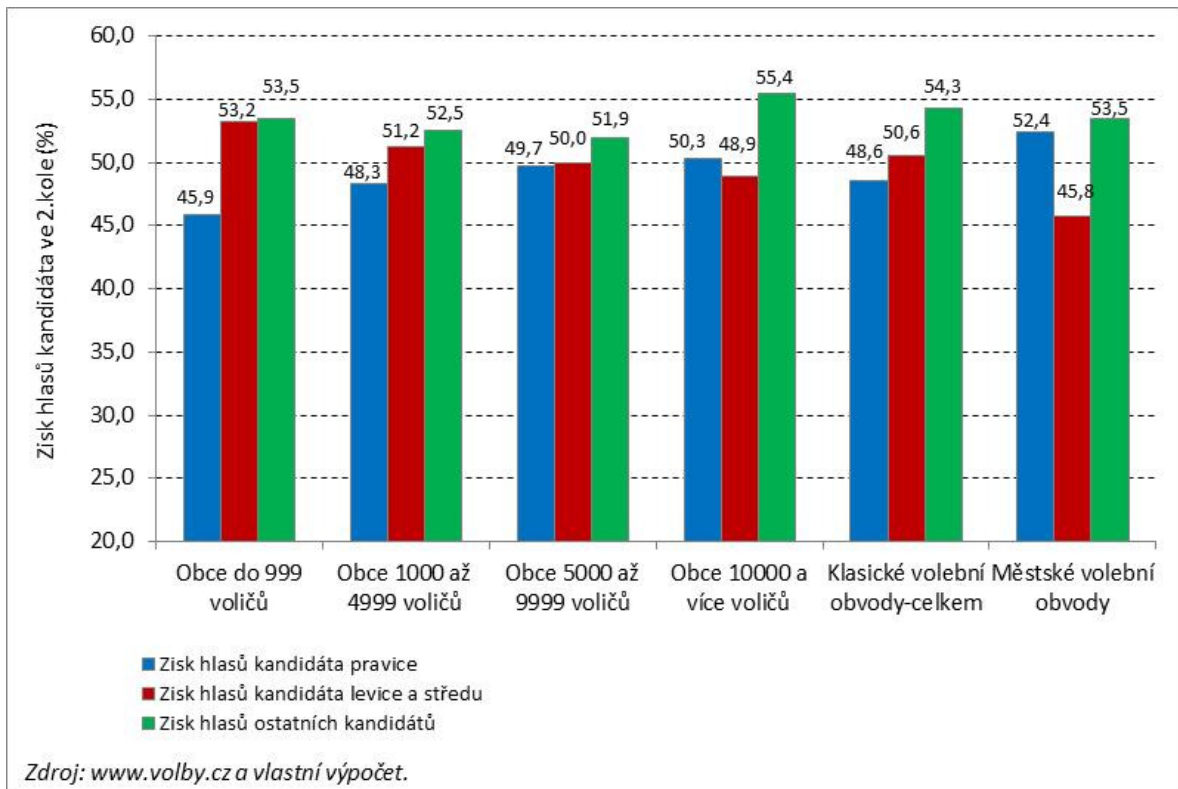
v městských volebních obvodech + 5 vítězů pravických stran, 1 vítěz levicových a střed.stran a 1 vítěz ostat. stran.

Průměrné zisky hlasů odpovídají celkové úspěšnosti skupin kandidátů ve volbách. V klasických volebních obvodech, kde pravíkoví kandidáti častěji než vítězství utržili porážku, dosahují průměrně 48,6 % hlasů (viz graf 19). Naopak u středo-levicových kandidátů, kteří častěji dosáhli vítězství než prohry, se průměrný zisk hlasů pohyboval nad 50% hranicí. Zohlednění velikostních kategorií obcí prakticky potvrzuje tendence z prvního kola. Pravickým kandidátům roste podpora s rostoucí velikostí obce a naopak. V případě středo-levicových kandidátů platí mezi získanými hlasy a velikostí obce nepřímá úměra, tzn. jejich podpora roste s klesající velikostí obce. Tento jev demonstrují získané hlasy ve městech s 10 000 a více voliči, ve kterých kandidáti pravice překračují 50% hranici hlasů, ačkoli celkově jejich zisky k této hladině nedosahují. Kandidáti opozičního bloku dostávají v těchto velkých městech podporu „pouze“ 48,9 % hlasů, která je naopak pod průměrem jejich zisku. Analogicky prvnímu kolu se rozdílnosti ve volební podpoře nejvýrazněji projevují v městských volebních obvodech, resp. ve čtyřech největších městech ČR. Vyšší podpora pravice je evidentní již z počtu získaných mandátů senátorů, kterými se stávají téměř třikrát častěji než středo-levicoví kandidáti. K vyrovnání podpory mezi pravíci a středo-levici dochází v obcích s 5000 až 9999 voliči.

Pravíkoví kandidáti se prosazují nad středo-levicovými kandidáty i v okresních městech, kde získávají nadpoloviční podporu. V neokresních obcích se jim ale dostává o 4% body hlasů méně a své pozice si střídají (viz pravou část grafu 18).

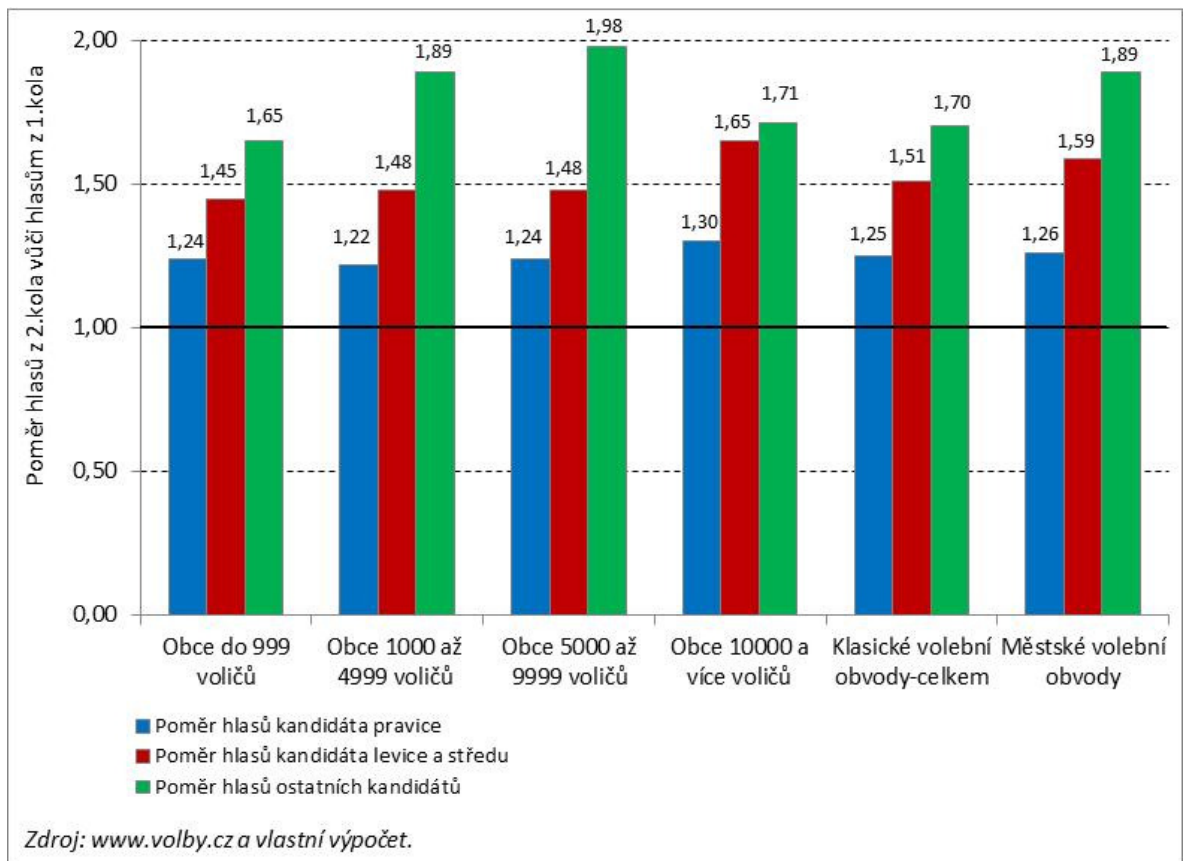

Graf 19. Průměrné zisky hlasů kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra ve druhém kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Nejvyšší podpory ve druhých kolech se dostává kandidátům ze skupiny stran ostatních, tzn. politickým subjektům bez zkušenosti s činností v PS PČR či nezávislým kandidátům, a to ve všech typech obcí včetně okresních měst. Velmi nízká frekvence jejich přítomnosti ve druhých kolech napovídá, že vliv etablované politické strany (bez ohledu na její zařazení na pravolevé ose politického spektra) na úspěšnost kandidátů není zanedbatelný. Na druhou stranu výsledky ukazují, že tento vliv není nezbytný. Výsledky opakovaně naznačují, že tito kandidáti k sobě ve druhém kole dokáží efektivněji „přitáhnout“ další voliče a získat vyšší počty hlasů, které v průměru dosahují na 54,3 % v klasických volebních obvodech a 53,5 % v městských obvodech. Jejich podpora se oproti prvnímu kolu rozšiřuje průměrně o 70 % v klasických volebních obvodech a dokonce o 89 % v městských volebních obvodech (viz graf 20). Nejúspěšnější jsou v obcích o 5000 až 9999 voliči, kde získávají téměř dvojnásobek hlasů oproti prvnímu kolu.

Graf 20. Poměr absolutního počtu získaných hlasů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola u kandidátů zařazených dle pravolevé osy politického spektra dle velikostní kategorie obcí/ volebních obvodů (1996–2012)

Z hlediska nárůstu hlasů mezi prvním a druhým kolem se nejméně daří pravicovým kandidátům, kteří si ve druhých kolech pořádaných v klasických volebních obvodech připisují navíc průměrně čtvrtinu hlasů. Lepší odezvu od voličů dostávají jen ve větších městech s 10 000 a více voliči, ale už nikoli v obvodech zahrnujících území čtyř největších měst ČR.¹⁶⁷ O poznání lépe si vedou středo-levicoví kandidáti s průměrně o polovinu vyššími zisky hlasů z kola prvního. V nečekané intenzitě jsou schopni oslovit voliče i ve velkých městech a městských volebních obvodech, v nichž získávají o 65 %, resp. o 59 % hlasů více než v prvních kolech. Vzhledem k tomu, že většina soubojů druhého kola probíhá mezi pravicovým a levicovým kandidátem, příp. mezi pravicovým a středovým kandidátem, jeví se kandidáti pravice jako ti obtížněji přijatelní pro voliče, kteří se

¹⁶⁷ Nižší nárůst hlasů ve druhém kole oproti kolu prvnímu neznamená prohru kandidáta, ale ukazuje na nižší schopnost kandidáta rozšířit svůj elektorát a zvýšit počet získaných hlasů. Pokud ovšem kandidát získá vysokou podporu již v prvním kole, může zvítězit i bez zisku dalších hlasů, příp. i s nižším počtem hlasů, než získal v prvním kole voleb.

rozhodnou zúčastnit se hlasování ve druhém kole voleb. Ať už jsou to voliči, jejichž kandidát do druhého kola nepostoupil, či v prvním kole vůbec nehlasovali. Jelikož druhá kola senátních voleb jsou zpravidla postižena propadem volební účasti, dalším faktorem menšího nárůstu hlasů může být nižší stupeň disciplinovanosti voličů pravicových kandidátů a jejich neúčast ve druhých volebních kolech. V případě kandidátů pravice se tedy jako zásadní pro konečné umístění ukazuje přítomnost koncentrovaného elektorátu v regionu volebního obvodu, přičemž počet loajálních voličů pravice musí být natolik velký, aby dokázal překonat násobně vyšší nárůsty hlasů protikandidátů ostatních politických stran.

4.5 DISKVALIFIKUJE VOLEBNÍ SYSTÉM DO SENÁTU KANDIDÁTY KRAJNÍ LEVICE?

Pátá část analýzy dále prohlubuje výzkum týkající se vlivu politické strany na úspěšnost kandidáta ve volbách, tentokrát se zaměřením na levý okraj politického spektra.

Hypotéza 5:

Komunističtí kandidáti jsou jako kandidáti krajní levice volebním systémem diskvalifikováni, a proto jen velmi těžko postupují do druhého kola voleb. Jejich vítězství je limitováno velikostí voličské podpory v daném teritoriu, která se nemění a tak jejich zisky hlasů ve druhém kole stagnují na získaném objemu hlasů z prvního kola voleb.

Pracovní hypotézy:

5.a Kandidáti KSČM se po prvním kole voleb nejčastěji umísťují na třetích a dalších místech výsledkové listiny.

5.b Kandidáti KSČM získávají ve druhém kole voleb přibližně stejný počet hlasů v poměru ke kolu prvnímu.

4.5.a METODA ANALÝZY

K ověření platnosti hypotézy je pozornost směřována přednostně ke kandidátům KSČM. Za účelem komparace jsou sledováni i kandidáti dalších silných parlamentních stran ODS, ČSSD a KDU-ČSL. Porovnání jejich volebních výsledků umožňuje stanovit kritické momenty, které snižují komunistickým kandidátům šanci na úspěch a zisk senátorského mandátu. Proto jsou v rámci prvního kola analyzovány zisky hlasů kandidátů a jejich umístění na výsledkové listině, dále pak zisky hlasů ve druhém kole a nárůst hlasů, resp. poměr hlasů z druhého kola vůči ziskům z kola prvního.

Metoda analýzy je shodná s vyhodnocením dat v rámci první hypotézy, vyjma definovaných skupin kandidátů.¹⁶⁸ Stručně řečeno, zjišťovány jsou průměrné zisky hlasů v procentním vyjádření, které obdrželi kandidáti KSČM a tří výše jmenovaných stran v prvním kole voleb, a to vždy v rámci čtyř velikostních kategorií obcí a v městských volebních obvodech. Následně jsou vyhodnoceny četnosti obsazení předních pozic na

---

¹⁶⁸ První hypotéza pracovala se všemi kandidáty, kteří byli dle volební strany rozčleněni do šesti skupin. Kandidáti ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM vstupovali do analýzy v rámci jedné skupiny silných parlamentních stran. Podrobný výklad metody viz podkapitola 4.1.a.

výsledkové listině po prvním kole voleb. Zjištěné výsledky jsou vyjádřeny procentně a dokumentují, v jakém poměru se kandidáti silných parlamentních stran umísťovali na prvních, druhých, třetích a dalších místech výsledkové listiny, a to opět v každé z definovaných velikostních kategorií obcí.

Ve druhé fázi je testování hypotézy zúženo na okruh kandidátů, jež postoupili do druhého kola voleb. U všech účastníků druhého kola jsou analyzovány poměry zisků hlasů ve druhém kole voleb vůči ziskům hlasů v prvním kole. Data jsou opět tříděna dle velikostních kategorií obcí. Výsledné hodnoty podávají informaci o schopnosti kandidátů navyšovat zisky hlasů ve druhém kole v různě lidnatých obcích a o intenzitě tohoto navýšení.

4.5.b INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Reprezentanti KSČM se účastnili všech 305 prvních kol senátních voleb.¹⁶⁹ Na rozdíl od ostatních politických stran si tak nenechali ujít ani jednu příležitost na získání mandátu senátora. Jejich stoprocentní nasazení v prvních kolech ovšem nenachází odezvu v kolech druhých, do nichž postoupila jen šestina z kandidátů (viz tabulku 19).

Tabulka 19. Přehled kandidátů zařazených dle jejich volební strany (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	1. kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo		1.kolo		2.kolo	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
ODS	231	14,5	180	39,1	72	12,8	61	46,2	303	14,1	241	40,7
ČSSD	229	14,4	134	29,1	72	12,8	35	26,5	301	14,0	169	28,5
KDU-ČSL	132	8,3	49	10,7	37	6,6	7	5,3	169	7,8	56	9,5
KSČM	232	14,6	42	9,1	73	13,0	5	3,8	305	14,2	47	7,9
ostatní	768	48,2	55	12,0	307	54,7	24	18,2	1075	49,9	79	13,3
Celkem	1592	100	460	100	561	100	132	100	2153	100	592	100

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Z hlediska úspěšnosti postupu do druhých kol si komunisté vedou z etablovaných politických stran nejhůře. Z ODS se do druhého kola podařilo postoupit čtyřem pětinám kandidátů, z ČSSD nadpoloviční většině kandidátů a z KDU-ČSL třetině kandidátů. Ačkoli komunistická strana opakovaně získává dostatečnou podporu, která pod pravidly

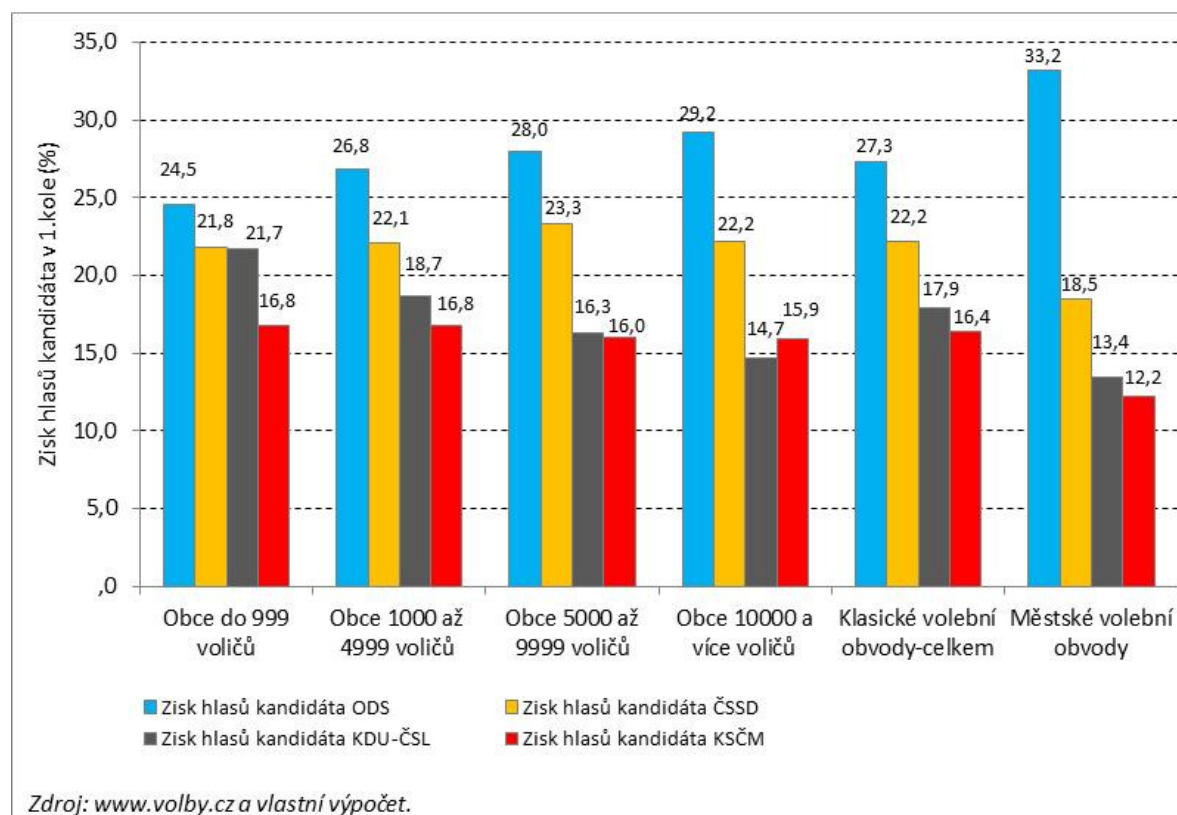
¹⁶⁹ Z 305 kandidátů nominovaných KSČM bylo 270 straníků, 34 bezpartijních a jeden člen SDS.

poměrného systému dostačuje na kontinuální účast komunistů v PS PČR, v rámci dvoukolového většinového systému se prosazují obtížněji. Ze 47 účastníků druhých kol se vítězi dosud stalo devět reprezentantů KSČM, což odpovídá jen 3% úspěšnosti z celkového počtu nominovaných komunistických kandidátů. Podreprezentace kandidátů KSČM koresponduje s předpokladem znevýhodnění reprezentantů antisystémové strany dvoukolovým volebním systémem [Fisichella 1984: 184-185; Sartori 2001: 79-81].

Analyza prvního volebního kola

Volební podpora komunistických kandidátů dosahuje v klasických obvodech průměrně 16,4 % hlasů. Napříč velikostními kategoriemi obcí se jejich zisky hlasů liší jen minimálně (viz graf 21). Vyrovnanou podporou se podobají druhé levicové straně ČSSD, jejíž kandidáti si ovšem připisují průměrně vyšší počty hlasů. Nejméně úspěšní jsou kandidáti KSČM v obvodech na území čtyř největších měst ČR, kde si připisují jen 12,2 % hlasů. V městských volebních obvodech se ovšem poklesu hlasů neubrání ani kandidáti ČSSD a KDU-ČSL, protože si zde dominantní postavení drží pravicoví občanští demokraté.

Graf 21. Průměrné zisky hlasů kandidátů silných parlamentních stran v prvním kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Kandidáti KSČM se v ziscích hlasů standardně drží až na čtvrtém místě. Jedinou výjimku představují města s 10 000 a více voliči, kde je ovšem jejich posun způsoben výrazným propadem zisků kandidátů KDU-ČSL, kteří jsou atraktivní především pro voliče z venkova a jejichž podpora s růstem velikosti obce poměrně rapidně klesá. Zisky komunistických kandidátů ukazují na relativně rovnoměrně rozložený elektorát, který je ovšem limitován přibližně 16 % voličů, k evidentnímu poklesu zisků hlasů KSČM dochází až ve čtyřech největších městech. Tendence růstu podpory KSČM s klesající velikostí obce, která byla zjištěna ve sněmovních volbách [Řeháková 1999: 320, 331], se tedy ve volbách do Senátu tak jednoznačně neprojevuje.

Zjištěné průměrné zisky hlasů kandidátů KSČM odpovídají jejich umístění po prvním kole voleb. Napříč všemi kategoriemi obcí se totiž nejčastěji umísťují na třetích a dalších pozicích, první a druhá místa pak obsahují s výrazně nižší frekvencí (viz tabulku 20) [srov. Lebeda 2011: 254]. Takové rozložení četnosti umístění je vzhledem k volebnímu mechanismu krajně nevýhodné.

Tabulka 20. Přehled četnosti umístění kandidátů zařazených dle jejich volební strany na prvních, druhých a třetích místech výsledkové listiny dle velikostní kategorie obce v % (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody z nich obce s počtem voličů												Městské volební obvody		
	do 999			1000 až 4999			5000 až 9999			nad 10000			1.	2.	3.
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.			
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
ODS	32,9	27,2	19,3	40,6	27,0	18,1	48,4	25,5	14,8	52,7	25,9	10,9	51,8	24,8	16,0
ČSSD	25,2	28,9	24,2	23,3	31,6	23,8	22,6	35,8	22,3	20,6	30,2	26,5	21,6	35,3	22,8
KDU-ČSL	12,7	11,1	9,7	9,4	9,7	9,0	5,9	8,9	10,5	2,4	5,6	8,7	6,8	10,1	11,1
KSČM	13,0	21,3	27,3	10,0	18,3	29,6	6,2	17,2	32,8	7,7	20,1	30,4	9,7	15,6	27,8
ostatní	20,3	20,0	30,8	17,3	14,7	21,1	16,9	12,9	20,2	16,7	18,5	23,5	12,2	18,9	30,3
N (počet obcí v dané kategorii)	18764			2863			372			378			1401		

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Sloupcová procenta přesahují 100 % při umístění dvou a více kandidátů v jedné obci na stejném místě výsledkové listiny.

1., 2., 3. = umístění na prvním, druhém, třetím místě v obci dané kategorie.

Omezení podpory KSČM je do jisté míry způsobeno vnímáním strany širokou veřejností. Vedle pozitivní identifikace věrného voličského jádra mají ke KSČM silně negativní vztah především voliči pravice a středu [Vlachová 2003: 501]. Nižší zisky hlasů rovněž ovlivňuje rozštěpení levice mezi ČSSD a KSČM, které do voleb nominují vlastní kandidáty, resp. soupeře bojující o hlasy levicových voličů. Zatímco na pravici prozatím

vyniká jediná silná strana, podpora levicových voličů se dělí mezi sociální demokraty a komunisty.

Analýza druhého volebního kola

Kandidáti KSČM, kterým se podařilo proniknout do druhého kola, ve většině případů prohrávají. Ze 47 účastníků druhých kol byla úspěšná pětina, takže do Senátu bylo zvoleno celkem devět komunistických reprezentantů (viz tabulku 21). Žádný z nich přitom nevzešel z obvodů na území Hlavního města Prahy či statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně. Výrazně odlišná je situace levicové sociální demokracie, jejíž kandidáti se stali vítězi v 91 případech z celkových 169 kandidátů účastnících se druhého kola. Četnost sociálnědemokratických vítězů naznačuje, že kandidáti ČSSD těží z neúspěchů KSČM a připisující si podporu levicových voličů, jejichž kandidát do druhého kola nepostoupil.

Tabulka 21. Přehled vítězů a poražených druhého kola voleb zařazených dle jejich volební strany (1996–2012)

Kandidáti	Klasické volební obvody				Městské volební obvody				Celkem			
	vítěz		poražený		vítěz		poražený		vítěz		poražený	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
ODS	66	28,7	114	49,6	37	56,1	24	36,4	103	34,8	138	46,6
ČSSD	81	35,2	53	23,0	10	15,2	25	37,9	91	30,7	78	26,4
KDU-ČSL	33	14,3	16	7,0	3	4,5	4	6,1	36	12,2	20	6,8
KSČM	9	3,9	33	14,3	0	0	5	7,6	9	3,0	38	12,8
ostatní	41	17,8	14	6,1	16	24,2	8	12,1	57	19,3	22	7,4
Celkem	230	100	230	100	66	100	66	100	296	100	296	100

Zdroj: *www.volby.cz, vlastní výpočet.*

Poznámka: včetně vítězů zvolených v prvním kole voleb:

v klasických volebních obvodech + 1 vítěz ČSSD a 1 vítěz ostatních stran,

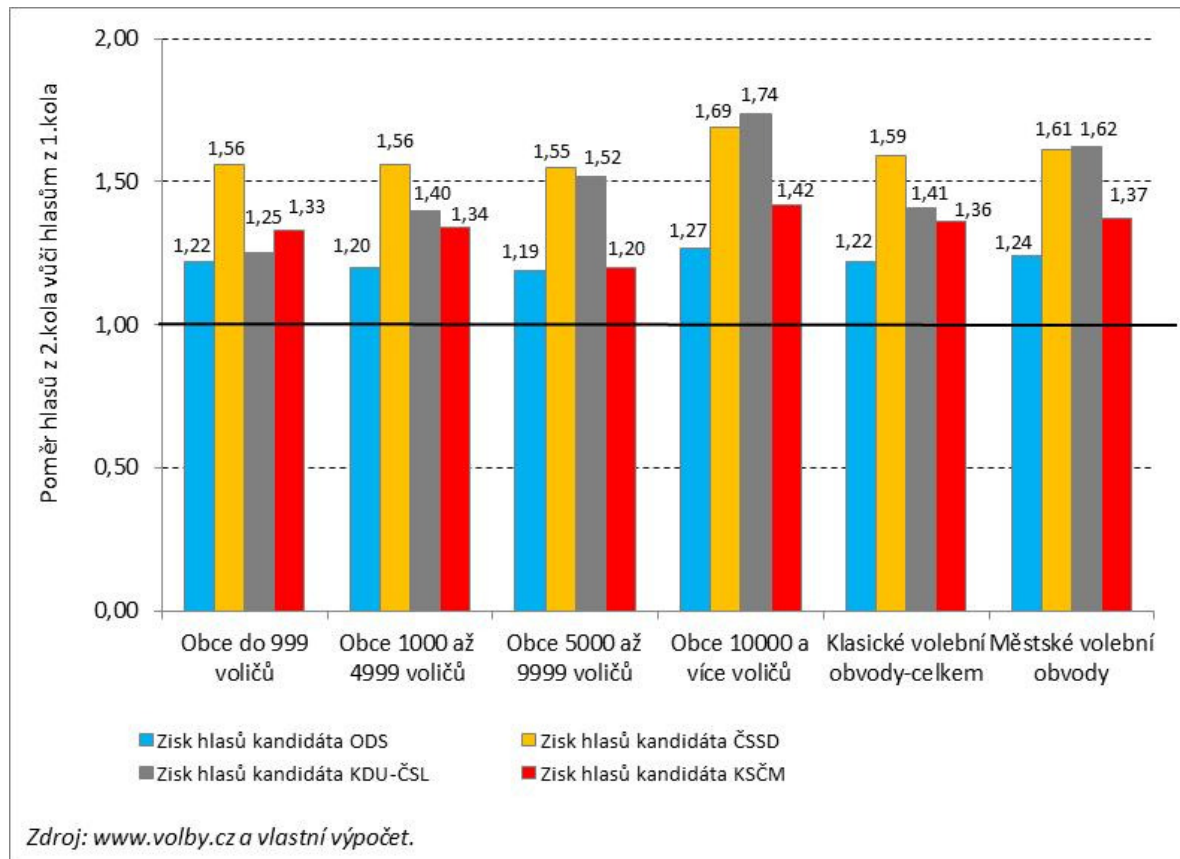
v městských volebních obvodech + 4 vítězové ODS, 1 vítěz KDU-ČSL a 2 vítězové ostatních stran.

Vyhodnocení poměrů získaných hlasů v druhém kole vůči kolu prvnímu přináší zajímavá zjištění. Je ale třeba připomenout, že míra nárůstu hlasů neindikuje celkovou úspěšnost či prohru kandidáta, neboť je ovlivňována počtem hlasů získaných v prvním kole voleb a také mírou volební účasti v obou kolech. Přesto je z výsledků evidentní, že kandidáti KSČM, kteří jsou schopni postoupit do druhého kola voleb, dokáží navyšovat počty hlasů průměrně o 36 %, resp. 37 % v porovnání s prvním kolem (viz graf 22). Nadprůměrně si vedou ve městech s 10 000 a více voliči, kde si připisují více než dvě pětiny hlasů oproti prvnímu kolu. Tato města se zdají být pro komunistické kandidáty

nejvýhodnějším zdrojem dalších voličů, kteří se stávají „nadstavbou“ jejich pevného voličského jádra.

Graf 22. Poměr absolutního počtu získaných hlasů kandidátů z druhého kola vůči hlasům z prvního kola dle velikostní kategorie obcí/ volebních obvodů (1996–2012)

Schopnost kandidátů KSČM rozšiřovat elektorát ale kolísá v závislosti na stranické příslušnosti jejich protikandidátů. Druhá kola s přítomností kandidáta KSČM z většiny 29 případů probíhala na formátu souboje s pravicovým kandidátem ODS. Pokud levicový kandidát KSČM čelil pravicovému občanskému demokratovi, pak si průměrně připisoval o polovinu hlasů více než v prvním kole voleb. Na jejich stranu se pravděpodobně přiklání levicový elektorát ČSSD, který před kandidátem pravice preferuje kandidáta umístěného v levé části politického spektra bez ohledu na to, že se jedná o krajní pól osy. Zároveň si patrně připisují protestní hlasy, které jim odevzdávají nespokojení voliči. Jiná situace nastává, když proti sobě ve druhém kole stojí dva levicoví kandidáti.¹⁷⁰ Proti soupeřům nominovaným sociální demokracií se kandidáti KSČM prosazují mnohem obtížněji a

¹⁷⁰ Souboj kandidátů KSČM a ČSSD se odehrál celkem ve 13 druhých kolech.

prakticky stagnují na počtu hlasů z prvního kola voleb.¹⁷¹ Kandidáti ČSSD jsou pro středové voliče, příp. pravicové voliče evidentně přijatelnější. V tomto případě se pravděpodobně negativní volba otáčí proti kandidátům KSČM ve prospěch umírněnější sociální demokracie.

---

¹⁷¹ U kandidátů KSČM, jejichž soupeřem jsou ve druhém kole kandidáti ČSSD, dosahuje poměr zisků hlasů z druhého kola vůči prvnímu kolu pouze na hodnotu 1,01.

4.6 PROSPĚLA BY KANDIDÁTŮM ODS ZMĚNA VOLEBNÍHO SYSTÉMU NA JEDNOKOLOVÝ?

Poslední část výzkumu se soustředí na specifika kandidatury reprezentantů nejsilnější pravicové strany v ČR¹⁷² a míru jejich konformity s pravidly absolutně většinového systému se dvěma koly.

Hypotéza 6:

Nárůst hlasů pro pravicové kandidáty ODS napříč volebním obvodem ve druhém kole není natolik silný, aby stačil k celkovému vítězství. K vyšším ziskům senátních křesel by jim dopomohlo nastavení relativně většinového volebního systému, který probíhá rovněž v jednomandátových obvodech, ale pouze v jednom volebním kole.

Pracovní hypotézy:

6.a Kandidáti ODS se po prvním kole voleb umísťují nejčastěji na prvních místech výsledkové listiny.

6.b Kandidáti ODS nejsou schopni ve druhém kole voleb efektivně navýšit počet hlasů z prvního kola tak, aby překonali svého soupeře a získali senátorský mandát.

4.6.a METODA ANALÝZY

Na rozdíl od předchozí kapitoly se pozornost otáčí do pravé části stranického spektra a primárně se orientuje na kandidáty ODS. Metoda analýzy je prakticky identická se způsobem ověřování páté hypotézy, resp. první hypotézy s odlišně definovanými skupinami kandidátů.¹⁷³ Ověření hypotézy je založeno na vyhodnocení průměrných zisků kandidátů ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM v procentním vyjádření v prvním kole voleb a četnosti obsazení prvních, druhých a třetích míst, a to vždy v rámci čtyř velikostních kategorií obcí a v městských volebních obvodech. Pro druhá volební kola jsou rovněž zjišťovány průměrné zisky hlasů kandidátů ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM v procentním vyjádření a dále poměry zisků hlasů ve druhém kole vůči ziskům v prvním kole. Výsledky jsou opět kontrolovány velikostními kategoriemi obcí.

---

¹⁷² Aktuální politický vývoj destruuje ODS jako hlavní sílu na pravici, což je patrné již z výsledků senátních voleb 2012 a především z výzkumů volebních preferencí po pádu vlády premiéra Petra Nečase. Je velkou otázkou, zda po příštích volbách do PS PČR bude ještě možné označovat občanské demokraty za nejsilnější pravicovou stranu.

¹⁷³ Pátá a šestá hypotéza, na rozdíl od první hypotézy, detailně analyzují kandidáty čtyř nejsilnějších parlamentních stran zvlášť. Podrobný výklad metody viz podkapitulu 4.5.a.

4.6.b INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Politická strana ODS nominovala do prvních kol celkem 303 kandidátů,¹⁷⁴ čímž drží po KSČM druhou příčku v četnosti nasazování kandidátů do voleb. Její kandidáti absentovali jen jednou v klasických volebních obvodech a jednou v městských obvodech.¹⁷⁵ Do druhých kol kandidáti ODS vstupují s nejvyšší úspěšností ze všech politických stran a hnutí, postoupit se totiž podařilo čtyřem pětinám z účastníků prvního kola (viz tabulku 19).

Analýza prvního volebního kola

Průměrné zisky hlasů kandidátů ODS se drží ve všech velikostních kategoriích obcí na suverénně nejvyšších hodnotách. V klasických obvodech získávají průměrně 27,3 % hlasů (viz graf 21). Na mikroúrovni volebního obvodu se projevuje tendence růstu volební podpory s růstem velikosti obce. Zatímco v nejmenších obcích s maximálně 999 registrovanými voliči si občanští demokraté připisují 24,5 % hlasů, ve velkých městech s 10 000 a více voliči jsou jejich zisky o 4,7% bodů vyšší. Nápadně nejvyšší podporu získávají od voličů v městských volebních obvodech, jež průměrně dosahuje 33,2 % hlasů. Zvýšená náklonnost voličů k ODS ve větších městech koresponduje se zjištěným trendem volebního chování v rámci voleb do PS PČR [Řeháková 1999: 321].

Dominantní postavení kandidátů ODS v prvních kolech potvrzuje i jejich umístění, kterého dosahují napříč všemi kategoriemi obcí. Občanští demokraté nejčastěji ze všech kandidátů obsazují právě první místa na výsledkových listinách s tím, že se opět projevuje tendence přímé úměry s velikostí obce (viz tabulku 20). V nejmenších obcích se umísťují na prvních pozicích ve třetině případů, v obcích střední velikosti přibližně ve dvou pětinách případů a ve velkých městech s 10 000 a více voliči (včetně čtyř největších měst ČR) získávají první místa ve více než polovině případů.

Kandidáti reprezentující v senátních volbách občanskou demokracii tedy v prvních volebních kolech drží vůbec největší podporu, což dokládá jejich bezkonkurenční schopnost postupovat do druhých kol. Tito kandidáti v prvním kole těží pravděpodobně právě z toho, že jsou reprezentanty jediné silné pravicové strany a nemusejí čelit tak výraznému štěpení podpory pravicových voličů, ke kterému dochází v levé části stranického spektra. Ve volbách konaných mezi lety 1996 až 2012 postupovalo do druhého

---

¹⁷⁴ Z celkových 303 kandidátů nominovaných ODS bylo 285 straníků a 18 bezpartijních.

¹⁷⁵ Kandidáti ODS se nezúčastnili voleb v obvodě č. 54 Znojmo v roce 2002 a v obvodě č. 60 Brno-město v roce 1996.

kola hned 170 kandidátů ODS z první pozice. Pokud by namísto dvoukolového systému platila pravidla relativně většinového systému typu *FPTP*, pak by mandát senátora získalo o 67 senátorů více, než se tomu stalo ve skutečnosti. Nutné je ovšem upozornit na nevyvážené výsledky kandidátů ODS v jednotlivých volebních cyklech. Zatímco v prvních ustavujících volbách zaznamenali kandidáti ODS doslova fenomenální úspěch, když po prvním kole postupovalo 93,8 % kandidátů z prvního místa.¹⁷⁶ Velmi úspěšné pro ně byly rovněž volby v letech 2006 a 2008, kdy obsadili tři čtvrtiny prvních míst. Výrazný propad jen na pětinu prvních míst z roku 2000 byl spíše výjimkou, neboť ve volbách z let 1998 a 2002 dokázali postupovat z prvního místa téměř v 50 % případů. Naopak poslední tři volební cykly v řadě se kandidátům ODS stabilně nedaří obsazovat po prvních kolech první místa. Z výsledků voleb 2008 až 2012 tedy vyplývá, že aktuálně by pro ODS nebyla změna volebního systému na jednokolový přínosem, ale naopak nevýhodou.

Analýza druhého volebního kola

Ve druhých kolech už svoji suverenitu kandidáti ODS nepotvrzují. Z 241 kandidátů, kteří se probojovali do druhého kola, nakonec získaly mandát senátora přibližně dvě pětiny z nich (viz tabulku 21). Lépe se občanským demokratům daří v městských volebních obvodech, kde uspělo 61 % z 61 účastníků. V klasických volebních obvodech naopak dokázalo získat nadpoloviční většinu hlasů ze 180 jen 37 % kandidátů.

Z průměrných hodnot získaných hlasů ve druhých kolech je evidentní, že se kandidáti ODS ve většině případů stali poraženými, neboť jejich průměrné zisky hlasů nedosahují 50% hladiny. Jen v městských volebních obvodech, kde dosáhli vyššího počtu vítězství než porážek, se průměrný zisk hlasů kandidátů ODS přehoupl o 1,5% bodu nad 50% hranici (viz graf 23). Podobně jako v prvním kole je patrná tendence poklesu volební podpory s klesající velikostí obce. Při srovnání s kandidáty ostatních silných parlamentních stran, se zcela opačná tendence projevuje u volební podpory kandidátů KDU-ČSL. Naopak kandidáti sociálních demokratů i komunistů si vyjma čtyři největších měst ČR drží velmi vyrovnanou podporu napříč všemi velikostními kategoriemi obcí s tím rozdílem, že kandidáti ČSSD přesahují 50% hranici hlasů a kandidáti KSČM jí zdaleka nedosahují. Jejich zřetelně nižší zisky hlasů v největších městech potvrzující zdejší postavení kandidátů pravicové ODS, které ovšem není tak suverénní jak by se mohlo zdát. Kandidáti KDU-ČSL

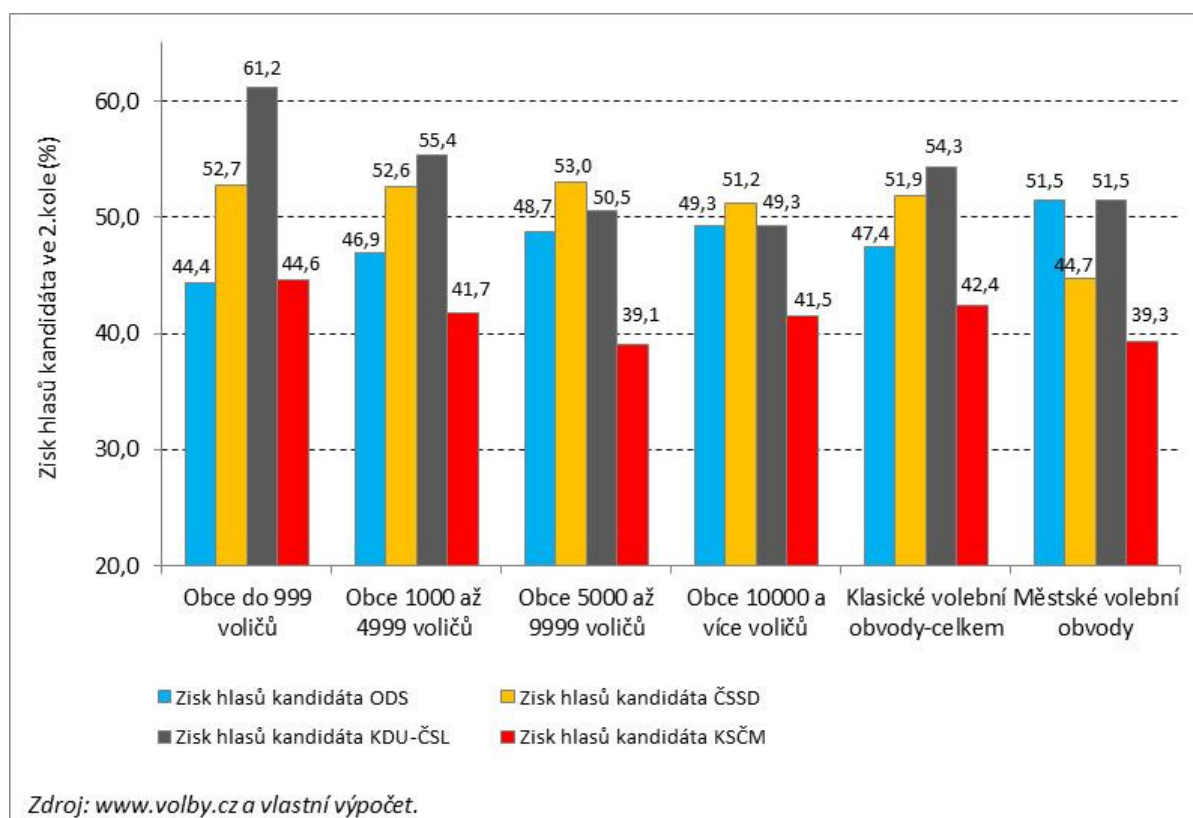
---

¹⁷⁶ Procento obsazení prvních míst kandidáty ODS po prvním kole voleb v jednotlivých řádných volebních cyklech viz přílohu 6.

si průměrně připisují shodných 51,5 % hlasů, kterých se jim dostává především díky vyšší náklonnosti voličů v moravské metropoli Brně.¹⁷⁷

V nárůstu hlasů mezi druhým a prvním kolem kandidáti ODS rovněž nepatří mezi nejméně úspěšnější. Naopak se ve všech typech obcí drží na nejnižších hodnotách ze všech sledovaných parlamentních stran, v klasických volebních obvodech dostávají o 22 % hlasů více, v městských obvodech o 24 % hlasů více (viz graf 22).

Graf 23. Průměrné zisky hlasů kandidátů silných parlamentních stran ve druhém kole dle velikostní kategorie obcí/volebních obvodů v % (1996–2012)

Kandidáti ODS sice získávají relativně vysokou podporu v prvních volebních kolech, ta je ale sama o sobě pro vítězství ve druhém kole nedostatečná. Schopnost rozšířit počty svých voličů je v případě kandidátů ODS limitovaná podobně jako u kandidátů KSČM. To může být ovlivněno tím, že podobně jako KSČM je i ODS politickou stranou, se kterou se pojí nejen silná pozitivní, ale také silná negativní identifikace voličů. Naopak vůči sociální

¹⁷⁷ Průměrná hodnota 51,5 % hlasů je tvořena zisky pouze sedmi kandidátů, kteří se za KDU-ČSL účastnili druhého kola voleb. Srovnání se shodným průměrným ziskem 241 kandidátů ODS je proto třeba hodnotit s opatrností.

demokracii se voliči v takové intenzitě nevyhraňují [Vlachová 2003: 501–502]. Právě tím mohou být kandidáti ODS ve druhém kole poškozeni, neboť jejich nejčastější soupeř ve druhých kolech je pro voliče obecně přijatelnější. Proto se patrně kandidátům ODS nedaří navýšit voličskou podporu v takové míře jako kandidátům sociálních demokratů, kteří navíc snadněji rozšiřují okruh svých voličů o disciplinovaný levicový elektorát KSČM.

5. SYNTÉZA POZNATKŮ Z DÍLČÍCH ANALÝZ

Absolutně většinový systém se dvěma koly, prostřednictvím kterého jsou voleni členi Senátu PČR, se projevuje jako volební mechanismus zvýhodňující kandidáty silných politických stran s dostatečně širokým stranicky identifikovaným elektorátem na celostátní či na regionální úrovni. Důkazem toho jsou čtyři pětiny vítězných kandidátů z celkového počtu 296 dosud volených senátorů, kteří byli nominováni politickými stranami ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, což jsou etablované strany opakovaně získávající zastoupení v PS PČR. Volební systém s uzavřeným druhým kolem ovšem zároveň nevyklučuje úspěch kandidátů slabších politických stran a hnutí s koncentrovanou voličskou podporou v oblasti volebního obvodu a umožňuje zvítězit i kandidátům na politických stranách nezávislým. Absence podpory silné politické strany automaticky neznamená neúspěch, ačkoli v praxi není četnost takových případů vysoká. Kandidáti, které nominovaly malé politické strany bez zkušenosti s činností v PS PČR nebo kteří kandidovali jako nezávislí, se stali vítězi jen v necelých 8 % případů. Z hlediska celkové volební podpory si tyto kandidáti připisují průměrně jen zlomky zisků hlasů, kterých se dostává kandidátům silných politických stran. Nicméně v porovnání s náklonností voličů, kterou těmto stranám vyjadřují ve sněmovních volbách, se jejich zisky nejeví jako zanedbatelné, ale naopak jako relativní úspěch. V prvních kolech tak patrně část voličů podporuje svým hlasem nejvíce preferovaného kandidáta, tzn. volí svobodněji. Jednomandátové volební obvody k tomu ponechávají určitý prostor pro vyniknutí osobnosti kandidátů, které nepopírá ani mechanismus druhého volebního kola, jež kandidáty malých stran či nezávislé nijak nepenalizuje. Naopak se v něm zdají být úspěšnější než kandidáti etablovaných politických stran. Patrně díky své nevyhraněnosti si vedou lépe v rozšiřování počtu voličů, pro které se jeví jako přijatelnější varianta oproti stranicky vyprofilovanému kandidátovi.

Při dominantním vlivu politické strany na úspěšnost kandidáta není snadné stanovit míru personalizace voleb a její dopad na volební výsledky. Snad jen v případě nezávislých kandidátů a kandidátů malých politických stran se lze domnívat, že se dokáží prosadit a oslovit voliče primárně prostřednictvím svých osobnostních kvalit. Z jednoduché statistiky nízkého počtu nezávislých senátorů a senátorů malých politických stran lze vyvodit, že sama osobnost kandidáta se na vítězství významně podílí jen ve výjimečných případech. Zároveň ovšem není možné přijmout tvrzení, že by kandidáti silných politických stran vítězili výhradně díky hlasům jejich disciplinovaného elektorátu a na jejich osobnostních

charakteristikách a zkušenostech vůbec nezáleželo. V případě odhlédnutí od politických stran se některé vlastnosti kandidátů prokazují jako relevantní prediktory postupu do druhého kola, popř. celkového vítězství, u jiných se významná role neprojevuje. Žádnou z analyzovaných individuálních charakteristik není možné považovat za rozhodující, přesto některé z nich zřetelně zvyšují šance na úspěch. Mezi ně se řadí zejména profese kandidáta a jeho politické zkušenosti, ve velmi omezené míře nejvyšší dosažené vzdělání.

K celkovému vítězství jsou nejvíce zvýhodněni kandidáti s profesí zákonodárce, politika, starosty či primátora. Lepší předpoklady zvítězit mají zejména kandidáti, kteří se mohou „pochlubit“ dosavadními zkušenostmi s působením na postu senátora či s řízením ministerstva. Nižší, přesto významný profit přispívající k vítězství představují také zkušenosti s funkcí obecního či krajského zastupitele. Je třeba zdůraznit, že nejvyšší šance na postup do druhého kola u senátorů usilujících o obhajobu svého mandátu, je limitována jen malým rozdílem šancí na vítězství a na porážku ve druhém kole. Mírně zvýhodněni jsou také lékaři, jejichž profese je veřejností dlouhodobě uznávána jako vysoce prestižní. Stran nejvyššího dosaženého vzdělání lze jistou roli přisoudit pouze dosažení doktorského titulu, které ale působí v kandidátův neprospěch. Věk nemá na volební výsledek prakticky žádný vliv. Naopak zásadní se ukázala nominace kandidáta jednou z nejsilnějších politických stran.

Vliv na rozhodování voličů mají krom výše zmíněných i další dvě charakteristiky kandidátů – mediální známost a trvalé bydliště. V prvních volebních kolech dosahují vyšších zisků hlasů takoví kandidáti, jejichž jméno se v době předvolební kampaně častěji vyskytuje v médiích. Především se jedná o kandidáty ve volebních obvodech s dominantním zastoupením malých obcí a měst. V prostředí převážně venkovského charakteru se zprávy v médiích (hlavně ve formě novinových článků) jeví jako relevantní zdroj informací o tamních kandidujících. V městských volebních obvodech platí vztah přímé úměry mezi počtem mediálních zpráv a zisky hlasů pro kandidáty v poněkud omezené formě. Vyšší informovanost a známost mezi voliči, resp. větší počet mediálních zpráv tedy zvyšují šanci kandidáta na postup do dalšího volebního kola. Ve druhých kolech se však ani mediální známost kandidátů neprojevuje jako rozhodující ukazatel vítězství. Postavení kandidáta ve volebním obvodě je ovlivňováno ještě jednou charakteristikou, kterou představuje jeho trvalé bydliště. Skutečnost, že kandidát usiluje o mandát senátora ve volebním obvodě, kde má zároveň registrované trvalé bydliště, se ukazuje jako další

významný atribut úspěšnosti. U všech domácích kandidátů se potvrzuje, že získávají nejvíce hlasů v obci svého bydliště s tím, že jejich zisky se vzdáleností od této obce postupně klesají. Zároveň platí, že významnost sousedského efektu upadá s rostoucí velikostí domácí obce. V nejvyšší míře domácí kandidáty „oceňují“ voliči z venkovských obcí. Typickým jevem u vítězných kandidátů je pozvolnější pokles zisků hlasů s narůstající vzdáleností od domácího prostředí. Vyšší zisky hlasů od voličů ze vzdálenějších obcí se pak jeví jako klíčové pro zisk postu senátora.

Z hlediska politických stran jsou v senátních volbách upřednostňována silná politická uskupení. Jejich zvýhodnění ve volbách ale nemá všeobecnou platnost. Volební systém s uzavřeným druhým kolem se ukazuje jako nevýhodný pro takové politické strany, ke kterým mají voliči kromě pozitivního i silný negativní vztah. Limitovaný okruh voličů a malá schopnost rozšířit jeho řady jsou především ve volebním souboji druhého kola vysoce nevýhodné. S těmito problémy se v rámci senátních voleb potýkají především dvě politické strany, které si udržují stabilní zastoupení v PS PČR. První z nich představuje nejsilnější pravicová strana ODS. Ačkoli v prvním kole je díky svému širokému a relativně rovnoměrně rozvrstvenému elektorátu schopna umístit se s nejvyšší četností na prvních místech, ve druhých kolech již dominantní postavení ztrácí. Vyhraněnost strany a její negativní vnímání části voličů je kandidátům ODS na škodu a má neblahý vliv na schopnost rozšířit ve druhém kole počty voličů. Tuto skutečnost demonstruje 170 kandidátů nominovaných ODS, kteří vstupovali do soubojů druhého kola z prvního místa, a dalších 71 postupujících z druhého místa, ze kterých se senátory stalo 103 kandidátů. I přesto zůstává ODS z hlediska celkového počtu zvolených senátorů nejúspěšnější stranou. Dvoukolovým systémem je penalizována zejména KSČM, kterou vnímá část voličů jako dosud nereformovanou stranu spojenou s minulým režimem. Její elektorát je proto omezený a ve většině případů počet získaných hlasů dostačuje až na třetí a další místa na výsledkových listinách. Proto se jejím kandidátům daří jen ve výjimečných případech proniknout do druhého kola, což koresponduje s předpokládanou vlastností dvoukolových systémů redukovat zastoupení antisystémových politických stran. Zatímco díky poměrnému volebnímu systému získává KSČM ve sněmovních volbách relativně vysoký počet poslaneckých mandátů, je zastoupení komunistů v druhé parlamentní komoře při srovnatelném procentuálním zisku mizivé. U postupujících 47 komunistických kandidátů se však oproti očekávání ukázalo, že jsou schopni rozšiřovat ve druhém kole svůj elektorát. S větší intenzitou navyšují počty voličů, pokud čelí protikandidátovi

nominovanému ODS. Za formátu druhého kola s účastí pravicového a komunistického kandidáta, je patrně alespoň část elektorátu sociálních demokratů ochotna přiklonit se k levicovému kandidátovi, a to bez ohledu na jeho pozici na levém okraji politického spektra, než podpořit kandidáta občanských demokratů. Svoji roli mohou sehrát rovněž protestní hlasy od nespokojených voličů.

Kandidáti politických stran se snadněji prosazují na území takových volebních obvodů, ve kterých strana disponuje koncentrovaným elektorátem. V největší míře se tato tendence projevuje u KSČM a KDU-ČSL, což jsou strany se silně regionálně vyprofilovaným voličským jádrem, platí ale i pro ODS a ČSSD. Kandidátům těchto čtyř stran rostou zisky hlasů v takových obvodech, ve kterých jejich strana získává nadprůměrnou podporu ve sněmovních volbách. Ve slabší formě se tento vztah vyskytuje i u menších politických stran, které působily v PS PČR jen po jedno či dvě funkční období.¹⁷⁸ Zisky hlasů kandidátů politických stran jsou k tomu podmíněny socioekonomickými podmínkami, které panují v regionu volebního obvodu. Nejvíce vyhraněná podpora je směřována ke kandidátům ODS a KSČM. Občanští demokraté získávají vyšší podporu v převážně ateistických obvodech s dobrými socioekonomickými podmínkami a vyšší úrovní vzdělanosti. Voliči z obvodů s opačnými charakteristikami, vyjma religiozity obyvatel, vyjadřují vyšší náklonnost kandidátům KSČM. V případě KDU-ČSL funguje silná souvislost mezi výškou podpory a počtem věřících obyvatel. Kromě podprůměrného počtu vysokoškolsky vzdělaných se u kandidátů ČSSD neprojevovaly u dalších sledovaných parametrů silné a statisticky významné asociace. Zdá se tedy, že podpora sociální demokracie není tak zřetelně vyprofilovaná a její kandidáti jsou schopni uspět v různých typech volebních obvodů, kromě největších měst s koncentrací vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a také voličů ODS.

V perspektivě mikroúrovně volebního obvodu se pod pravidly absolutně většinového systému s uzavřeným druhým kolem projevují rozdílnosti ve volebním chování populačně různě velkých obcí. Kandidátům nominovaným pravicovými stranami rostou preference se zvyšující se velikostí obce, náklonnost voličů ke kandidátům středových a levicových stran naopak stoupá se snižující se velikostí obce. V prvním kole se projevuje relativně malými

---

¹⁷⁸ Problematické je vyhodnocení vztahů v případě ODA, US-DEU a KDU-ČSL, jež do voleb vstupovaly ve společném koaličním projektu. Prolnutí jejich elektorátu s vysokou pravděpodobností ovlivnilo výsledky korelačních analýz.

rozdíly (přibližně 3% bodů) v ziscích kandidátů navzájem si opozičních bloků na venkově, resp. v nejmenších obcích čítajících do 1000 registrovaných voličů. Jejich podpora se ale rapidně diferencuje (až na téměř 14% bodů) ve čtyřech největších městech ČR, kde jsou kandidáti pravice výrazně úspěšnější právě na úkor středových a levicových kandidátů. Ve druhém volebním kole jsou projevy této tendence rovněž jasně patrné. Pouze ve větších městech, resp. městech s 10 000 a více voliči včetně Hlavního města Prahy a statutárních měst Brna, Ostravy a Plzně, jsou pravicoví kandidáti schopni dosáhnout nadpoloviční podpory voličů. Podpora kandidátů středových a levicových stran se naopak pouze v těchto velkých městech propadá pod 50% hranici. Podobný scénář se odehrává i v okresních městech, ve kterých voliči upřednostňují pravicové kandidáty před reprezentanty středu a levice.

Při sledování kandidátů jednotlivých politických stran se vztah mezi mírou volební podpory a velikostí obce potvrzuje. Kandidáti nominovaní ODS získávají větší podporu od elektorátu čtyř největších měst ČR, s klesající populací měst a obcí pak jejich průměrné zisky hlasů lineárně klesají. V prvních volebních kolech si ale i přes tento pokles podpory udržují jednoznačně nejvyšší podíly získaných hlasů. Kandidáti reprezentující ČSSD a KSČM si udržují relativně vyrovnanou podporu v nejmenších obcích i ve větších městech. Prokazatelně méně jsou jim ale nakloněni voliči ze čtyř největších měst ČR. Kandidáti nominovaní KDU-ČSL si jednoznačně nejlépe vedou na venkově, což patrně souvisí s konzervativností a obecně vyšší mírou religiozity tamních voličů. S rostoucí velikostí obce se pak jejich podpora zřetelně propadá. Reprezentanti ostatních politických stran, které sice získaly zastoupení v PS PČR, ale jen na dobu omezenou jedním funkčním obdobím či dvěma, získávají vyšší podporu ve větších městech a především ve čtyřech největších. Jelikož se jedná převážně o strany umístěné napravo od středu politického spektra, je toto zjištění v souladu s předešlými. Ve druhých kolech se obecně nedaří kandidátům ODS, neboť průměrného nadpolovičního zisku hlasů dosahují výhradně v pražských, brněnských, ostravských a plzeňských volebních obvodech.

Ať už z hlediska řazení kandidátů dle jejich umístění na pravolevé ose politického spektra či z hlediska jejich volební strany, zjištěné trendy přímé a nepřímé úměry mezi zisky hlasů kandidátů a velikostí obce prakticky kopírují chování voličů ve volbách do PS PČR. Relevanci vlivu politických stran demonstrují i územní rozdíly v náklonnosti stranickým kandidátům – ve volebních obvodech s podobnými socioekonomickými

charakteristikami a politickou orientací získávají systematicky vyšší podporu kandidáti určité politické strany a nižší podporu kandidáti jiné politické strany.

Z obecného hlediska se v senátních volbách jako klíčový faktor úspěšné kandidatury jeví podpora (v regionu volebního obvodu) silné politické strany, která se projevuje jako nejvýznamnější „zkratka“ pro voliče při rozhodování o volbě senátora. Absolutně většinový systém s uzavřeným druhým kolem v kombinaci s jednomandátovými obvody ale umožňuje proniknout do druhého kola i kandidátům malých politických stran a nezávislým, ve kterém jsou schopni konkurovat kandidátům silných politických stran. Právě v těchto případech je osobnost kandidáta tím, prostřednictvím čehož je malá strana schopna dosáhnout na post senátora. Ačkoli je míra personalizace voleb limitována, osobnostní charakteristiky kandidátů se všeobecně promítají do soubojů o mandát senátora a jejich vhodná kombinace může být nakonec pro vítězství rozhodující.

ZÁVĚR

Primárním zájmem disertační práce byla detailní analýza voleb a volebního chování do Senátu PČR, která byla zpracována prostřednictvím kvantitativních metod. Z perspektivy teoretických východisek absolutně většinového systému s uzavřeným druhým kolem (*majority run-off system*) se potvrdily prakticky všechny předpokládané účinky. V senátních volbách se nejlépe daří kandidátům silných politických stran, ačkoli to není pravidlem. Dvoukolový systém v jednomandátových volebních obvodech ponechává určitý prostor pro úspěch nezávislých kandidátů i kandidátů malých politických stran s lokálně koncentrovaným elektorátem. „Uzavřený“ charakter druhého kola voleb, který dovoluje postup pouze dvěma kandidátům, dostatečně nemotivuje politické strany k formování koalicí. To je více než patrné z faktu, že koaliční projekty nominovaly do voleb pouze 105 (tj. necelých 5 %) z celkového počtu 2153 kandidátů. Na druhou stranu jsou kandidáti koaličních projektů s účastí parlamentní strany relativně úspěšní, protože si průměrně připisují vyšší zisky hlasů, než kdyby tyto politické strany nominovaly kandidáty samostatně. Koaliční podpora kandidáta se tak jeví jako výhodná, přesto není pro politické strany natolik atraktivní, aby k ní přistupovaly s větší frekvencí. Politické strany jednoznačně preferují možnost vyslat do voleb vlastního kandidáta, čímž voličům demonstrují svoji existenci a kapacitu vyprodukovat kandidáta do voleb. V senátních volbách se projevila i schopnost dvoukolového systému penalizovat antisystémové politické strany. Volební systém v českém prostředí poměrně efektivně brání postupu do druhého kola, a tím i zisku mandátu senátora, kandidátům KSČM. Nicméně jako nepříznivý se ukazuje i pro kandidáty ODS, kteří sice ve vysoké míře postupují do druhého kola voleb, ale ve většině případů v nich prohrávají. Obecněji tedy dvoukolový systém trestá takové politické strany, které rozdělují společnost. Úspěchu v senátních volbách tak dosahují obtížněji i strany, které sice mají dostatečně velký tábor příznivců, ale zbylou částí veřejnosti jsou vnímány negativně. Z hlediska taktického hlasování se zdá, že voliči se v prvním kole rozhodují podle vzoru voleb do PS PČR a s cílem omezení plýtvání hlasem soustředí svoji podporu ke kandidátům silných politických stran, neboť míra podpory kandidátů do Senátu koresponduje s podporou politické strany ve sněmovních volbách. Nicméně část voličů patrně volí svobodněji, protože kandidáti malých politických stran a nezávislí kandidáti si v senátních volbách vedou o poznání lépe než ve volbách sněmovních. Ve druhém kole se strategie voličů pravděpodobně projevuje negativní

volbou, anebo volební neúčastí. Ačkoli problematika míry volební účasti nebyla náplní práce, lze jen stručně konstatovat, že účinek poklesu volební účasti ve druhém kole je v senátních volbách velmi zřetelný.

K provedenému analytickému šetření senátních voleb na mikroúrovni volebního obvodu je třeba závěrem bilancovat výsledky v úvodu stanovených testovaných hypotéz.

(ad 1) Kandidáti nominovaní do voleb politickými stranami, které působily alespoň po tři funkční období v PS PČR, jsou preferováni ze strany voličů obcí všech velikostí. Jejich podpora dosahuje násobků zisků hlasů oproti kandidátům ostatních politických stran, nezávislým a nestranickým kandidátům. Totéž se potvrzuje z hlediska míst na výsledkových listinách jednotlivých obcí, ve kterých kandidáti ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM suverénně obsazují přední pozice. V četnosti umístění na prvních či druhých místech v obcích všech velikostí překračují 80% hranici. Z hlediska nárůstu počtu hlasů kandidáti čtyř jmenovaných politických stran spíše zaostávají. Lépe si v tomto ohledu naopak vedou kandidáti politických stran bez zkušenosti s působením v PS PČR. Kandidáti malých politických stran a nezávislí kandidáti dokáží ve druhém kole snadněji rozšířit svůj elektorát. Jistou výhodou těchto kandidátů může být právě to, že nejsou veřejností spojováni s politickým děním na půdě PS PČR, jež ve většině vzbuzuje negativní reakce. Nezatíženost kontroverzními kauzami ve spojení se silnou a charismatickou osobností kandidáta může být pro voliče atraktivní alternativou. Jejich zastoupení ve druhých kolech je ovšem sporadického charakteru, takže se tento jev do celkových výsledků voleb promítá jen v minimální míře. Obecně tedy platí, že nominace či stranická příslušnost k některé ze silných politických stran kandidáty zvyhodňuje před kandidáty malých politických stran, nezávislými a nestranickými kandidáty.

(ad 2) Socioekonomická úroveň a politická orientace volebního obvodu napomáhají k lepším výsledkům kandidátů politických stran, jejichž program a umístění na pravolevé ose politického spektra konvenují s podmínkami v regionu volebního obvodu. Kandidáti pravicové ODS získávají vyšší podporu v prosperujících volebních obvodech s vyšší úrovní vzdělanosti a převážně ateistickým obyvatelstvem. Naopak horší socioekonomické podmínky a nižší vzdělanost svědčí ziskům kandidátů krajně levicové KSČM. Kandidátům KDU-ČSL plyne vyšší podpora z volebních obvodů s nadprůměrnou mírou religiozity obyvatel. Zároveň kandidáti ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM získávají vyšší podporu v těch volebních obvodech, ve kterých jejich strana získává nadprůměrnou podporu ve

volbách do PS PČR. Z předpokládaných tendencí se vymykají jen levicovní kandidáti ČSSD, u kterých se překvapivě neprokázala souvislost s vybranými ekonomickými ukazateli. Jejich zisky jsou ve vzájemném negativním vztahu jen s počtem vysokoškoláků a podporou ODS ve sněmovních volbách (tzn. menší náklonnost jim vyjadřují hlavně voliči z největších měst, především z Hlavního města Prahy). Ve zbývajících volebních obvodech se zdá, že jsou kandidáti ČSSD schopni oslovit širší spektrum voličů. Z celkového pohledu lze konstatovat, že variabilita volební podpory kandidátů je podmíněna socioekonomickými podmínkami a politickou orientací v obvodech. Systematicky vyšší či nižší zisky hlasů kandidátů politických stran v senátních obvodech s podobnou charakteristikou naznačují, že se do rozhodování voličů promítá stranická volba na úkor volby osobnosti kandidátů.

(ad 3) Ryze osobnost kandidáta a jeho individuální vlastnosti se stávají rozhodující jen ve výjimečných případech. Minimum senátorů dokázalo zvítězit bez toho, aby byli nominováni politickou stranou se zkušeností s působením v PS PČR. Při odhlédnutí od politických stran se ukazuje, že vyšší šanci na vítězství mají kandidáti, kteří profesně působí ve veřejné sféře (s povoláním zákonodárce, politika, starosty či primátora), čímž logicky disponují politickými zkušenostmi na postech senátora, ministra, obecního či krajského zastupitele. Za zmínku ještě stojí, že z profesí mimo veřejnou sféru mají nemalé šance na vítězství lékaři. Významnou výhodou pro kandidáta je rovněž častá publicita v době vedení předvolební kampaně, prostřednictvím které se stává známější mezi voliči, a v důsledku toho si připisuje vyšší zisky hlasů. Jako důležitý atribut úspěšnosti kandidáta se ukázalo i trvalé bydliště ve volebním obvodu jeho kandidatury. Vlivem sousedského efektu se kandidátům dostává nadprůměrné podpory především v obcích, kde mají registrované trvalé bydliště, a v mírnější formě i v obcích blízkého okolí. Pro celkové vítězství se jako zásadní ukazuje schopnost kandidáta dosáhnout vyrovnanější voličské podpory napříč volebním obvodem, což se projevuje pozvolnějším poklesem zisků i ve vzdálenějších obcích.

(ad 4) Kandidáti, které do voleb nominovaly pravicové strany ODS, ODA, US-DEU a TOP 09, jsou ve velkých a okresních městech (především ve městech s 10 000 a více registrovanými voliči včetně čtyř největších měst ČR) nejméně úspěšní, a to jak z hlediska všech ostatních kandidátů, tak z hlediska jejich zisků v obcích různé velikosti. V prvních kolech si pravicovní kandidáti připisují jednoznačně nejvyšší zisky hlasů ze všech

zúčastněných, a to napříč obcemi všech velikostí. Zároveň mezi jejich volební podporou a velikostí obce platí přímá úměra – čím menší obec, tím nižší zisky hlasů pro kandidáty pravice. Ve druhém kole už nejsou schopni dominantní postavení ve všech velikostních kategoriích obcí obhájit. Přesto si právě ve velkých i okresních městech udržují vedoucí pozici, když si připisují zisky překračující 50% hranici hlasů.

(ad 5) Kandidáty nominované do voleb KSČM penalizuje dvoukolový systém jako reprezentanty krajní levice hned v prvním kole voleb. Ačkoli mají mezi voliči vybudované relativně silné voličské jádro, jeho velikost jen výjimečně dostačuje na postup kandidáta do druhého kola voleb. Jejich průměrné zisky jsou v prvním kole ve většině obcí v pořadí až čtvrté nejvyšší. Tomu odpovídá i nejčastější obsazení třetích a dalších míst výsledkové listiny bez rozdílu velikosti obce. Oproti očekávání se ovšem ukazuje, že komunističtí kandidáti jsou ve druhém kole schopni rozšiřovat počty svých voličů. Tato schopnost je nicméně omezena na situace, kdy je jejich protikandidátem reprezentant ODS. V takovém případě pravděpodobně získávají podporu levicových voličů ČSSD, jejíž kandidát do druhého kola nepostoupil, a také od voličů hlasujících proti jejich soupeřům z ODS. Pokud musí kandidát KSČM ve druhém kole čelit protivníkovi z ČSSD, pak získává podporu jen stranicky loajálního a vysoce disciplinovaného elektorátu a jeho zisky hlasů stagnují na počtu dosaženém v prvním kole voleb.

(ad 6) Kandidátům nominovaným ODS v prvním kole voleb ostatní kandidáti jen stěží konkurují, neboť si připisují jednoznačně nejvyšší podíly hlasů napříč všemi volebními obvody. Nejčastěji ze všech se také umísťují na prvních pozicích. Na tom nic nemění ani fakt, že s klesající velikostí obce klesají zisky jejich hlasů i četnost získaných prvních míst. Ve čtyřech největších městech jim vyjadřuje podporu průměrně třetina voličů a obsazují nadpoloviční většinu prvních míst, na venkově je jim nakloněna průměrně čtvrtina voličů a obsazují třetinu z prvních míst rozdělovaných v obcích do 999 registrovaných voličů. Hlavní překážkou k zisku mandátů představují pro kandidáty ODS druhá volební kola, ve kterých nejsou schopni dostatečně rozšířit svůj elektorát. Vzhledem k tomu, že z 303 nominovaných kandidátů ODS postupovalo do druhého kola 170 z prvního místa a celkový počet obsazených mandátů se rovnal 103 senátorům, jeví se pro ně dvoukolový volební systém jako nevýhodný. V rozmezí let 1996 až 2012 by ODS lépe vyhovoval jednokolový většinový systém typu *FPTP*. Nicméně trend z posledních tří

cyklů řádných senátních voleb naznačuje, že momentálně by ODS ze změny volebního systému rozhodně neprofitovala.

Výsledky vzešlé z provedených analýz jsou ve shodě s představou „ideálního“ kandidáta modelovaného na základě teoretických východisek. V současné praxi českých senátních voleb by se jednalo o kandidáta ČSSD (dříve ODS), která je silnou prosystémovou politickou stranou s relativně rovnoměrně rozloženým, početným a disciplinovaným elektorátem a která se nenachází na okrajích politického spektra. Kandidát by měl být aktivní ve veřejně exponované profesi zákonodárce či politika, disponovat zkušeností s výkonem funkce nejlépe senátora, ministra, krajského či obecního zastupitele a mít nadprůměrnou publicitu v době předvolební kampaně. K tomu by tento kandidát měl trvalé bydliště v obci své kandidatury mimo území čtyř největších měst ČR, které je předpokladem alespoň základní znalosti o prostředí a problémech volebního obvodu.

SUMMARY

Ph.D. thesis “*Analysis of the Elections and Electoral Behaviour to the Senate of the Parliament of the Czech Republic*” is a quantitative analysis of Senate elections on a micro-level of districts in regular terms from 1996 to 2012, including by-elections. Data file comprises a total of 2153 candidates and their election results at the municipal level aggregated to five defined categories by number of registered voters.

The theoretical part describes the foundation and development of the Czech Senate. It also discusses the electoral system and authority definition embodied by law. In detail it deals with the majority run-off system that is worldwide frequently used for a variety of elections in many countries, especially for presidential elections. The thesis analyses effects and influence of the two-round system, i.e. fragmentation and multiplication of the party system, disproportional electoral results and strategic voting behaviour.

Further examines the analysis several factors that are supposed to influence the election results. The first hypothesis describes an effect of a large party on candidate's success on the level of five size categories of municipalities. It concludes that candidates representing one of four largest parties obtain significantly more votes than small party and independent candidates. They occupy over 80 % of the first, second and third positions on the municipality level. In addition is examined the increase in the number of votes in the second round. The most significant increase is observed by independent candidates, who obtain two times more votes in comparison to the first round, whilst the average gain consists of 40 %.

The second part is focused on socio-economic and political circumstances of electoral district and their influence on electoral results. In economically well developed areas and in areas with higher proportion of educated inhabitants prevail right wing party candidates. Vice versa are in less prospering areas left-wing parties preferred. The proportion of votes for the parties signalizes similarities to the Chamber of Deputies' election results.

In the next part are individual characteristics of candidates examined. There is strong evidence that an experience in executive functions significantly rises the chances of getting the Senate post. Surprisingly there has been found no benefit for candidates with an academic degree. The age criterion is also irrelevant. However is the occupation category a strong statistically significant predictor of getting the post, the determinative effect is

attributed to a membership to one of the largest parties. As a measure for candidate's publicity in the one month period preceding the election date, the number of newspaper, internet, TV entries has been traced. An increasing number of entries corresponds to an increasing gain. Another important characteristics of a candidate is the electoral support in his / her home locality (municipality of residence).

The last part of the thesis focuses on the role of right- and left-wing parties. Right-wing parties candidates dominate in municipalities over 10 000 voters and in districts covering territory of the four largest cities in the Czech Republic (the Capital City of Prague and cities Brno, Ostrava and Pilsen) in both electoral rounds. Under the rules of the majority run-off system face far left party candidates difficulties passing into the second round, so that they succeed only occasionally to win the Senate post. Even though are the right-wing candidates the most successful ones in the first round, they perform very poor in the second round. That is the reason why would the first past the post system (FPTP) be more beneficial for this party before the year 2008. According to the latest development with a rapid loss of first positions in the first rounds, would the change to FPTP system for these parties not be beneficial.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

4K.....	Čtyřkoalice
BEZPP	Bezpartijní
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká sociálně demokratická strana
ČSÚ.....	Český statistický úřad
EP.....	Evropský parlament
EU	Evropská unie
FPTP	Systém prvního v cíli (<i>First Past The Post</i>)
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KDU+NV.....	Koalice KDU-ČSL a Nezávislá volba
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Česká strana lidová
KLDR.....	Korejská lidově demokratická republika
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KZAM-R.....	Národní klasifikace zaměstnání – rozšířená
LIDEM.....	Liberální demokraté
LSNS.....	Liberální strana národně sociální
Nestran.	Nestraníci
NEZ	Nezávislí
NK	Nezávislý kandidát
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OR.....	Poměr šancí (<i>Odds Ratio</i>)
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ.....	Osoba samostatně výdělečně činná
PČR	Parlament České republiky
PirSZKDU	Koalice KDU-ČSL, Strana zelených a Piráti

PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
S.cz.....	Severočeši.cz
SDS	Strana demokratického socialismu
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SŠ	Střední škola
STANHOPB	Koalice Starostové a nezávislí a Občané pro Budějovice
SZ.....	Strana zelených
TOP 09 +STAN	TOP 09 a Starostové a nezávislí
USA	Spojené státy americké
US-DEU	Unie svobody – Demokratická unie
VV.....	Věci veřejné
ZŠ.....	Základní škola

POUŽITÁ LITERATURA

PRAMENY

Apostolic Constitution 1996. John Paul II, Supreme Pontiff, Universi Dominici Gregis on the Vacancy of the Apostolic See and the Election of the Roman Pontiff. Dostupný z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_22021996_universi-dominici-gregis_en.html – ověřeno k 10. 4. 2013.

Apostolic Letter 2007. Apostolic Letter Issued „Motu Proprio“ Reinstating the Traditional Norms for the Majority Required to Elect the Supreme Pontiff. Dostupný z: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20070611_de-electione_fr.html – ověřeno k 10. 4. 2013.

Apostolic Letter 2013. Apostolic Letter Issued „Motu Proprio“ Normas Nonnullas of the Supreme Pontiff Benedict XVI on Certain Modifications to the Norms Governing the Election of the Roman Pontiff. Dostupný z: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20130222_normas-nonnulas_en.html – ověřeno k 10. 4. 2013.

Kompletní databáze kandidátů do zastupitelstev měst a obcí Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. založená na datech ČSÚ.

Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb., 319/2009 Sb. a 71/2012 Sb.

Ústavní listina Československé republiky, včetně *Zákona č. 121 ze dne 29. února 1920*, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Zákon č. 107/1999 Sb. ze dne 11. května 1999 o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 128/2000 Sb. ze dne 12. dubna 2000 o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 158/1999 Sb. ze dne 30. června 1999 o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001.

Zákon č. 247/1995 Sb. ze dne 27. září 1995, o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 296/2009 Sb. ze dne 22. července 2009 o sčítání lidu, domů a bytů a v roce 2011.

LITERATURA

- ALEXANDER, Gerard. (2004). France: Reform-mongering Between Majority Runoff and Proportionality. in: COLOMER, Josep M. (ed.). *Handbook of Electoral System Choice*. Houndmills: Palgrave MacMillan. pp. 209–221. ISBN 1-4039-0454-5.
- ASPIN, Larry T., William K. HALL. (1989). Friends and Neighbors Voting in Judicial Retention Elections: A Research Note Comparing Trial and Appellate Court Elections. *The Western Political Quarterly*, Vol. 42, no. 4, pp. 587–596. ISSN 0043-4078.
- BALÍK, Stanislav. (2010). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s. 279. ISBN 978-80-7325-224-3.
- BAUMANN, Zachary, Jonathan WINBURN. (2009). ‚Friends and Neighbors‘ without the Party: Examining the Influence of Geography in Gubernatorial Primaries. Příspěvek přednesený na konferenci *Annual Southern Political Science Association Conference*. New Orleans, 7.–10. 1. 2009.
- BENOIT, Kenneth. (2006). Duverger’s Law and Study of Electoral Systems. *French Politics*. Vol. 4, pp. 69-83. ISSN 1476-3419.
- BERNARD, Josef. (2012). Individuální charakteristiky kandidátů do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis*, Vol. 48, č. 4, s. 613–640. ISSN 0038-0288.
- BIRCH, Sarah. (2003). Two-Round Electoral Systems and Democracy. *Comparative Political Studies*. Vol. 36, no. 3, pp. 319–344. ISSN 0010-4140.
- BLAIS, André, Indrihi H. INDRIDASON. (2007). Making Candidates Count: The Logic of Electoral Alliances in Two-Round Legislative Elections. *The Journal of Politics*, Vol. 69, no. 1, pp. 193–205. ISSN 0022-3816.
- BLAIS, André, Louis MASSICOTTE. (2002) Electoral Systems. in: LEDUC, Lawrence, Richard G. NIEMI, Pippa NORRIS. (eds.). *Comparing Democracies 2. New Challenges in the Study of Elections and Voting*. London: SAGE Publications Ltd. pp. 40–69. ISBN 0-7619-7222-6.
- BLAIS, André, R. K. CARTY. (1991). The Psychological Impact of Electoral Laws: Measuring Duverger’s Elusive Factor. *British Journal of Political Science*, Vol. 21, no. 1, pp. 79–93. ISSN 0007-1234.
- BLAIS, André, Simon LABBÉ-ST-VINCENT, Jean-Francois LASLIER, Nicolas SAUGER, Karine VAN DER STRAETEN. (2011). Strategic Vote Choice in One-

- round and Two-round Elections: An Experimental Study. *Political Research Quarterly*. Vol. 64, no. 3, pp. 637–645. ISSN 1065-9129.
- BLAIS, André. (2004). Strategic Voting in the 2002 French Presidential Election. in: LEWIS-BECK, Michael S. *The French Voter. Before and After the 2002 Elections*. Houndmills: Palgrave MacMillan. pp. 93–109. ISBN 0-333-99419-1.
- BOWLER, Shaun, Todd DONOVAN, Joseph SNIPP. (1993). Local Sources of Information and Voter Choice in State of Elections: Microlevel Foundations of the „Friends and Neighbors‘ Effect. *American Politics Research*, Vol. 21. no. 4, pp. 473–489. ISSN 1532-673X.
- BRADOVÁ, Eva, Tomáš LEBEDA. (2007). Nerozhodnutí voliči a volební kampaň. in: LEBEDA, Tomáš, Lukáš LINEK, Pat LYONS, Klára VLACHOVÁ (et al.). *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. s. 111–132. ISBN 978-80-7330-126-2.
- COLOMER, Josep M. (2004). Western Europe: General Overview. in: COLOMER, Josep M. (ed.). *Handbook of Electoral System Choice*. Houndmills: Palgrave MacMillan. pp. 179–208. ISBN 1-4039-0454-5.
- COX, Gary W. (1998). *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World’s Electoral Systems*. Cambridge: Cambridge University Press. 2nd ed. p. 340. ISBN 0-521-58527-9.
- DANČÁK, Břetislav, Vít HLOUŠEK. (2006) *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. s. 276. ISBN 80-210-4161-7.
- DISARRO, Briand, Jillian BARBER, Tom W. RICE. (2007). The Home State Effect in Presidential Elections: Advances in the Study of Localism. *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 37, no. 3, pp. 558–566. ISSN 0360-4918.
- DUVERGER, Maurice. 1978. *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. London: Cambridge University Press. p. 439.
- FARRELL, David M. (2001). *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. Houndmills: Palgrave. p. 241. ISBN 0-333-80162-8.
- FIALA, Jiří. (2004). Kritická interpretace „zákonů“ o vlivu volebních systémů na stranické systémy. in: NOVÁK, Miroslav, Tomáš LEBEDA (a kol.). *Volební a stranické systémy*

ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. s. 51–65. ISBN 80-86473-88-0.

- FILIP, Jan. (2003). K historii Senátu: Od jeho zřízení až po ustavení. *Časopis Senát*. č. 1, s. 22–24.
- FISICHELLA, Dominico. (1984). The Double-Ballot System as a Weapon against Anti-System Parties. in: LIJPHART, Arend, Bernard GROFMAN. *Choosing an Electoral System: Issues and Alternatives*. New York, London: Praeger Publishers. pp. 181–189. ISBN 0-275-91216-7.
- GARAND, James C. (1988). Localism nad Regionalism in Presidential Elections: Is There a Home State or Regional Advantage? *The Western Political Quarterly*, Vol. 41, no. 1, pp. 85–103. ISSN 0043-4078.
- GIMPEL, James G.; Kimberly A. KARNES; John McTAGUE, Shanna PEARSON-MERKOWITZ. (2008). Distance-Decay in the Political Geography of Friends-and-Neighbors Voting. *Political Geography*, Vol. 27, pp. 231–252. ISSN 0962-6298.
- GLASSNER, Martin Ira, Chuck FAHRER. (2004). *Political Geography*. 3rd ed. Hoboken: Wiley. ISBN 0-471-35266-7.
- HÄUBERER, Julia, Lukáš LINEK. (2012). *Voliči a volby 2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. s. 254. ISBN 978-80-7419-110-7.
- HAVLÍK, Vlastimil, Libor HOSKOVEC. (2009). Krajské volby v České republice v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Analýza vybraných aspektů voleb do krajských zastupitelstev v letech 2000-2008. *Evropská volební studia*, Brno: ISPO FSS MU. Vol. 4, č. 1, s. 22–47. ISSN 1801-6545.
- CHYTILEK, Roman. (2005a). České senátní volby. Podněty, výsledky, alternativy. in DANČÁK, Břetislav, Petr FIALA, Vít HLOUŠEK (eds.). *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno: MPU MU. pp. 105–115. ISBN 80-210-3865-9.
- CHYTILEK, Roman. (2005b). Volby 2004 a strategické účinky volebních systémů. *Středoevropské politické studie*, Vol. 6, č. 1, s. 13–25. ISSN 1212-7817.
- CHYTILEK, Roman. (2007). *Zkoumání většinových volebních systémů*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí disertační práce prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.

- INDRIDASON, Indridi H. (2008a). Competition & Turnout: The Majority Run-off as a Natural Experiment. *Electoral Studies*. Vol. 27, pp. 699–710. ISSN 0261-3794.
- INDRIDASON, Indridi H. (2008b). When to Run and when to Hide: Electoral Coordination and Exit. *Economics and Politics*. Vol. 20, no. 1, pp. 80–105. ISSN 1468-0343.
- JOHNSTON, R. J., Derek GREGORY, Geraldine PRATT, Michael WATTS (eds.). (2000). *The Dictionary of Human Geography*. 4th ed. Oxford: Blackwell. ISBN 0-631-20561-6.
- JOHNSTON, Ron, Carol PROPPER, Simon BURGESS, Rebecca SARKER, Anne BOLSTER, Kelvyn JONES. (2005). Spatial Scale and the Neighbourhood Effect: Multinomial Model of Voting at Two Recent British General Elections. *British Journal of Political Science*, Vol. 35, no. 3, pp. 487–514. ISSN 0007-1234.
- JOHNSTON, Ron, Kelvyn JONES, Rebecca SARKER, Simon BURGESS, Carol PROPPER, Anne BOLSTER. (2004). Party Support and the Neighbourhood Effect: Spatial Polarisation of the British Electorate, 1991–2001.“ *ESRC Research Methods Programme Working Paper 4*. Manchester: The University of Manchester.
- KEY, V. O. Jr. (1949). *Southern Politics in State and Nation*. New York: Alfred P. Knopf. ISBN 0-87049-435-X.
- KOSTELECKÝ, Tomáš. (1993). Volby očima geografa. in SÝKORA, Luděk (ed.). *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK. s. 167–186.
- KOSTELECKÝ, Tomáš. (2009). Regionální rozdíly ve volebních výsledcích v České republice – parlamentní volby 1996-2006. *Evropská volební studia*. Vol. 4, č. 2, s. 124–134. ISSN 1801-6545.
- KREIDL, Martin. (2009). Je volební chování v prvním kole senátních voleb ovlivněno vlastnostmi kandidátů? *Evropská volební studia*. Vol. 4, č. 2, s. 109–123. ISSN 1801-6545.
- KYSELA, Jan. (2000). *Senát Parlamentu České republiky v historickém a mezinárodním kontextu. Příspěvek ke studiu dvoukomorových soustav*. Dostupný z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/studie/sbornik/disertace.php?ke_dni=25.4.2013&O=9 – ověřeno k 22. 4. 2013.

- KYSELA, Jan. (2001). Glosa k výhledům regionální reformy Senátu. *Politologický časopis*, č. 1, s. 64–74. ISSN 1211-3247.
- KYSELA, Jan. (2004). *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha: Eurolex Bohemia. s. 630. ISBN 80-86432-89-0.
- LEBEDA, Tomáš. (2007). Volební pravidla pro prezidentské volby. in: NOVÁK, Miroslav, Miloš BRUNCLÍK (eds.). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán. s. 27–61. ISBN 978-7363-179-6.
- LEBEDA, Tomáš. (2011). Dopady dvoukolového většinového systému na reprezentaci stran v českém Senátu. *Sociologický časopis*, Vol. 47, č. 2, s. 243–271. ISSN 0038-0288.
- LEBEDA, Tomáš, Karolína MALCOVÁ, Tomáš LACINA. (2009). Volby do Senátu 1996 až 2008. *Sociologické studie*, 09:10, Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. s. 84. ISBN 978-80-7330-175-0.
- LEBEDA, Tomáš, Klára VLACHOVÁ, Blanka ŘEHÁKOVÁ. (2009). První volby do Senátu. Analýza voleb do Senátu Parlamentu České republiky v roce 1996. *Sociologické studie*, 09:01, Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. s. 108. ISBN 978-80-7330-162-0.
- LEBEDA, Tomáš, Lukáš LINEK, Pat LYONS, Klára VLACHOVÁ (et al.). (2007). *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. s. 234. ISBN 978-80-7330-126-2.
- LEWIS-BECK, Michael S., Tom W. RICE. (1983). Localism in Presidential Elections: The Home State Advantage. *American Journal of Political Science*, Vol. 27. no. 3, pp. 548–556. ISSN 0092-5853.
- LIJPHART, Arend. (1998). *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945 – 1990*. New York, Oxford University Press. ISBN 0-19-828054-8.
- LINEK, Lukáš. (2003). *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. s. 264. ISBN 80-7330-021-4.
- LINEK, Lukáš, Jan OUTLÝ, Gábor TÓKA, Agnes BATORY (eds.). (2007). *Volby do Evropského parlamentu 2004*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. s. 314. ISBN 978-80-7330-106-4.

- MacALLISTER, Iain, R. J. JOHNSTON, C. J. PATTIE, H. TUNSTALL, D. F. L. DORLING, D. J. ROSSITER. (2001). Class Dealignment and the Neighbourhood Effect: Miller Revisited. *British Journal of Political Science*, Vol. 31, no. 1, pp. 41–59. ISSN xxx
- MALCOVÁ, Karolína. (2010). Analýza senátních voleb pohledem mikroúrovně vybraných obvodů neúspěšných pro ODS. *Politologická revue*. Vol. 16, č. 2, s. 77–101. ISSN 1211-0353.
- MALCOVÁ, Karolína. (2012). Lokální aspekt volební podpory kandidátů do Senátu Parlamentu ČR. *Sociologický časopis*, Vol. 48, č. 2, s. 283-313. ISSN 0038-0288.
- MARSH, Michael. (2002). Electoral Context. *Electoral Studies*, Vol. 21, no. 2, pp. 207–217. ISSN 0261-3794.
- MATĚJŮ, Petr, Blanka ŘEHÁKOVÁ. (1997). *Obrat doleva nebo proměna vzorců volebního chování sociálních tříd? Analýza změny v efektu příslušnosti k sociální třídě na volební chování v České republice 1992-1996*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, p. 58.
- MATĚJŮ, Petr, Klára VLACHOVÁ. (1997). *Krystalizace politického spektra a faktory působící na volební rozhodování v České republice*. Praha: Sociologický ústav. s. 61.
- MIXON, Franklin G., Matthew TYRONE. (2004). The ‚Home Grown‘ Presidency: Empirical Evidence on Localism in Presidential Voting, 1972–2000. *Applied Economics*, Vol. 36, no. 16, pp. 1745–1749. ISSN 1466-4283.
- NORRIS, Pippa. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press. p. 375. ISBN 978-0-521-53671-4.
- NOVÁK, Miroslav. (1997). *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Sociologické nakladatelství (SLON). s 275. ISBN 80-85850-22-2.
- PAINTER, Joe, Alex JEFFREY. (2009). *Political Geography: An Introduction to Space and Power*. Los Angeles: SAGE. p. x. ISBN 978-1-4129-0137-6.
- PATTIE, Charles, Ron JOHNSTON. (2001). Talk as a Political Context: Conversation and Electoral Change in British Elections, 1992–1997. *Electoral Studies*, Vol. 20, no. 1, pp. 17–40. ISSN 261-3794.
- PEROTTINO, Michel. (2005). *Francouzský politický systém*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). s. 335. ISBN 80-86429-48-2.

- PITHART, Petr. (1999). Senát jako stabilizující prvek politického systému. in: KYSELA, Jan (ed.) *Senát v České republice – proč a jaký? Sborník příspěvků*. Praha. s. 10–14. Dostupný z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/studie/sbornik/index.php?ke_dni=26.04.2013&O=9 – ověřeno k 22. 4. 2013.
- RESCHOVÁ, Jana. (1997). Druhé komory v evropských parlamentech. *Politologická revue*. Vol. 3, č. 1, s. 20–41. ISSN 1211-0353.
- RESCHOVÁ, Jana. (1999). Jak dotvořit Senát? in: KYSELA, Jan (ed.) *Senát v České republice – proč a jaký? Sborník příspěvků*. Praha. s. 27–33. Dostupný z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/studie/sbornik/index.php?ke_dni=26.04.2013&O=9 – ověřeno k 22. 4. 2013.
- REYNOLDS, Andrew, Ben REILLY. (2002). *The International IDEA Handbook of Election System Design*. Stockholm: International Institut for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). p. 160. ISBN 91-89098-00-5.
- RICE, Tom W., Alisa A. MACHT. (1987). The Hometown Advantage: Mobilisation or Conversion? *Political Behavior*, Vol. 9, no. 3, pp. 257–262. ISSN 0190-9320.
- ROSE, Richard. (2000). *International Encyclopedia of Elections*. Washington: Congressional Quarterly Press. p. 392. ISBN 1-56802-415-0.
- ŘEHÁKOVÁ, Blanka. (1999). Předčasné volby 1998: Volební chování různých skupin voličů. *Sociologický časopis*. Vol. 35, č. 3, s. 311–334. ISSN 0038-0288.
- SARTORI, Giovanni. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha, Sociologické nakladatelství (SLON). s. 238. ISBN 80-85850-94-X.
- SARTORI, Giovanni. (2005). *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. Colchester: ECPR Press. p. 342. ISBN 0-9547966-1-6.
- SHUGART, Matthew Soberg, John M. CAREY. (2003). *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. New York: Cambridge University Press. 5th ed. p. 317. ISBN 0-521-42990-0.
- SIMIYU, Romborah. (2010). Politics of Residency, Friends and Neighbors Effect, and Voting Patterns in Kwanza Constituency, Kenya, 1988–2000. *African Geographical Review*, Vol. 29, no. 1, pp. 37–61. ISSN 1937-6812.
- SYLLOVÁ, Jindřiška. (1999). Senát jako strážce stability ústavy. in: KYSELA, Jan (ed.) *Senát v České republice – proč a jaký? Sborník příspěvků*. Praha. s. 34–40. Dostupný z:

http://www.senat.cz/informace/z_historie/studie/sbornik/index.php?ke_dni=26.04.2013&O=9 – ověřeno k 22. 4. 2013.

ŠARADÍN, Pavel. (2002). *Volby 2002: analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum. s. 119. ISBN 80-86624-09-9.

ŠARADÍN, Pavel. (2008). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. s. 161. ISBN 978-80-244-1876-6.

TAAGEPERA, Rein, Matthew Soberg SHUGART. (1989). *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven: Yale University Press. p. 292. ISBN 0-300-04319-8.

TAYLOR, Peter J. (1993). *Political Geography. World-Economy, Nation-State and Locality*. 3rd ed. New York: Longman Scientific & Technical. p. 354. ISBN 0-582-09862-9.

VEČERNÍK, Jiří (ed.) (1998). *Zpráva o vývoji české společnosti 1989 – 1998*. Praha: Academia. s. 364. ISBN 80-200-0703-2.

VLACHOVÁ, Klára. (2003). Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice. *Sociologický časopis*, Vol. 39, No. 4, s. 487–508. ISSN 0038-0288.

VLACHOVÁ, Klára, Blanka ŘEHÁKOVÁ. (2007). Sociální třída a její vliv na volební chování. in: LEBEDA, Tomáš, Lukáš LINEK, Pat LYONS, Klára VLACHOVÁ (et al.). *Voliči a volby*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. s. 133–145. ISBN 978-80-7330-126-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE

CB klub Ostrava. Člen České asociace klubů CB. Dostupné z: <<http://www.volny.cz/cbov>>.

Český statistický úřad. Volební server. Dostupné z: <<http://www.volby.cz>>.

Český statistický úřad. Dostupné z: <<http://www.czso.cz>>.

Ministerstvo vnitra. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz>>.

Senát Parlamentu ČR. Dostupné z: <<http://www.senat.cz>>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Dostupné z: <<http://www.psp.cz>>.

Vatikán. Dostupné z: <<http://www.vatican.va>>.

Vláda ČR. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz>>.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT DISERTAČNÍ PRÁCE

**ANALÝZA VOLEB A VOLEBNÍHO CHOVÁNÍ DO SENÁTU
PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY**

autor:	Bc. Karolína Malcová
obor a ročník:	Politologie, 2. magister. programu
vedoucí práce:	PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.
datum odevzdání:	6. června 2008

V polovině listopadu roku 1996 se odehrály historicky první volby do Senátu Parlamentu České republiky, jejichž hlavním účelem bylo zahájení činnosti druhé parlamentní komory a naplnění díkce Ústavy ČR.¹⁸⁰ Především však znamenaly otevření zcela nové oblasti volebního výzkumu, protože na českou politickou scénu vstoupil zastupitelský sbor volený prostřednictvím většinového principu. Svoji unikátnost si dokázal udržet až dodnes, i když se od té doby volby řízené proporční logikou rozšířily z voleb do Poslanecké sněmovny PČR a voleb do obecních zastupitelstev ještě na volby do krajských zastupitelstev a volby do Evropského parlamentu.¹⁸¹ Další výjimečnost představuje nerozpustitelnost horní komory jako celku a její kontinuální činnost, jež je založená na obměně senátorů fungující na principu rotace - každé dva roky se ve vymezené skupině jednomandátových obvodů konají volby pro obsazení jedné třetiny senátorských křesel. Z těchto skutečností pak vyplývají specifika českých senátních voleb, mezi která se řadí velká personalizace voleb, časová heterogenita konání voleb a unikátnost každého volebního obvodu v rovině počtu nominovaných kandidátů, v rovině zastoupení politických stran či nezávislých kandidátů i v rovině samotné socioekonomické struktury obvodu.

Letos na podzim roku 2008 se budou konat už sedmé volby do Senátu, které po dvanácti letech završí druhou kompletní obměnu osazenstva horní komory Parlamentu a ve vymezených 27 volebních obvodech vyberou v pořadí již třetí senátory s nezkráceným šestiletým funkčním obdobím. Ačkoli by se mohlo zdát, že délka doby fungování Senátu a počet uskutečněných voleb jsou pro konsolidaci horní komory dostatečné, přesto je akademický zájem o téma Senátu a senátních voleb minimální. Na vině se pravděpodobně podílí hned několik faktorů jako např. nižší míra pravomocí horní komory oproti Poslanecké sněmovně, diskuze o transformaci či úplném zrušení Senátu, nízká oblíbenost Senátu u části politiků a následně i u veřejnosti, neustále se snižující volební účast a v neposlední řadě i obtížná metodologická uchopitelnost zkoumání senátních voleb. Přes všechny tyto skutečnosti je Senát PČR aktivní součástí legislativní moci státu a ačkoli jsou jeho pravomoci omezené, určitou silou disponuje - jak ostatně prokázaly únorové prezidentské volby 2008, ve kterých šlo skutečně o každý hlas poslance a každý hlas senátora. Současné odborné politologické práce ale český Senát nereflektují a drtivou většinu pozornosti upínají k populárnějším volbám do dolní komory Parlamentu. Problematice Senátu a především senátních voleb je mezi politologickými odbornými pracemi věnován pouze marginální prostor. Účelem této práce proto bude navázání a rozšíření tematiky zpracované v diplomové práci, která provedla detailní analýzu voleb a volebního chování na mikroúrovni čtyř volebních obvodů v rámci dvou řádných volebních termínů v letech 1996 a 2002. Bude se snažit uchovat zaměření na specifika voleb a volebního chování uvnitř volebních obvodů, ale zároveň se pokusí překonat limitaci způsobenou výběrem několika konkrétních obvodů a pojmut senátní volby z komplexního hlediska všech 81 jednomandátových volebních obvodů.

Pro ustavování Senátu PČR byl zákonem stanoven absolutně většinový dvoukolový systém s tzv. uzavřeným druhým kolem (*majority-runoff system*). Vítězství ve volbách a získ

---

¹⁷⁹ Text částečně vychází z diplomové práce „Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu ČR“.

¹⁸⁰ Ústava ČR byla schválena Českou národní radou dne 16. prosince 1992, účinnosti ale nabyla dne 1. ledna 1993 společně se vznikem samostatné České republiky.

¹⁸¹ První krajské volby byly vyhlášeny v roce 2000 a první čeští zástupci do Evropského parlamentu byli zvoleni na podzim roku 2004.

senátního křesla je tedy podmíněno ziskem minimálně 50 % a jednoho hlasu z celkového počtu platně hlasujících voličů v obou volebních kolech. Pokud žádný kandidát tuto hranici v prvním kole nepřekoná, koná se po uplynutí šestidenní lhůty druhé kolo s účastí výhradně dvou nejúspěšnějších kandidátů z kola prvního.

Absolutně většinový dvoukolový systém bývá označován jako tzv. prezidentský dvoukolový systém a v praxi se nejčastěji používá jako způsob volby osobností pro výkon individuálních exekutivních postů jak na národní tak na regionální a místní úrovni. Nejfrekventovanější použití se vztahuje k obsazování prezidentských úřadů,¹⁸² ale rovněž k volbě izraelského premiéra v letech 1992 až 2001, k volbám guvernérů v Brazílii, Rusku a především v jižanských amerických státech,¹⁸³ k volbám starostů velkých měst v USA jako je Detroit, Los Angeles, Miami či New York a také k primárním volbám ve vybraných státech USA jako je např. Mississippi. [Rose 2000: 281] Nicméně praktické uplatnění většinového systému s uzavřeným druhým kolem pro volbu kolektivních orgánů se pohybuje na hranici irelevantnosti. Používá se pro volbu legislativních orgánů v komunistických režimech na Kubě, v Severokorejské lidové republice a Vietnamu, a v post-sovětských státech Bělorusku, Kyrgyzstánu, Turkmenistánu a Uzbekistánu. Je však otázkou, do jaké míry mají volební výsledky těchto režimů vypovídací hodnotu. V prostředí nesoutěživých voleb se totiž dvoukolový systém velice snadno přetaví do ryze jednokolové varianty. V současnosti absolutně většinový dvoukolový systém používají pro legislativní volby na národní úrovni ještě státy Bahrajn a Haiti. [Norris 2004: 49, Reynolds - Reilly 2002: 43, Chytilík 2007: 92] Větší popularitou na evropském kontinentě disponoval dvoukolový většinový systém v průběhu 19. století a v první polovině 20. století, patrně z důvodu spojitosti s katolickou církví, která ve vlastních interních volbách tradičně vyžadovala zisk absolutní většiny hlasů. [Cox 1997: 65] Přechodně byl v tomto období užíván pro volby do dolní komory parlamentů v Belgii, Francii, Itálii, Lucembursku, Německu, Nizozemí, Norsku, Rakousku-Uhersku, Portugalsku, Španělsku a Švýcarsku. [Sartori 2001: 73, Colomer 2004: 195-208, Chytilík 2007: 91]

Hodnocení absolutně většinového dvoukolového systému je však velice komplikované. Nejenže jeho účinky mohou působit na povahu stranického systému a vnitřní strukturu jednotlivých politických stran přes volební chování stran (respektive chování stranických leaderů) a chování voličů až po rysy zvolených institucí. Navíc efekty dvoukolového hlasování není možné generalizovat, protože jsou poměrně silně závislé na charakteru konkrétního politického prostředí.¹⁸⁴ Na základě těchto faktorů vzniká odlišná konfigurace a intenzita efektů, kterými může dvoukolové hlasování disponovat, a proto je z všeobecného hlediska v podstatě nemožné determinovat přesný výsledek jeho působení.

---

¹⁸² Uzavřený dvoukolový systém je celosvětově nejčastěji používanou volební technikou pro ustavení přímo volených prezidentů, konkrétně se jedná zhruba o 70 % případů (nominálně alespoň 71 ze 102 zemí s přímo volenou hlavou státu). [Lebeda 2007: 50] Namátkou mezi ně z evropských států patří Bulharsko, Bělorusko, Černá Hora, Finsko, Francie, Chorvatsko, Kypr, Litva, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajina. Kompletní seznam ze všech kontinentů viz Příloha 1 článku *Volební pravidla pro prezidentské volby*. [Lebeda 2007: 54-57]

¹⁸³ Na jihu Spojených států amerických má v rámci jednotlivých států uzavřený dvoukolový systém poměrně dlouhou tradici a široké využití, neboť byl zaveden za účelem omezení vlivu Afroameričanů na výsledky voleb. Například Louisiana jej užívá pro volbu guvernéra, kongresmanů (senátorů a reprezentantů) i pro otevřené nestraničné primárky.

¹⁸⁴ Na rozdílnost výsledků může mít vliv např. míra stability demokracie, strukturovanost stranického systému, geografické rozložení a sociální členění elektorátu (konfliktní linie ve společnosti, *cleverages*) či stupeň ekonomické vyspělosti.

Přesto lze vysledovat určité tendence, které se v souvislosti s absolutně většinovým dvoukolovým systémem opakovaně, i když v různé míře a síle, vyskytují. Mezi notoricky známé se bezesporu řadí druhá teze Maurice Duvergera, jež stanovuje, že „*dvoukolový většinový systém podporuje systém mnoha stran, které jsou pružné, závislé a relativně stabilní (a to bez výjimek)*.“ [Duverger 1978: 205] Dezintegrační efekt stranického systému přitom Duverger připisuje existenci druhého kola volby, které podporuje frakcionalizaci spektra politických stran a nakonec i frakcionalizaci počtu kandidátů nominovaných do voleb. [Duverger 1978: 220] V novější studii na Duvergerovy myšlenky navázali André Blais s R. K. Cartym a dospěli k závěru, že fungování absolutně většinové formule je hluboce spjato právě s velikostí volebních obvodů. V případě jednomandátových obvodů¹⁸⁵ souhlasí s Duvergerovou druhou hypotézou a přisuzují mu tendenci k multipartijnímu stranickému systému. [Blais - Carty 1991: 89]

Protože dvoukolové hlasování patří do rodiny většinových systémů, jedním z jeho atributů musí být *produkce disproporčních výsledků voleb*. Z logiky většinových systémů, která je postavena na pravidle „vítěz bere vše“, vyplývá, že poměr mezi získanými hlasy a přidělenými mandáty bude ostře nevyvážený. Z globálního hlediska mají nejvýhodnější pozici velké strany s geograficky rovnoměrným rozložením elektorátu. [Lijphart 1998: 20; Farrel 2001: 63] Podle Arenda Lijharta se potenciální efektivní volební práh většinových systémů pohybuje kolem 35 % hlasů. [Lijphart 1998: 21] Tuto hodnotu samozřejmě není možné plně aplikovat na absolutně většinový dvoukolový systém, který v prvním kole vyžaduje překročení hranice 50 % hlasů ze všech, ale lze na ni pohlížet jako na volební práh k postupu do druhého kola voleb pro potenciálního vítěze.

Problematickou kapitolou absolutně většinového systému se dvěma koly je vznik a existence tzv. volebních aliancí, jejichž hlavní podstatou jsou dohody o nominaci společného kandidáta s největší šancí na vítězství v jednotlivých volebních obvodech, které jsou nutně doprovázeny recipročním stahováním kandidátů ostatních aliančních partnerů. V prostředí většinového hlasování s uzavřeným druhým kolem je totiž kapacita aliančního vyjednávání silně limitována postupem výhradně dvou nejúspěšnějších kandidátů z prvního kola.¹⁸⁶ Prostor je ponechán jen k vyjednání veřejné podpory od neúspěšných kandidátů anebo k vytvoření předvolební aliance nominující společného kandidáta hned do prvního kola voleb¹⁸⁷ a dochází k *multiplikaci nominovaných kandidátů do prvního kola voleb*.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ V dnešní praxi však neexistuje země, která by užívala dvoukolové hlasování ve vícemandátových obvodech.

¹⁸⁶ Podpora vzniku a existence volebních aliancí funguje v rámci dvoukolového systému s tzv. otevřeným druhým kolem (*majority-plurality system*), který k vyhlášení vítěze po prvním kole voleb rovněž vyžaduje získání minimálně 50 % a jednoho hlasu, ale do druhého kola voleb umožňuje postup více než dvou kandidátů. Jejich přesný počet je určen předem stanoveným volebním prahem, ať už procentní hranicí (např. 12,5 % získaných hlasů ve volbách do dolní komory francouzského parlamentu) nebo počtem kandidátů (např. dvojnásobný počet kandidátů než počet mandátů v daném volebním obvodu jako pravidlo belgických voleb platné do roku 1900). [Fisichella 1984: 189] Přítomnost více než dvou kandidátů ve druhém rozhodujícím kole voleb znamená, že vítěz s největší pravděpodobností nebude zvolen na základě absolutní většiny hlasů. Proto je třeba řadit techniku otevřeného dvoukolového hlasování spíše do skupiny relativně většinových systémů.

¹⁸⁷ Na základě výsledků výzkumu prezidentských voleb však Matthew Shugart a John Carey došli k závěru, že klasický dvoukolový systém s uzavřeným druhým kolem vytváří nepříznivé podmínky i pro formování koaličních uskupení před prvním kolem voleb. Hranice volebního prahu v hodnotě 50 % hlasů je podle nich příliš vysokou překážkou i pro volební aliance, a proto v prvním kole voleb preferují politické strany nominaci vlastního kandidáta. [Shugart - Carey 2003: 210]

Podle Shugarta a Careyho nevnímají politické strany první kolo voleb jako rozhodující utkání, ale naopak jej pojmají za jakousi zkušební ukázkou rozložení sil. Proto neváhají nominovat vlastního kandidáta, ačkoli nemá reálné šance na vítězství. [Shugart - Carey 2003: 215]

Existence dvou volebních kol oddělených časovým intervalem v délce týdne až čtrnácti dní skrývá dostatečný prostor pro *strategické volební chování*. Výsledky prvního kola voleb totiž představují důležitý zdroj informací, který poskytuje voličům relevantní základ pro rozhodnutí o další volbě. Sartori vyzdvihuje tento fakt jako unikátní příležitost voličů zkombinovat svobodnou volbu s volbou racionální. První kolo proto Sartori označuje za *selekcí*, v rámci které volič hlasuje pro svého nejvíce preferovaného kandidáta. Druhé kolo pak nazývá *elekcí*, protože volič musí reagovat na preference ostatních voličů a strategicky vybírat celkově nejpříjemnějšího kandidáta.¹⁸⁹ [Sartori 2001: 75-76] Odlišný názor ke strategickému hlasování vyjadřuje Gary Cox, podle kterého se racionálně uvažující volič vždy snaží volit tak, aby maximalizoval užitečnost svého hlasu, takticky proto volí hned v prvním kole voleb a svůj hlas odevzdává jen kandidátům s nejvyšší pravděpodobností na postup do druhého kola voleb. [Cox 1997: 127-128] Cílem racionálního voliče je podle Coxe hlasovat tak, aby do druhého kola zajistil svému preferovanému kandidátovi snadněji porazitelného soupeře. Zároveň však Cox připouští, že komplikovanost strategické volby ve dvoukolovém hlasování je skutečně vysoká a silně závisí na charakteru voličů, po kterých se vyžaduje dostatečná informovanost o volební náladě ostatních voličů, zájem o politiku a samozřejmě i pochopení mechanismu a účinků fungování volebního systému. [Cox 1997: 135]

Dalším, ne právě pozitivním účinkem dvoukolových volebních systémů může být *nízká volební účast*, která může výsledné rozložení mandátů mezi politické strany výrazně odchýlit od politických nálad veřejnosti. Slabá participace občanů na volebním procesu nabývá v případě absolutně většinového dvoukolového systému širších rozměrů. Nárůst volební absence totiž hrozí *především ve druhém kole*. Jedním z důvodů může být únava voličů z opakované účasti ve volebních místnostech v časově krátkém horizontu¹⁹⁰ a druhým, jak upozorňuje Domenico Fisichella, nespokojenost voličů se zúženým výběrem kandidátů, tzn. že je volební neúčast důsledkem naopak vysokého stupně stranické identifikace a neschopnosti voliče ztotožnit se s jedním z postupujících kandidátů. [Fisichella 1984: 187]

---

¹⁸⁸ Tohoto efektu dvoukolového hlasování si všímá už Maurice Duverger v souvislosti s americkými primárními volbami. Zatímco počet kandidátů nominovaných ve stranických primárkách pořádaných podle pravidel relativně většinového jednokolového systému vykazoval jasné tendence k prosazování dvou hlavních protivníků, v primárkách s dvoukolovým systémem absolutní většiny se jasně projevil trend štěpení strany do více frakcí, které nominovaly a podporovaly vlastní kandidáty. [Duverger 1978: 220]

¹⁸⁹ Podobně přistoupila k problematice taktického hlasování ve dvoukolových systémech i Pippa Norris, která hodnotí první kolo voleb jako upřímné vyjádření preferencí, tzn. jako hlasování srdcem (*voting with the heart*) a druhé kolo označuje za racionální volbu, tzn. za hlasování hlavou (*voting with the head*). [Norris 2004: 49]

¹⁹⁰ Problém nižší volební účasti při zachování absolutně většinové techniky řeší nahrazení dvoukolového systému alternativním hlasováním, které díky rozdělování preferencí mezi kandidáty („oznámkování“ kandidátů) nevyžaduje opakovanou účast v jediných volbách. Sartori se však k mechanismu alternativního hlasování staví kriticky. Svoji kritiku opírá o argument, že volič rozděluje svoje preference bez znalosti preferencí ostatních voličů. [Sartori 2001: 75]

Jako nejvýznamnější specifikum dvoukolových systémů ale Fisichella definuje jejich schopnost eliminovat zastoupení antisystémových stran. [Fisichella 1984: 183] Jejich hlavní handicap se nachází ve striktně limitovaném okruhu voličů a především neschopnosti jeho rozšíření. Ostatní voliči odmítají přesunout svoji podporu na konto antisystémového kandidáta a upřednostňují prosystémového kandidáta bez ohledu na jeho stranickou příslušnost. Kandidát antisystémové strany tak získává v prvním, popř. i druhém kole hlasy pouze svého pevného voličského jádra a tento objem hlasů je jeho dosažitelným maximem.

Na základě nastíněného fungování a účinků absolutně většinového dvoukolového systému lze dedukovat potenciální profil „ideálního“ kandidáta s největší šancí uspět v obou kolech volby a zvítězit. Mezi jeho základními vlastnostmi a individuálními kvalitami by neměla chybět příslušnost k silné prosystémové politické straně, která se může opřít o početný a disciplinovaný elektorát, jež je schopný aktivně se podílet na volebním procesu. Zároveň by se mělo jednat o kandidáta v rámci své strany ne příliš vyhraněného, spíše umírněného a dostředivého. Velký vliv na úspěšnost kandidáta by měl mít kromě jeho stranické příslušnosti a postavení ve straně také charakter jeho osobnosti, schopnost zaujmout veřejnost a přitáhnout voliče na svoji stranu. Tomu nahrává skutečnost, že dvoukolové hlasování v dnešní praxi probíhá v jednomandátových obvodech. Volby jsou tedy silně personalizované a pro kandidáta je důležité soustředit svoji pozornost primárně k volebnímu obvodu, ve kterém kandiduje. Nepostradatelným atributem potenciálního vítěze voleb by mělo být charisma jeho osobnosti, pravděpodobně dobrá znalost prostředí volebního obvodu, orientace v místních problémech, známost jeho osoby mezi místním obyvatelstvem i určitá zkušenost s praktickou politikou.

Podle výsledků analýzy provedené na mikroúrovni čtyř volebních obvodů se jako relevantní faktor prokázala stranická příslušnost kandidáta k jedné z velkých politických stran se zastoupením v Poslanecké sněmovně PČR, především k ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM (v roce 1996 lze zahrnout i ODA a v roce 2002 US-DEU), protože ti si v drtivé většině případů rozdělili čelní pozice na výsledkovém poli všech analyzovaných senátních voleb. Naopak nezávislí kandidáti a kandidáti malých neparlamentních regionálních stran bez stranického zázemí skončili s minimem získaných hlasů na samém dně výsledkové listiny. Stranická příslušnost kandidátů hrála roli na úrovni regionu i na úrovni jednotlivých měst a ovlivňovala celkové výsledky voleb, přičemž by se dalo stanovit, že korelovala se socioekonomickými podmínkami a politickou orientací v dané oblasti či obci. Přesto se vyskytly výjimečné případy, ve kterých se projevila personalizace voleb a jako rozhodující faktor se ukázala jednotlivá osobnost kandidáta, jeho známost (především mediální) napříč republikou nebo konkrétním regionem, jeho charisma, jeho schopnost prezentace a veřejně dobře viditelná aktivní činnost. Dílčí výsledky odvozené od kritéria velikosti obcí¹⁹¹ vyústily do obecného trendu, v rámci kterého pravicoví kandidáti bodovali především ve větších městech, levicoví kandidáti dosahovali velice vyvážené podpory napříč obcemi všech velikostí a lidovečtí kandidáti si získali přízeň skupiny nejmenších obcí. Jako nezanedbatelná proměnná se ukázala i politická zkušenost kandidáta,¹⁹² neboť druhé

---

¹⁹¹ Na základě počtu obyvatel byly vymezeny tři velikostní kategorie obcí. První kategorii tvořila velká města nad pět tisíc obyvatel, druhou kategorii představovaly střední obce od tisíce do pěti tisíc obyvatel a do třetí kategorie spadaly nejmenší obce do tisíce obyvatel.

¹⁹² Jedná se o zkušenost s politikou na komunální, krajské (od roku 2000), parlamentní či vládní úrovni.

volební období prokázalo výrazně nižší podíl kandidujících bez jakékoli politické zkušenosti.

CÍLE A HYPOTÉZY PRÁCE

Z teoretického hlediska je cílem disertační práce studium absolutně většinového dvoukolového systému (majority-runoff system), který je determinován článkem 18 Ústavy ČR, jenž zakotvuje, že „volby do Senátu se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady většinového systému.“ Konkrétní typ majoritní techniky pak ukotvuje Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, který v Části první Oddíle třetím vymezuje volební obvody a základní pravidla senátních voleb. Zjištěná teoretická východiska by měla sloužit ke kvalitnějšímu uchopení a zpracování analytické části práce. V rámci teoretické části navíc práce stručně představí Senát PČR jako horní komoru Parlamentu, vymezí jeho postavení v prostředí českého parlamentarismu a zaměří se na výše zmiňovaný volební zákon.

Cílem výzkumné části práce je provedení kvantitativní analýzy se zaměřením na odlišnosti volebního chování ve volbách do Senátu PČR na mikroúrovni volebního obvodu v závislosti na specifikách jednotlivých typů obcí, tzn. velikosti a významnosti obce v regionu volebního obvodu, socio-ekonomických podmínkách a politické orientaci. Právě mikroúroveň senátního obvodu umožní vyrovnat se s metodologicky obtížným uchopením zkoumání voleb do kolektivního legislativního orgánu, jež se konají v jednomandátových obvodech podle absolutně většinového dvoukolového systému. Provedení specifické analýzy se stejnými kandidáty v různých typech volebního prostředí (v různých skupinách obcí) v jednotlivých volebních obvodech tak otevírá cestu k zachycení personalizace voleb - charakteru a individuálních vlastností osobnosti kandidátů.

Rozsah práce by měl pojmut volby do Senátu z komplexního hlediska a kvantifikovat výsledky šetření v závislosti na řádných volebních termínech, resp. se zaměřením vždy na skupinu 27 volebních obvodů se souběžným konáním voleb od roku 1996 až do roku 2008 v pravidelných dvouletých intervalech (s výjimkou roku 1996, kdy proběhly ustavující volby současně ve všech 81 volebních obvodech). Výsledkem šetření by mělo být rozklíčování specifik volebního chování v různých typech obcí napříč volebními obvody, profilace podpory kandidátů mezi centrem (okresní a velká města) a periferií (malá města a vesnice) a odhalení potenciální korelace mezi charakteristikami kandidátů na jedné straně a na straně druhé danou socio-ekonomickou strukturou a politickou orientací sídel. Zajímavou a zároveň relevantní součástí práce by mělo být prozkoumání druhého kola voleb, které by se soustředilo především na přírůstek hlasů, popř. stagnaci či úbytek hlasů dvou postupujících kandidátů. Vše pojmáno optikou aktuální politické situace a nálad veřejného mínění v daném období.

Práce bude směřovat k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. (1) Stranická příslušnost kandidáta k některé ze silných politických stran zaručuje jeho výhodnější pozici a umístění na předních místech výsledkové listiny před bezpartijními kandidáty či kandidáty malých politických stran. (2) Úspěšnost stranického kandidáta závisí na socio-ekonomických podmínkách a politické orientaci na regionální a lokální úrovni, resp. prostředí s vyšší mírou religiozity obyvatelstva preferuje kandidáty křesťanské demokracie, prostředí s nižší mírou socio-ekonomického rozvoje (např. podprůměrné mzdy, zvýšená míra nezaměstnanosti, nižší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel) preferuje levicové

kandidáty, apod. (3) Individuální charakteristika kandidáta se stává rozhodujícím faktorem pro vítězství pouze ve výjimečných případech, kdy je osobnost uchazeče o senátorský mandát velice dobře známa napříč celostátní či regionální veřejností. (4) Pravicoví kandidáti jsou nejuspěšnější v okresních a větších městech, ve kterých si připisují největší podíly hlasů ze všech nominovaných kandidátů. (5) Komunističtí kandidáti jsou jako kandidáti krajní levice volebním systémem diskvalifikováni, a proto jen velmi těžko postupují do druhého kola voleb. Jejich vítězství je limitováno velikostí voličské podpory v daném teritoriu, která se nemění a tak jejich zisky hlasů ve druhém kole stagnují na získaném objemu hlasů z prvního kola voleb. (6) Nárůst hlasů pro pravicové kandidáty ODS napříč volebním obvodem ve druhém kole není natolik silný, aby stačil k celkovému vítězství. K vyšším ziskům senátních křesel by jim dopomohlo nastavení relativně většinového volebního systému, který probíhá rovněž v jednomandátových obvodech, ale pouze v jednom volebním kole.

METODOLOGICKÝ RÁMEC

Na základě stanovených cílů a hypotéz bude práce postupovat prostřednictvím kvantitativních metod. K analýze profilu volebních obvodů, jejich vnitřních specifických podmínek a složení voličů využije prostorově a časově agregovaná data z databází Českého statistického úřadu, popř. datového archivu Sociologického ústavu AV ČR. Pro získání informací především k charakteristikám kandidátů využije analýzu dokumentů, tzn. celostátního a regionálního tisku. Volební server Českého statistického úřadu www.volby.cz se stane zdrojem údajů týkajících se volebních výsledků a volební účasti. Práce se zaměří na systematickou komparaci volebního chování uvnitř volebního obvodu v závislosti na specifikách jednotlivých typů obcí. Využije kombinaci synchronní a diachronní komparace, kdy porovná výsledky voleb a volebního chování mezi specifikovanými oblastmi volebních obvodů v rámci různých volebních období.

REFLEXE TÉMATU V ODBORNÉ LITERATUŘE

Vymezené téma, které se týká problematiky absolutně většinového dvoukolového systému a voleb do Senátu PČR, se v odborných politologických pracích vyskytuje skutečně jen poskrovnu. Příznivější situace vládne u tématu dvoukolového systému s tzv. uzavřeným druhým kolem, ačkoli mu zdaleka není věnována tak široká pozornost jako v případě proporčních či relativně většinových systémů.¹⁹³ Česká politologická literatura se absolutně většinovým systémům věnuje především z komplexního a obecného hlediska. Informace o konkrétní formě dvoukolového systému lze separovat z publikací věnujících se volbám a volebním systémům, konkrétně Volební systémy od Romana Chytilka a Jakuba Šeda a Volby a politické strany v moderních demokraciích od Michala Klímy. Většinové systémy včetně dvoukolové verze s uzavřeným systémem nabízí v perspektivě prezidentských voleb článek Tomáše Lebedy nazvaný Volební pravidla pro prezidentské volby, který je součástí souborného díla Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě, jež v roce 2007 editovali Miroslav Novák se Stanislavem Brunclíkem. Patrně největší sondu do problematiky většinových volebních

---

¹⁹³ Především se jedná o relativně většinový systém v jednomandátových obvodech typu FPTP (systém prvního v cíli), který je z kategorie většinových systémů celosvětově nejrozšířenější.

systemů v české politologii provedl Jakub Šedo ve své disertační práci Zkoumání většinových volebních systémů z roku 2007, ve které vyčlenil velice solidní prostor i problematice dvoukolového hlasování. V rozsahu literatury dostupné v českém jazyce není možné zapomenout na dnes už klasické politologické dílo italského politologa Giovanni Sartoriho Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů.

Rozsáhlejší zdroj informací k absolutně většinovému dvoukolovému systému nabízí světová odborná literatura. Základní informace v encyklopedickém stylu lze dohledat ve třech základních publikacích, od Andrew Reynoldse a Bena Reillyho, od Richarda Rose a třetí od Davida M. Farrela. Většinovým volebním systémům, jejich účinkům a jejich klasifikaci se věnují publikace celosvětově známých autorit v oblasti volební problematiky, tj. francouzský sociolog a politolog Maurice Duverger, italští politologové Giovanni Sartori a Domenico Fisichella, nizozemský Arend Lijphart, američtí političtí vědci Garry W. Cox, Matthew Soberg Shugart a John M. Carey, Pippa Norris či kanadský profesor André Blais.

Skutečně marginální prostor je ale v prostředí politologických studií věnován problematice Senátu PČR a senátních voleb. Základní zdroj informací o horní komoře českého Parlamentu přináší publikace a články Jana Kysely, který se senátní tematice dlouhodobě věnuje, konkrétně se jedná o publikaci Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů a články Glosa k výhledům regionální reformy Senátu z Politologického časopisu a Senát - očekávání a skutečnost aneb šestiletá bilance ze sborníku Deset let Ústavy České republiky. Problematiky Senátu a senátních voleb se dotknul i politolog Josef Mlejnek jr. a ústavní právník Jan Filip.

Vedle odborné literatury bude práce využívat i internetové zdroje, především on-line přístupné databáze monitorující česká tištěná a zvuková média, světové odborné časopisy a socio-ekonomický a politický vývoj v ČR.

LITERATURA A ZDROJE:

Tištěné prameny:

- *Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992*, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb.
- *Zákon č. 247/1995 Sb.*, o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů

Literatura - neperiodická:

- Cox, Gary W. 1997. *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. New York, Cambridge University Press.
- Duverger, Maurice. 1978. *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. London, Cambridge University Press.
- Farrel, David M. 2001. *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. New York, Palgrave.
- Fiala, Jiří. 2004. *Kritická interpretace „zákonů“ o vlivu volebních systémů na stranické systémy*. str. 51-65

- in: Novák, Miroslav - Lebeda, Tomáš (a kol.). 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
- Fisichella, Dominico. 1984. *The Double-Ballot System as a Weapon against Anti-System Parties*. p. 181-189.
in: Lijphart, Arend - Grofman, Bernard. 1984. *Choosing an Electoral System. Issues and Alternatives*. New York, Praeger Publishers.
  - Chytilík, Roman - Šedo, Jakub (eds.) 2004. *Volební systémy*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita v Brně.
  - Chytilík, Roman. 2007. *Zkoumání většinových volebních systémů*. Disertační práce. Brno, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně.
  - Klíma, Michal. 2003. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha, Radix, spol. s.r.o.
  - Kysela, Jan. 2003. *Senát - očekávání a skutečnost aneb šestiletá bilance*. s. 266-286.
in: Kysela, Jan (ed.). 2003. *Deset let Ústavy České republiky. Východiska, stav, perspektivy. Sborník příspěvků*. Praha, Eurolex Bohemia.
  - Kysela, Jan. 2004. *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha, Eurolex Bohemia.
  - Lebeda, Tomáš. 2004. *Stručný přehled volebních systémů*. str. 19-43.
in: Novák, Miroslav - Lebeda, Tomáš (a kol.). 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
  - Lebeda, Tomáš. 2007. *Volební pravidla pro prezidentské volby*. s. 27-61.
in: Novák, Miroslav - Brunclík, Miloš (eds.). 2007 *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha, Dokořán.
  - Lijphart, Arend. 1984. *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Heaven, London, Yale University Press.
  - Lijphart, Arend. 1998. *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945 – 1990*. New York, Oxford University Press.
  - Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, Cambridge University Press.
  - Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, SLON.
  - Perottino, Michel. 2005. *Francouzský politický systém*. Praha, SLON.
  - Reynolds, Andrew - Reilly, Ben. 2002. *The International IDEA Handbook of Election System Design*. Stockholm, IDEA.
  - Rose, Richard. 2000. *International Encyclopedia of Elections*. Washington, Congressional Quarterly Press.
  - Sartori, Giovanni. 1976. *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. New York, Cambridge University Press.
  - Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha, SLON.

- Shugart, Matthew Soberg - Carey, John M. 2003. *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. New York, Cambridge University Press.
- Šanc, David. 2006. *Menšinový koaliční kabinet V. Klause 1996-1998?: vznik, charakteristika, příčiny pádu*. s. 628-641.
in: Němec, Jan - Šustková, Markéta (eds.). 2006. *III. Kongres českých politologů. Olomouc 8.-10.9.2006*. Praha - Olomouc, Česká společnost pro politické vědy.
(<http://www.cspv.cz/dokumenty/kongres2006/HP%2024/David%20Sanc.pdf>)
- Šulcová, Pavlína. 2007. *Lesk a bída izraelské volební reformy z roku 1992 – parlamentní nebo prezidentský systém?* s. 63-77.
in: Novák, Miroslav - Brunclík, Miloš (eds.). 2007. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha, Dokořán.
- Taagepera, Rein - Shugart, Matthew Soberg. 1989. *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven, Yale University Press.
- Vodička, Karel - Cabada, Ladislav. 2003. *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Praha, Portál.

Literatura - periodická:

- Blais, André - Carty. R. K. 1991. *The Psychological Impact of Electoral Laws: Measuring Duverger's Elusive Factor*. British Journal of Political Science, Vol. 21, No. 1., pp. 79-93.
- Blais, André - Indridason, Indrihi H. 2007. *Making Candidates Count: The Logic of Electoral Alliances in Two-Round Legislative Elections*. The Journal of Politics, Vol. 69, No. 1, pp. 193-205.
- Filip, Jan. 2003. *K historii Senátu: Od jeho zřízení až po ustavení*. Časopis Senát. č. 1, s. 22-24.
- Kysela, Jan. 2001. *Glosa k výhledům regionální reformy Senátu*. Politologický časopis, č. 1, s. 64-74.
- Mlejnek, Josef jr. 2002. *Senátní volby – otázky nad smyslem druhé komory zůstávají*. Centrum pro studium demokracii a kultury, Revue Proglas, (<http://www.cdkbrno.cz/rp/clanky/80/komentar-senatni-volby-otazniky-nad-smyslem-druhe-komory-zustavaji/?PHPSESSID=c>)

Noviny a časopisy:

- celostátní a regionální tisk
- Parlamentní zpravodaj
- Politologický časopis
- Sociologický časopis

Internetové zdroje:

- <http://www.cepsr.com>
Středoevropské politické studie, Mezinárodní politologický ústav MU v Brně
- <http://www.cvvm.cas.cz/>
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR
- <http://www.czso.cz>
Český statistický úřad
- <http://www.senat.cz>
Senát Parlamentu České republiky
- <http://www.volby.cz>
Volební server Českého statistického úřadu

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a socioekonomickými ukazateli agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (2000–2012).....	181
Příloha 2. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a zisky hlasů těchto stran v předchozích volbách do PS PČR agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (1996–2012).....	182
Příloha 3. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich politických zkušeností a volební strany – multinomická regresní analýza (1996–2012).....	183
Příloha 4. Průměrné zisky hlasů vítězů voleb ve druhém kole v domácích/okolních/ ostatních obcích dle velikostní kategorie domáčí obce v % (1996–2012).....	184
Příloha 5. Poměr zisků vítězů voleb ve druhém kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domáčí obce (1996–2012).....	184
Příloha 6. Obsazení prvních míst kandidáty ODS po prvním kole voleb na úrovni senátního obvodu v jednotlivých řádných volebních termínech v % (1996–2012).....	185

PŘÍLOHY

Příloha 1. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a socioekonomickými ukazateli agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (2000–2012)

Kandidáti	míra registrované nezaměstnanosti		počet uchazečů na 1 prac.místo		počet obyvatel se SŠ s maturitou		počet obyvatel s VŠ vzděláním		počet věřících		
	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.	
silných parlamentních stran											
ODS	-0,313	,000	-0,256	,000	0,279	,000	0,244	,001	-0,336	,000	195
ČSSD	0,133	,064	0,094	,191	-0,182	,011	-0,217	,002	0,158	,028	194
KDU-ČSL	0,086	,358	0,068	,470	-0,227	,014	-0,221	,017	0,456	,000	116
KSČM	0,529	,000	0,399	,000	-0,501	,000	-0,437	,000	-0,092	,199	196
slabých parlamentních stran											
ODA	0,055	,888	-0,082	,833	-0,232	,548	-0,373	,322	0,567	,111	9
US-DEU	-0,253	,148	-0,102	,567	0,341	,048	0,187	,288	0,052	,768	34
SZ	-0,353	,015	-0,301	,040	0,475	,001	0,603	,000	-0,036	,812	47
TOP 09 (+STAN)	-0,486	,001	0,509	,000	0,433	,003	0,348	,019	-0,232	,125	45
VV	-0,262	,178	-0,246	,207	0,309	,109	0,224	,253	0,173	,379	28

Zdroj: www.volby.cz, www.czso.cz, vlastní výpočet.

Příloha 2. Souvislost mezi zisky hlasů kandidátů jednotlivých volebních stran a zisky hlasů těchto stran v předchozích volbách do PS PČR agregovanými za senátní volební obvody – Pearsonův korelační koeficient (1996–2012)

Kandidáti	Zisky hlasů ve volbách do PS PČR																	
	ODS	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODA	US-DEU	SZ	TOP 09	VV									
	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.	r	sig.								
silných parlamentních stran																		
ODS	0,418	,000	-0,356	,000	-0,252	,000	-0,297	,000	0,194	,023	-0,015	,876	0,213	,001	0,349	,009	0,116	,400
	N = 303		N = 303		N = 303		N = 303		N = 137		N = 111		N = 223		N = 55		N = 55	
ČSSD	-0,256	,000	0,358	,000	0,055	,341	0,255	,000	-0,219	,010	-0,387	,000	-0,182	,006	-0,406	,002	-0,205	,136
	N = 301		N = 301		N = 301		N = 301		N = 136		N = 111		N = 222		N = 54		N = 54	
KDU-ČSL	-0,269	,000	-0,061	,427	0,524	,000	0,010	,899	0,015	,891	0,556	,000	-0,044	,631	-0,282	,117	-0,144	,431
	N = 169		N = 169		N = 169		N = 169		N = 83		N = 54		N = 124		N = 32		N = 32	
KSČM	-0,493	,000	0,470	,000	-0,132	,021	0,643	,000	-0,314	,000	-0,038	,690	-0,128	,055	-0,339	,011	-0,041	,764
	N = 305		N = 305		N = 305		N = 305		N = 139		N = 111		N = 224		N = 55		N = 55	
slabých parlamentních stran																		
ODA	0,210	,099	-0,117	,361	0,004	,972	-0,126	,323	0,076	,579	0,809	,028	0,086	,779	-	-	-	-
	N = 63		N = 63		N = 63		N = 63		N = 56		N = 7		N = 13		N = 0		N = 0	
US-DEU	0,332	,039	-0,113	,493	0,223	,172	-0,443	,005	0,410	,091	0,788	,000	-0,264	,105	-	-	-	-
	N = 39		N = 39		N = 39		N = 39		N = 18		N = 21		N = 39		N = 0		N = 0	
SZ	0,282	,017	-0,232	,051	0,018	,879	-0,354	0,002	-0,085	,693	-0,119	,446	0,405	,003	0,012	,988	-0,992	,008
	N = 71		N = 71		N = 71		N = 71		N = 24		N = 43		N = 50		N = 4		N = 4	
TOP 09 (+ STAN)	0,459	,007	-0,430	,012	-0,378	,030	-0,393	,024	-	-	-	-	0,295	,095	0,449	,009	-0,002	,989
	N = 33		N = 33		N = 33		N = 33		N = 0		N = 0		N = 33		N = 33		N = 33	
VV	0,140	,476	0,025	,901	0,043	,826	-0,192	,328	-	-	-	-	0,060	,760	-0,062	,763	0,160	,436
	N = 28		N = 28		N = 28		N = 28		N = 0		N = 2		N = 28		N = 26		N = 26	

Zdroj: www.volby.cz, www.czso.cz, vlastní výpočet.

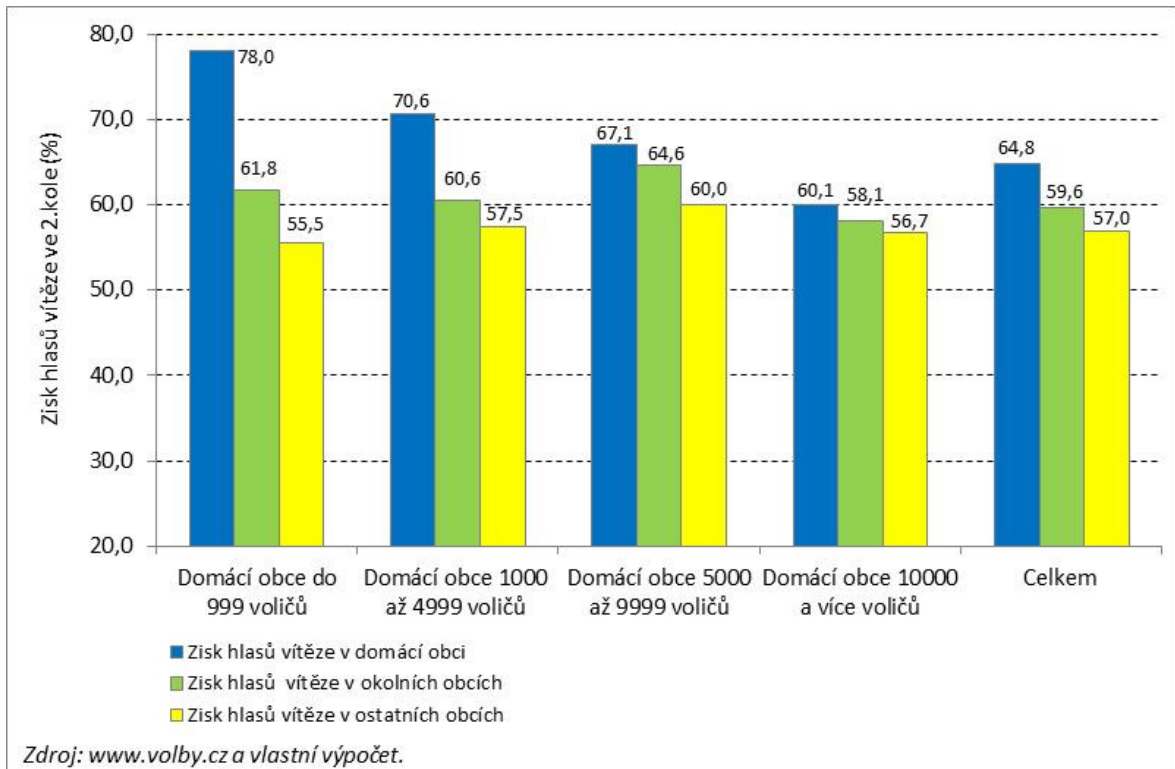
Příloha 3. Odhadované poměry šancí (OR) kandidátů na postup do druhého kola/na vítězství dle jejich politických zkušeností a volební strany – multinomická regresní analýza (1996–2012)

Individuální charakteristiky kandidáta	Model G'				Model G							
	poražení ve druhém kole a vítězové celkem				poražení ve druhém kole				vítězové			
	OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval		OR	sig.	95% konfidenční interval	
Politické zkušenosti kandidátů (dichotomické proměnné)												
obecní zastupitel	1,623	,000	1,255	2,099	1,434	,024	1,048	1,962	1,812	,000	1,338	2,455
krajský zastupitel	1,514	,047	1,005	2,282	1,182	,520	0,710	1,968	1,900	,008	1,186	3,042
poslanec PČR	1,174	,478	0,754	1,829	1,359	,251	0,804	2,296	0,991	,974	0,567	1,730
ministr	1,936	,091	0,900	4,165	1,242	,674	0,452	3,409	2,630	,022	1,150	6,013
senátor	6,206	,000	3,610	10,668	5,451	,000	2,943	10,097	6,801	,000	3,836	12,060
Volební strana kandidáta (referenční kategorie = ostatní strany a hnutí)												
ODS	122,445	,000	62,608	239,470	199,623	,000	70,824	562,647	78,868	,000	34,625	179,645
ČSSD	41,829	,000	21,883	79,956	55,938	,000	20,006	156,401	33,681	,000	15,087	75,192
KDU-ČSL	13,224	,000	6,603	26,484	14,016	,000	4,645	42,296	12,501	,000	5,327	29,337
KSČM	5,534	,000	2,782	11,010	13,108	,000	4,579	37,519	1,549	,398	0,562	4,270
slabé parlamentní strany	6,000	,000	2,961	12,159	2,909	,102	0,809	10,461	7,717	,000	3,291	18,092
koalice s parlam.stranou	4,820	,002	1,797	12,926	4,788	,049	1,008	22,743	4,771	,010	1,450	15,696
koalice neparlam.stran	0,652	,686	0,082	5,195	0,000		0,000	0,000	1,009	,993	0,120	8,456
strany nezávislých	3,299	,001	1,594	6,828	3,218	,054	0,979	10,578	3,322	,009	1,349	8,177
Nagelkerke pseudo R ²	0,492				0,455							
Podíl správně zařazených	83 %				77 %							

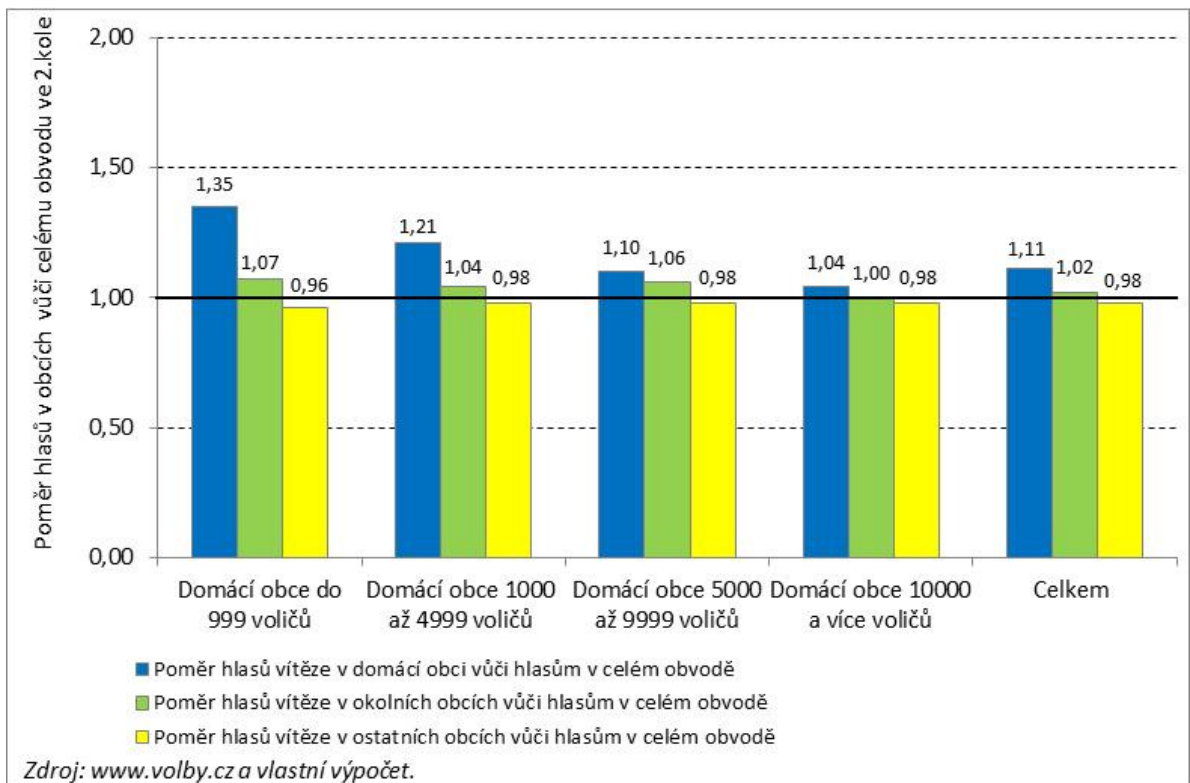
Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet.

Poznámka: Referenční kategorie = kandidáti, kteří nepostoupili do druhého kola a nezměli.

Příloha 4. Průměrné zisky hlasů vítězů voleb ve druhém kole v domácích/okolních/ostatních obcích dle velikostní kategorie domací obce v % (1996–2012)

Příloha 5. Poměr zisků vítězů voleb ve druhém kole v domácích/okolních/ostatních obcích vůči ziskům z celého obvodu dle velikostní kategorie domací obce (1996–2012)

Příloha 6. Obsazení prvních míst kandidáty ODS po prvním kole voleb na úrovni senátního obvodu v jednotlivých řádných volebních termínech v % (1996–2012)

